

kan tänkas bli effektuerad. Å andra sidan bör dock observeras, att de under slutet av 1960 erhållna pensionsavlösningssmedlen kan förmodas påverka konsumtionen först under 1961. Vid årets början frisläpptes också 800 miljoner kronor i premiesparande, varvid sparrPremier för 120 miljoner kronor utbetalades. Också sistnämnda medel kan tänkas i någon mån ge upphov till konsumtionsökning. (I vår beräkning har de dock antagits helt kvarstå på sparräkningarna.) — Det säger sig emellertid självt att varje konsumtionsberäkning av detta slag kan tänkas vara behäftad med betydande fel. Dessutom tillkommer möjligheten att prisutvecklingen blir en annan än den som här antagits som ofrånkomlig med hänsyn till kostnadsutvecklingen.

Konsumtionsutvecklingen på olika delområden kan med utgångspunkt från antaganden om inkomst- och prisutvecklingen förutsägas med skiftande grad av säkerhet. Studier av trender och olika varugrupper's inkomstelasticiteter ger en viss grund för bedömningen; branschkontakter har dessutom gett aktuell marknadsinformation. Bostadsvolymens ökning är den post som kan förutses med den största precisionen, då man vet att tillgången helt bestämmer förbrukningens storlek. Sedan kan posterna rangordnas allt efter säkerheten i antagandena. De slutsatser som här presenteras kan betraktas som ett mycket grovt försök att diskutera fördelningen av 1960—1961 års konsumtionsökning på olika varuområden. Framställningen anknyter till den i tabblån på sidan 8 givna återblicken på utvecklingen 1959—1960.

Den största posten i hushållens ekonomi är livsmedlen (inkl. vin och sprit). Under 1950-talet har livsmedelskonsumtionen stigit med ungefär en halv procent för varje procents inkomstökning, dock relativt litet under senare år. Påverkan av omsrushen torde ha varit obetydlig för livsmedlens del. Högst ett par procents ökning kan dock tänkas.

Ökningen i hushållens reala utgifter för bostad bestäms i stort sett av det årliga nettotillskottet i antalet lägenheter. Ökningen från 1960 till 1961 torde bli 4,5 procent, dvs. över genomsnittet för föregående år.

Posten bränsle och lyse ökade med 8 procent under de tre första kvartalen 1960 i jämförelse med samma tid 1959. Det höga procenttalet har sitt ursprung i den onormalt varma väderleken 1959. Med antagande om normalväderlek 1961 liksom 1960 och med hänsyn till bostadsvolymens utveckling kan den procentuella ökningen beräknas bli ca 5 procent.

Inköpen av kläder och skor visade under de tre första kvartalen 1960 en nedgång jämfört med föregående år. Köprushen före varuskatten verkade med andra ord starkt reducerande på 1960 års siffror för denna varupost. Redan vid oförändrat inkomstläge skulle man alltså ha fått vänta en uppgång 1961. Effekten av inkomstökningen torde bli en betydande ökning under det nya året från 1960 års nivå.

Hushållens reala utgifter för inventarier visade likaledes en nedgång för de första tre kvartalen 1960 som rekyl på köprushen före årsskiftet. Siffrorna för tredje kvartalet 1960 tyder dock på en stark ökning, som kan väntas

fortsätta in på 1961 och där få ytterligare näring av inkomstökningen. Försäljningen av TV-mottagare har dock rimligen nått sin kulmen under 1960. Utbyggnadsplaner och befolkningsunderlag tyder i varje fall inte på att någon expansion av tidigare hastighet är att vänta.

Nyinköpen av personbilar 1960 kan preliminärt uppskattas ha sjunkit med ca 5 procent i antal mot en uppgång med 15 procent mellan 1958 och 1959. Det finns anledning räkna med att efterfrågan 1961 kommer att ligga högre än under 1960, då köprushen i slutet på 1959 starkt drog ned 1960 års siffror. Hushållens reala utgifter för drift och underhåll av fordon torde dessutom med tanke på fordonsbeståndets tidigare tillväxt stiga med ca 12 procent från 1960 till 1961.

Posten järnvägsresor uppvisar för de tre första kvartalen 1960 en liten nedgång. Trots järnvägstrafikens trendmässiga tillbakagång torde man nu få räkna med ett visst uppsving på detta område. Sjukvård och hygien visar oförändrad konsumtionsvolym för de första nio månaderna. Även här torde det finnas anledning räkna med positiv inkomstelasticitet och någon ökning under 1961.

Konjunkturinstitutet redovisar för posten »övrigt», innefattande radio- och TV-licenser, tele, postporto, böcker och papper, fotoartiklar, blommor, hotell och restaurang m. m., en 5-procentig ökning för de tre första kvartalen 1960. En fortsatt starkare ökning är att vänta under 1961 för de flesta av de poster som har med fritidsverksamhet att göra: turistresor i in- och utlandet, sommarstugor och deras utrustning, båtar, sportartiklar, nöjen osv.

V. Produktionen

1. Den totala produktionen 1960

Enligt konjunkturinstitutets beräkningar utförda från användningssidan, dvs. genom att summera åtgången av de olika varu- och tjänstekategorierna, ökade totalproduktionen inom landet (bruttonationalprodukten till marknadspris) med drygt 3 procent från 1959 till 1960. Enligt beräkningar från produktionssidan steg totalproduktionen med ca 4 1/2 procent. Den förstnämnda beräkningen, som i princip är fullständigast, kan emellertid ungefärligt korrigeras med hänsyn till de missvisningar som uppkommit i statistiken genom att denna påverkats av vissa förskjutningar i betalningarna till följd av omsättningsskattens införande vid årsskiftet 1959/1960. Produktionsstegringen 1959—1960 kan därför uppskattas till över 3 1/2, eventuellt nära 4 procent. Vid bedömning av produktionsresultatet måste hänsyn tas till den genomförda arbetstidsförkortningen och i viss mån också till bristen på arbetskraft och teknisk kapacitet som verkat bromsande på en del områden. Det totala antalet sysselsatta beräknas ha stigit med ca 1 1/2 procent, men sysselsättningsökningen får anses ha varit ungefär hälften så stor om hänsyn tas till arbetstidsförkortningen. Av näringsgrenarna svarade industrin, kraftproduktionen och skogsbruket för de relativt sett kraftigaste ökningarna (6—8 procent) medan jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten beräknas ha varit något lägre 1960 än 1959. Byggnadsverksamheten ökade med 3 procent och tjänsteproduktionen med 3—4 procent. Samtliga här anförda uppgifter bygger på preliminära uppskattningar vid en tidpunkt då fullständig statistik för hela året ännu inte förelåg. För utvecklingen inom olika näringsgrenar redogörs närmare i sista avsnittet av detta kapitel.

2. Produktionsutsikterna 1961

Enligt de bedömningar som framläggs i nationalbudgetens olika kapitel på basis av det offentliga utgiftsplaner, de enskilda företagens investeringsplaner, exportutsikterna och den sannolika utvecklingen av den privata konsumtionen, kan den höga efterfrågan väntas bestå även under 1961. I detta efterfrågeläge kan man räkna med att den samlade produktionens höjd blir praktiskt taget helt beroende av produktionsförmågan. I detta avsnitt inventeras de för produktionsförmågan avgörande faktorerna: den tekniska kapaciteten, tillgången på arbetskraft och produktiviteten. Det säger sig självt att denna uppskattning av det framförliggande årets produktionsutveckling blir mycket summarisk. Den kan endast ange storleksordningen för den väntade produktionsstegringen. Den genomgång av den väntade utvecklingen inom olika näringsgrenar, som presenteras i nästföljande avsnitt

av detta kapitel, avser att belysa hur den antagna totala produktionsökningen kan tänkas bli fördelad på olika delområden. Detta sker med utgångspunkt främst från väntade efterfrågeförhållanden och bedömningar av branschskunniga. Resultatet av genomgången sammanfattas i tablån på sidan 37.

Den *tekniska kapaciteten* är av betydelse främst för industriproduktionen. Trots en fortgående utvidgning av anläggningar och maskinpark torde den tillgängliga produktionskapaciteten (med reservation för den ungefärlighet som oundvikligen är förknippad med detta begrepp) inom stora områden ha varit fullt utnyttjad vid utgången av 1960. Kapacitetsbrist har uppträtt inom kapitalvaruindustrierna, främst inom verkstadsindustrin. En viss uppfattning om förändringar i kapacitetsläget kan erhållas ur kommerskollegiets investeringsenkät, vilken bl. a. ger besked om hur många arbetare som skulle kunna sysselsättas om hela den tekniska kapaciteten vore fullt utnyttjad. Genom att jämföra denna siffra med det antal arbetare som faktiskt varit sysselsatta erhålls ett mått på kapacitetsutnyttjandet. Detta skulle åren 1957—1960 ha uppgått till respektive 90,6, 91,2, 92,0 och 93,0 procent av »full bemanning». Man får härvid hålla i minnet dels att det ekonomiskt lämpliga kapacitetsutnyttjandet måste anses ligga ett stycke under 100 procent, dels att företagens bedömning av sin kapacitet i viss grad torde påverkas av det aktuella sysselsättningsläget: när man pressats till ett bättre kapacitetsutnyttjande framstår också maximikapaciteten som högre.

Utsikterna för *elkraftförsörjningen* är goda — under förutsättning av normal vattentillgång — varför krafttillförseln inte torde bli någon produktionshämmande faktor.

För *tillgången på arbetskraft* redogörs närmare i kapitel VI. Av där presenterade beräkningar framgår att den totala sysselsättningen uppskattas öka med ca 35 000 personer eller 1 procent 1960—1961. Med hänsyn till den redan nu föreliggande höga efterfrågan på arbetskraft, vilken beräknas stiga ytterligare under 1961, kan man räkna med att bristsituationen kvarstår på en del områden. Särskilt inom industrin — främst metallsektorn — väntas överskottsefterfrågan bli besvärande. Bristen gäller framför allt yrkesarbetare, på vilka tillgången endast långsamt kan ökas.

Vad slutligen *produktiviteten* beträffar har de ovannämnda missvisningarna i statistiken medfört särskilda svårigheter för beräkningen av den senaste tidens utvecklingstendenser. Ökningen av produktionen per arbetande person (dock med hänsyn tagen till arbetstidsförkortningen) synes ha varit av ungefär samma storleksordning som tidigare eller närmare 3 procent. Det finns för dagen ingen anledning att räkna med större produktivitetsökning 1961 än 1960. (Jämför dock slutkapitlet.)

Under antagande om en produktivitetsslegring med närmare 3 procent för den samtade produktionen, vilket överensstämmer med 1959—1960 års utveckling, och med en ökning av antalet sysselsatta med 1 procent skulle den totala produktionen komma att stiga med nära 4 procent från 1960 till 1961, vilket betyder omkring 2 600 miljoner kronor i 1960 års priser.

3. Produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar

Industrin

Produktionen inom industrin under 1959 och den del av 1960 för vilken statistik föreligger framgår av tabell 1. Den totala produktionsvolymen var under januari—oktober 7 procent större 1960 än 1959. Ökningen var något större för kapital- än för konsumtionsvaror. De kraftigaste stegringarna noterades för massa- och pappersindustri, järnmalmshugor och träindustri. Minskning redovisas endast för läder- och skoindustri. Tabellen anger också att produktionsökningarna i regel var väsentligt större 1959—1960 än 1958—1959. Ovanstående gäller vid jämförelser med motsvarande period ett år tidigare. Ser man i stället på utvecklingen under loppet av de olika åren blir bilden något annorlunda. Efter en praktiskt taget oförändrad produktionsnivå under 1958 steg produktionen, av säsongrensade siffror att döma, kraftigt under större delen av 1959. Sålunda låg den totala industriproduktionen under sista kvartalet 1959 8 procent högre än under samma tid 1958. Produktionsutvecklingen under 1960 är mera svårbedömbär. Bedömningen försvåras nämligen av de oregelbundenheter olika månader emellan som orsakas av arbetstidsförkortningen i form av lediga lördagar. Ingen eller endast ringa hänsyn har kunnat tas därtill vid säsongrensningen av Industriförbundets produktionsindex. En grov omräkning för de lediga lördagarnas inverkan på produktionsvolymen visar (till skillnad från Industriförbundets säsongrensade indexserie) att produktionen per normalarbetsdag har fortsatt stiga under större delen av 1960; stegringen synes dock ha avstannat under höstmånaderna. Huruvida detta är en tillfällighet eller betyder att ett slags produktionstak uppnåtts, kan inte bedömas med säkerhet. För årets sista månader föreligger ännu ingen produktionsstatistik. Konjunkturbarometer

Tabell V: 1. Industriproduktionen 1958—1960

	Procentuell förändring från motsvarande period föregående år					
	1959	1960				
		1 kv.	2 kv.	3 kv.	okt.	jan.—okt.
<i>Hela industrin</i>	4	8	8	7	3	7
Kapitalvaruindustri	3	8	8	9	7	8
Konsumtionsvaruindustri	3	7	7	3	—2	5
Malmbrytning och metallindustri	4	8	8	8	7	8
därav: järnmalmshugor	—2	15	19	10	12	15
järn- och metallverk	14	11	6	7	11	8
sysselsättning i verkstadsind. .	—1	5	5	7	3	5
Träindustri	—6	13	10	14	7	12
Massa- och pappersindustri	7	15	19	17	9	16
Livsmedelsindustri	1	7	7	—3	—12	2
Textil- och sömnadsindustri	5	5	3	4	1	4
Läder- och skoindustri	—3	—1	—6	—6	—13	—5

Källa: Industriförbundets index.

metrarna pekar dock på en i förhållande till tredje kvartalet ökad produktion. Ökningen i förhållande till sista kvartalet 1959, under vilket produktionen uppnådde en mycket hög nivå, kan dock väntas bli mindre än vid jämförelser mellan de tidigare kvartalen 1959 och 1960. Den sammanlagda produktionsökningen från 1959 till 1960 kan vid normal säsongutveckling och oförändrad stegringstakt för produktiviteten uppskattas till ca 6 1/2 procent.

En bedömning av framtidsutsikterna för industriproduktionen pekar på fortsatta stegringar även under 1961. Det finns dock många faktorer som talar för att ökningstakten blir mindre än föregående år. Sålunda kan bristen på yrkeskunniga arbetare och på en del håll även det ansträngda kapacitetsläget verka hämmande på den fortsatta expansionen. Vidare är den internationella konjunkturbilden splittrad och en viss minskning i exportefterfrågan har redan märkts för sågverkens del. För kapitalvaruindustrin totalt tyder utsikterna på ett fortsatt efterfrågeöverskott och även för konsumtionsvaruindustrierna synes efterfrågan bli hög. En hållbar uppskattning för utvecklingen under hela 1961 kan givetvis inte göras nu, men med ledning av kända förhållanden och tendenser i de olika industrigrenarna (dessa genomgås nedan) kan ökningen i den totala industriproduktionen från 1960 till 1961 anges till ca 4 procent.

Följande genomgång av utvecklingen inom olika industrigrenar bygger i huvudsak på de informationer som erhållits från kommerskollegium och som i sin tur baseras på kontakter med branschsak-kunniga, tillgänglig produktions-, utrikeshandels- och lagerstatistik m. m.

Aktiviteten inom *verkstäderna* (exkl. varven), som varit stigande sedan slutet av 1958, ökade ytterligare under 1960. Både sysselsättningsuppgifter och konjunkturbarometrar tyder på en fortsatt strävan efter produktionsökning. Sålunda var antalet utförda arbetstimmar per normalvecka under januari—november 1960 närmare 8 procent större än för samma period 1959. Till följd av arbetstidsförkortningen blir uppgången i den verkliga arbetsvolymen något mindre. Produktionsökningen inom denna industrigren skulle vid konventionellt antagen produktivitetsstegring (2,5 procent per år) vara 8 à 9 procent 1959—1960. Den ökade efterfrågan återspeglas också i orderstatistiken. Orderingången var nämligen under halvårsperioden mars—augusti 17 procent större 1960 än 1959. Uppgången var ungefär lika stark för export- som för hemmamarknadsorderna. Orderstockens storlek — mätt i antal arbetstimmar — kom därigenom att vid slutet av augusti 1960 överstiga nivån ett år tidigare med hela 22 procent. Största uppgången — mellan 35 och 40 procent — redovisas av järn- och metallmanufaktur och elektriska verkstäder medan orderbeläggningen inom de mekaniska verkstäderna ökade med 15 procent. Eftersom även sysselsättningen hade stigit relativt kraftigt blev uppgången i den samlade orderstockens varaktighet mindre (12 procent från augusti 1959 till samma månad 1960). Den höga orderhelägningen är av stor vikt vid bedömning av produktionsutsikterna för 1961. Mot bakgrunden av den höga ackumulerade efterfrågan har man all anledning räkna med en fortsatt betydande ökning både i exporten och i de in-

hemska försäljningarna. Allt tyder på att verkstadsindustrin blir den mest expansiva industribranschen under 1961, trots den hämning som arbetskraftsbristen utgör.

I motsats till övriga verkstadsföretag hade *varven* en något lägre sysselsättning 1960 än 1959. Den sedan ett par år pågående minskningen i den ackumulerade orderstocken fortsatte även under 1960; nedgången augusti 1959 till augusti 1960 utgjorde 20 procent. Visserligen var orderingången under sommarhalvåret 1960 något större än ett år tidigare, men den låg fortfarande kvar på en relativt låg nivå. Trots den kraftiga minskningen beräknas orderbeläggningen vid de större varven täcka ca 2 års produktion. För 1961 räknar de större varven med en inte oväsentlig exportökning. Totalt väntas leveranserna ligga på samma nivå som under de två föregående åren. Även produktionen blir sannolikt oförändrad.

Produktionen inom *järn- och metallverken* steg mycket kraftigt under 1959 och låg under 1960 kvar på den uppnådda höga nivån. För handelsfärdigt järn och stål uppskattas produktionsökningen till ca 8 procent 1959—1960. Importen beräknas ha ökat med omkring 30 procent och exporten med 5 procent. Resultatet blev att nettotillförseln av handelsfärdiga stålprodukter till den svenska marknaden steg med ca 16 procent. Detta får ses mot bakgrunden av den höga aktiviteten inom verkstadsindustrin och byggnads- och anläggningsverksamheten samt den lageruppbyggnad som ägt rum. Under 1961 väntas importen reduceras betydligt i förhållande till 1960, medan en fortsatt ökning förutses för produktionen. Möjligen kan expansionstakten bromsas av kapacitetsläget och bristen på kvalificerad arbetskraft.

Produktionen av *järnmalm* uppnådde under de tio första månaderna 1960 rekordnivån 17,3 miljoner ton (samma tid 1959: 15,0 milj. ton). För hela 1960 beräknas produktionsökningen till ca 20 procent jämfört med 1959. Exporten — som svarar för drygt fyra femtedelar av den totala brytningen — beräknas ha ökat ännu kraftigare eller med 28 procent. För 1961 förutses fortsatta export- och produktionsstegringar, dock i betydligt mindre omfattning vid sågverken bli något lägre 1961 än 1960 även om en del lagerökning tillkommer.

Träindustrins produktionsindex låg under perioden januari—oktober 1960 12 procent högre än under motsvarande period 1959. Exporten av sågade och hyvlade trävaror beräknas ha ökat med ca 5 procent 1959—1960 men väntas minska med ca 8 procent 1960—1961. Då samtidigt några större förändringar i den inhemska konsumtionen inte torde ske väntas produktionen vid sågverken bli något lägre 1961 än 1960 även om en del lagerökning tillkommer.

Produktionen inom *massaindustrin* steg med 15 procent från 1959 till 1960. Den kraftigt växande produktionen återspeglar det höga efterfrågeläge, som präglat marknaden såväl för export som för inhemsk avsättning. Exporten ökade med 10 procent och höjda priser kunde tas ut på de europeiska huvudmarknaderna. Den svenska massaindustrins kapacitet blev under 1960 i stort sett fullt utnyttjad. Utsikterna inför 1961 tyder på en ytter-

ligare exportökning ehuru i mindre omfattning än under 1960, och även totalproduktionens ökningstakt torde bli mera normal. Sålunda antas produktionen av både kemisk och mekanisk massa öka med omkring 6 procent 1960—1961.

Även *pappers- och pappindustrin* uppvisade en starkt ökad produktion 1960. Sålunda beräknas produktionen av tidningspapper ha stigit med ca 20 procent och exporten med hela 28 procent. Produktionen och utförseln av annat papper och papp visade likaledes en markant stegring. Enligt konjunkturbarometrarna har orderingången ökat successivt men i något avtagande takt under de tre första kvartalen 1960. För 1961 räknar man med en fortsatt hög efterfrågan i de för oss viktigaste avnämjarländerna. Liksom vad gäller pappersmassan beräknas exportökningen dock ske i ett lugnare tempo än under 1960. Eftersom produktionskapaciteten beräknas ha varit i stort sett fullt utnyttjad vid utgången av 1960 och några större tillskott på grund av nytillkommen kapacitet inte väntas slå igenom i produktionen under 1961, kan den närmaste framtidens produktionsökning väntas bli relativt begränsad eller av storleksordningen 6 procent 1960—1961.

För såväl massa som papper väntar man skärpt konkurrens genom ökat utbud på basis av ökad kapacitet i både Finland och Nordamerika, vilket bidrar till att göra den svenska exportökningen långsam.

Inom *textil- och sömnadsindustrin* ökade produktionen under januari—oktober 1960 med 4 procent jämfört med motsvarande period 1959. Resultatet av den senaste konjunkturbarometern antyder att produktionen även under årets sista månader skulle ha legat högre än 1959. Genom en kraftig importökning kom tillförseln till den svenska marknaden att överstiga konsumtionen, varför en lagerökning synes ha ägt rum. En förväntad efterfrågeökning 1961 torde i första hand ta sig uttryck i lagernedgång och ökad import och endast till mindre del medföra ökad produktion utöver 1960 års nivå, vilken redan innebar ett relativt högt utnyttjande av för industrin tillgänglig arbetskraft och teknisk kapacitet. Trots sannolikt stigande efterfrågan i denna konsumtionsvaruindustri torde därför produktionsökningen bli begränsad, möjligen hålla takt med pågående produktivitetsoökning.

Läder- och skoindustrin var den enda industribransch som visade lägre produktion 1960 än 1959. Minskningen under januari—oktober 1960 i förhållande till 1959 utgjorde 5 procent. Nedgången beror på minskad produktion inom läderindustrin medan skoindustrins produktion var större än 1959. Utsikterna för 1961 är osäkra. Man får troligen räkna med oförändrad eller något lägre produktion än 1960.

Övriga näringsgrenar

Elkraftproduktionen beräknas av centrala driftledningen ha stigit med ca 8 1/2 procent från 1959 till 1960. Ökningen låg huvudsakligen på vattenkraftproduktionen som åter kunde stiga efter torrperioden 1959. Produktionen av värmekraft steg endast obetydligt utöver den höga nivån från 1959. Vattenmagasinen hade vid slutet av året en för årstiden normal fyllnads-

grad. Utsikterna för kraftförsörjningen för tiden fram till vårfloden är därigenom bättre än ett år tidigare. Efterfrågan på elkraft under 1961 blir givetvis beroende av konjunkturutvecklingen. Vid fortsatt full sysselsättning kan den totala elförbrukningen för prima ändamål (förbrukning exklusive tillfälliga leveranser av överskottskraft) väntas öka med 6 å 7 procent från 1960 till 1961. Räknar man med att utbytet med utlandet blir av samma omfattning som 1960 kan ökningen i elkraftproduktionen uppskattas till ca 7 procent.

Byggnads- och anläggningsverksamheten noterade en produktionsökning på ca 3 procent från 1959 till 1960. En närmare beskrivning av utvecklingen inom denna sektor lämnas i kapitel VIII. Enligt de där presenterade kalkylerna kan bruttoinvesteringen i byggnader och anläggningar väntas stiga med ca 3 procent 1960—1961.

Jordbrukets produktionsvolym (mätt som bidraget till bruttonationalprodukten) sjönk enligt jordbruksnämndens beräkningar med 1 procent från 1959 till 1960. Minskningen beror på lägre animalieproduktion medan vegetabilierna och bland dem främst brödsäden visade en uppgång. För 1961 räknar jordbruksnämnden — under antagande av normal väderlek — med en i stort sett oförändrad vegetabilieproduktion och en ökning för animalierna med 1 1/2 procent. Då samtidigt de förbrukade förnödenheterna (handelsgödsel o. dyl.) beräknas bli lägre, anges ökningen i jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten till 3 procent 1960—1961.

Skogsbrukets bidrag till bruttonationalprodukten beräknas med ledning av uppgifter från skogsstyrelsen ha ökat med ca 8 procent 1959—1960. Denna förändring utgör nettot av en ökning i skogsavverkningarna med ca 16 procent och av ett avdrag genom skogsbeståndets minskning. Avverkningar av både sågtimmer och massaved steg väsentligt under 1960, dels beroende på att lagren hade minskat avsevärt till slutet av 1959, dels på grund av den höga efterfrågan under 1960 vilken ledde till en prisstegring med i genomsnitt 12—15 procent. Under 1961 väntas exporten av sågade och hyvlade trävaror bli något lägre än 1960. Avverkningar av sågtimmer väntas därför sjunka till en mera normal nivå. För massaved förutses däremot en fortsatt ökning i avverkningsvolymen. Skogsbrukets bidrag till bruttonationalprodukten skulle på detta sätt bli något lägre 1961 än 1960.

Tjänster. — Som mått på *statens och kommunernas verksamhet* används förändringen av löneposten vid oförändrat löneläge (med andra ord arbetskraftsvolymen) i den sammanlagda statliga och kommunala konsumtionen, dvs. den verksamhet som utförs vid framför allt försvaret, undervisningsanstalterna och sjukhusen samt inom rättsväsendet och förvaltningen. Utgående från föreliggande utgiftsplaner kommer man till en ökning med 5 procent från 1960 till 1961. — Genom tillskott av nya lägenheter beräknas de tjänster, som bostäderna kan sägas producera i form av *bostadsnyttjande*, öka med 4 1/2 procent. *Handels- och samfärdselns* bidrag till bruttonationalprodukten har antagits stiga i samma takt som den samlade varuproduktionen. *Konsumenttjänsterna*, dvs. det produktionsbidrag som kommer från servicenäringarna, de fria yrkena, arbetshjälp i hemmen etc., har under se-

nare år stigit med endast 1 à 2 procent. Inga skäl föreligger att förutse en större ökning 1960—1961 i utbudet av dessa tjänster; en annan fråga är om inte — såsom antytts i föregående kapitel — den väntade ökningen av konsumenternas disponibla inkomster i relativt hög grad kommer att rikta sig mot denna sektor så att den kan väntas dra arbetskraft från andra sysselsättningar.

Sammanfattning av produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar

De antagna volymförändringarna i de olika näringsgrenarnas produktion sammanfattas i nedanstående tablå:

<i>Näringsgren</i>	Förändring 1959—1960	Förändring 1960—1961	Milj. kr. i 1960 års priser
	Procent	Procent	
Industri och hantverk	6 ¹ / ₂	4 ¹ / ₂	1 150
Kraft- och belysningsverk	8	7	150
Byggnads- och anläggningsverksamhet ¹	3	2	150
Jordbruk	-1	3	100
Skogsbruk	8 ¹ / ₂	-2	-50
Summa kraft- och varuproduktion	5	4	1 500
Statens och kommunernas verksamhet	5	5	300
Bostadsnyttjande (inkl. underhåll)	4	4 ¹ / ₂	150
Handel och samfärdsel	3 ¹ / ₂	4	600
Konsumenttjänster	2	2	50
Summa tjänster	3 ¹ / ₂	4	1 100
Totalt ²	4 ¹ / ₂	4	2 600

¹ Korrigerad för statistiska missvisningar vid årsskiftet 1959/1960.

² Det bör observeras, att tablåen redovisar beräkningar och uppskattningar av produktionens utbudssida och att denna metod skiljer sig från den på fullständigare statistiskt underlag byggda beräkning, som avser användningen av slutprodukterna, så att resultatet — såsom även där har påpekats — skiljer sig från siffrorna i huvudtabellerna i kap. II i fråga om totalresultatet för 1960.

Beträffande siffrorna för 1960—1961 erinras om att de förutsedda produktionsförändringarna för kraft- och belysningsverk, byggnads- och anläggningsverksamhet, jordbruk, skogsbruk, statens och kommunernas verksamhet samt bostadsnyttjande bygger på kalkyler vilka erhållits från olika myndigheter eller som framkommit i konkreta beräkningar som närmare redovisats i andra kapitel i nationalbudgeten. Kalkylen för industri och hantverk bygger däremot på mera schematiska antaganden om den sannolika utvecklingen av sysselsättning och produktivitet, baserade på det närmast föregående årets utvecklingstendenser så långt dessa för närvarande kan iakttagas. För handel och samfärdsel beräknas produktionen öka i takt med den samlade varuproduktionen. För konsumenttjänsterna antas slutligen en trendmässig uppgång. Den så framräknade ökningen av den totala produktionen med nära 4 procent 1960—1961 överensstämmer väl med det på mera allmänna grunder gjorda antagandet om en produktivitetsförbättring med nära 3 procent jämte en väntad sysselsättningsökning med 1 procent.¹

¹ Sedan ovanstående färdigställets, har uppgifterna från den så kallade konjunkturbarometern — dvs. omdömena om utvecklingstendenserna från ca 1 400 industriföretag i december 1960 — hunnit preliminärt bearbetas. I stort sett bekräftas den här ovan givna bilden. (Se även nedan kap. VI och X.)

VI. Arbetsmarknaden

1. Arbetskraftstillgången och den totala sysselsättningen

Den naturliga befolkningstillväxten i de arbetsföra åldrarna (15—64 år) uppgår för närvarande till ca 40 000 personer per år. Bakom denna ökning ligger en t. o. m. något större uppgång i åldersklasserna 15—24 och 45—64 och en minskning i åldrarna 25—44 år. Under 1960 beräknas nettoinflyttning från utlandet ha medfört ytterligare ett tillskott på ungefär 12 000 personer i aktiv ålder mot ca 3 000 ett år tidigare. Eftersom efterfrågan på arbetskraft väntas bli hög även under 1961 antas här att nettoinflyttningen blir av samma omfattning som under 1960. Sammanlagt beräknas befolkningen i arbetsför ålder ha ökat med drygt 50 000 personer 1959—1960 och ett lika stort tillskott förutses också för 1961.

För att uppskatta förändringarna i den yrkesverksamma befolkningen har inom konjunkturinstitutet vissa beräkningar utförts, utgående från de yrkesintensiteter för olika köns-, ålders- och civilståndsgrupper som redovisas i arbetsmarknadsstyrelsens labour-force-undersökning för maj 1960. Härvid har hänsyn tagits till de förändringar i yrkesverksamhetsgraden som under den betraktade perioden antas äga rum till följd av bl. a. skolväsendets utbyggnad och de gifta kvinnornas ökade benägenhet till förvärvsarbete. Enligt dessa beräkningar ökade den totala arbetsstyrkan med drygt 30 000 personer eller närmare 1 procent från 1959 till 1960. En ungefär lika stor ökning förutses också för 1961.

Utbudet av arbetskraft torde emellertid också påverkas av konjunkturutvecklingen. Den höga efterfrågan på arbetskraft under 1960 bör ha inneburit ett starkt incitament för personer som tidigare inte betraktat sig som arbetssökande att nu inträda i förvärvsarbetet. Tillgängliga uppgifter om den faktiska sysselsättningen under 1960 bekräftar också att arbetsstyrkan måste ha ökat väsentligt mer än den beräknade tillväxten med ca 30 000 personer och minskningen i den registrerade arbetslösheten med ca 13 000 personer 1959—1960. De tillskott som kan komma från gifta kvinnor, partiellt arbetsföra och äldre personer, som stått i valet mellan att inträda respektive kvarstå i arbetsstyrkan eller förbli inte yrkesverksamma, torde dock bli alltför begränsade. Detsamma gäller den registrerade arbetslösheten, som mot slutet av 1960 var så låg att några mera märkbara tillskott därifrån inte gärna kan erhållas.

Om den totala sysselsättningen under 1960 föreligger ännu bristfälliga uppgifter. Med stöd av tillgänglig statistik och uppskattningar om utvecklingen inom olika näringsgrenar kan ökningen från 1959 till 1960 anges till i runt tal 55 000 personer eller drygt 1 1/2 procent. Ökningen i sysselsättnings-

volymen blir efter avdrag för arbetstidsförkortningen närmare 1 procent (detta sysselsättningsbegrepp används i kapitel V för beräkning av produktiviteten). Ökningen i den verkliga arbetsvolymen — mätt i antal utförda arbetstimmar med normal prestationsnivå — blir dock något mindre. Avdrag måste göras för effekten av ökad omsättning av arbetskraft och för en mindre ökning i frånvaron, vilken dock delvis uppvägs av stegringen i övertidsarbetet. Därtill kommer att en relativt stor del av nytillskottet består av ungdomar eller tidigare arbetslösa utan yrkesutbildning, av partiellt arbetsföra och av gifta kvinnor med ofta endast deltidstjänstgöring.

Såsom redan nämnts, beräknas arbetsstyrkan genom naturlig befolknings-tillväxt och nettoimmigration öka med omkring 30 000 personer (närmare 1 procent) från 1960 till 1961. Därtill kommer ett begränsat tillskott som eventuellt kan erhållas genom överflyttning till arbetsstyrkan av förut inte yrkesverksamma. Om några större ändringar i frånvarofrekvensen, omsättningen av arbetskraft och övertidsarbetets omfattning i förhållande till 1960 inte äger rum skulle alltså sysselsättningsvolymen stiga med ca 1 procent 1960—1961.

2. Arbetsmarknadsläget

Den utveckling som arbetsmarknadsläget undergått under loppet av 1960 kännetecknas av en ständigt tilltagande knapphet på arbetskraft. Arbetslösheten har — bortsett från säsongmässiga variationer — visat en fortgående nedgång. Att döma av säsongrensade siffror sjönk arbetslösheten särskilt kraftigt under loppet av 1959, medan minskningen under 1960 skedde i betydligt långsammare takt. Detta är naturligt eftersom arbetslösheten alltmera närmat sig den miniminivå som anses vara möjlig under de givna institutionella förhållandena på arbetsmarknaden. Antalet vid arbetsförmedlingar anmälda har nu sjunkit så att det i december 1960 t. o. m. var lägre än 1955, som representerar lågpunkten i denna arbetslöshetsserie (startad detta år).

Utvecklingen belyses siffermässigt av de arbetsmarknadsdata som samlats i tabell 1. Det framgår härav att antalet anmälningar om lediga platser sjönk något mellan oktober och november 1960, vilket är säsong normalt, medan det trots detta steg något vid motsvarande tid 1959, då säsongutvecklingen mer än upphävdes av att man då hade kommit in i konjunkturuppsvingets snabbaste fas. Möjligheterna att få lediganmälda platser tillsatta har, såsom även framgår av tabellen, undan för undan minskat samtidigt som tendensen till överrörlighet blivit allt tydligare, trots den säsongmässiga nedgången i antalet frivilligt avgångna arbetare. För frånvarofrekvensen, som dock även kan vara påverkad av variationer i sjukledigheten, har den vid tidigare tillfällen av full sysselsättning observerade ökningen hittills inte inträffat i någon högre grad (enligt siffror t. o. m. oktober).

I samband med investeringsenkäterna uppgavs arbetskraftsbristen inom *industrin* till 17 300 man i oktober 1960 mot 8 100 vid samma tid 1959.

Tabell VI: 1. Utvecklingen på arbetsmarknaden 1956—1960

År, kvartal, månad	Antal registrerade arbetslösa	Antal försäkrade arbetslösa i procent av medlemsantalet i arbetslöshetskassorna	Antal samsatta vid beredskapsarbeten	Antal ny-anmällda lediga platser	Antal tillsatta platser på 100 lediga	Antal avgångna arbetare inom industrin i procent av totala antalet anställda
1956 I.....	41 200	2,8	2 600	100 200	72,3	0,44
II.....	21 200	1,4	1 500	114 300	68,8	0,65
III.....	12 400	0,6	500	92 800	67,5	0,75
IV.....	23 600	1,4	1 200	84 000	74,6	0,44
1957 I.....	42 300	2,7	3 700	89 900	74,9	0,36
II.....	29 900	1,9	2 100	99 500	70,7	0,53
III.....	17 700	0,9	300	87 600	70,1	0,71
IV.....	32 000	1,9	1 600	81 400	76,7	0,35
1958 I.....	57 000	3,7	5 000	83 700	77,1	0,32
II.....	42 400	2,6	3 800	97 500	73,9	0,41
III.....	24 900	1,2	1 100	81 800	73,4	0,55
IV.....	46 000	2,5	3 700	74 600	79,3	0,23
1959 I.....	59 300	3,4	12 000	83 600	77,7	0,30
II.....	35 100	1,9	11 200	102 000	72,8	0,51
III.....	23 400	1,2	3 700	88 700	71,0	0,73
IV.....	29 200	1,6	8 500	87 000	73,7	0,40
därav:						
oktober	27 700	1,3	5 900	85 800	74,4	0,49
november ..	30 400	1,6	8 700	87 900	73,9	0,40
december ...	29 500	1,8	11 000	87 300	72,7	0,36
1960 I.....	39 800	2,4	12 200	99 900	70,9	0,51
II.....	22 800	1,3	6 700	106 300	65,1	0,73
III.....	15 100	0,7	2 100	93 100	62,9	0,97
IV.....	19 600	1,1	3 400	..	..	..
därav:						
oktober	16 700	0,8	2 800	96 100	66,6	0,60
november ..	20 600	1,1	3 400	91 100	64,6	0,53
december ...	21 600	1,4	3 900	..	..	..

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Enbart för metallindustrin var siffrorna 10 300 mot 4 600. Enligt de uppgifter om arbetskraftsbrist inom industrin som kvartalsvis insamlats av arbetsmarknadsstyrelsen och konjunkturinstitutet och ingår i konjunkturbarometern har bristen på yrkesarbetare stigit oavbrutet under året, bortsett från en obetydlig nedgång under fjärde kvartalet, vilken torde vara säsongbetingad; för verkstadsindustrin anmäls dock även i december brist på arbetskraft i lika stor utsträckning som i september, nämligen från inte mindre än 81 procent av företagen (efter arbetarantalet räknat). Ett år tidigare var det 60 procent. I övriga industrigrenar är ökningen sedan 1959 i regel något mindre. Totalt angavs i december 1960 brist på yrkesarbetare från 61 procent av industrin mot 49 procent för ett år sedan. I fråga om icke-yrkesarbetare anges en något mera markerad lindring i bristläget under fjärde kvartalet, så att bristen nätt och jämnt skulle vara uppe i föregående års

nivå. Frekvensen av företag som här markerar brist var i december 21 procent, i september 33 procent (säsongpåverkad differens) och 24 procent i december 1959. Medan övriga branscher i regel markerat ökad brist är det verkstäderna som svarar för nedgången sedan föregående år; i själva verket har dock dessa siffror för verkstadsindustrins del legat under 1959 års decembernivå under hela 1960 (utom andra kvartalet). Detta strider mot den bild man i övrigt får av arbetsmarknadsläget; det har också omvittnats att företagen på sina håll genom mindre konventionell inställning kunnat mobilisera bl. a. deltidssamarbetande kvinnor osv., så att bristen på så sätt delvis kunnat övervinnas. Bristen på yrkesarbetare kan också i längden utgöra ett hinder mot användningen av annan arbetskraft, så att knappheten på denna punkt inte framträder lika starkt. — I fråga om teknisk tjänstemannapersonal markeras i regel stegrad brist i decemberbarometern (för verkstäderna inom 76 procent av företagen mot 67 i september och 63 i december 1959, för samtliga industrier i genomsnitt respektive 44, 42 och 37 procent). I fråga om övriga tjänstemän anges även ökad brist i jämförelse med 1959 medan bilden är oförändrad för senaste kvartalet; här är bristrapporter också betydligt mindre vanliga än för teknikernas del, endast 12 procent i december 1960. Även här torde knappheten delvis ha övervunnits genom att man systematiskt mobiliserat mindre nära till hands stående arbetskraftstillgångar. Arbetsmarknadspolitiken har ju också stött en sådan mobilisering både när det gällt att få fram äldre arbetskraft och gifta kvinnor till förvärvsarbete och att stimulera flyttningen från överskottsområdena i Norrland m. m.

I konjunkturbarometern redovisas slutligen också företagens planering för vardera av de närmaste två kvartalen ifråga om antalet anställda arbetare. Uppgifterna pekar på fortsatt uppgång i ungefär samma takt som förut inom de flesta industrigrenarna — dvs. mest markerad på metallområdet samt livsmedels- och kemisk industri, obetydlig i andra fall — medan sko- och läder- samt textilindustrierna visar stillestånd eller tillbakagång. Konjunkturbarometerns utslag överensstämmer med de prognosuppgifter som tidigare lämnats av länsarbetsnämnderna.

Även om den eftersträlvade ökningen inte kan siffermässigt preciseras, synes den vara större än som kan komma till stånd inom ramen för den tillgängliga arbetsstyrkans tillväxt. Man får således räkna med att arbetskraftsbristen kvarstår även under 1961. Sannolikt skärps bristen på nytt med säsonguppgången på våren, åtminstone inom metallindustrierna. Mest markant synes bristen bli inom verkstadsindustrin.

Också inom *byggnads- och anläggningsverksamheten* har sysselsättningen stigit under 1960. Enligt arbetsmarknadsstyrelsen var sysselsättningen inom den reglerade byggnadsverksamheten i augusti 1960 ca 8 procent större än i augusti 1959. Arbetslösheten var under sommaren den lägsta sedan mitten av 1950-talet och särskilt på vissa orter förelåg brist främst på målare och träarbetare. De under våren och försommaren 1960 vidtagna åtgärderna med syfte att dämpa den säsongmässiga uppgången av sysselsättningen under sommarhalvåret torde ha bidragit till att mera allvarliga balansrubb-

ningar kunnat undvikas inom byggnadsverksamheten. Genom nedskärningen i statens byggnadsverksamhet under sommarmånaderna synes den statliga efterfrågan på byggnadsarbetare ha reducerats med 2 000 à 3 000 man i förhållande till de ursprungliga planerna. (Se även bilagan till detta kapitel.)

Det material som kan läggas till grund för en uppskattning av arbetskraftsbehovet under det framförliggande året utgörs i första hand av uppgifter om meddelade igångsättningstillstånd. Dessa presenteras i följande tablå (beloppen avser byggnadskostnader i miljoner kronor):

	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	okt—nov.
1959.....	1 059	1 761	1 632	1 119
1960.....	1 347	1 515	1 773	1 551

Inom länsarbetsnämnderna görs varannan månad, senast per den 15 oktober, en detaljerad genomgång av de närmaste sex månadernas arbetskraftsbehov inom i gång varande byggen — tillståndsberoende och andra, för de senare dock mycket summariskt. Denna prognos, som avser 107 så kallade prognosområden med ca 80 000 byggnadsarbetare inom grov-, trä- och murarfacken, tyder på att behovet av arbetskraft i förhållande till tillgången hela tiden kommer att vara större än för ett år sedan; skillnaden skulle bli särskilt markerad mot slutet av den undersökta perioden. (Ett överskott föreligger alltid under vintern, och själva prognosmetoden, som helt bortser från sysselsättningen i nytilkommande byggen, innebär dessutom att behovssiffrorna automatiskt minskas allteftersom de pågående byggena färdigställs. Endast jämförelser med föregående år har alltså någon mening i detta sammanhang.) De byggen som nystartats efter 15 oktober har, såsom delvis framgår av tablå, åtminstone under ett par månader varit betydligt mer omfattande än föregående år, varför man får räkna med att den angivna tendensen ytterligare kommer att förstärkas och göra sig märkbar även längre fram. Man torde därför åtminstone för första halvåret 1961 få emotse ett kvarstående ansträngt läge på byggarbetsmarknaden.

För övriga delar av arbetsmarknaden föreligger inget direkt prognosmaterial annat än länsarbetsnämndernas allmänna bedömningar för vinterhalvåret. Genomgående går dessa ut på hög sysselsättning, även om man alltså måste observera ett visst arbetskraftsoverskott i övre Norrland.

De slutsatser som indirekt kan dras om arbetsmarknadsutvecklingen från kännedomen om planerad efterfrågan för privat och offentlig konsumtion (se kap. IV, VII och X) pekar emellertid på ökat arbetskraftsbehov både inom offentlig verksamhet och inom handel och samfärdsel. Den offentliga konsumtionen expanderar särskilt på skolområdet, sjukvården och andra vårdområden på ett sådant sätt att det omedelbart leder till ökad efterfrågan på arbetskraft. (Försvarsutgifterna betyder däremot främst en belastning på verkstadsindustrin.) Den privata konsumtionens ökning, som kan väntas bli särskilt markerad under första halvåret jämfört med motsvarande period förra året, torde leda till ökat arbetskraftsbehov inom handel och andra servicenäringar, hotell och restauranger, bilreparationer etc. Ar-

betskraftsbehovet inom samfärdseln torde för övrigt vara en avspeglning av den allmänna expansionstakten inom näringslivet i sin helhet; utrikes-handelsprognosen pekar på en viss ökning av sysselsättningen i sjöfart och hamnarbete.

På de flesta håll motverkas arbetskraftsbehovets ökning av en mer eller mindre intensiv rationaliseringsverksamhet, såväl strukturellt som inom de enskilda företagen. På olika punkter kan därför inte uteslutas möjligheten av sysselsättningsminskning trots den allmänna tendensen i motsatt riktning. Genom intensifierad yrkesutbildning både inom företagen och genom samhällets organ eftersträvas en utjämning av den speciella bristen på yrkesarbetare.

Sammanfattningsvis synes nuvarande utvecklingstendenser på arbetsmarknaden ge anledning räkna med en hög sysselsättning och ett fortsatt efterfrågeöverskott åtminstone under första halvåret 1961. Särskilt under den säsongmässiga uppgången under vårmånaderna föreligger risker för tilltagande spänning mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft medan på något längre sikt en jämnare balans förefaller sannolik.

Den statliga arbetskraftsbegränsningen sommaren 1960

I nedanstående tabeller redovisas resultaten av den begränsning i användningen av arbetskraft i byggnads-, anläggnings- och underhållsarbeten under den förflutna sommaren, som anbefalldes i Kungl. Maj:ts cirkulär 1960: 90 och 91, och i anslutning därtill givna dispenser. Redogörelsen omfattar i huvudsak de 13 affärs- och ämbetsverk som lämnat för ändamålet användbara uppgifter.

I cirkulär nr 90 utfärdades förbud för myndigheterna att igångsätta husbyggnadsföretag under tiden fram till 30 september. I cirkulär nr 91 utfärdades samtidigt förbud att utöka den kollektivavtalsanställda personalen vid byggnads- och anläggningsarbeten under tiden t. o. m. 31 oktober. I fråga om entreprenörer skulle man genom förhandlingar i möjligaste mån tillse att inte heller dessa utvidgade arbetsstyrkan under sommaren.

Cirkulären trädde i kraft omedelbart vid offentliggörandet den 6 maj. Verksledningarna skulle skyndsamt utarbeta nya planer för sin arbetskraftsanvändning under den berörda perioden, inkluderande eventuella dispensönskemål. Dessa skulle underställas Kungl. Maj:t. Behövliga utökningar på vissa områden skulle dock i första hand ske genom minskning på andra håll inom varje verks arbetsområde, såvida detta kunde ske utan entledigande eller permittering av redan anställd personal. Dispenser behövdes inte heller för igångsättning av särskilt angelägna arbeten till ett värde av högst 100 000 kronor.

I cirkulären föreskrevs även, att månatlig statistik skulle insändas till respektive departement över antalet kollektivanställda arbetare hos myndigheterna och deras entreprenörer. Härigenom har det blivit möjligt att i efterhand följa och bedöma de praktiska resultaten av de utfärdade bestämmelserna.

Tabell 1 ger en sammanfattande översikt i avrundade tal. Därav framgår bl. a. att verken, vilkas arbetsstyrka i utgångsläget uppgick till något över 39 000 man, redovisade reviderade planer som innebar ca 1 000 mans reduktion i förhållande till deras ursprungliga planer. I och med att vissa dispensansökningar avsågs reducerades dessa planer av Kungl. Maj:t med

Tabell 1. Sammanfattningstabell, ungefärliga tal

	Antal sysselsatta arbetare den					
	30 april	15 juni	15 juli	15 aug.	15 sept.	15 okt.
Verkens ursprungliga planer	39 045	42 000	42 150	42 100	41 800	40 600
Verkens reducerade planer	.	41 000	41 150	41 100	40 800	39 600
Kungl. Maj:ts föreskrifter.....	.	40 400	40 550	40 500	40 200	39 000
Faktisk utveckling	.	39 150	39 050	38 850	38 500	38 200
Reduktion från ursprungliga planer						
enl. verkens reducerade planer..		1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
enl. Kungl. Maj:ts föreskrifter..		1 600	1 600	1 600	1 600	1 600
enl. faktisk utveckling		2 850	3 100	3 250	3 300	2 400

Tabell 2. Detaljredovisning av sysselsättningsbegränsningen i vissa statliga verk

Antal sysselsatta arbetare och förändringarna häri

	Läget den 30 april	Septemberläget				
		Urspr. plan	Egen be- gränsn.	Kungl. Maj: ts begränsn.	Faktisk begränsn.	Förändr. från ³⁰ / ₄
Väg- och vattenb.styr.	11 500	11 740	0	— 190	— 541	— 301
Telestyrelsen.....	7 700	8 480	— 100	— 330	— 564	+ 216
Järnvägsstyrelsen	7 325	7 333	0	0	— 233	— 225
Vattenfallsstyrelsen.....	7 086	8 157	— 256	— 356	— 637	+ 434
Fortifikationsförv.	2 697	3 150	— 350	— 350	— 871	— 418
Byggnadsstyrelsen	1 481	1 783	— 141	— 180	— 426	— 124
Diverse mindre verk ¹	1 256	1 808	— 149	— 204	— 704	— 152
Summa	39 045	42 451	— 996	— 1 610	— 3 976	— 570

¹ Generalpoststyrelsen, luftfartsstyrelsen, sjöfartsstyrelsen, försvarets fabriksstyrelse, flygförvaltningen, medicinalstyrelsen samt Akademiska sjukhuset.

ytterligare ca 600 man, dvs. sammanlagt ca 1 600 man. Även efter denna nedskärning var en viss ökning utöver utgångsnivån medgiven, så att ökningen från läget vid slutet av april begränsades till högst ca 1 500 man (i juli). Den faktiska användningen av arbetskraft på ifrågakvarande områden visade sig emellertid bli ytterligare begränsad och detta i successivt stigande grad, så att antalet sysselsatta fr. o. m. augusti något underskred vårens utgångssiffra. I förhållande till de ursprungliga planerna blev därför nedskärningen vid maximum (i september) ca 3 300 man i stället för teoretiska 1 600.

Enligt under hand inhämtade uppgifter synes detta endast i obetydlig grad och i enstaka fall ha berott på att arbetskraft trots försök ej kunnat anskaffas. Till en del torde andra oförutsedda förhållanden ha spelat in, vilka skulle ha gjort sig gällande även utan särskilda ingripanden; plansiffrorna har givetvis sällan kunnat vara exakta och beräkningen av sysselsättningen enligt ursprungliga planer har därför endast kunnat göras ungefärlig för de olika månaderna. På några håll uppges också de av cirkulären föranledda omplaneringarna ha framkallat administrativa förseningar, som medfört att man inte kunnat hålla planerad sysselsättningsnivå. Att nedskärningen gått längre än som anbefallts tycks emellertid väsentligen sammanhånga med att verkens lokalförvaltningar genom att handla i de givna direktivens anda på många punkter lyckats genomföra starkare begränsning än de själva ursprungligen kalkylerat med, och att verken inte velat eller hunnit utnyttja sin därmed vunna rätt att genomföra öknings på andra håll.

Om användbara siffror kunnat erhållas från alla berörda verk skulle totalsiffran för nedskärningen troligen visat sig vara ett eller annat hundratal större än som här angetts. — Även de statliga aktiebolagen, som formellt inte föll under cirkulärbestämmelserna, genomförde i anslutning till generellt utfärdade rekommendationer liknande begränsningar i sin arbetskrafts-efterfrågan.

Siffrorna innehåller således både över- och underskattningar av de givna begränsningsdirektivens praktiska resultat. Man torde kunna uppskatta denna till bortåt 3 000 man i minskad efterfrågan på arbetskraft under september, den månad då den starkaste effekten avsågs och uppnåddes.

I tabell 2 anges för varje särskilt (större) verk antalet sysselsatta den 30 april och 15 september, vidare nedskärningarna i september (i förhållande till verkens ursprungliga planer) enligt verkens egna förslag, enligt Kungl. Maj:ts beslut och enligt redovisat utfall samt slutligen sysselsättningsförändringen från april till september. (Det bör observeras att en del av uppgifterna är ungefärligt beräknade; de ursprungliga planerna har ibland inte kunnat uppges och i dessa fall har de satts lika med verkens egna begränsningsplaner.) De mest markanta sänkningarna av sysselsättningen förekom hos fortifikationsförvaltningen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt relativt sett hos en del mindre verk. En viss ökning, både i förhållande till utgångsläget och i förhållande till juniläget förekom främst hos vattenfalls- och telestyrelserna, vilket sammanhängde med att dessa hade fått de mest betydande dispensererna med hänsyn till sina sommararbeten i Norrland.

Även de statliga bolagen har tillfrågats om de har vidtagit några åtgärder i fråga om begränsning av byggnads- och anläggningsverksamheten. Av inkomna redogörelser framgår att vid AB Atomenergi har den maximala arbetsstyrkan nedskurits med 100 byggnadsarbetare. Vid LKAB har investeringsarbeten i möjligaste mån förskjutits framåt (detta gäller dock ej investeringar, vilkas fullföljande i rätt tid är nödvändiga för realiserandet av planerad framtida produktion); värdet av de verkliga investeringarna under perioden maj—oktober skulle härigenom ha kommit att ligga ca 15 procent under de budgeterade värdena. Begränsningar rapporteras även av Norrbottens Järnverk AB, AB Ceaverken, AB Trafikrestauranger, AB Svenska Tobaksmonopolet, AB Vin- & Spritcentralen och Sveriges Kreditbank.

VII. Den offentliga verksamheten

Detta kapitels huvuduppgift är att redovisa de kommunala och statliga konsumtionsutgifternas roll i den samhällsekonomiska balansen. (Investeringarna behandlas i kap. VIII.) Dessutom görs emellertid också några observationer rörande den kommunala och statliga finans- och lånepolitiken i dess helhet.

1. Kommunerna

Kapitlets siffermaterial rörande kommunerna härstammar väsentligen från statistiska centralbyråns enkät bland över hälften av landets kommuner. Det är, där ej annat anges, begränsat till den kommunala verksamheten i egentlig mening, alltså exklusive kommunala affärsverk, bolag och stiftelser. I fråga om konsumtionsutgifterna är detta tillfyllest. I fråga om investeringarna görs som nämnts en fullständigare beräkning i kapitel VIII.

I nedanstående tabell 1 redovisas först betalningsstatistiken (uppräknad till totalbelopp med utgångspunkt från enkäten) *utan* korrektion för vare sig penningvärdeförändringen eller den förut diskuterade statistiska missvisningen kring årsskiftet 1959/1960. I tabell 2 redovisas siffror, som justerats både för sistnämnda missvisning och för normala över- och underskattningar i utgiftsstaterna för det framförliggande året, dels i 1960 års penningvärde, dels i löpande priser.

Den reala investeringsökningen 1959—1960 synes ha uppgått till 2 procent. Detta torde ha varit mindre än vad kommunerna ursprungligen tänkte sig. Vid uppgörandet av staterna för 1960 tycks kommunerna inte ha tagit den allmänna varuskatten med i beräkningarna. Ej heller kunde de då förutse den aktion som från centralt håll skulle komma att göras för att förmå dem att i säsong- och konjunkturutjämnande syfte begränsa sin byggnads- och anläggningsverksamhet under sommarmånaderna; av allt att döma har denna aktion burit viss frukt. Huruvida även det under 1960 alltmer skärpta kreditmarknadsläget inverkat är svårt att bedöma. En ökad del av investeringarna synes visserligen numera behöva finansieras lånevägen, vilket innebär att kommunernas investeringsverksamhet tenderar att bli alltmer känslig för priset och tillgången på kredit. En ny faktor på kreditmarknadssidan är emellertid att kommunala skuldbevis alltsedan januari 1960 upphört att räknas in bland kreditinstitutens prioriterade tillgångar, samtidigt som de rekommenderade räntesatserna höjts något mer för kommunernas än för andra låntagares del. Om denna prioritets- och ränteändring innebär att kommunerna råkat i ett sämre eller bättre finansieringsläge är svårt att utan vidare fastslå. Preliminär kreditmarknadsstatistik för 1960 tyder på att kommunernas upplåning nedgick något jämfört med 1959. Detta behöver dock ej tyda på finansieringssvårigheter, då en del investeringar av förut nämnd anledning betalats redan 1959. Det intressantaste draget i denna sta-

Tabell VII: 1. Kommunernas beräknade inkomster och utgifter 1959—1961

Miljoner kronor

	1959 prel. utfall	1960 prel. utfall	1961 stater	Förändring	
				1959— 1960	1960— 1961
<i>Inkomster:</i>					
Skatter	4 277	4 625	4 954	+ 349	+ 329
Statsbidrag	1 953	2 126	2 207	+ 173	+ 81
Övriga inkomster	1 365	1 490	1 570	+ 125	+ 80
Summa inkomster	7 595	8 241	8 731	+ 646	+ 490
<i>Utgifter:</i>					
Bruttoinvesteringar (inkl. fastighets- köp).....	2 044	2 048	2 203	+ 4	+ 155
Övriga utgifter.....	5 903	6 452	7 039	+ 549	+ 587
varav: konsumtion	5 012	5 491	5 950	+ 479	+ 459
transfereringar	854	937	1 058	+ 83	+ 121
Anslag för oförutsedda utgifter	—	—	246		
Summa utgifter	7 947	8 500	9 488	+ 553	+ 988
Totalbudgetens saldo	—352	—259	—757	+ 115	— 498
Att täckas med:					
ej tillfällig upplåning	342	366	446	+ 24	+ 80
tillfällig upplåning, kassamedel etc.	— 10	+107	—311	+ 117	— 418

Anm. Uppgifterna omfattar ej den kyrkliga kommunen eller kommunernas affärsdrivande verk. Uppgifterna för 1959 bygger på den i november 1959 utförda undersökningen och uppgifterna för 1960 och 1961 på den i november 1960 utförda undersökningen. Uppgifterna för 1959 och 1960 avser det betalningsmässiga utfallet medan prognosen för 1961 är en sammanställning av utgiftsstaterna för innevarande år.

Källa: Statistiska centralbyråns prognosstatistik.

tistik är i stället den ganska kraftiga omfördelning av upplåningen från tillfällig och kortfristig till långfristig som synes ha ägt rum. Detta kan bl. a. ses som en illustration till den livligare emissionsverksamhet på kapitalmarknaden som de relativt höjda långa räntorna resulterat i. Kommunerna har således vid det nya ränteläget valt att konsolidera sin upplåning. Så länge kommunerna anser sig ha en för stor tillfällig upplåningsskuld och så länge marknaden vid rådande räntestruktur ej är mättad på långa kommunpapper kan det således tänkas att kommunerna skulle kunna fortsätta att fondera och eventuellt även utöka sin upplåning genom att emittera långfristiga skuldförbindelser. Huruvida det nya läget är helt eller endast delvis utnyttjat är emellertid för närvarande omöjligt att avgöra. Slutsatserna av dessa kreditmarknadsbetraktelser blir, att även om investeringsutvecklingen inom den kommunala sektorn varken under 1960 eller under den närmaste framtiden påverkades respektive kommer att påverkas nedåt av prioriteringens upphörande och den därmed sammanhängande relativa räntehöjningen, ger dock denna åtgärd på längre sikt, speciellt om tendensen mot minskad skattefinansiering av investeringar fortsätter, penningpolitiken möjligheter att verka med större kraft på det kommunala området än tidigare.

Tabell VII: 2. Investerings- och konsumtionsutgifter m. m. för kommunerna 1959—1961

Investeringssiffrorna justerade för betalningsförskjutningar kring årsskiftet 1959/1960. Statsiffrorna för 1961 justerade för normala över- och underskattningar.

	Miljoner kronor			Förändring			
	1959	1960	1961	milj. kr.		procent	
				1959— 1960	1960— 1961	1959— 1960	1960— 1961
<i>I konstant (1960 års) penningvärde:</i>							
1. Bruttoinvesteringar (inkl. fastighetsköp)	2 087	2 123	2 165	+ 36	+ 42	+ 1,7	+ 2
2. Konsumtion	5 243	5 491	5 732	+ 248	+ 241	+ 4,7	+ 4 $\frac{1}{2}$
3. Summa investeringar och konsumtion	7 330	7 614	7 897	+ 284	+ 283	+ 3,9	+ 3 $\frac{1}{2}$
<i>I löpande priser:</i>							
4. Summa investeringar och konsumtion	6 981	7 614	8 153	+ 633	+ 539	+ 9,1	+ 6 $\frac{1}{2}$
5. Transfereringar och övriga utgifter	891	961	1 089	+ 70	+ 128	+ 7,9	+ 13 $\frac{1}{2}$
6. Summa utgifter	7 872	8 575	9 242	+ 703	+ 667	+ 8,9	+ 7
7. Inkomster	7 595	8 241	8 731	+ 646	+ 490	+ 8,5	+ 6
8. Totalbudgetens saldo	—227	—334	—511	— 57	— 177	.	.

Källa: Statistiska centralbyråns prognosstatistik samt finansdepartementet.

De i förevarande statistik redovisade kommunala investeringsplanerna för 1961 innebär en ökning i förhållande till 1960 med ca 4 procent (justerat), som dock med hänsyn till sannolika kostnadsstegringar reducerats till 2 procent. Som framgår av kapitel VIII blir dock den kommunala investeringsvolymens ökning totalt sett starkare.

För kommunernas *konsumtionsutgifter* kan ingen mera påtaglig tidigare-läggning av betalningarna vid årsskiftet 1959/1960 konstateras. I löpande priser ökade konsumtionen mellan 1959 och 1960 med 9,6 procent, motsvarande en real stegring med 4,7 procent. Enligt staterna för 1961 skulle den planerade ökningen i löpande priser uppgå till närmare 8,5 procent. Om emellertid staterna justeras med hänsyn till dels att konsumtionsutgifterna exklusive lönerna erfarenhetsmässigt är för lågt upptagna i planerna, dels att staterna för lönekostnader för 1961, till skillnad mot vad vanligen är fallet, kan antas inberäkna den förutsedda (5-procentiga) lönestegringen för detta år, samt om slutligen en kostnadsbetingad prisstegring på ett par procent för den kommunala varukonsumtionen förutses, erhålls en real konsumtionsökning 1960—1961 på ca 4 1/2 procent. (Se tabell 2.)

Den genomsnittliga kommunala utdebiteringshöjningen för 1961 utgör 36 öre, vilket höjer kommunalskattesatsen till i det närmaste 15,00 kronor. Denna ökning, tillsammans med det höjda skatteunderlaget vid 1960 års taxering samt en nedgång i slutavräkningsmedlen med några tiotal mil-

Tabell VII: 3. Statens ekonomiska verksamhet 1959—1962

Miljoner kronor

	Kalenderår			Budgetår		
	1959 utfall	1960 prel. ber.	1961 prel. ber.	1959/60 utfall	1960/61 prel. ber.	1961/62 enl. bud- getför- slag
<i>A. Inkomster</i>	12 847	14 646	16 300	13 657	16 010	16 498
därav: dir. skatter	6 422	6 711	7 719	6 468	7 516	7 708
indir. skatter	5 452	6 788	7 319	6 063	7 305	7 505
<i>B. Överföringsutgifter</i>	7 281	7 947	8 596	7 451	8 390	8 772
<i>C. Konsumtion</i>	3 267	3 700	4 104	3 438	4 046	4 178
<i>D. Bruttoinvestering</i>	3 181	3 298	3 490	3 310	3 418	3 451
<i>E. Diverse</i>	72	— 11	—	—	—	—
<i>F. Summa B till E</i>	13 801	14 934	16 190	14 199	15 854	16 401
<i>G. Finansiellt sparande (A—F) ..</i>	— 954	— 288	+ 110	— 542	+ 156	+ 97
<i>H. Utlåning</i>	1 072	1 168	1 225	1 090	1 343	1 147
<i>I. Totala utgifter</i>	14 873	16 102	17 415	15 289	17 197	17 548
<i>J. Totalsaldo (A—I)</i>	— 2 026	— 1 456	— 1 115	— 1 632	— 1 187	— 1 050

Källa: Riksräkenskapsverket, finansdepartementet.

joner kronor jämfört med 1960, är faktorerna bakom den beräknade skatteinkomstökningen 1960—1961, vilken såväl i absoluta som relativa tal är något mindre än 1959—1960. Stegringstakten för statsbidrag och övriga inkomster är ävenledes lägre, och hela beräknade inkomstökningen är endast ca 3/4 av ökningen ett år tidigare.

Kommunernas sammanlagda utgiftsoverskott stiger 1961 enligt tabell 2 med ca 180 miljoner kronor utöver 1960 års nivå. Den kommunala finanspolitiken är alltså expansiv och bidrar till det allmänna efterfrågeöverskott som torde uppkomma under 1961.

2. Staten

I tabell 3 visas utvecklingen av statens inkomster och utgifter uppdelade på dels kalenderår, dels budgetår. Beräkningarna är gjorda på kassamässig basis, dvs. siffrorna speglar de faktiska (respektive beräknade) in- och utbetalningarna under de olika perioderna. På inkomstsidan anges hur mycket av inkomsterna som härrör från direkta respektive indirekta skatter. De inkomstposter som ej särredovisats omfattar affärsverkens till statsverket inlevererade vinstmedel samt avgifter och bidrag m. m. Mot kapitalfonderna har avgränsning gjorts på vanligt sätt, innebärande att endast den del av affärsverkens och andra kapitalfonders inkomster som inlevererats till statsverket medräknats bland statsinkomsterna. Av affärsverkens investeringar är endast de medräknade som finansieras via budgeten. I tabellsiffrorna ingår å andra sidan vissa transaktioner som ligger utanför själva budgeten.

Utgiftssidan har spaltats upp i de omedelbart mest intressanta realekonomiska grupperna samt en diversepost. Totalsaldot anger för varje period statens finansieringsbehov. Att dessa siffror ej nödvändigtvis överensstämmer med statistik över statsskuldförändringar beror på förändringar i statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningstillgodohavanden i riksbanken, variationer i på postgirot inestående skattebelopp m. m.

Beroende på de inkomst- och varuomsättningsökningar som högkonjunkturen inneburit har skatteunderlaget kraftigt ökat, något som i och för sig bidragit till att höja statens inkomster. Dessutom har statliga åtgärder beträffande skattesatser m. m. vidtagits, vilka netto verkat ökande på statsinkomsterna. Den viktigaste var givetvis införandet av den allmänna varuskatten från den 1 januari 1960. Huruvida de fr. o. m. 1961 års taxering skärpta bestämmelserna rörande bolagens varulagervärdering haft någon större ökande effekt på dessas skatteinkomster under 1960 eller om huvudeffekten kommer först senare är svårt att säga. Principiellt detsamma gäller skatteeffekten av avsättningarna till investeringsfonder, ehuru det här givetvis tills vidare är fråga om ett intäktsbortfall för staten. I intäktsminskande riktning har framför allt inverkat sänkningen av bolagsskatten samt sänkningen av skatteskalorna för fysiska personer fr. o. m. januari 1960. Sammanlagt ökade statens skatteinkomster mellan 1959 och 1960 med ca 1 800 miljoner kronor eller 14 procent, varav den allmänna varuskatten svarade för omkring 1 075 miljoner. Inkomsterna av de indirekta skatterna kom 1960 upp i jämnhöjd med inkomsterna av de direkta. För 1961 förutses en ytterligare kraftig ökning av inkomsterna med ca 1 650 miljoner kronor. Här är det emellertid de direkta skatterna som till följd av ökningen i skatteunderlaget samt på grund av skatteprogressionen står för större delen av inkomstökningen, nämligen ca 60 procent av denna. Bolagens skattebetalningar beräknas bli praktiskt taget oförändrade, och de ökade direktskattebetalningarna kommer således från fysiska personer. Den enda nämnda skattepolitiska åtgärd som förutses för 1961 är reformen av familjebeskattningen fr. o. m. 1 januari 1961, vilken dock beräknas resultera i ett förhållandevis litet intäktsbortfall. Nettoutbetalningarna av överskjutande skatt (alltså sedan kvarskatten frändragits) beräknas 1961 komma att bli ca 50 miljoner kronor mindre än 1960, något som således i motsvarande mån bidrar till skatteinkomstökningen.

Den största posten på utgiftssidan är överföringsutgifterna. Dessa pengars roll som efterfrågeskapande faktorer i försörjningsbalansen återfinns väsentligen under rubrikerna privat konsumtion och kommunala investerings- och konsumtionsutgifter och ingår alltså inte i de poster som redovisar statens egen direkta efterfrågan på varor och arbetskraft under rubrikerna statlig konsumtion och statlig investering.

Av flera anledningar är de statliga konsumtionsutgifterna i löpande priser såsom de presenteras i tabellerna mindre väl ägnade att utan vidare tjäna som grundval för beräkningar av statens reala efterfrågan på konsumtionsvaror och -tjänster. Uppskattningar, gjorda på delvis annan grundval, ger

vid handen att den statliga konsumtionsvolymen mellan 1959 och 1960 ökade med ca 4 procent, medan motsvarande ökning 1960—1961 skulle komma att uppgå till omkring 5 procent. Årets ökning synes framför allt gälla undervisning och sjukvård.

De statliga utgifterna för investeringar 1960 ökade i löpande priser med knappt 4 procent, motsvarande en volymminskning på någon procent. Denna utveckling förklaras bl. a. av den snabba avvecklingen av beredskapsarbetena våren 1960 och av det statliga igångsättningsstoppet under sommarmånaderna, vilket genomfördes i syfte att minska påfrestningarna inom en sektor där övrefterfrågan på arbetskraft av konjunkturella och säsongmässiga skäl var särskilt stor. I anslutning till kapitel VI ges en översikt över åtgärdens effekt på antalet sysselsatta arbetare. Därav kan man med kännedom om vanliga dagsverkskostnader — åtminstone 200 kronor — dra slutsatsen att åtgärdens omfattning uttryckt i uppskjutna investeringsutgifter torde ha blivit av storleksordningen 50 miljoner kronor. Tillbakahållandet av den statliga investeringsverksamheten har också delvis varit ett resultat av varuskratten, som reducerat realvärdet av givna investeringsramar. — Bruttoinvesteringsutgifterna 1961 enligt riksstat och riksstatsförslag beräknas öka över 1960 års siffror med knappt 6 procent. Emellertid ger anslagen på budgeten endast en dunkel bild av den verkliga statliga investeringsutvecklingen. Denna regleras dessutom av investeringsramar m. m. under Kungl. Maj:ts direkta kontroll. Även kostnadsförändringar spelar in, ehuru investeringarna delvis planeras i reala termer. Ur beräkningarna i kapitel VIII (vilka dessutom omfattar statliga investeringar utanför budgeten) kan man framräkna att volymökningarna för här behandlade investeringar blir ungefär 1 procent.

Totalt beräknas utgiftsökningen (exkl. utlåning) mellan 1959 och 1960 uppgå till ca 1 130 miljoner kronor, mot vilken ökning står en inkomstökning på 1 800 miljoner. Det finansiella sparandet mellan dessa år ökade sålunda med ca 670 miljoner kronor,¹ innebärande en kontraktiv effekt på efterfrågeutvecklingen. Eftersom produktionsresurserna under det gångna året totalt sett varit praktiskt taget fullt utnyttjade torde den efterfrågehämmande effekten av det finansiella sparandets uppgång främst bidragit till att hålla tillbaka prisstegringen. En blick på statens lånetransaktioner ger anledning anta att även här nettoeffekten varit kontraktiv. Mot en mindre ökning i utlåningen står således en kraftig ökning av statens upplåning utanför affärsbankerna och riksbanken, vartill får läggas de kontraktiva effekterna av avsättningarna till de nya investeringsfonderna. (Se för övrigt kap. IX angående bl. a. kreditmarknadseffekterna av förändringarna på statsbudgeten.)

Det finansiella sparandet beräknas 1961 ytterligare öka med ca 400 miljoner kronor, medförande en något mindre kontraktiv effekt än 1959—1960

¹ Terminologisk anmärkning: I många fall är statens finansiella sparande negativt, utgör alltså ett nettoupplåningbehov. En minskning härav representerar emellertid samma effekt på den samhällsekonomiska balansen som en ökning av ett positivt finansiellt sparande. I båda fallen kan man alltså tala om att »det finansiella sparandet ökas».

(i den mån utgiftsplanerna verkligen genomförs och den konjunkturbedömning som ligger bakom inkomstsiffrorna visar sig vara riktig).

Sammanställningar av statens inkomster och utgifter på kassamässig basis kan ge svar på frågor av typen: hur har den icke-statliga sektorns likviditet (kassaställning) påverkats eller hur kommer den att påverkas av de statliga betalningstransaktionerna under en period, varvid man tänker sig att den icke-statliga sektorns likviditetsläge har betydelse för efterfrågan och utbudet av varor eller tjänster. Vid besvarandet av frågor av denna art kan emellertid, beroende bl. a. på uppbördssystemets konstruktion, likviditets- och därmed efterfrågeeffekten av exempelvis en skatteleverans bli mindre riktigt tidslokaliserad. Betalningsstatistiken kan även ge en oriktig bild av när statens egen efterfrågan på varor och tjänster äger rum. En orderstatistik för staten finns tyvärr inte. Vad man kan söka åstadkomma är en bättre bild av när själva den statliga investeringen försiggår (överföringsutgifter och konsumtion kan approximativt antas ha sin effekt i anslutning till betalningsögonblicket), vilket normalt inte är samtidigt med betalningsögonblicket utan vanligen före detta. I tabell 4 görs ett försök att ta hänsyn till de nämnda synpunkterna. De korrektioner som gjorts av siffrorna för kalenderår i tabell 3 ovan är följande: 1) Preliminärbetalningarna av de direkta skatterna under januari samt (de beräknade) januariuppbörderna av den allmänna varuskatten har förts till det omedelbart föregående året. Detta motiveras med antagandet att dessa i varje fall för löntagarnas del haft sin effekt på efterfrågan av varor och tjänster under november—december året före, dvs. den inkomstperiod dessa skatter avser. 2) Med undantag av väginvesteringarna (för vilka betalningsstatistikens fördelning över budgetåret ger en hygglig uppfattning om den reala verksamheten på området) har bruttoinvesteringarna fördelats jämnt över budgetåret, vilket synes bättre än rena kassadata spegla fördelningen i tiden av aktiviteten på det statliga investeringsområdet. — Ovanstående korrektioner har gjorts i syfte att ge en bättre bild än vad rena kassadata förmår av effekterna på efterfrågan på arbetskraft, varor, etc. av förändringar i vissa budgetposter. Den statliga utlåningen korrigeras däremot ej. Orsakerna är dels att detta i många fall ter sig närmast ogörligt, dels att den investeringsverksamhet som kan resultera av den statliga utlåningen kartläggs på ett betydligt mer fullständigt sätt i kapitel VIII. Den ingår där inte i den statliga verksamheten utan faller väsentligen under rubrikerna privat eller kommunal investering — huvudsakligen bostadsbyggande. I tabell 4 redovisas därför utlåningens kassamässiga storlek per kalenderår.

Tabell 4 ger en något annorlunda bild av statens aktiviteter än tabell 3. Beroende på den under perioden (vad gäller 1961 antagna) stegrade ekonomiska aktiviteten resulterar de nämnda korrigeringarna på inkomstsidan i högre skattebelopp (den under dessa år ökande januariuppbörden flyttas ju tillbaka en månad), dvs. större efterfrågedämpande effekt än de okorrigerade siffrorna enligt tabell 3.

Den korrigerade investeringsökningen i löpande priser mellan 1959 och

Tabell VII: 4. Statens inkomster och utgifter 1959—1961 med vissa korrekationer
Miljoner kronor

	1959	1960	1961
<i>A. Inkomster</i>	12 985	15 081	16 314
<i>Utgifter:</i>			
B. Överföringsutgifter	7 281	7 947	8 596
C. Konsumtion	3 267	3 700	4 104
D. Bruttoinvesteringar	3 240	3 391	3 418
E. Diverse	72	— 11	—
F. Summa B till E	13 860	15 027	16 118
G. Saldo (A—F)	— 875	+ 54	+ 196
H. Utlåning	1 072	1 168	1 225

Källa: Riksräkenskapsverket, finansdepartementet.

1960 blir högre än i tabell 3 medan motsatsen gäller för 1960—1961. Realt är investeringarnas volym oförändrad mellan 1959 och 1960, och motsvarande förändring för 1960—1961 är en minskning med ca 1 procent. Det justerade saldots (G) förändring i löpande priser blir enligt tabell 4 större mellan 1959 och 1960 än förändringen i motsvarande saldo — det finansiella sparandet — enligt tabell 3, nämligen en ökning med 925 miljoner kronor (+ 670 miljoner enligt tabell 3). Mellan 1960 och 1961 blir däremot den kontraktiva effekten enligt tabell 4 mindre än enligt tabell 3 (saldoförändring + 140 miljoner mot + 400 miljoner kronor). På grundval av det siffermaterial som sålunda framkommit vid de båda beräkningsmetoderna kan man totalt dra den slutsatsen att statsbudgetens kraftigt åtstramad inverkan på samhällsekonomin under 1960 kommer att fortsätta och sannolikt ytterligare något förstärkas 1961.

VIII. Investeringarna

1. Utgångspunkt och metoder för investeringsprognosen för 1961

Investeringsprognosen för 1961 har liksom motsvarande prognoser i tidigare nationalbudgeter i första hand grundats dels på tillgängliga uppgifter om investeringsplanerna inom olika delar av näringslivet, hos kommunerna och hos staten, dels på vissa administrativa data såsom av arbetsmarknadsstyrelsen beviljade igångsättningstillstånd och av riksdagen fastställda ramar för den statliga bostadslånegivningen. Prognosen, som finns sammanfattad i tabell 6, är angiven i form av avrundade, i 1960 års priser beräknade öknings- eller minskningstal i förhållande till de nu föreliggande preliminära uppgifterna¹ om 1960 års investeringsverksamhet, som sammanställts av konjunkturinstitutet.

Som inledning presenteras först vissa beräkningar över utvecklingstendenserna inom den tillståndsreglerade byggnadsverksamheten 1960—1961 (utom för bostäder samt statliga kraftverk och statlig samfärdsl). Dessa beräkningar baseras på statistiken över beviljade och utnyttjade igångsättningstillstånd samt på data från arbetsmarknadsstyrelsens inventeringar av byggnadsverksamhetens omfattning vid särskilda tidpunkter. Därefter genomgås de olika delområdena (även sådana som ej regleras genom igångsättningstillståndsgivningen) såväl ifråga om byggnader som övriga fasta investeringar.

Kalkylerna över den tillståndsberoende byggnadsverksamheten redovisas i tabell 1. De har kunnat grundas på faktiska uppgifter om meddelade igångsättningstillstånd till och med november 1960. Därutöver har beräkningarna fått byggas på antaganden om igångsättningen under 1961. Antagandena innebär en volymmässig ökning av igångsättningen med knappt 4 procent jämfört med 1960. Det är framför allt arten av dessa senare antaganden som motiverar den i tabellrubriken använda beteckningen »räkneexempel». För att lättare kunna klargöra konsekvenserna av en ändring av antagandet om igångsättningen under 1961 redovisas belastningen på 1961 års byggnadsverksamhet uppdelad på belastning till följd av redan vid årsskiftet 1960/1961 pågående byggen och belastning till följd av den antagna igångsättningen under 1961. Såsom framgår av kolumn 5 i tabellen svarar de byggen som påbörjas under 1961 endast för knappt 30 procent av byggnads- och anläggningsverksamheten under 1961. För att belysa effekterna av en ändring i antagandet om igångsättningen under 1961 kan nämnas, att en minskning av den antagna igångsättningen med projekt till ett värde av 100 miljoner kronor vid oförändrad fördelning av igångsättningen under

¹ Beträffande dessa, se även kap. II.

Tabell VIII: 1. Räkneexempel för 1961 års tillståndsberoende byggnadsverksamhet (exkl. bostäder)

Miljoner kronor i 1960 års kostnadsnivå

	1	2	3	4	5	6
	Igångsättning under 1960 (delvis prognos)	Beräknad faktisk byggnadsverksamhet 1960	Ingående belastning på 1961 till följd av igångsättningen under 1960 och tidigare	Antagen igångsättning under 1961	Belastning på 1961 till följd av denna nya igångsättning	Total belastning 1961 = realbudget (3) + (5)
Jordbruk, skogsbruk o. fiske	2	3	1	2	1	2
Industri och hantverk	950	815	670	1 000	290	960
Kraft- och belysningsverk ¹	125	150	130	150	15	145
Samfärdse ¹	215	225	130	225	80	210
Handel	515	430	380	525	135	515
Förvaltning, sociala ändamål	335	350	250	350	100	350
Skolor, kyrkor, samlingslokaler	485	480	320	500	150	470
Vägar, gator, vatten- och avloppsledningar	790	650	550	800	215	765
Militära arbeten, civilförsvar	95	100	80	100	25	105
Summa	3 512	3 203	2 511	3 652	1 011	3 522

¹ Statliga arbeten ingår inte.

året skulle minska ökningssiffran för byggnadsvolymen från 1960 till 1961 med ca 1 procent.

Beräkningarna tyder på att byggnadstiderna varit något längre under 1960 än ett år tidigare för praktiskt taget samtliga byggnadstyper och för 1961 har byggnadstiderna antagits bli lika långa som under 1960. Det bör i detta sammanhang påpekas, att kalkylen är starkt känslig för variationer i byggnadstiderna; till följd av brist på uppgifter rörande spridning och säsongvariationer i byggnadstiderna är den också starkt schablonmässig på denna punkt.

Enligt föreliggande beräkningar har stocken av pågående byggen inom den här diskuterade delen av den tillståndsberoende byggnads- och anläggningsverksamheten ökat¹ med omkring 15 procent under loppet av 1960. Med ovan nämnda antaganden om byggnadstider och igångsättning under 1961 skulle stocken öka betydligt mindre eller med omkring 6 procent från ingången till utgången av 1961.

Under ovan nämnda förutsättningar skulle byggnads- och anläggningsvolymen inom här berörda områden öka med omkring 10 procent från 1960 till 1961 dvs. en något mindre ökning än från 1959 till 1960. De största ökningarna berör byggnader och anläggningar inom industri och handel samt vägar, gator o. dyl.

¹ När ej annat anges avses ökning i fasta priser.

Tabell VIII: 2. Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostadsbyggen 1956—1960

	Flerfamiljshus (exkl. tertiärbelånade rad- och kedjehus)			Småhus (inkl. tertiärbelånade rad- och kedjehus)	
	Påbörjade	Inflyttningsfärdiga	Pågående vid periodens slut	Påbörjade totalt	Inflyttningsfärdiga totalt
1956.....	43 900	41 050	54 300	15 400	15 850
1957.....	47 150	47 350	54 100	17 900	17 100
1958.....	52 300	44 850	61 550	16 650	17 400
1959.....	53 050	51 350	63 250	(18 500)	17 950
1960.....	(50 400)	(50 950)	(62 700)	(18 500)	(18 000)
I månadskommunerna ¹					
1959 1 kv.	8 200	9 000	60 750	1 150	3 000
2 kv.	14 300	14 050	61 000	4 000	2 400
3 kv.	15 450	13 200	63 250	4 000	1 900
4 kv.	15 100	15 100	63 250	2 250	3 850
1960 1 kv.	7 150	10 450	59 950	1 200	3 000
2 kv.	11 300	13 900	57 350	4 000	2 750
3 kv.	15 800	12 100	61 050	3 850	1 900
4 kv.	(16 150)	(14 500)	(62 700)	..	..

¹ Med månadskommuner avses de kommuner — huvudsakligen tätorter — för vilka det föreligger månadsstatistik rörande småhusbyggandet. Dessa beräknas 1959 ha svarat för något över 60 procent av småhusbyggandet i hela landet.

Anm. Uppgifter inom parentes avser uppskattade värden.

2. Investeringsutvecklingen inom olika områden

Bostäderna

Nybyggnadsverksamheten för bostadsändamål har enligt konjunkturinstitutets preliminära beräkningar minskat med knappt 1 procent från 1959 till 1960. Minskningen synes enbart gälla flerfamiljshusen och sammanhänger dels med att igångsättningen beräknas ha varit något mindre och dels med att projekten, vilket framgår av tabell 2, satts igång något senare under 1960 än som varit fallet under 1959, något som medfört en minskning i stocken av under byggnation varande lägenheter. Därtill kommer att den genomsnittliga golvytan i lägenheter under produktion 1960 har beräknats vara 2—3 procent mindre än motsvarande under 1959.

De för innevarande budgetår enligt 1960 års statsverksproposition gällande medelsramarna för den statliga bostadslånegivningen motsvarar ca 42 000 lägenheter i tertiärbelånade flerfamiljshus och 17 500 lägenheter i småhus (egnahemsbelånade hus såväl som tertiärbelånade rad- och kedjehus). Till detta får läggas uppskattningsvis 4 000 lägenheter i icke statsbelånade hus, varav 2 500 i flerfamiljshus.

Igångsättningen av *flerfamiljshus* har under andra halvåret 1960 beräknats motsvara ca 32 000 lägenheter. Vid den enligt statsverkspropositionen 1960 givna låneramen skulle sålunda föreligga möjlighet för en igångsättning av ca 13 000 lägenheter under innevarande halvår om man förutsätter att dispensgivning för igångsättning före halvårsskiftet inom det framför- liggande budgetårets ram skulle ske i samma omfattning som 1960. I pro-

position nr 2/1961 angående anslag å tilläggsstat för budgetåret 1960/61 föreslås en utökning av ramen för bostadsbyggandet. För flerfamiljshusens del kan detta beräknas motsvara en ökning med omkring 5 500 lägenheter. Man skulle därför för flerfamiljshusen totalt ha att räkna med en igångsättning under första halvåret 1961 motsvarande omkring 18 500 lägenheter, vilket innebär ungefär samma antal som under motsvarande fjolårsperiod. Av olika skäl kom emellertid dispensgivningen före förra halvårsskiftet att hållas tillbaka på ett i viss mån onormalt sätt. Man kan därför vänta sig att denna — och därmed hela igångsättningen under första halvåret i år — skall överstiga förra årets.

För budgetåret 1961/62 föreslås enligt 1961 års statsverksproposition en igångsättning motsvarande ca 70 000 lägenheter, varav omkring 49 500 i flerfamiljshus. I dessa siffror inkluderas 2 500 lägenheter i icke statsbelånade hus. Dessa ramar innebär för flerfamiljshusens del en kraftig utökning jämfört med vad som ursprungligen gällt för bl. a. innevarande och föregående budgetår. Förslagen i statsverkspropositionen för dessa budgetår, 63 000 lägenheter, har emellertid betecknats som minimiprogram. Kompletteringar av dessa har vidtagits med hänsyn till förhållandena på arbetsmarknaden. Härigenom har programmen kommit att uppgå till 68 000 respektive 70 000 lägenheter. Det för nästkommande budgetår gällande programmet har föreslagits med hänsyn till de bostadsmarknadsmässiga behoven och motsvarar vad som tills vidare ansetts kunna genomföras. Av sysselsättningspolitiska skäl är en hög igångsättning under tredje kvartalet att betrakta som önskvärd. Under andra halvåret 1959 påbörjades ca 30 500 lägenheter i flerfamiljshus och under andra halvåret 1960 — enligt vad som beräknats — ca 32 000. Det får anses rimligt anta, att målsättningen att hålla full sysselsättning under nästa vintersäsong på grund av den fortskridande rationaliseringen i branschen kommer att innebära ett behov av igångsättning under hösthalvåret 1961 — särskilt tredje kvartalet — av något större omfattning än under motsvarande fjolårsperiod.

Beträffande *småhusbyggandet*, som under senare år legat på en i stort sett oförändrad nivå, motsvarar de för innevarande budgetår gällande ramarna, inklusive den utökning som föreslås i proposition nr 2/1961, ca 19 000 lägenheter och en ram av samma omfattning föreslås också för nästkommande budgetår. För båda budgetåren får därtill läggas uppskattningsvis 1 500 lägenheter i icke statsbelånade småhus. Dessa program, som jämfört med exempelvis budgetåren 1958/59 och 1959/60 innebär utökade ramar, kan antas leda till en viss ökning av småhusbyggandet under 1961.

Bostadsbyggandet har, utifrån ovan redovisade antaganden samt under förutsättning av oförändrade byggnadstider och normal uppgång av underhållsutgifterna, beräknats öka med ca 1 procent från 1960 till 1961.

Industrin

Investeringsverksamheten inom industrin har under senare år kännetecknats av en betydande expansion. Expansionen under dessa år tog sin

Tabell VIII:3. Investeringsplaner inom industrin för 1961

Ny- och ombyggnadsverksamhet respektive ny- och ersättningsanskaffning.
Delsiffrorna inte justerade för missvisning kring årsskiftet 1959/1960.

Miljoner kronor

	Byggnader och anläggningar			Maskiner och apparater	
	Beräknade kostnader 1960	Planerade utgifter 1961	Därav avsedda att påbörjas senare än 1 jan. 1961	Beräknade kostnader 1960	Planerade utgifter 1961
1. Gruvindustri	70	56	10	69	68
2. Metall- och verkstadsindustri ..	524	598	238	709	809
därav:					
järn- och stålverk	111	138	45	270	312
järn-, stål- och annan metallmanufaktur	29	26	12	60	58
mekaniska verkstäder m. m.	260	303	126	291	303
skeppsvarv	59	80	35	32	56
elektroteknisk industri	65	51	20	56	80
3. Jord- och stenindustri	37	35	13	66	83
4. Träindustri	57	48	19	71	42
5—6. Massa-, pappers- och grafisk industri	222	295	50	507	655
därav:					
träsliperier och cellulosafabriker	117	140	26	241	348
pappersbruk och pappfabriker ..	105	155	24	266	307
7. Livsmedelsindustri	76	99	39	93	71
8. Dryckesvaru- och tobaksindustri	17	19	4	15	17
9. Textil- och sömnadsindustri ..	28	23	11	83	63
10. Läder-, hår- och gummivaruindustri	15	8	5	25	23
11. Kemisk- och kemisk-teknisk industri	61	80	22	112	147
Summa, ojusterad	1 107	1 261	411	1 750	
D:o, justerad för missvisning	.	.	.	1 800	1 978
12. El-, gas- och vattenverk	900	909	145	154	169
Summa, ojusterad	2 007	2 170	556	1 904	
D:o, justerad för missvisning	.	.	.	1 960	2 147

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bostäder och bilar.

Källa: Kommerskollegiets investeringsenkät.

början 1958 — trots den tillfälliga konjunkturavmattning som då inleddes — och synes ha fortsatt även under 1960.

Det viktigaste underlaget för prognosen av industrins investeringar utgörs av kommerskollegiets sedvanliga oktoberenkät. Resultaten av denna enkät redovisas vad beträffar de preliminära uppgifterna för 1960 och planerna för 1961 i tabell 3. För den egentliga industrin (dvs. grupperna 1—11 i tabellen) visar denna undersökning av de föreliggande planerna en ökning av ny- och ombyggnadsverksamheten med omkring 150 miljoner kronor eller 14 procent i förhållande till den beräknade faktiska för 1960. För ny- och reinvesteringarna i maskiner och apparater tyder undersökningen — efter justering för statistisk missvisning i uppgifterna för 1960 i samband

Tabell VIII: 4. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar
Procentuell förändring. Siffrorna justerade för missvisning kring årsskiftet 1959/1960.

	1955— 1956	1956— 1957	1957— 1958	1958— 1959	1959— 1960	1960— 1961
<i>Byggnader och anläggningar</i>						
Planerat i oktober året innan	+ 22	+ 12	+ 15	— 1	+ 16	+ 14
Planerat i mars samma år ..	+ 33	+ 25	+ 19	+ 18	+ 31	
Faktiskt inträffad förändring:						
löpande priser	+ 9	+ 5	+ 15	+ 9	+ 23	
fasta priser	+ 3	0	+ 15	+ 9	+ 16	
<i>Maskiner och apparater</i>						
Planerat i oktober året innan	— 2	— 10	+ 7	— 5	+ 13	+ 10
Planerat i mars samma år ..	+ 14	+ 4	+ 25	+ 10	+ 19	
Faktiskt inträffad förändring:						
löpande priser	+ 7	0	+ 23	+ 4	+ 20	
fasta priser	+ 1	— 2	+ 24	+ 3	+ 12	

¹ Utan justering för statistisk missvisning kring årsskiftet 1959/1960 är prognossiffran för 1960—1961 13 procent i stället för här angivna 10 och utfallsiffrorna för de två föregående åren i löpande priser 8 respektive 13 procent och i fasta priser 7 respektive 5 procent.

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bostäder och bilar.

Källa: Kommerskollegiets investeringsenkäter.

med varuskattens införande — på en ökning med omkring 180 miljoner kronor eller 10 procent.¹

Vad *byggnads- och anläggningsinvesteringarna* beträffar har, som framgår av tabell 4, de i oktober för det framförliggande året angivna planerna under senare år allmänt sett kunnat realiseras eller t. o. m. överträffas. För 1958 möjliggjordes detta av att det fanns en genom byggnadsregleringen uppdämd kö av investeringsprojekt i väntan på byggnads- och igångsättnings-tillstånd, vilken genom regleringens liberalisering till större delen kunde avverkas under detta år. Från maj 1958 till september 1959 erhöll investeringsverksamheten ytterligare stimulans genom investeringsfondernas frisläppande; de därmed förknippade kraven på snabb igångsättning kan sannolikt — jämte konjunkturförbättringen — förklara den i förhållande till de ursprungliga investeringsplanerna kraftiga ökningen av investeringarna från 1958 till 1959.

Av företagen har den planerade investeringsökningen för byggnader under 1961 angetts uppgå till 14 procent. Oktoberprognosen visade sig enligt tabell 4 för 1958 stämma exakt med utfallet, räknat i fasta priser, för 1959 innebära en kraftig underskattnings och för 1960 helt överensstämma med det nu redovisade preliminära utfallet. Som ovan anförts har emellertid betingelserna för prognosen varit väsentligt olika under vart och ett av dessa tre år och — möjligen med undantag för 1960 — knappast sammanfallande med de man har anledning att räkna med under 1961. Några slutsatser beträffande graden av samstämmighet mellan prognos och utfall 1961 kan därför knappast dras på basis av i tabell 4 redovisade uppgifter.

¹ Utan justering för missvisningen blev dessa siffror 230 miljoner kronor och 13 procent.

Av intresse är att även de i tabell 1 redovisade kalkylerna för den tillståndsberoende byggnadsverksamheten för industrins del anger en kraftig ökning från 1960 till 1961. Ökningen uppgår således till 18 procent. Ehuru dessa kalkyler självfallet är behäftade med betydande osäkerhet, speciellt vad avser 1961 men även beträffande 1960, är dock intrycket av en betydande ökning av industribyggandet så markant, att de i kommerskollegiets enkät angivna planerna för 1961 mycket väl kan anses realistiska. Något skäl till uppjustering på grundval av vad som beräknats i tabell 1 kan knappast sägas föreligga. Osäkerheten i dessa kalkyler är för stor och avvikelsen i förhållande till vad som anges i enkäten för ringa för att kunna motivera detta. I investeringsprognosen i tabell 6 har därför för byggnadsverksamheten inom industrin införts en ökning på 195 miljoner kronor, vilket även innefattar en antagen normal stegring av underhållsutgifterna.

När det gäller *investeringarna i maskiner och apparater* har det i regel visat sig, vilket framgår av tabell 4, att den i oktoberenkäten uppgivna prognosen för det framförliggande året inneburit underskattning — såväl beträffande utfallet i löpande som i fasta priser. Dessa underskattningar är naturliga med tanke på att investeringsplanerna för maskiner och apparater är förhållandevis kortsiktiga och därför ej helt kan överblickas för så lång period som drygt ett år. Med tillämpning av denna iakttagelse blir slutsatsen att ökningen 1960—1961 nu skulle bli ca 15 procent i stället för 10. För reparationer och underhåll antages en tekniskt betingad normal ökning på 3 procent. Totala ökningen för industrins investeringar i maskiner och apparater blir då 305 miljoner kronor eller nära 10 procent. För byggnader och maskiner sammantagna skulle ökningen alltså bli 500 miljoner kronor eller 11 procent.

Kraftverken

Kraftverksinvesteringarna beräknas ha minskat med omkring 4 procent från 1959 till 1960. Nedgången ligger helt inom den offentliga sektorn medan den privata kraftverksindustrins investeringar beräknats öka. För 1961 kan en fortsatt minskning förutses för de offentliga kraft- och elverksinvesteringarna. Även för de enskilda kraftverken tyder nu tillgängliga uppgifter om planerna för 1961 på en minskning. För kraftverken totalt har i tabell 6 nedgången antagits utgöra 50 miljoner kronor eller 4 procent.

Handeln

Handelns investeringar i byggnader och anläggningar har under större delen av 1950-talet undergått en betydande expansion. Under senare år kan denna väsentligen antas sammanhänga med den liberaliserade byggnadsregleringen. Från 1959 till 1960 har ökningen beräknats uppgå till 13 procent. Prognosen för handelns nybyggnadsinvesteringar får baseras dels på de i tabell 1 redovisade beräkningarna, dels — vad beträffar handelslokaler i bostadshus — på de förut relaterade beräkningarna över byggnadsverksamheten i flerfamiljshus. Med stöd av dessa uppgifter har handelns byggnadsinvesteringar under 1961 uppskattats öka med 80 miljoner kronor eller 12 procent.

Handelsflottan

Investeringarna i handelsflottan kan uppvisa betydande variationer från år till år beroende på tillfälliga fluktuationer i leveranserna av nya fartyg. Under 1960 beräknas sålunda en ökning av investeringar och underhåll av fartyg med ca 30 procent ha ägt rum. För innevarande år har man att räkna med en minskning av fartygsleveranserna till svenska redare från inhemska varv och, enligt vad som kan antas, också från utlandet. Investeringarna inom handelsflottan har därför beräknats komma att minska under 1961 med 135 miljoner kronor eller 18 procent.

Staten

De statliga *affärsverkens* investeringar har från 1959 till 1960 beräknats minska med ca 3 procent. Nedgången kan i huvudsak hänföras till televerkets och, såsom tidigare framgått, vattenfallsverkets investeringar medan en ökning har noterats för statens järnvägar. Även postverket och luftfartsverket beräknas ha minskat sina investeringar — dock endast med absolut sett obetydliga belopp.

Investeringarna inom ovannämnda affärsverk regleras genom budgetårsvis fastställda medelsförbrukningsramar; vissa investeringsanslag har dock förts utanför dessa ramar. De för nästkommande budgetår föreslagna ramarna och budgetplanerna synes innebära en fortsatt minskning av affärsverkens investeringar. Då ramarna är nominellt fixerade kan en prisstegring på investeringsvaror framtvinga ytterligare nedskärningar. Om priserna antas öka några procent skulle investeringsminskningen — i fasta priser räknat — enligt vad som nu föreslagits komma att under 1961 uppgå till 40—50 miljoner kronor. Nedgången synes beröra statens järnvägar, vattenfallsverket samt luftfartsverket medan en obetydlig ökning kan förutses för televerket.

Investeringarna inom det statliga *vägbüsendet* har under 1960 beräknats öka med några procent. Ökningen gäller såväl nybyggnads- som underhållsverksamheten. Under 1961 kan det, inom ramen för de ordinarie vägbyggnadsanslagen, räknat i fasta priser knappast bli fråga om annat än oförändrat vägbyggande. För beredskapsarbeten kan däremot en väsentlig reduktion förväntas. Minskningen i väginvesteringarna har i föreliggande prognos beräknats bli av storleksordningen 100 miljoner kronor eller 11 procent.

De militära investeringarna beräknas ha ökat med någon procent från 1959 till 1960. Ökningen gäller enbart materielinvesteringarna, medan en minskning beräknas ha skett av byggnads- och anläggningsinvesteringarna. Enligt föreliggande uppgifter angående den beräknade medelsförbrukningen för anskaffning och underhåll av materiel under nästkommande budgetår, kan dessa investeringar väntas öka ej oväsentligt. Hänsyn har därvid tagits till den kompensation som enligt 1958 års försvarsbeslut kan beräknas komma att utgå med hänsyn till redan inträffad prisstegring samt — uppskattningsvis — till den reduktion som rekommenderats av 1960 års för-

Tabell VIII: 5. Kommunernas samt de kommunala bolagens och stiftelsernas investeringsplaner för 1961

Miljoner kronor

	Beräknade utgifter 1960	Planerade utgifter 1961
Nybyggnader		
Bostäder.....	838	913
Skolor och kyrkor	423	462
Hälso- och sjukvård	208	292
Sociala ändamål	77	83
Gator, vägar, planteringar	298	331
Vatten, avlopp, vattenverk m. m.....	453	467
Kraft- och elverk	141	146
Gasverk	4	5
Värmeverk	21	25
Spårvägar och busslinjer	50	55
Hamnar, kanaler och slussar	54	67
Brandväsen, civilförsvär	17	17
Förvaltning och övriga ändamål	162	145
Summa nybyggnader	2 746	3 008
därav: nybyggnader exkl. bostäder	1 908	2 095
Övriga nyinvesteringar	247	287
Byggnadsunderhåll	488	513
Övriga underhållsutgifter	163	170
Summa bruttoinvesteringar	3 644	3 978
D:o efter justering av missvisning	3 750	.

Anm. Som källa har använts statistiska centralbyråns kommunenkät. De siffror över kommunala investeringar för 1960 som redovisas i tabell 6 överensstämmer ej med ovanstående, emedan kommunenkätens siffror vid beräkningarna till tabell 6 ej justerats med hänsyn till jämförbarheten med tidigare år.

svarskommitté. Sammantaget med en viss ökning även på byggnadssidan kan försvarets investeringar under 1961 beräknas komma att öka med 110 miljoner kronor eller 6 procent.

Slutligen bör beträffande de statliga *aktiebolagen* nämnas den betydande ökning, som har ägt rum för dessa investeringar under 1960 och som väsentligen sammanhänger med flygplansanskaffningen inom SAS. En mot denna bakgrund naturlig nedgång under 1961, som för Sveriges del beräknats till 130 miljoner kronor, har i prognosen i tabell 6 fördelats lika mellan enskild och statlig samfärdsel.

Kommunerna

Sedan de till statistiska centralbyråns så kallade kommunenkät från november 1960 erhållna uppgifterna grovt justerats för de formella betalningsförskjutningarna kring årsskiftet 1959/1960 finner man att investeringsvolymen 1960 torde ha blivit ca 2 procent högre än 1959.

Beträffande 1961 pekar de i tabell 5 redovisade planerna för kommunernas (inkl. de kommunala affärsverken) samt bolagens och stiftelsernas investeringar på en ökning mellan 1960 och 1961 med 6 procent, om 1960 års siffror justeras för nyssnämnda missvisning. Tidigare under 1950-talet har de kommunala investeringarna i efterhand visat sig påtagligt underskrida

Tabell VIII: 6. Prognos för bruttoinvesteringarnas utveckling från 1960 till 1961

Miljoner kronor i 1960 års priser

	1960			Förändring 1960—1961		
	Byggnader och anläggningar	Övrigt	Summa	Byggnader och anläggningar	Övrigt	Summa
Bostäder.....	4 466	—	4 466	+ 50	—	+ 50
Jordbruk, skogsbruk och fiske	558	582	1 140	+ 15	—	+ 15
Egentlig industri.....	1 454	3 135	4 589	+ 195	+ 305	+ 500
Kraft-, gas- och belysningsverk	908	348	1 256	— 60	+ 10	— 50
Handel m. m. (endast byggnader).....	687	—	687	+ 80	—	+ 80
Samfärdsl.....	980	3 274	4 254	—	— 210	— 210
Enskild: motorfordon.....	—	1 712	1 712	—	+ 50	+ 50
handelsflottan.....	—	763	763	—	— 135	— 135
övrigt.....	42	117	159	—	— 65	— 65
Statlig.....	796	610	1 406	— 15	— 65	— 80
Kommunal	142	72	214	+ 15	+ 5	+ 20
Förvaltnings- och sociala ändamål	697	207	904	+ 25	+ 15	+ 40
Sjuk- och hälsovård, sociala ändamål ..	446	118	564	+ 35	+ 5	+ 40
Förvaltning och diverse ändamål	251	89	340	— 10	+ 10	—
Skolor och kyrkor	631	115	746	+ 30	+ 10	+ 40
Väg- och gatuarbeten m. m.	1 932	85	2 017	— 35	—	— 35
Militära investeringar.....	177	1 544	1 721	+ 10	+ 100	+ 110
Summa	12 490	9 290	21 780	+ 310	+ 230	+ 540
därav: enskilda.....	6 407	6 269	12 676	+ 270	+ 85	+ 355
statliga	2 592	2 603	5 195	— 105	+ 125	+ 20
kommunala	3 491	418	3 909	+ 145	+ 20	+ 165

de planerade. Efter den egentliga byggnadsregleringens avskaffande synes detta emellertid inte längre gälla, åtminstone inte på samma sätt. De i tabell 1 redovisade kalkylerna för den tillståndsberoende byggnadsverksamheten tyder också, för de områden som domineras av kommunala investeringar, på en investeringsökning av liknande storlek som den enligt ovan planerade, om också med en annan ändamålsfördelning än vad uppgifterna i tabell 5 utvisar. Detta torde sammanhänga med bl. a. att de antaganden, som i de förstnämnda kalkylerna gjorts beträffande igångsättningen, mera siktar till en riktig totalbedömning av denna, medan fördelningen på olika byggnadstyper gjorts helt schematiskt och därför ej kan förmodas vara i överensstämmelse med de i tabell 5 presenterade, faktiskt föreliggande planerna.

De kommunala investeringarna har med en viss reduktion av de uppgivna planerna totalt antagits komma att öka med 165 miljoner kronor eller ca 4 procent.

IX. Kreditmarknaden

Kreditmarknaden företedde under 1960 en helt annan bild än under 1959. Under 1959 förbättrades både affärsbankernas och näringslivets likviditet, men under 1960 försämrades bådaddera. Åtstramningen av banklikviditeten sammanhänger med förbättringen av det statsfinansiella läget och med en förändring av upplåningspolitiken. Nedgången i näringslivets likviditet under 1960 förklaras av en intensifiering av investeringskonjunkturen, en stagnation eller minskning av företagens bruttovinster samt en bindning av företagsmedel i investeringsfonder — statens upplåningspolitik (i vid bemärkelse) kommer alltså även här in i bilden. Det är nu i första hand av intresse att närmare lokalisera och klarlägga storleksordningen av dessa likviditetsförskjutningar. Härigenom kan man få en uppfattning om innebörden på kreditmarknadsplanet av den förda ekonomiska politiken. Man får också en utgångspunkt för bedömningen av utvecklingen under 1961 med hänsyn till de olika ekonomiska sektorernas möjligheter att finansiera sina investeringar och de därmed sammanhängande förutsättningarna för penningpolitikens utformning.

Man kan i analysen skilja mellan staten, kommunerna och den privata sektorn, varvid man i fråga om den senare har anledning särskilja bostadssektorn, eftersom denna spelar en speciell roll för kreditpolitiken. Till en början klargörs nedan det sätt på vilket dessa sektorer täckt sitt upplåningsbehov på den organiserade kreditmarknaden. Bland kreditförmedlarna skall här skiljas mellan riksbanken, affärsbankerna, övriga kreditinstitut samt »marknaden» (ATP, vissa fonder och kassor samt värdepappersmarknaden utanför bankerna). Kartläggningen avser 1959 och 1960 och ges formen av två kreditmarknadsmatriser — en för varje år — som vardera redovisar de olika sektorernas upplåning fördelad på kreditförmedlare och därmed samtidigt också kreditförmedlarnas utlåning fördelad på sektorer.

Totalsumman för hela utlåningen på den organiserade kreditmarknaden var högre 1959 än 1960 — den uppgick i runda tal till 6 250 respektive 5 500 miljoner kronor (nedre högra hörnet av matriserna). Ser man på utlåningen till de olika sektorerna (nedersta raden i matriserna), finner man emellertid att den var praktiskt taget oförändrad både för kommunerna, bostäderna och näringslivet. Statens upplåning däremot har sjunkit med drygt 700 miljoner kronor. En avsevärd förskjutning har också ägt rum i fråga om fördelningen av statens upplåning (vänstra kolumnen i de bägge matriserna). Statens lån i riksbanken spelade under 1959 en relativt underordnad roll men motsvarade 1960 hela nettoupplåningen. Förändringen är ännu mer markant i fråga om statens upplåning i affärsbankerna. Dessa ökade sitt innehav av

Tabell IX: 1. Kreditmarknadsmatris för 1959 och 1960

Nettobelopp, miljoner kronor

Kreditgivare	Låntagare	Staten	Kommuner	Bostäder	Näringslivet	Summa
<i>1959</i>						
Riksbanken	400	—	—	—	—	400
Affärsbanker	675	75	500	1 200	2 450	
Övriga kreditinstitut	925	200	1 500	575	3 200	
Marknaden utanför kreditinstituten	— 75	75	75	125	200	
Summa	1 925	350	2 075	1 900	6 250	
<i>1960</i>						
Riksbanken	1 200	—	—	—	1 200	
Affärsbanker	—500	—50	250	1 100	800	
Övriga kreditinstitut	—300	200	1 500	600	2 000	
Marknaden utanför kreditinstituten	800	150	350	200	1 500	
Summa	1 200	300	2 100	1 900	5 500	

Anm. Med näringslivet avses praktiskt taget hela den del av samhällsekonomin, som ligger utanför staten, kommunerna, bostadssektorn och kreditinstituten.

Riksbankens utlåning till andra än kreditinstitut består så gott som uteslutande av dess netto-kreditgivning till staten.

Affärsbankernas utlåning till respektive staten, kommunerna och bostäderna omfattar inköp av statspapper, reverslån till kommunerna (bankernas köp av kommunobligationer har uppskattats till noll), bostadsbyggnadskrediter enligt Svenska Bankföreningens månadsstatistik samt beräknade köp av hypoteksobligationer. Utlåningen till näringslivet är en restpost, som avser alla andra lån och obligationsköp än de nyssnämnda.

»Övriga kreditinstitut» omfattar sparbankerna, postbanken, jordbrukskasseorganisationen och försäkringsbolagen. Deras kreditgivning till staten, kommunerna, bostadssektorn och näringslivet innefattar såväl reverslån som köp av obligationer och andra värdepapper.

Uppgifterna för marknaden utanför kreditinstituten har tagits fram som restpost i kalkylen. Samtliga uppgifter för 1959 har avrundats till jämna 25-tal, de grovt uppskattade uppgifterna för 1960 till jämna 50-tal miljoner kronor.

statspapper med 675 miljoner kronor under 1959 men minskade det med omkring en halv miljard under 1960. (Denna omsvängning i affärsbankernas likviditetsutveckling skall belysas ytterligare längre fram.) Förändringen beträffande långivningen till staten från övriga kreditinstitut är däremot endast skenbar, eftersom den till största delen förklaras av en ökning på 600 miljoner kronor av postens kortfristiga utlåning till staten vid slutet av 1959 och en motsvarande avveckling under 1960. Förskjutningen sammanhängde med en temporär överflyttning av medel framför allt från affärsbankerna till postgirot, orsakad av köprushen före omsättningsskattens införande. Siffrorna för affärsbankerna bör vid en korrektion därför revideras i motsatt riktning, vilket innebär att omkastningen i deras utlåning till staten i själva verket var ännu mycket större än vad som anges av siffrorna i matriserna. För andra »övriga kreditinstitut» än postgirot — dvs. försäkringsbolag, sparbanker, postsparbank och jordbrukskassor — var utlåningen till staten praktiskt taget oförändrad de bägge åren, dvs. omkring 300 miljoner kronor. En betydande ökning av statens upplåning har emellertid ägt rum utanför kreditinstituten, där under 1960 ett par hundra miljoner lånats från ATP-fonden och omkring en halv miljard från allmänheten

— sammanlagt ca 800 miljoner från »marknaden», till vilken 1959 tvärtom netto räknat återbetalades omkring 75 miljoner kronor.

De övriga sektorernas upplåning har i stort sett varit densamma under de bägge jämförelseåren inte bara vad beträffar den totala storleken utan även i fråga om fördelningen på olika kreditinstitut. Det kan dock noteras att affärsbankernas utlåning till bostadssektorn var betydligt större 1959 än 1960. Skillnaden förklaras väsentligen därav att innehavet av hypoteksobligationer ökade mycket kraftigare under det förra året än under det senare. Den totala finansieringen med hypoteksobligationer var emellertid ungefär lika stor bägge åren, och affärsbankernas minskade andel därav motsvaras av ökade inköp från den organiserade kreditmarknaden utanför kreditinstituten. Denna aktivering av »marknaden» avser för övrigt inte bara långivningen till staten och bostäderna, utan även till kommunerna (obligationer) och näringslivet (aktier, obligationer och förlagsbevis).

Av vad som redan sagts framgår att riksbanken och »marknaden» under 1960 kraftigt ökat sina andelar av den (nedkrympta) totala utlåningen (jämför högra kolumnen i matriserna). Dessa ökningar svarar för riksbankens del mot en ökad medelsdisposition på grund av företagsinsättningarna på investeringskonton, och förklaras för »marknadens» del dels av tillkomsten av allmänna pensionsfonden (omkring en halv miljard) men dels även av en ökning av finansplaceringarna hos allmänheten.

Med bortseende från den förut berörda tillfälliga utlåningen på 600 miljoner kronor från posten till staten under 1959 och följande avveckling under 1960 har totala utlåningen från andra kreditinstitut än affärsbankerna varit ungefär lika stor under bägge åren dvs. omkring 2 600 miljoner kronor. Försäkringsbolagens och sparbankernas utlåning (inkl. köp av värdepapper) har vardera uppgått till omkring 1 miljard 1960, postsparbankens fasta placeringar och jordbrukskassornas utlåning till sammanlagt ca 600 miljoner kronor. Affärsbankernas andel av utlåningen på den organiserade kreditmarknaden har däremot sjunkit drastiskt. En absolut minskning registreras för utlåningen till stat och kommun, och bidragen till bostadsfinansieringen har nedgått liksom även bidraget till näringslivets finansiering.

Man skulle nu för 1961 kunna göra (lösa) förutsägelser för vissa poster i matrisen. Beträffande tillskotten från olika kreditinstitut (högra kolumnen i matrisen) kan man för riksbankens del räkna med ett bidrag till statsupplåningen baserat på en »inlåning» från allmänheten i form av ökat sedelinnehav på 300—400 miljoner kronor. (Däremot kommer riksbanken knappast, under förutsättning av oförändrad penningpolitik, att under 1960 i nämnvärd utsträckning förmedla kredit baserad på insättningar på investeringskonton.) Även beträffande kapitalmarknadsinstituten kan man räkna med ett kreditutbud av samma storleksordning som 1959 och 1960, möjligen med någon minskning på grund av sjunkande premieinbetalningar till försäkringsbolagen. I stället kan påräknas ett ökat bidrag från allmänna pensionsfonden: en halv miljard 1960 växer till omkring tre kvarts miljard under 1961. Affärsbankernas utlåningsmöjligheter återigen betingas av de-

ras kreditkapacitet vid början av 1961 och utformningen av penning- och finanspolitiken under detta år.

Efterfrågan på kredit från de olika ekonomiska sektorerna kan också i viss mån förutses. För staten och kommunerna föreligger budgetprognoser. Bostadsbyggandets upplåningsbehov kan också beräknas relativt väl, och för näringslivet ger investeringsprognoserna viss vägledning. Det bör emellertid bemärkas att hittills endast upplåningen på den organiserade kreditmarknaden behandlats. Innan någon bedömning av läget kan göras, måste bilden av 1959 och 1960 kompletteras med uppgifter om den direkta långivningen mellan de ekonomiska sektorerna och om den utsträckning i vilken egna medel använts för att finansiera utgiftsöverskott.

För statens del var *utlåningen* till andra sektorer under 1960 av ungefär samma storleksordning, som under 1959, eller omkring 1 100 miljoner kronor. (Den största delposten representeras av kreditgivningen från bostadslånefonden, som vartdera året uppgått till omkring 800 å 900 miljoner kronor.) Som redan nämnts var upplåningen under 1959 omkring 1 900 miljoner kronor men 1960 endast ca 1 200 miljoner kronor. Upplåningsöverskottet — statens (negativa) finansiella sparande — utgjorde alltså 800 miljoner kronor 1959 men bara 100 miljoner kronor 1960. Skillnaden mellan dessa överskott, 700 miljoner kronor, svarar ungefär mot den ändring i statens finansiella sparande mellan de bägge åren, som man får fram genom en alternativ beräkning från inkomst- och utgiftssidan. I princip skall ju också saldot mellan statens utgifter för konsumtion, realinvestering och transfereringar å ena sidan och inkomsterna från skatter m. m. å den andra svara mot den totala upplåningen minskad med ökningen av finansplaceringarna (t. ex. i bostadslån).¹

För *kommunernas* del spelar utlåningen en underordnad roll. Det (negativa) finansiella sparandet motsvaras alltså i stort sett av upplåningen vilken, som nämnts, var ungefär densamma 1959 och 1960. Från nationalräkenskaperna kan man vidare erhålla en ungefärlig uppskattning av hushållens och utlandets sparande, som i sin helhet kan uppfattas som finansiellt sparande, eftersom det ej används för realinvesteringar. *Hushållens* sparande steg från omkring 3 700 miljoner kronor 1959 till nära fyra miljarder 1960 (exkl. ATP). *Utlandets* sparande — underskottet på bytesbalansen — var omkring noll 1959 och dryga 300 miljoner kronor 1960.

En summering av *förändringarna* i det finansiella sparandet för ovan nämnda sektorer ger som resultat en ökning av storleksordningen två miljarder (en miljard för hushållen, 700 miljoner för staten, sammanlagt ett par hundra miljoner för kommuner och utlandet). Eftersom för samhälls-ekonomin i dess helhet (inkl. saldot med utlandet) finansiella över- och underskott utjämnar varandra, skulle man för restsektorn kunna räkna med en *minskning* på två miljarder. I siffran för denna restsektor, som grovt

¹ I själva verket skiljer sig kalkylen av statens finansiella sparande beräknat som å ena sidan ett utgiftsöverskott och å andra sidan ett upplåningsöverskott av olika anledningar något från varandra beträffande *nivån* — differensen i finansiella sparandet mellan 1959 och 1960 är emellertid ungefär densamma enligt båda metoderna.

sett kan identifieras med »näringslivet» (inkl. bostadssektorn), ingår emellertid även ett sparande i form av inbetalningar till ATP på omkring en halv miljard. Eftersom detta sparande ej stått till företagssektorns förfogande, bör minskningen mellan 1959 och 1960 i det finansiella sparandet räknas upp ytterligare eller till två och en halv miljard.¹ Ändringen i det totala upplåningsbehovet för sektorn i dess helhet har emellertid varit ännu större, eftersom en utlåning i form av vinstplaceringar på investeringskonton ägt rum till ett belopp av omkring 900 miljoner kronor. Denna del av bruttovinsterna har alltså inte stått till förfogande för investeringsfinansiering. I jämförelse med 1959 bör alltså likviditeten i meningen av ökad upplåning och/eller minskad bankinlåning ha försämrats med omkring 3,5 miljarder kronor.

Det framgår av kreditmarknadsmatrisen, att näringslivets upplåning var ungefär densamma 1960 som 1959 dvs. omkring 1 900 miljoner kronor. I denna siffra ingår visserligen affärsbankernas personkrediter, som kan anslås till 200 miljoner kronor för 1959 men bara 100 miljoner kronor för 1960 — men mer än något hundratal miljoner kronor kan man inte få fram i ökning av näringslivets upplåning under 1960 jämfört med 1959. De tre — mycket runda — miljarderna i likviditetsminskning borde alltså kunnat återfinnas som en nedgång i näringslivets bankräkningar. Man kan också konstatera, att det har skett en mycket drastisk omsvängning i fråga om inlåningen på de typiska företagsräkningarna. Tillgodohavanden på check-, uppsägnings-, girokapital-, depositions- och kapitalräkning ökade från november 1958 till november 1959 med sammanlagt nära 1 600 miljoner kronor; under motsvarande period 1959—1960 minskade de inestående beloppen på dessa räkningar med nära 1 700 miljoner kronor. *Skillnaden* mellan inlåningsökning 1958—1959 och inlåningsminskning 1959—1960 uppgår nästan till de 3,5 miljarder man efter vad som ovan sagts kan räkna med med hänsyn till näringslivets finansieringsbehov under 1960 och verifierar såtillvida den slutsats man kommer till beträffande utvecklingen av näringslivets likviditet vid studiet av de olika sektorernas finansiella sparande.²

Innebörden av nedgången av näringslivets likviditet är bl. a., att man även vid oförändrade investeringsutgifter inom denna sektor bör räkna med ökat upplåningsbehov, eftersom det knappast verkar sannolikt med en upprepning av den medelsförbrukning — respektive underlåtenhet att bygga upp rörelseräkningar — som synes ha ägt rum under 1960. Hur stort *lånebehovet* vid givna investeringsutgifter kan bli beror emellertid även på vinstutvecklingen. Och *utrymmet* för upplåningen beror i sin tur på utvecklingen inom övriga sektorer samt på den ekonomiska politiken. Här kan man —

¹ Ökningen av de privata investeringsutgifterna under 1960 kan också anslås till i runt tal 2,5 miljarder (dryga en och en halv miljard för fasta investeringar och bortåt 1 miljard i ökning av lagerinvestering). Att investeringsutgifterna ökat lika mycket som finansiella sparandet minskat implicerar att bruttovinsterna varit oförändrade, vilket inte verkar alldeles osannolikt.

² Det är möjligt att näringslivets upplåning i utlandet ökat. I så fall bör betalningsbalansens »förskjutningspost» uppvisa en stegring för 1960 jämfört med 1959. Denna faktor kan dock knappast ha spelat någon större roll.

även med antaganden om en viss ekonomisk politik — bara ange utvecklingsalternativ, som har karaktär av rena räkneexempel.

Prognosen för den privata sektorns investeringsutgifter i fasta priser under 1961 pekar på en ökning på ungefär 350 miljoner kronor jämfört med 1960. I löpande priser kan ökningen uppgå till det dubbla. Om bruttovinsterna antas oförändrade under 1961 — det finns i dagens läge ingen anledning att förutspå en förändring vare sig i den ena eller den andra riktningen — skulle alltså näringslivets upplåningsbehov kunna förutsättas öka med bortåt tre kvarts miljard kronor. Det kan emellertid antagas minska av den anledningen att avsättningarna till investeringsfonder kan förväntas praktiskt taget upphöra under 1961, så att vinstmedel disponibla för finansiering av investeringsutgifter i motsvarande mån skulle öka. Eftersom de nämnda faktorerna är av ungefär samma storleksordning skulle sammanlagda behovet av finansiering med egna medel och med upplåning alltså bli ungefär detsamma under 1961 som under 1960. Men frågan är om förbrukningen av egna medel kommer att upprepas i samma utsträckning som under 1960. Säg — blott för att markera den troliga tendensen — att medelsförbrukningen i år blir en halv miljard kronor mindre än 1960. I så fall ökar också upplåningsbehovet med en halv miljard jämfört med 1960 och uppgår till 2,5 miljarder kronor.

Statens inkomster kan under 1961 beräknas öka med omkring 1,6 å 1,7 miljard, utgifterna med några hundratal miljoner kronor mindre. Eftersom utlåningen beräknas öka endast obetydligt, skulle statens upplåningsbehov totalt sett komma att minska jämfört med 1960. För kommunerna har man beräknat att utgiftsöverskottet kan komma att öka med ett hundratal miljoner kronor i fasta priser, vilket skulle betyda ytterligare något hundratal i löpande priser. Slutligen kan man, om man skiljer ut bostäderna från näringslivet, räkna med ungefär oförändrat lånebehov på kreditmarknaden för denna sektor, eftersom investeringar i bostäder beräknas bli ungefär oförändrade under 1961 och likaså statens finansieringsbidrag.¹

Sifferexemplet skulle nu kunna illustreras med den förut använda matrisformen, utan att man dock går så långt som till att göra en fördelning av sektorernas upplåning efter kreditförmedlare respektive kreditförmedlarnas utlåning fördelad på olika låntagare. Kolumnen för kreditefterfrågan i tabell 2 redovisar ovan gjorda antaganden om de olika sektorernas kreditanspråk. Siffran för näringslivet har satts inom parentes med hänsyn till dess rent hypotetiska karaktär.

Den framräknade totala kreditefterfrågan uppgår till sex miljarder kronor, dvs. är betydligt större än 1960 men något mindre än 1959. I fråga om fördelningen av kreditgivningen mellan olika kreditförmedlare

¹ De här gjorda antagandena resulterar i ökning i det finansiella sparandet för staten, kommunerna och utlandet, som sammanlagt uppgår till en halv miljard kronor, samt en minskning för näringslivet på en miljard kronor. Man har vidare att räkna med en ökning på ett par hundra miljoner kronor i »ATP-sparande» och — som restpost — en ökning av hushållssparandet på likaledes några hundra miljoner kronor. Denna avmattning i hushållssparandets ökningstakt verkar inte osannolik med tanke på den ovanligt kraftiga stegringen under 1960.

Tabell IX: 2. Kreditmarknaden 1961

Nettobelopp, miljoner kronor

	Efterfrågan		Utbud
Staten.....	1 000	Riksbanken	500
Kommuner	500	Affärsbankerna	(2 000)
Bostäder.....	2 000	Övriga kreditinstitut	2 500
Näringslivet	(2 500)	Marknaden	1 000
Summa	6 000		6 000

visar mönstret också en återgång i riktning mot läget 1959. Riksbankens utlåning sjunker i och för sig tillbaka på grund av bortfallet av investeringsfondspengar.¹ »Marknadens» bidrag minskar jämfört med 1960 på grund av företagens mer ansträngda likviditet men ökar jämfört med 1959 med kreditutbudet från allmänna pensionsfonden (omkring tre kvarts miljard). Kreditutbudet från andra kreditinstitut än riksbanken och affärsbankerna kan snarast väntas minska något med tanke på utvecklingen av det privata försäkringssparandet. Under de givna förutsättningarna beträffande de olika sektorernas upplåningsbehov och utbudet från olika kreditförmedlare framkommer en överskottsefterfrågan på kredit som — om vågskålarna i balansen skall slå jämnt — bör tillfredsställas av affärsbankerna. Residualberäkningen av affärsbankernas kreditutbud ger ett värde på 2 miljarder. Detta värde är betydligt högre än för 1960 men ligger alltså lägre än affärsbankernas faktiska utlåning under 1959.

Resonemanget har förts bl. a. under förutsättningen av oförändrad penningpolitik och oförändrat vinstläge för näringslivet. En åtstramning av penningpolitiken och ett försämrat vinstläge kan öka »marknadens» och övriga kreditinstituts bidrag (och minska affärsbankernas) via ökat sparbankssparande och ökade obligationsköp och kan också påverka näringslivets investeringsplaner och denna sektors upplåningsbehov. Ett i dessa avseenden oförändrat läge betyder emellertid inte heller att affärsbankernas kapacitet (och villighet) att ge krediter stämmer överens med det residualbehov, som med hänsyn till den ekonomiskt-politiskt acceptabla totalupplåningen och kreditutbudet från övriga kreditförmedlare kan anses rimligt. Diskussionen härav kan utgå från en analys av de faktorer, som påverkar affärsbankernas likviditetsförändringar.

Ur affärsbankernas synpunkt kan som likvida tillgångar räknas fordringar mot staten (statspapper), mot riksbanken (riksbanksgiro och sedlar), mot utlandet (valutor) och vissa fordringar mot allmänheten (främst hypoteksobligationer). I detta sammanhang kan man alltså inskränka sig till att diskutera de olika sektorernas innehav av just dessa finansiella placeringar. Härvid är att märka, att när riksbanken förvärvar likvida tillgångar t. ex. i

¹ Riksbankens kreditgivning påverkas även av valutareservens förändringar och dess vinstutveckling. Dessa faktorer har här antagits verka i riktning mot någon ökning av kreditgivningen till övriga sektorer.

Tabell IX: 3. Förändringen i vissa sektors likviditet 1959 och 1960

Nettobelopp, miljoner kronor

	1959		1960	
	1 halvår	2 halvår	1 halvår	2 halvår
A Staten	686	— 2 607	1 023	— 2 200
B Privata sektorn (exkl. affärsbanker)	— 878	1 500	— 445	2 200
1. Statspapper m. m.	— 403	1 294	— 284	800
2. Investeringskonton	32	8	115	800
3. Sedelinnehav	— 383	545	— 225	600
4. Obligationsskuld	— 124	— 347	— 51	0
C Utlandet	— 43	— 13	415	— 100
Summa A till C	— 235	— 1 120	993	— 100

form av statspapper, skapar den hos en annan sektor i regel en likvid tillgång i form av en riksbanksfordran. Netto räknat skapas då inga likvida tillgångar för övriga sektorer. (Riksbankens transaktioner avser endast undantagsvis illikvida placeringar som t. ex. lån till privata sektorn.) Riksbanken behöver i detta sammanhang därför ej behandlas som särskild sektor. Vill man visa hur affärsbankernas likvida tillgångar förändrats, kan man alltså utgå från det sätt på vilket de övriga sektorerna absorberat eller avyttrat dylika likvida placeringar. För enkelhetens skull kan uppdelningen av övriga sektorer begränsas till att avse staten, utlandet och den privata sektorn exklusive affärsbankerna (men inklusive övriga kreditinstitut). Nettot av förändringen i dessa sektors likvida placeringar skall svara mot förändringen i affärsbankernas innehav därav (med omvänt tecken). En del av dessa förändringar återfinns i de redan använda matriserna, som ju emellertid å ena sidan avser även andra placeringar än de likvida men å andra sidan ej driver uppspaltningen av dessa så långt, som är önskvärt ur synpunkten av en likviditetsanalys. Dessutom görs redovisningen nu halvårsvis för att man skall få en uppfattning om de starka säsongsvängningar, som gör sig gällande mellan dessa perioder. (Se tabell 3.)

Statens skuldsättning (negativt tecken) var som synes mindre andra halvåret 1960 än andra halvåret 1959, och dess kassaöverskott större första halvåret 1960 än första halvåret 1959. Årssaldot svarar mot de upplåningssiffror per kalenderår, som angetts i kreditmarknadsmatriserna och kommenterats i anslutning därtill. Den privata sektorns absorption av det från statens verksamhet emanerande likviditetstillskottet var större 1959 än 1960 (raden B 1 i tabellen). I gengäld ökade denna sektor under 1960 kraftigt sina fordringar på riksbanken dels i form av inlåningen på investeringskonton (rad B 2) dels i form av ökat sedelinnehav (rad B 3). (Liksom för statsupplåningen präglas denna senare likviditetsfaktor av en kraftig säsongväxling mellan halvåren.) Vidare har den privata sektorn skapat likvida placeringar — minskat sin likviditet — genom försäljning av obligationer andra än statsobligationer (främst hypoteksobligationer). Räknat både på hel- och halvår har denna sektor totalt sett ökat sin likviditet mer (resp. minskat sin lik-

Tabell IX: 4. Affärsbankernas likviditet 1959 och 1960

Förändringar halvårsvis i miljoner kronor

	1959		1960	
	1 halvår	2 halvår	1 halvår	2 halvår
Kassa	— 220	92	— 324	(400)
Skattkamarväxlar	— 569	— 24	— 183	
Svenska obligationer	1 104	637	121	(—500)
Valuta	— 80	415	— 607	
Summa	235	1 120	1 993	— 100

¹ Om man korregerar för den tillfälliga omflyttningen av medel mellan affärsbankerna och postgirot i samband med omsättningsskattens införande bör siffran för andra halvåret 1959 ökas med drygt en halv miljard och siffran för första halvåret 1960 sänkas motsvarande.

viditet mindre) under 1960 än 1959.¹ Vad slutligen utlandet beträffar domineras bilden av dess likviditetsökning under första halvåret 1960 svarande mot en nedgång i vår totala valutareserv.

Totalt sett minskade de här diskuterade sektorerna sin likviditet mycket kraftigt under 1959 (och särskilt under andra halvåret) men ökade den kraftigt under 1960 (och särskilt under första halvåret). I själva verket skulle minskningen sista halvåret 1959 blivit ännu mycket större (drygt en halv miljard) och ökningen första halvåret 1960 också motsvarande större om inte, som förut nämnts, just före årsskiftet tillgodohavanden tillfälligtvis flyttats över från affärsbankerna till postgirot för att därefter återinströmma till affärsbankerna. Den i tabellen illustrerade likviditetsutvecklingen underskattar därför den omkastning, som faktiskt ägt rum.

Likviditetsutvecklingen för de ovan behandlade sektorerna har nu sin motsvarighet (med omvänt tecken) i förändringarna i affärsbankernas likviditet. Tabell 4 visar den form dessa likviditetsförändringar tagit. Man kan notera den successiva avvecklingen av innehavet av skattkamarväxlar samt den kraftiga minskningen i valutainnehavet första halvåret 1960. Den största skillnaden mellan 1959 och 1960 avser dock innehavet av svenska obligationer, som ökade mycket kraftigt 1959 men under 1960 förmodligen minskat med ett par hundra miljoner. Denna utveckling har kraftigt reducerat affärsbankernas likviditet. Medeltalet för affärsbankernas faktiska likviditetskvoter² var i november 1960 38,1 procent mot 46,3 procent i november 1959. De av riksbanken rekommenderade likviditetskvoterna hade däremot ökat från 38,4 procent i november 1959 till 41,4 procent i november 1960. Efter att ha legat med kraftigt likviditetsöverskott har affärsbankssystemet i dess helhet nu kommit över på minussidan fast förhållandet växlar avsevärt mellan olika banker. Utgångsläget för 1961 är i alla hän-

¹ Ur den privata sektorns synpunkt representerar insättningen på investeringskonton egentligen ej en likvid tillgång. Ur synpunkten av affärsbankernas likviditetsutveckling utgör den emellertid en kontraktiv faktor med samma effekt som t. ex. en ökning av allmänhetens sedelinnehav.

² Likviditetskvoten kan, i stort sett, sägas utgöra relationen mellan likvida placeringar å ena sidan och inlåningen exkl. sparräkningar å den andra.

delser det, att affärsbankerna jämfört med 1960 har betydligt svårare att tillfredsställa krav på ökad utlåning. Möjligheterna härtill skulle då i stor utsträckning komma att bero på likviditetsutvecklingen under 1961. För bedömningen härav kan man använda schemat för affärsbankernas likviditet såsom bestämd av likviditetstillskotten från övriga sektorer — diskussionen härav får givetvis återigen karaktären av räkneexempel.

Statens likviditetstillskott till övriga sektorer — dess upplåning — antas som förut uppgå till omkring en miljard kronor 1961. Olika antaganden kan nu göras om den politik som följs vid täckningen av detta upplåningsbehov. Men man kan knappast tänka sig att marknaden utanför affärsbankerna — »kapitalmarknaden» — absorberar mindre än en halv miljard.¹ Man kan vidare räkna med en ökning av den privata sektorns sedelinnehav och en fortsatt valutaavtappning på ett par hundra miljoner kronor. Mot statens likviditetspåspädning skulle då stå en »absorption» från den privata sektorn (exkl. affärsbanker och inkl. övriga kreditinstitut och A.T.P.) och från utlandet av sammanlagt samma storleksordning. Nettotillskottet till affärsbankerna skulle m. a. o. då bara kunna bli relativt obetydligt och deras utlåningsmöjligheter i motsvarande mån begränsade.

De här angivna utslagen för förändringarna på kreditmarknaden är trots grovheten och de väldiga osäkerhetsmarginalerna i kalkylerna likväl av en sådan storleksordning, att man knappast kan ta fel på själva riktningen i utvecklingen. Man skulle inte i samma utsträckning som under tidigare år behöva räkna med ett knapphetsläge på »kapitalmarknaden», dels emedan utbudet genom ATP-fondens tillkomst fortsätter att öka och dels emedan de statliga låneanspråken liksom under 1960 kommer att ligga på en jämfört med tidigare år relativt låg nivå. Förutsättningar skulle m. a. o. kunna tänkas uppkomma för en ökad upplåning mot obligationer som för näringslivets och kommunernas del skulle innebära en motvikt mot den knapphet på övriga krediter man vid oförändrad penningpolitik kan räkna med på kreditmarknaden under 1961. Denna skärpning bör, speciellt med hänsyn till säsongen i den statsfinansiella utvecklingen, bli särskilt märkbar under första halvåret. Om ej särskilda åtgärder vidtas kan t. ex. då affärsbankernas byggnadskreditiv bli lidande vid den allmänna efterfrågepress för affärsbankskrediter, som kan väntas från näringslivet. I ett sådant läge kan affärsbankerna också tänkas vara ovilliga till att medverka till avlyft genom köp av hypoteksobligationer, ehuru dessa i och för sig skulle öka deras likviditet i meningen av kravet på ett likviditetskvotsminimum. Vidare kan affärsbankernas kreditransonering förväntas bli skärpt, vilket kan tänkas gå ut över de marginella och nya investeringarna under det att de större och sedan en tid tillbaka redan planerade i första hand skulle tillgodoses. De realekonomiska verkningarna av det åtstramade läget på kreditmarknaden

¹ Resten eller omkring en halv miljard skulle placeras i riksbanken och affärsbankerna. ATP:s placeringspolitik kommer härvidlag att spela en betydelsefull roll. Ju större del av ATP:s fondmedel som utlånas till näringslivet, dess mindre blir denna sektors krav på affärsbankerna och dess mer kan i och för sig dessa placera i statspapper och därigenom öka sin likviditet och kreditkapacitet,

skulle därför framför allt kunna förväntas bli märkbara något längre fram i tiden.

Resonemanget har hela tiden förts med utgångspunkt från givet upplåningsbehov baserat bl. a. på prognosen över den privata sektorns och kommunernas investeringsplaner. Det bör emellertid bemärkas att dessa planerade investeringsutgifter ej på något sätt behöver sammanfalla med vad som ekonomiskt-politiskt kan anses rimligt bl. a. med hänsyn till konjunkturläget. Utvecklingen av personkrediterna bör f. ö. även uppmärksammas ur denna synpunkt. Riktlinjerna för penningpolitiken blir med andra ord beroende på den investeringsvolym såväl som på den konsumtionsutveckling, som ur olika synpunkter kan anses lämplig. Något kriterium härför kan emellertid i och för sig inte erhållas genom en analys av kreditmarknadens aktuella läge eller förväntade utveckling.

X. Sammanfattande bedömning

De i de föregående kapitlen redovisade utvecklingstendenserna sammanfattas i tabell 1, Preliminär försörjningsbalans för 1961. Av redogörelserna för siffrornas beräkning framgår att osäkerhetsgraden är betydande. Det måste ändå vara rimligt att på detta sätt sammanföra och summera vad man kan anse sig veta. I den mån avvikande meningar eller nya fakta framläggs eller åtgärder föreslås kan dessas innebörd lättare klarläggas.

På grundval av delvis kända förhållanden och i övrigt redovisade antaganden och sannolikhetsomdömen erhålls i den framlagda försörjningsbalansen för 1961 ett efterfrågeöverskott, som motsvarar ungefär 1 procent av bruttonationalprodukten. Det inflationstryck, som detta representerar, kan dock på ett obestämt sätt motverkas och reduceras genom en efterfrågedämpande effekt av pågående kreditåtstramning. — Ett totalomdöme om konjunkturutsikterna för det framförliggande året kan emellertid inte endast baseras på en mer eller mindre modifierad slutsiffra i en sådan totalbalansräkning. Frågan huruvida ett framräknat efterfrågeöverskott är ett resultat av bristerna i vår kunskap eller ett realistiskt uttryck för en tendens till överansträngning av resurserna måste också diskuteras på basis av ett studium av de konkreta förhållandena på viktigare delområden. Av betydelse är dessutom vilken tidsfördelning under året som kan väntas ifråga om olika efterfrågeförändringar och därmed följande krav på de ekonomiska resurserna.

Den allmänna bild som erhålls såväl av den sammanfattande tabellen — »nationalbudgeten» i inskränkt mening — som av den konkreta analysen är i stort sett följande: De tillgängliga arbetskraftsresurserna utnyttjas numera praktiskt taget fullständigt. Därmed har takten i produktionsökningen blivit mer dämpad än tidigare. Eftersom någon ny arbetstidsförkortning inte skall genomföras under 1961 kan dock den totala produktionsökningen mellan kalenderåren bli lika stor som föregående år, förutsatt att näringslivets effektivitet inte motverkas av eventuellt uppträdande desorganisationsföreteelser. En viss risk härför föreligger i och med att vårens normala säsonguppsving förenas med en särskilt kraftig ökning av efterfrågan under årets första hälft. Efterfrågeökningen kan däremot väntas bli något mindre under senare delen av året.

Den ökning i efterfrågan på varor och arbetskraft som kan väntas för 1961 kommer från alla huvudsektorer, såväl från de utländska exportmarknaderna som från konsumtionen och investeringarna inom landet. Minskad omfattning förutses dock för de enskilda investeringarna utanför industri och handel och för de civila statliga investeringarna, medan det av sta-

Tabell X: 1. Preliminär försörjningsbalans för 1961

Miljoner kronor i 1960 års priser

	1960	Förändring 1960—1961	
	Milj. kr	Milj. kr	Procent
<i>Tillgång</i>			
Bruttonationalprodukt ¹	68 200	+ 2 500	+ 4
Import resp. importutrymme	14 500	+ 600	+ 4
Summa tillgång	82 700	+ 3 100	
<i>Efterfrågan</i>			
Privat bruttoinvestering	12 700	+ 350	+ 3
Statlig , ...	5 200	+ 0	0
Kommunal , ...	3 900	+ 150	+ 4
Lagerökningsbehov	500	0	.
Export	14 200	+ 800	+ 6
Privat konsumtion	37 300	+ 2 000	+ 5
Statlig , ...	3 600	+ 200	+ 5
Kommunal , ...	5 300	+ 250	+ 4,5
Summa efterfrågan	82 700	+ 3 750	
Summa efterfrågeöverskott 1961.....		+650-x ²	

¹ I princip skall en beräkning av detta slag avse »normalår» (ur kalendarisk synpunkt). År 1961 innehåller emellertid två arbetsdagar mindre än 1960. Eftersom detta kan väntas slå något starkare på produktionsvolymen än på inkomsterna har den förras ökning tilltagits något i underkant när det gäller kronbeloppet.

² Med detta x symboliseras den småningom inträdande dämpningseffekt av den pågående likviditetsåttstramningen i näringslivet och banksystemet, vilken inte kunnat kvantitativt beräknas.

ten till sin omfattning styrda bostadsbyggandet blir av nästan oförändrad omfattning.

Ifråga om prisutvecklingen måste man räkna med vissa genomslag av redan inträffade eller förutsedda kostnadsökningar; även om den föregående utvecklingen skapat vissa vinstmarginaler, som nu kunnat reduceras, kan dock inte en årlig ökning av lönekostnadsnivån med 7 procent i längden förenas med en sådan prisstabilitet som — bortsett från varuskattens verkan — rått under de senaste tre åren.

Denna bild av det ekonomiska läget och utsikterna för det närmaste året bekräftas ytterligare av de omedelbart före årsskiftet framkomna resultaten i konjunkturbarometern. Denna redovisar omdömen från ca 1 400 företagsledare inom industrin, avgivna i huvudsak omkring den 15 december. Omdömena är visserligen inte kvantitativt preciserade utan avser endast ökning, stillestånd eller minskning beträffande de efterfrågade förhållandena. För metallindustrierna (utom varven) samt för malmgruvor rapporteras fortsatt produktions- och sysselsättningsökning under de närmaste 3 till 6 månaderna på ungefär samma sätt som under uppsvinget 1959 och 1960. Stark arbetskraftsbrist, speciellt för yrkesarbetare och teknisk personal, uppges också från de flesta företagen på dessa områden. (Omdömena om arbetskraftsbehov etc. refereras utförligare i kap. VI.) Även inom övriga industrier skulle utvecklingen fortsätta ungefär som förut, om också i något långsammare takt för skogsindustrierna. En viss tillbakagång skulle vara

att vänta för sko- och läderindustrin och vissa delar av träindustrin. — Svaren på frågorna rörande lagersituation och orderingång utgör i stort sett endast variationer på samma mönster. Lagren av färdigvaror anses således i regel vara lagom stora eller något för små (viktigaste undantag: skoinindustrin och — av andra uppgifter att döma — bilindustrin). De väntas lika ofta minska som öka under det närmaste kvartalet. Minskningarna skulle särskilt gälla metallindustrierna och de största ökningarna inträffa för skogsindustrierna. Både där och i övrigt är detta troligen uttryck för säsongförhållandena, trots att dessa egentligen skall ha hållits utanför bedömningen. — Orderingången väntas visserligen i regel inte längre stiga, vilket den däremot gjort t. o. m. sista kvartalet 1960 (viktigaste undantag är järnbruket), men den förväntas inom verkstadsindustrin fortsätta på sin hittillsvarande höga nivå, stiga vid gruvorna och inom den kemisk-tekniska industrin, men sjunka inom trä- och läderindustrierna samt varven. Enligt den senast föreliggande mera preciserade orderstatistiken för verkstadsindustrin skulle orderingången fram t. o. m. augusti ha inneburit en pågående förlängning av orderstockarna; omdömena i konjunkturbarometern betyder att denna utveckling alltjämt skulle fortsätta trots de bekanta svårigheterna för bilindustrin, som alltså synes vara en isolerad företeelse. Den starkaste ökningen i verkstadsindustrins orderingång under fjärde kvartalet har gällt exporten och på den punkten väntar man t. o. m. i några fall fortsatt uppgång. Mot denna bakgrund är det märkligt att man i åtskilliga fall (över femtedelen av företagen) väntar sig lägre exportpriser under första kvartalet 1961 än under det närmast föregående, medan man däremot varken inom verkstäder eller järnbruk i nämnvärd omfattning väntar några prisförhöjningar vare sig på export- eller hemmamarknaden. Även inom den relativt expansiva kemisk-tekniska industrin överväger prissänkingsförväntningarna, medan övriga industrigrenar — trots lägre expansionstakt eller stagnation — i relativt stor utsträckning väntar sig kunna ta ut högre priser på sina produkter både i in- och utlandet. — Konjunkturbarometern bekräftar slutligen i stort sett den bild som investeringsenkäten (se kap. VIII) gett av industrins investeringsplaner, dvs. fortsatt ökning av investeringarna i både byggnader och maskiner.

Vårens säsonguppsving kommer således att utspelas i en situation med hög aktivitet, åtminstone delvis på gränsen till överkonjunktur. Vad man kan veta om utvecklingen på de privata och offentliga serviceområdena pekar på att konkurrensen om arbetskraft kommer att skärpas från dessa håll. I fråga om byggnadsindustrin pekar visserligen prognoserna för kalenderåret 1960 som helhet på ett visst jämviktsläge, men det finns anledning att tro att arbetskraftsbehovet fortfarande kommer att ökas under första halvåret även på detta område. Väsentligt är också det förhållandet att man i år går in i våruppsvinget utan de reserver som under förra året alltjämt fanns i form av en viss kvarstående öppen eller dold arbetslöshet jämte möjligheten att inställa då pågående beredskapsarbeten, vilka däremot för närvarande bedrivs i endast obetydlig omfattning.

Slutsatsen är, som förut nämnts, att det finns risk för uppkomsten av desorganisationsföreteelser av tidigare välkänd natur, särskilt inom de delar av näringslivet där arbetskrafts- och annan kapacitetsbrist kan väntas bli mest påtaglig, dvs. framför allt större delen av metallindustrin. Eftersom emellertid näringslivet i övrigt är starkt beroende av denna industri för leveranser av maskiner, reservdelar och byggnadsmaterial samt för reparationsarbeten, måste en sådan utveckling få en hämmande verkan på produktivitetsutvecklingen i sin helhet. Vad som omedelbart riskeras är väl inte någon direkt nedgång av produktiviteten utan endast en viss dämpning av framstegstakten. Detta är dock inte betydelselöst.

Det produktivitetsantagande — nära tre procents produktionsökning per sysselsatt person — som begagnas i denna nationalbudget är betingat av förutsättningen att ekonomin hålls i god balans. Av det föregående framgår att risken för en mindre fördelaktig utveckling, vid vilken ett efterfrågeöverskott framkallar desorganisationsföreteelser med åtföljande kostnads- och prisstegringar i stället för gynnsammast möjliga produktionsökning, närmast skulle vara förknippad med utvecklingen under vårsäsongen. Utsikterna på något längre sikt skulle peka mot en bättre balans. Denna utveckling mot bättre balans skulle emellertid kunna tills vidare omintetgöras eller förvandlas till ett mera svårmanövrerat bakslag om inflationstrycket under mellantiden tillåts bli alltför starkt.

Den ekonomiska politiken behöver alltså i nuvarande läge inriktas på att förebygga, att vårens säsongmässiga uppsving, som sannolikt sammanfaller med konjunkturuppsvingets kulmination, leder till en uppbromsning av produktionsökningen och ett skärpt inflationstryck.

Det kan måhända hävdas att den kreditåtstramning, som sedan länge pågått, kommer att skapa den erforderliga balansen. De planerade investeringarna skulle således, enligt denna tankegång, i viss utsträckning inhiberas, varulager tömmas osv. Såsom närmare belysts i föregående kapitel är det tydligt att likviditeten ej endast i bankerna utan även inom företagen avsevärt reducerats under loppet av 1960. Å andra sidan är det också tydligt att den totala likviditeten eller »tillgången på pengar» hos allmänheten och företagen fortfarande är mycket hög, eftersom 1960 års utveckling endast betytt att en viss del av de föregående årens stora likviditetsökning eliminerats. Tyvärr äger vi endast mycket små möjligheter att bedöma hur hastigt förändringarna i likviditetsläget återverkar på det reala ekonomiska förloppet. Där man förut baserat sina investeringar på bank- eller självfinansiering kan man övergå till andra finansieringsformer, framför allt krediter mellan företagen inbördes. Visserligen gjordes erbjudandet om medelsplacering i investeringsfonderna direkt i avsikt att minska den bas för en dylik kreditexpansion, som vissa företags höga likviditet utgjorde. Det är också tydligt att en viss sådan verkan uppnåtts, men det är svårt att veta i vilken grad vare sig detta eller andra inslag i den kredit- och likviditetsbegränsande politiken redan påverkat företagens för dagen kända planer för 1961 och i vilken grad en sådan realekonomisk verkan ytterligare är att vänta. Till

belysning av denna fråga har omkring den 10 december en särskild rundfråga gjorts hos ett femtiotal av de företag som medverkat i investeringsenkäten i oktober. Någon i detta sammanhang intressant tendens till justering i planerna kunde inte konstateras. Genomgående uppgavs att man hade de planerade investeringarnas finansiering tryggad. Även om det är tänkbart och troligt att åtstramningspolitiken på ett inte närmare preciserbart sätt gjort de nu föreliggande planerna mindre expansiva än de annars skulle ha blivit, skulle man alltså tills vidare inte därutöver ha att räkna med någon nedskärning av de från den större och medelstora industrins sida rapporterade investeringsplanerna.

Det är dock, såsom närmare redovisats i kapitel VIII, vanligt att industriföretagen under årets lopp beslutar genomföra större investeringar i maskiner m. m. än de kunnat uppge vid tidpunkten för investeringsenkäten. Det kan tänkas att den sänkta likviditeten kommer att dämpa denna eljest normala uppjustering av planerna. Det är också tänkbart att kreditåtsamningen får ytterligare andra verkningar, t. ex. på kommunernas och de mindre företagens investeringsverksamhet. Att döma av den alltjämt mycket höga orderinströmningen hos verkstadsindustrin och av ansökningarna om byggnadstillstånd synes emellertid åtstramningens dämpande verkningar tills vidare förbli begränsade.

Eftersom likviditets- och kreditåtsamningens resultat under alla förhållanden inte är möjliga att kvantitativt bedöma i förväg, har förfarandet vid upprättandet av den preliminära försörjningsbalansen fått bli följande: de olika efterfrågeposterna beräknas såsom tidigare på basis av de slutsatser som kan dras av erhållna enkätuppgifter osv., utan hänsyn till den förmodligen gradvis stigande, ytterligare effekt som penningpolitiken eventuellt kan väntas utöva. Denna har i stället applicerats på slutresultatet såsom en mera obestämd motvikt till det på detta sätt framräknade efterfrågeöverskottet.

I det följande genomgås nationalbudgetens olika delposter summariskt. För något utförligare bakgrund till de angivna siffrorna hänvisas till de föregående särskilda kapitlen.

Tillgångssidan

Produktionsökningen med nära 4 procent eller 2 500 miljoner kronor har antagits uppstå genom nära 3 procents produktivetsökning (per sysselsatt person) och en ökning av sysselsättningen med 1 procent. (På grund av minskat antal arbetsdagar har dock beloppen här räknats i underkant.) Under några år tycks produktiviteten ha stigit något snabbare, men blivit av den här antagna storleken under 1960. Den förut relativt höga produktivetsstegringen var delvis betingad av förbättrat kapacitetsutnyttjande. När nu arbetskraftsreserverna tagits i anspråk och störningsfenomen redan i viss grad börjat uppträda, skulle man måhända kunna befara ytterligare försvagning i stegringstakten; såsom nyss framhållits måste man räkna med denna risk

om den ekonomiska politiken skulle tillåta en stigande överspänning under våren. Att produktivitetsantagandet för 1961 trots detta nu sätts lika med vad som kan förmodas ha gällt för 1960 och alltså inte sänks ytterligare motiveras av den väntade efterfrågeökningens inriktning. Denna förutses i särskilt stor omfattning avse den privata konsumtionen. En ökning bl. a. av detaljhandelstjänster — delvis på basis av lagerminskning — och av varuproduktionen i konsumtionsvaruindustrierna, som hittills blivit relativt litet ansträngda, torde reellt sett kunna erhållas relativt billigt genom ökat utnyttjande av redan föreliggande kapacitet. Detta skulle alltså i försörjningsbalansen framträda som en produktivitetsförbättring och upphäva på andra håll framträdande dämpningar, i den mån dessa inte förvärras. (Den undersysselsättning som rekylen på köprushen skapade för de anställda inom handeln under våren 1960, har på motsvarande sätt framträtt som ett minus i produktivitet under detta år. Ett visst tillskott i produktivitetökningen synes å andra sidan ha uppstått under 1960 och de närmast förflutna åren i och med att arbetstidens förkortning inte medfört ett lika starkt produktionsbortfall.)

Det säger sig självt att det här redovisade antagandet om den fortsatta produktivitetsutvecklingen inte kan göra anspråk på någon större precision, även om det stöds av ett konkret studium av produktionens utvecklingstendenser på olika delområden (kap. V). Inte ens den redan förflutna tidens produktivetsförändringar är annat än delvis kända. Det må därför ännu en gång framhållas, att omdömena om 1961 års samhällsekonomiska balans inte endast baseras på den osäkra totalkalkylen utan även på den mera detaljerade och konkreta iakttagelsen av konjunkturförhållandena, särskilt på arbetsmarknaden. Å andra sidan kan påpekas, att ett fel i bedömningen av produktions- och produktivitetökningen inte betyder ett lika stort fel i saldot: en oförutsedd ökning på tillgångssidan genom ökad produktion innebär också en ökning av i första hand vinster eller löner, och dessa inkomstökningar ger i sin tur upphov till utgifts- d. v. s. efterfrågeökningar om också inte av samma storlek som ökningen av tillgångarna; felet i beräkningen av den samhällsekonomiska balansen blir alltså inte lika stort som felet i produktionsantagandet.

Importökningen 1961 har i försörjningsbalansen upptagits endast till det belopp som förutses kunna bli betalt med årets export. Uttryckt i 1960 års penningvärde innebär detta att totalimporten kan bli något större än exporten 1961, detta tack vare en viss förutsedd förbättring i prisrelationen. Eventuellt importöverskott betraktas här som uttryck för en brist i den samhällsekonomiska balansen, ett underskott som i första hand måste täckas genom förbrukning av valutatillgångar. Eftersom ett importöverskott förelåg 1960 blir den i denna mening tillåtna importökningen mindre än exportökningen. (Importöverskottet 1960 har här upptagits till 300 miljoner kronor. Den officiella statistiken torde komma att visa en högre siffra, närmare 400 miljoner kronor, men den så kallade förskjutningsposten torde åtminstone delvis vara uttryck för rent statistiska missvisningar, varför siffran avrundats nedåt till 300 miljoner kronor.)

Efterfrågesidan

De privata investeringarna. Utvecklingen är här mycket olikartad på olika delområden. Det är lämpligt att här redovisa den på tre avsnitt: industriinvesteringar, bostadsbyggen och övriga investeringar. Se följande tablå:

	1960 Milj. kr.	Förändring 1960—1961	
		Milj. kr.	Procent
Privata industriinvesteringar	4 600	+ 420	+ 9
Privata bostadsbyggen	3 200	+ 25	+ 1
Övriga privata investeringar	4 900	— 90	— 2
Summa privata investeringar	12 700	+ 355	+ 3

Beräkningen av *industriinvesteringarnas* ökning 1961 försvåras såsom i andra sammanhang framhållits av att jämförelsesiffrorna 1960 påverkats av betalningsförskjutningar, betingade av omsättningsskattens införande. Sedan investeringsenkätens siffror justerats med hänsyn dels till denna missvisning, dels till den normala underskattning i planerna som höstenkäten erfarenhetsmässigt visat sig innehålla, skulle man nå fram till slutsatsen att investeringsplanerna innebär en ökning med omkring 16 procent för byggnader och maskiner sammantagna. Medräknas underhållsutgifterna skulle ökningssiffran bli ca 11 procent eller ca 500 miljoner kronor för industrins investeringar totalt, varav dock en inte oväsentlig del faller på statliga och kommunala företag. För den privatägda delen av industrin blir siffran ca 420 miljoner kronor i ökning på en total summa av 4 600 miljoner kronor. Såsom förut angivits har denna beräkning gjorts direkt i anslutning till tidigare mönster, på basis av investeringsenkäten utan hänsynstagande till möjligheten att den pågående likviditetsåtstramningen skulle komma att medföra ett annat utfall. Eftersom investeringsprognosen baseras på uppgifter om konkreta investeringsplaner, som till stor del redan är under genomförande och som i varje fall i regel har finansieringen säkrad, skulle man dock inte kunna vänta sig någon mera påtaglig realekonomisk effekt under första hälften av 1961, trots att i och för sig likviditetsåtstramningen i banksystemet rent säsongmässigt kan väntas bli skärpt under våren.

Det *privata bostadsbyggandet* utgör ungefär två tredjedelar av det totala. Återstoden sker väsentligen genom kommunerna. Såsom närmare redovisats i kapitel VIII skulle bostadsbyggandet bli nästan oförändrat till sin volym under 1961, om man följer nu föreliggande eller förutsedda planer. Å andra sidan är dessa i viss mån elastiska. Igångsättningstillstånd ges av länsarbetsnämnderna delvis i direkt anknytning till det lokala arbetsmarknadsläget. Här föreligger således ännu en halvautomatisk balansfaktor: skulle det faktiska läget bli ett annat än som förutsetts i den centrala planeringen blir den praktiska tillämpningen delvis anpassad därefter. Finansieringen blir i viss mån en sekundär fråga. Å andra sidan kan kravet på en sådan byggnadsvolym, att full sysselsättning upprätthålls inom byggnadsfacken — ett krav som förstärks av kvarstående bostadsköer — innebära en påfrestning på den samhällsekonomiska balansen i övrigt i och med de

krav som byggnadsverksamheten ställer på andra industriers leveransförmåga i lägen då denna redan är toppbelastad.

Övriga privata investeringar synes minska något under 1961. Minskningarna gäller, såsom nämnts i kapitel VIII, särskilt fartyg (— 135 milj. kr.), flygplan (— 65 milj. kr.) och kraftverk (— 30 milj. kr.). Däremot skulle byggnadsverksamheten för handelns behov öka kraftigt (80 milj. kr.). En annan ökningspost är motorfordon (i nyttotrafik) för vilka underhållsutgifterna beräknas stiga med 50 miljoner kronor på grund av det ökade bilbeståndet, medan nyanskaffningen på basis av investeringsenkäten bedömts oförändrad.

Beräkningen av de *statliga investeringarnas* utveckling baseras dels på uppgifter från vederbörande affärsverk osv. rörande sannolik volym för den faktiska verksamhetens omfattning, dels mera schematiskt på budgetårsvis tilldelade medelsramar, omräknade till kalenderår. Bakom den obetydliga ökning med 20 miljoner kronor, som förutses för 1961, ligger dels en uppgång med 110 miljoner kronor för de militära investeringarna (materielleveranser och underhåll) dels en nedgång för affärsverken och — framför allt — vägbyggandet, som minskas med 100 miljoner i samband med bortfallet av beredskapsarbetena. Bortfallet av 1960 års stora flygplansköp räknas till hälften (65 milj. kr.) som statens affär; däremot planerar AB Statens Skogsindustrier och Norrbottens Järnverk AB betydande utbyggnader, så att de statliga industriinvesteringarna ökas med 80 miljoner kronor.

Kommunernas investeringar har bedömts främst på basis av statistiska centralbyråns enkät hos hälften av kommunerna. Det är relativt svårt att bedöma dennas tillförlitlighet. Originalsiffrorna (av kommunerna antagna utgiftsstater) har reducerats något i anslutning till tidigare erfarenheter, som dock inte säkert är giltiga i dag. — Det är särskilt utbyggnaden av sjuk- och åldringsvården, skolorna och trafikapparaten, som föranleder ökningarna med sammanlagt över 150 miljoner kronor.

Ifråga om *lagerökningsbehovet* förutsätts att den antagna ökningen av bruttonationalprodukten normalt behöver åtföljas av en ökning av lagerhållningen inom produktion och distribution. Tidigare under efterkrigstiden har denna uppgått till i genomsnitt något mer än en femtedel av produktionsökningen. Numera torde behovet av lagerökning vara något mindre. Man kan därför utgå från en avrundad siffra på 500 miljoner kronor d. v. s. samma ökning som 1960. Bakom 1960 års siffra döljer sig visserligen onormala ökningarna på vissa områden, vilka man inte skulle kunna vänta sig upprepas i år, men å andra sidan även onormala lagerförbrukningar (skogs- och kreaturskapital). De 500 miljonerna netto framstår därför som ett ganska normalt uttryck för vad näringslivet kommer att eftersträva i ett läge där lagervolymen vid årets början — såsom av allt att döma är fallet — betraktas som normal. Lagerförändringen hör till de poster som uppvisat de största kastningarna. Ett eventuellt efterfrågeöverskott kan ta sig uttryck i en stark lagerminskning. Den här angivna siffran utgör således inte något om-

döme om det sannolika utfallet utan — helt i enlighet med principerna för upprättandet av den preliminära försörjningsbalansen — en uppskattning av den efterfrågetendens, som kan antas vara verksam vid den angivna produktionsökningen.

För *exporten* redovisas i kapitel III två olika beräkningssätt. Det ena baseras på en genomgång av marknadsförhållandena bransch för bransch. Det andra baseras på tillgängliga uppgifter om mer eller mindre officiella produktionsökningsprognoser för de viktigaste av våra avnämarländer jämte iakttagelsen av tidigare samband mellan dessa länders produktionsökning och importbehov. Vid oförändrad andel i dessa länders import skulle den svenska exporten kunna beräknas stiga med 6 procent i volym och 8 procent i värde. Den förstnämnda beräkningsmetoden har gett ett två procent lägre resultat. I sina huvuddrag åsyftar den emellertid endast årets första del och har tidigare visat sig ha en tendens att visa avsevärt för lågt. I totalbalansen insätts därför den ur den mera schematiska metoden erhållna siffran, som dock kan anses stödjas av de mera konkreta undersökningarna, trots att dessa för dagen visar lägre siffror.

Den *privata konsumtionen*. Vid en ökning med 8 procent i de för enskilda konsumenter disponibla inkomsterna och ett av kostnadsökningar föranlett minimum av nära 2 1/2 procents prisstegring skulle den reala inkomstökningen för konsumenterna bli ca 5 1/2 procent. Tidigare erfarenheter tyder på att detta skulle kunna väntas resultera i en konsumtionsökning som blir ungefär mitt emellan denna siffra och en »normal» ökning med tre procent. Eftersom 1960 års genomsnittliga konsumtionsnivå synes ha blivit onormalt låg på grund av bakslaget efter den så kallade omsrushen före årsskiftet 1959—1960 måste man emellertid räkna som om 1961 års konsumtionsökning i verkligheten startade från en nivå som är ca 1 procent högre än 1960 års genomsnittsnivå. Man kommer på detta sätt upp i en konsumtionsökning på 5 å 5 1/2 procent mellan 1960 och 1961. — Vid en konkret genomgång av de olika konsumtionsområdena framstår den enligt ovan nämnda schematiska metod beräknade ökningen som osannolik, dvs. alltför hög; allmänhetens konsumtionsvanor är konservativa och en så stark ökning har sällan förekommit. Det är dock svårt att komma ifrån det här ovan förda resonemangets giltighet. Beräkningen har dessutom gjorts i underkant i det att någon konsumtionsökning ej ansetts uppstå 1961 genom efterverkningar av retroaktiva utbetalningar av pensionsmedel strax före årsskiftet eller genom frigivandet av 680 miljoner kronor i premiesparande jämte upplupna räntor på 120 miljoner kronor och lika mycket i sparpremier. Det är dock inte uteslutet att överraskningar kan inträffa i fråga om konsumtionsutvecklingen, och att i stället sparandeökningen blir ovanligt stor — ifall inte en större prisstegring än den som här förutsatts eliminerar en del av problemet.

Den *statliga och kommunala konsumtionen* har beräknats mycket ungefärligt i anknytning till respektive utgiftsstater med de modifikationer som föranleds av tidigare erfarenheter av dessas utfall. Till större delen gäller

det löneutgifter för personal i den offentliga serviceverksamheten och försvaret, allt räknat i konstant lönenivå eftersom det här gäller en volymberäkning. (Någon produktivitetsökning i den offentliga verksamheten anses inte uppkomma, utan dennas realvärde räknas som om det vore direkt betingat av antalet verksamma personer och dessas kvalifikationsgrader.) — De viktigaste kommunala ökningsområdena är här, liksom för de kommunala investeringarna, skolväsendet jämte sjuk- och åldrvården. Liknande gäller för staten.

Sammanfattning

Den preliminära försörjningsbalansen för 1961 tyder på en ökning av efterfrågan som överstiger den på angivet sätt beräknade ökningen i produktionen och importutrymmet med 650 miljoner *minus* en småningom inträdande dämpningseffekt av likviditetsminskningen inom näringslivet och banksystemet. (De gjorda beräkningarna och bedömningarna baseras på förutsättningen av oförändrad finans- och penningpolitik.) Särskilt näraliggande är risken att vårens säsonguppsving skall skapa ytterligare ökad arbetskraftsbrist inom verkstadsindustrierna med hämmande verkan på produktivitetens stegring även på andra håll.

Överhuvudtaget finns det anledning räkna med att efterfrågeöverskottet främst kommer att göra sig gällande under första hälften av året. Ökningarna i 1961 års löner och pensioner gäller i stort sett från årets början medan de under förra året till stor del inte kom i konsumenternas hand förrän till sommaren eller sent på hösten. Det är också för de närmaste månaderna som de på olika sätt redovisade investeringsplanerna på industrins och bostadsbyggandets område kan anses mest hållbara, medan de längre fram kan dämpas kraftigare av likviditetsåtstramningen.

Det är visserligen i och för sig inte otänkbart att produktiviteten eller hushållens sparande kommer att uppvisa starkare ökning än som här har förutsatts eller att investeringsökningen helt eller delvis uteblir, så att övertycket i den svenska ekonomin försvinner av sig självt eller såsom resultat av redan vidtagna ekonomiskt-politiska åtgärder. Detta skulle innebära att dessa faktorer felbedömts i den här framlagda prognosen. Såsom förut framhållits är det emellertid åtskilliga förhållanden vid sidan av själva balanssiffrorna, som pekar på att inflationstrycket ännu en tid kommer att ökas.

Det kan inte på förhand sägas vilka uttryck efterfrågeöverskottet — i den mån det alltså representerar en realitet — kommer att ta under den relativt korta period som diskuteras här. Det kan helt eller delvis ge upphov till lagerförtäring eller till ett ur valutareserven betalat importöverskott. (Delvis torde detta nu vara oundvikligt.) Det kan ge upphov till extra prisstegringar, utöver vad som här förutsatts som ett av kostnadsökningar betingat minimum. Det kan också framkalla sådana störningar — med leveransförse-ningar och kvalitetsförsämringar som resultat — som brukat uppträda vid

tidigare tillfällen då arbetskraftstillgångarna och produktionsapparaten överansträngts på väsentliga områden; prisstegringen skärps då av reala kostnadsökningar.

Slutligen återstår möjligheten att den ekonomiska politiken förebygger dessa konsekvenser genom att helt eller delvis eliminera efterfrågeöverskottet. Av det föregående har framgått att det då närmast skulle gälla åtgärder av på en gång säsong- och konjunkturutjämnande art och av relativt snabb verkan. Med hänsyn till den splittrade konjunkturbilden — stark expansion och arbetskraftsbrist främst i verkstadsindustrierna m. m., särskilt i stadsområdena och i Mellansverige, men stagnation eller tillbakagång på andra områden — behöver åtgärderna också differentieras efter de på så sätt varierande förhållandena och till väsentlig del gå ut på underlättande av anpassningen på arbetsmarknaden. Däremot synes konjunkturutsikterna inte motivera några mera genomgripande nya åtgärder av generell art.

Tabellförteckning

II.	1. Försörjningsbalans 1956—1960	4
	2. Bruttoinvesteringar 1956—1960	7
	3. Privat konsumtion 1956—1959	8
	4. Bytesbalansen 1956—1960	9
	5. Lagerförändringar för statistiskt belysta produktions- och distributionsområden 1956—1960	11
	6. Sparande-investering 1956—1960 i löpande priser	12
	7. Finansiellt sparande 1956—1960	13
III.	1. Utrikeshandelns fördelning på länderområden 1959—1960	14
	2. Betalningsbalansen 1958—1961	15
	3. Utrikeshandelns värde-, volym- och prisförändringar 1958—1961 ...	15
	4. Guld- och valutareserven december 1957—december 1960	16
	5. Exporten av varor 1959—1961	18
	6. Importen av varor 1959—1961	20
IV.	1. De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1959—1961 ...	23
V.	1. Industriproduktionen 1958—1960	32
VI.	1. Utvecklingen på arbetsmarknaden 1956—1960	40
	Bilaga:	
	1. Sammanfattningstabell, ungefärliga tal	44
	2. Detaljredovisning av sysselsättningsbegränsningen i vissa statliga verk	45
VII.	1. Kommunernas beräknade inkomster och utgifter 1959—1961	48
	2. Investerings- och konsumtionsutgifter m. m. för kommunerna 1959—1961	49
	3. Statens ekonomiska verksamhet 1959—1962	50
	4. Statens inkomster och utgifter 1959—1961 med vissa korrekationer	54
VIII.	1. Räkneexempel för 1961 års tillståndsberoende byggnadsverksamhet (exkl. bostäder)	56
	2. Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostadsbyggen 1956—1960	57
	3. Investeringsplaner inom industrin för 1961	59
	4. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar	60
	5. Kommunernas samt de kommunala bolagens och stiftelsernas investeringsplaner för 1961	63
	6. Prognos för bruttoinvesteringarnas utveckling från 1960 till 1961 .	64
IX.	1. Kreditmarknadsmatris för 1959 och 1960	66
	2. Kreditmarknaden 1961	71
	3. Förändringen i vissa sektors likviditet 1959 och 1960	72
	4. Affärsbankernas likviditet 1959 och 1960	73
X.	1. Preliminär försörjningsbalans för 1961	77

Innehåll

Preliminär nationalbudget för 1961

<i>I. Inledning</i>	1
<i>II. Sveriges ekonomi</i>	4
1. Inhemska bruttoutgifter	6
2. Utrikeshandel och lagerutveckling	10
3. Sparande och investering	12
<i>III. Utrikeshandeln</i>	14
1. Handeln med olika länderområden 1960	14
2. Bytesbalansen och valutareserven 1960	15
3. Sveriges export 1961	16
4. Sveriges import 1961	19
5. Bytesbalansen och valutareserven 1961	21
<i>IV. De enskilda konsumenternas ekonomi</i>	22
1. De disponibla inkomsterna	22
2. Konsumentpriserna	25
3. Konsumtionsvolymen	27
<i>V. Produktionen</i>	30
1. Den totala produktionen 1960	30
2. Produktionsutsikterna 1961	30
3. Produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar	32
<i>VI. Arbetsmarknaden</i>	38
1. Arbetskraftstillgången och den totala sysselsättningen	38
2. Arbetsmarknadsläget	39
Bilaga: Den statliga arbetskraftsbegränsningen sommaren 1960	44
<i>VII. Den offentliga verksamheten</i>	47
1. Kommunerna	47
2. Staten	50
<i>VIII. Investeringsarna</i>	55
1. Utgångspunkt och metoder för investeringsprognosen för 1961	55
2. Investeringsutvecklingen inom olika områden	57
<i>IX. Kreditmarknaden</i>	65
<i>X. Sammanfattande bedömning</i>	76
<i>Tabellförteckning</i>	87

**VISSA TABELLER
TILL BELYSNING AV
DEN STATSFINANSIELLA
UTVECKLINGEN**

Bihang 3

Vissa tabeller till belysning av den statsfinansiella utvecklingen

Tab. 1. Statens inkomster och utgifter budgetåren 1950/51—1959/60

Inkomster		Utgifter	
Budgetåret 1950/51			
	Milj. kr.		Milj. kr.
Driftbudgetens inkomsttitlar ..	5 820	Driftbudgetens utgifttitlar ...	5 449
Transaktioner vid sidan av riks-		Av riksgäldskontoret utbetalade	
staten:		medel för täckning av utgif-	
Statslån	348	terna å kapitalbudgeten	568
Minskning av utestående till		Transaktioner vid sidan av riks-	
riksstatsanslag icke över-		staten:	
lagda förskott	87	Ökning av rörliga krediter	
Inbetalda prisutjämningsav-		hos riksgäldskontoret	127
gifter vid export av träva-		Kassamedelsökning	270
ror m. m.	84		
Transaktioner i övrigt (efter			
saldering)	75		
Summa	6 414	Summa	6 414
Budgetåret 1951/52			
	Milj. kr.		Milj. kr.
Driftbudgetens inkomsttitlar ..	7 507	Driftbudgetens utgifttitlar ...	6 423
Transaktioner vid sidan av riks-		Av riksgäldskontoret utbetalade	
staten:		medel för täckning av utgif-	
Fonden för reglering av utbe-		terna å kapitalbudgeten	776
talningarna av kommunal-		Transaktioner vid sidan av riks-	
skattemedel tillgodofört be-		staten:	
lopp	500	Återbetalda statslån	91
		Ökning av rörliga krediter	
		hos riksgäldskontoret	374
		Ytterligare uppkommen efter-	
		släpning av inleveransen av	
		överskottsmedel från do-	
		mänverket	67
		Transaktioner i övrigt (efter	
		saldering)	48
		Kassamedelsökning	228
Summa	8 007	Summa	8 007

Budgetåret 1952/53

	Milj. kr.		Milj. kr.
Driftbudgetens inkomsttitlar ..	7 808	Driftbudgetens utgiftstitlar....	7 647
Transaktioner vid sidan av riksstaten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgifterna å kapitalbudgeten	1 020
Fonden för reglering av utbetalningarna av kommunalskattemedel tillgodofört belopp	250	Transaktioner vid sidan av riksstaten:	
Statslån	1 487	Ökning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret	137
Transaktioner i övrigt (efter saldering)	6	Ökning av utestående till riksstatsanslag icke överlagda förskott.....	64
Kassamedelsförbrukning	317		
Summa	8 868	Summa	8 868

Budgetåret 1953/54

	Milj. kr.		Milj. kr.
Driftbudgetens inkomsttitlar	8 535	Driftbudgetens utgiftstitlar ..	8 130
Transaktioner vid sidan av riksstaten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgifterna å kapitalbudgeten	1 033
Statslån	1 055	Transaktioner vid sidan av riksstaten:	
Minskning i eftersläpningen av inleverans av överskottsmedel från domänverket..	37	Ökning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret	20
Ökning av postverkets likvida medel	47	Från fonden för reglering av utbetalningarna av kommunalskattemedel återfört belopp.....	450
Ökning av hos statens jordbruksnämnd balanserade medel avseende regleringsavgifter m. m.	60	Ökning av utestående till riksstatsanslag icke överlagda förskott	29
Transaktioner i övrigt (efter saldering)	51	Kassamedelsökning	123
Summa	9 785	Summa	9 785

Budgetåret 1954/55

	Milj. kr.		Milj. kr.
Driftbudgetens inkomsttitlar ..	8 907	Driftbudgetens utgiftstitlar ..	8 619
Transaktioner vid sidan av riksstaten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgifterna å kapitalbudgeten	1 077
Statslån	937	Transaktioner vid sidan av riksstaten:	
Minskning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret	4	Från fonden för reglering av utbetalningarna av kommunalskattemedel återfört belopp	300
Minskning av utestående till riksstatsanslag icke överlagda förskott.....	9		

¹ Avser den faktiska upplåningen, vilken överstiger den redovisade ökningen av statsskulden med 285 milj. kr., motsvarande verkställd avskrivning av riksgäldskontorets skuld till statens krigsförsäkringsnämnd.

	Millj. kr.		Millj. kr.
Kassamedelsförbrukning å statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken	¹ 219	Ökning i eftersläpningen av inleverans av: tullverkets uppbörd överskottsmedel från domänverket	16 45
		Transaktioner i övrigt (efter saldering)	19
Summa	10 076	Summa	10 076

Budgetåret 1955/56

	Millj. kr.		Millj. kr.
Driftbudgetens inkomsttitlar..	10 072	Driftbudgetens utgiftstitlar ..	9 691
Transaktioner vid sidan av riksstaten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgifterna å kapitalbudgeten	1 028
Statslån	953	Transaktioner vid sidan av riksstaten:	
Minskning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret	49	Ökning av utestående till riksstatsanslag icke överlagda förskott	10
Minskning i eftersläpningen av inleverans av: överskottsmedel från domänverket	13	Till särskilda konton i riksbanken överförda medel	356
tipsmedel	6	Kassamedelsökning å statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken	² 20
tullverkets uppbörd	7		
Transaktioner i övrigt (efter saldering)	5		
Summa	11 105	Summa	11 105

Budgetåret 1956/57

	Millj. kr.		Millj. kr.
Driftbudgetens inkomsttitlar	10 691	Driftbudgetens utgiftstitlar ..	10 978
Transaktioner vid sidan av riksstaten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgifterna å kapitalbudgeten	643
Statslån	1 341	Transaktioner vid sidan av riksstaten:	
Kassamedelsförbrukning å statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken	³ 30	Ökning av utestående till riksstatsanslag icke överlagda förskott	50
		Ökning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret ..	183
		Till särskilda konton i riksbanken överförda medel	184
		Transaktioner i övrigt (efter saldering)	24
Summa	12 062	Summa	12 062

¹ Den i rikshuvudboken redovisade totala minskningen av kassamedel uppgår endast till 124 milj. kr. Detta belopp utgör skillnaden mellan minskningen av behållningarna å statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken (128 + 91 =) 219 milj. kr. samt ökningen av övriga kassamedel, 95 milj. kr., varav 90 milj. kr. hänför sig till postsparbanken och postglörörelsen.

² Frånsett de till särskilda konton i riksbanken överförda medlen redovisas i rikshuvudboken en total minskning av kassamedel med 17 milj. kr., med vilket belopp ökningen av behållningarna å statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken (5 + 15 =) 20 milj. kr. understiger minskningen av övriga kassamedel, 37 milj. kr.

³ Frånsett de till särskilda konton i riksbanken överförda medlen redovisas i rikshuvudboken en total minskning av kassamedel med 9 milj. kr., med vilket belopp minskningen av behållningarna å statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken (7 + 23 =) 30 milj. kr. överstiger ökningen av övriga kassamedel, 21 milj. kr.

Budgetåret 1957/58			
	Milj. kr.		Milj. kr.
Driftbudgetens inkomsttitlar	12 019	Driftbudgetens utgiftstitlar ..	12 120
Transaktioner vid sidan av riksstaten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgifterna å kapitalbudgeten	1 204
Statslån	1 544	Transaktioner vid sidan av riksstaten:	
Minskning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret	25	Ökning av utestående till riksstatsanslag icke överlagda förskott	10
		Ökning av å postgirokonton balanserade skattemedel	94
		Till särskilt konto i riksbanken överförda medel	100
		Transaktioner i övrigt (efter saldering)	12
		Kassamedelsökning å statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken	148
Summa	13 588	Summa	13 588

Budgetåret 1958/59			
	Milj. kr.		Milj. kr.
Driftbudgetens inkomsttitlar ..	12 604	Driftbudgetens utgiftstitlar ...	12 743
Transaktioner vid sidan av riksstaten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgifterna å kapitalbudgeten	1 572
Statslån	812	Transaktioner vid sidan av riksstaten:	
Ianspråktaga medel avseende tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster ..	450	Ökning av utestående till riksstatsanslag icke överlagda förskott	61
Minskning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret	242	Kassamedelsökning å statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken	2 12
Förändring av balanserade skattemedel	121		
Minskning i eftersläpningen av inleverans av:			
överskottsmedel från domänenverket	16		
tullverkets uppbörd	7		
Ökning av å väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond samt å statens reservförrådsfond balanserade medel	29		

¹ Frånsett de till särskilda konton i riksbanken överförda medlen redovisas i rikshuvudboken en total ökning av kassamedel med 52 milj. kr., varav belöper på statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken (47 + 1 =) 48 milj. kr. och på övriga kassamedel 4 milj. kr.

² Frånsett vad som tagits i anspråk av medel avsatta till särskilda konton i riksbanken, redovisas i rikshuvudboken en total ökning av kassamedel med 90 milj. kr., varav belöper på statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken (8 + 4 =) 12 milj. kr. och på övriga kassamedel 78 milj. kr.

	Milj. kr.	Milj. kr.
Förändring av å vissa av statsregleringsfondens kon- ton för fonder och diverse medel m. m. balanserade medel	75	
Transaktioner i övrigt (efter saldering).....	32	
Summa	14 888	Summa 14 888

Budgetåret 1959/60

	Milj. kr.		Milj. kr.
Driftbudgetens inkomsttitlar ..	13 657	Driftbudgetens utgiftstitlar ...	13 698
Transaktioner vid sidan av riks- staten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgif- terna å kapitalbudgeten	1 677
Statslån	1 487	Transaktioner vid sidan av riks- staten:	
Lanspråktaga medel avsedda för framtida investeringar i LKAB	90	Ökning av utestående till riks- statsanslag icke överlagda förskott	91
Minskning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret	39	Ökning i eftersläpningen av inleverans av tullverkets uppbörd	28
Förändring av balanserade skattemedel	42		
Ökning av å vissa kapitalfonder balanserade medel	71		
Förändring av å vissa av stats- regleringsfondens konon för fonder och diverse medel m. m. balanserade medel ..	16		
Transaktioner i övrigt (efter saldering)	1		
Kassamedelsförbrukning å stats- verkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken ¹	91		
Summa	15 494	Summa	15 494

¹ Frånsett vad som tagits i anspråk av medel avsatta till särskilt konto i riksbanken (LKAB-medel), redovisas i rikshuvudboken en total minskning av kassamedel med 25 milj. kr., med vilket belopp minskningen av behållningarna å statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken (90 + 1 =) 91 milj. kr. överstiger ökningen av övriga kassamedel, 66 milj. kr.

Tab. 2. Inkomster och utgifter på driftbudgeten under budgetåren 1950/51—1959/60

(Miljoner kronor)

Budgetår	Inkomster	Utgifter	Överskott (+) resp. underskott (-) ¹	Avsättning till budget- utjämningsfonden av		Överskott (+) resp. underskott (-) efter avsättningar
				kommunal- skattemedel	vissa medel som insatts å särskilda konton i riksbanken	
1950/51	5 820	5 449	+ 371			
1951/52	7 507	6 423	+ 1 084			
1952/53	7 808	7 647	+ 161			
1953/54	8 535	8 130	+ 405			
1954/55	8 977	8 619	+ 288			
1955/56	10 072	9 691	+ 381	250	* 356	— 225
1956/57	10 691	* 10 978	— 287	100	* 184	— 571
1957/58	12 019	* 12 120	— 101	250	* 100	— 451
1958/59	12 604	12 743	— 139	200	—	— 339
1959/60	13 657	13 698	— 41	—	—	— 41

¹ Under budgetåren 1951/52 och 1952/53 gjordes, i syfte att i den statliga bokföringen eliminera effekten av uppkommen eftersläpning i utbetalningen av kommunalskattemedel, avsättningar från driftbudgetens inkomster till en fond för reglering av utbetalningarna av kommunalskattemedlen, vilka medel under budgetåren 1953/54 och 1954/55 återförts till budgetens inkomstsida. Under budgetåren 1953/54 och 1954/55 verkställdes inga avsättningar. Fr. o. m. budgetåret 1955/56 ingår regleringsfonden som en del av budgetutjämningsfonden, varigenom avsättningar och återföringar icke längre direkt berör de redovisade inkomsterna. Därest under 1953/54—1957/58 hade gjorts avsättningar till och återföringar från regleringsfonden enligt samma metod som under 1951/52 och 1952/53, skulle de i tabellen angivna budgetsaldona på + 405, + 288, + 381, — 287 resp. — 101 milj. kr. i stället ha uppgått till + 105, + 188, + 381, — 237 och — 351 milj. kr. För 1958/59 utgöres motsvarande saldo av det i den sista kolumnen angivna beloppet, — 339.

* Därav tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster 275 milj. kr. och medel avsedda för framtida investeringar i LKAB 81 milj. kr.

* Inkl. det under femte huvudtiteln upptagna anslaget till fondering för framtida pensionsändamål på 275 milj. kr.

* Därav tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster 75 milj. kr. och medel avsedda för framtida investeringar i LKAB 109 milj. kr.

* Beloppet utgöres helt av tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster.

Tab. 3. Statsskulden under budgetåren 1950/51—1959/60

(Miljoner kronor)

Budgetår	Fonderad stats-skuld	Tillfälli- g stats- skuld	Totala stats- skulden Summa (2 + 3)	Därav placerat i:				
				Ränte- löpande obliga- tions- lån	Premie- obliga- tions- lån	Stats- skuld- för- bindel- ser	Lån hos statsinsti- tutioner och fonder m. m.	Skatt- kam- mar- växlar
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Totalt								
1950/51	8 999	3 421	12 421	5 836	1 485	376	1 492	2 865
1951/52	9 653	2 676	12 329	5 705	1 557	326	1 328	2 264
1952/53	10 043	2 489	12 532	7 071	1 575	353	1 113	1 286
1953/54	10 934	2 653	13 587	7 978	1 725	288	1 069	1 457
1954/55	12 503	2 021	14 524	9 430	1 898	288	988	870
1955/56	12 709	2 768	15 477	9 439	1 901	310	827	2 022
1956/57	12 956	3 862	16 818	9 511	1 901	335	1 096	3 021
1957/58	13 445	4 917	18 362	10 484	2 001	472	1 026	3 526
1958/59	14 666	4 507	19 173	11 778	1 951	1 157	899	2 792
1959/60	15 648	5 012	20 660	13 116	2 103	1 157	817	3 029
Förändringar under budgetåret								
1950/51	+ 120	+ 227	+ 348	+ 136	+ 60	— 77	— 181	+ 423
1951/52	+ 654	— 745	— 92	— 131	+ 72	— 50	— 163	— 601
1952/53	+ 390	— 187	+ 203	+ 1 366	+ 18	+ 27	— 216	— 978
1953/54	+ 891	+ 164	+ 1 055	+ 907	+ 150	— 65	— 43	+ 171
1954/55	+ 1 569	— 632	+ 937	+ 1 452	+ 173	—	— 81	— 587
1955/56	+ 206	+ 747	+ 953	+ 9	+ 3	+ 22	— 161	+ 1 152
1956/57	+ 247	+ 1 094	+ 1 341	+ 72	+ 0	+ 25	+ 269	+ 999
1957/58	+ 489	+ 1 055	+ 1 544	+ 973	+ 100	+ 137	— 70	+ 504
1958/59	+ 1 221	— 409	+ 812	+ 1 294	— 50	+ 685	— 127	— 734
1959/60	+ 982	+ 505	+ 1 487	+ 1 338	+ 152	—	— 82	+ 237

Tab. 4. Statsupplåningens placering under budgetåren 1950/51—1959/60

(Miljoner kronor)

Budget- år	Utgifts- överskott (+), in- komst- överskott (-) å riksstaten	Transak- tioner vid sidan av riks- staten	Summa utgifts- överskott (+), in- komstöver- skott (-) (2+3)	Upplåning (+), skuldåterbetalning (-)						Kassa- ökning (-) minsk- ning (+) (4-10)
				Marknaden				Riks- ban- ken	Sum- ma (8+9)	
				Af- färs- ban- ker	Posten	Övriga	Sum- ma (5+6 +7)			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1950/51	+ 197	- 119	+ 78	- 85	- 240	- 17	- 342	+ 690	+ 348	- 270
1951/52	- 308	- 12	- 320	+ 296	- 94	+ 576	+ 778	- 870	- 92	- 228
1952/53	+ 859	- 55	+ 804	+ 815	+ 79	+ 43	+ 927	- 440	+ 487	+ 517
1953/54	+ 628	+ 304	+ 932	+ 685	- 150	+ 336	+ 871	+ 184	+ 1 055	- 123
1954/55	+ 789	+ 272	+ 1 061	- 489	- 61	+ 1 075	+ 525	+ 412	+ 937	+ 124
1955/56	+ 647	+ 323	+ 970	- 15	- 204	+ 111	- 108	+ 1 061	+ 953	+ 17
1956/57	+ 930	+ 420	+ 1 350	+ 139	+ 316	+ 137	+ 592	+ 749	+ 1 341	+ 9
1957/58	+ 1 305	+ 187	+ 1 492	+ 788	+ 204	+ 307	+ 1 304	+ 240	+ 1 544	- 52
1958/59	+ 1 711	+ 989	+ 722	+ 1 208	- 50	+ 373	+ 1 531	+ 719	+ 812	- 90
1959/60	+ 1 718	+ 206	+ 1 512	+ 154	- 145	+ 1 037	+ 1 046	+ 441	+ 1 487	+ 25

Anm. »Utgiftsöverskott å rikstaten» motsvarar underskottet å driftbudgeten ökat med utgifterna å kapitalbudgeten (jfr tab. 1 och 2). »Transaktioner vid sidan av rikstaten» utgör saldot av övriga i tab. 1 angivna poster med undantag av beloppen för statslån och kassamedelsförändringar. Upplåningen hos affärsbanker, posten och riksbanken avser nettoförändring av deras totala innehav av statspapper (nominellt belopp).

¹ Därav genom sterilisering av prisutjämningsavgifter 820 milj. kr.

² Avser den faktiska upplåningen, vilken överstiger den redovisade statsskuldökningen med 285 milj. kr., utgörande avskrivning av lån från krigsförsäkringsnämnden.

³ Här ingår tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster och medel avsedda för framtida investeringar i LKAB, som överförts till särskilda konton i riksbanken, med + 275 resp. + 81 milj. kr. för 1955/56 och med + 75 resp. + 109 milj. kr. för 1956/57.

⁴ Här ingår tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster med 100 milj. kr.

⁵ Här ingår ianspråktaga medel avseende tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster med 450 milj. kr.

⁶ Upplåningen hos försäkringsbolag, sparbanker m. fl. har minskat med 177 milj. kr. Restposten Övriga har emellertid ökat till följd av upplåning å 550 milj. kr. i pensionsstyrelsen i samband med överföringen av steriliseringsmedel till folkpensioneringsfonden.

⁷ Riksbankens innehav av statspapper har i samband med disposition av å särskilda konton i riksbanken avsatta statsinkomster nedgått med en miljard kr. Härför utan skulle riksbankens innehav av statspapper ha ökat med 280 milj. kr.

⁸ Här ingår ianspråktaga medel avsedda för framtida investeringar i LKAB med 90 milj. kr.

Tab. 5. Riksbankens transaktioner och utvecklingen av tillgången på betalningsmedel under budgetåren 1954/55—1959/60

(Miljoner kronor)

	1954/55	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
Nettoförändring i riksbankens guld- och valutareserv	- 206	- 32	+ 217	- 153	+ 255	- 210
Nettoförändringar å statliga myndigheters checkräkningar i riksbanken	+ 193	- 24	+ 104	- 83	+ 32	- 90
Nettoresultat av riksbankens köp och försäljning av svenska värdepapper	+ 454	+ 928	+ 706	+ 104	- 748	+ 398
Nettoförändring i riksbankens utlåning	+ 6	- 236	- 190	+ 366	- 205	+ 218
Nettoförändringar å bundna räkningar i riksbanken	+ 25	- 420	- 496	- 311	+ 942	- 29
Andra transaktioner med marknaden ¹	- 38	- 61	+ 23	+ 8	- 140	+ 17
Nettoresultat av riksbankens transaktioner	+ 434	+ 155	+ 364	- 19	+ 136	+ 304
Utelöpande sedlar	+ 331	+ 185	+ 353	+ 52	+ 151	+ 318
Affärsbankernas checkräkningar hos riksbanken	+ 103	- 30	+ 11	- 71	- 15	- 14
Summa förändringar av tillgången på betalningsmedel	+ 434	+ 155	+ 364	- 19	+ 136	+ 304

¹ »Andra transaktioner med marknaden» motsvaras av sådana förändringar i riksbankens balansräkning, vilka var för sig är av underordnad betydelse och icke utan vidare kunnat hänföras till någon av de tidigare i tabellen specificerade transaktionerna.

Plustecken i tabellens övre del anger, att den registrerade förändringen medfört ett utflöde av betalningsmedel från riksbanken, minustecken anger att förändringarna medfört en indragning av betalningsmedel till riksbanken. I tabellens nedre del anger plus- och minustecken ökning resp. minskning i betalningsmedelsförsörjningen.

**SAMMANSTÄLLNING
ÖVER BEHÅLLNINGAR Å
RIKSSTATSANSLAG**

Bihang 4

Sammanställning över behållningar å riksstatsanslag

Driftbudgeten

Miljoner kronor

Huvudtitel	Reservation ¹ /, 1959	Reservation ²⁰ /, 1960			Ökning (+) minskning(-) under budgetåret 1959/60
		å för budget- året 1959/60 anvisade anslag ¹	å äldre anslag	totalt	
Justitiedepartementet	4,5	5,5	0,4	5,9	+ 1,4
Utrikesdepartementet	4,0	4,0	—	4,0	—
Försvarsdepartementet	249,0	339,5	0,9	340,4	+ 91,4
Socialdepartementet	124,5	44,1	0,1	44,2	— 80,3
Kommunikationsdepartementet ..	381,3	380,7	—	380,7	— 0,6
Finansdepartementet	1,8	2,3	0,2	2,5	+ 0,7
Ecklesiastikdepartementet	35,1	40,9	1,1	42,0	+ 6,9
Jordbruksdepartementet	160,8	193,4	2,8	196,2	+ 35,4
Handelsdepartementet	76,9	40,9	3,2	44,1	— 32,8
Inrikesdepartementet	84,1	81,3	1,7	83,0	— 1,1
Övriga huvudtitlar	0,3	0,5	—	0,5	+ 0,2
Summa egentliga statsutgifter....	1 122,3	1 133,1	10,4	1 143,5	+ 21,2
Avskrivningar av nya kapitalinves- teringar	190,0	248,3	2,4	250,7	+ 60,7
	1 312,3	1 381,4	12,8	1 394,2	+ 81,9

¹ Inkl. reservationer å tidigare under samma anslagsrubrik anvisade medel (= fortlöpande anslag).

**Statsverkspropositionen år 1961: Bil. 1: Inkomsterna:
Bih. 4: Behållningar å riksstatsanslag**

Kapitalbudgeten

Miljoner kronor

Anslagsgrupp	Behållning 1/1, 1959	Behållning %/å 1960			Ökning (+) minskning (—) under budgetåret 1959/60
		å för budget- året 1959/60 anvisade anslag	å äldre anslag	totalt	
Statens affärsverksfonder:					
Postverkets fond.....	7,4	7,0	—	7,0	— 0,4
Televerkets fond.....	2,0	23,8	—	23,8	+ 21,8
Statens järnvägars fond	5,3	22,7	0,1	22,8	+ 17,5
Statens vattenfallsverks fond..	66,7	49,4	—	49,4	— 17,3
Domänverkets fond	1,7	1,0	0,8	1,8	+ 0,1
Säger för statens affärsverksfonder	88,1	103,9	0,9	104,8	+ 21,7
Luftfartsfonden	8,4	4,7	—	4,7	— 3,7
Statens allmänna fastighetsfond ..	114,4	146,6	2,4	149,0	+ 34,6
Försvarets fonder	94,8	139,1	0,1	139,2	+ 44,4
Statens utlåningsfonder	94,7	156,5	6,9	163,4	+ 68,7
Fonden för låneunderstöd	153,2	83,8	102,8	186,6	+ 33,4
Fonden för statens aktier	0,1	—	0,1	0,1	—
Fonden för förslag till statsverket..	0,9	3,3	—	3,3	+ 2,4
Diverse kapitalfonder	10,4	18,9	—	18,9	+ 8,5
	560,0	656,8	113,2	770,0	+ 210,0

BILAGA 2 TILL STATSVERKSPROPOSITIONEN 1961

UTGIFTER Å DRIFTBUDGETEN

För flera huvudtitlar gemensamma frågor

Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 januari 1961.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Vissa för flera huvudtitlar gemensamma frågor anmäles av chefen för civildepartementet, statsrådet Lindholm, beträffande de under punkterna 1—4 angivna frågorna samt av chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, beträffande de frågor, som beröres under punkterna 5 och 6.

1. Den allmänna lönenivån för statsanställda m. m.

I enlighet med beslut av 1957 års riksdag regleras statstjänstemännen tillkommande minimilöner (grundlöner) fr. o. m. den 1 juli 1957 genom statens löneförordning den 31 maj 1957 (nr 228). Denna förordning innehåller ej några regler om särskilda tillägg till grundlönerna. De aktuella lönerna (totallönerna) har förutsatts skola fastställas genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen, efter det statstjänstemännens huvudorganisationer beretts tillfälle till överläggningar i ämnet.

I enlighet med beslut vid 1958 års B-riksdag och 1959 års riksdag har den 1 juli 1959 genomförts en pensionsreglering för statsanställda m. fl. Huvudgrunderna för pensioneringen har intagits i statens allmänna tjänstepensionsreglemente (SPR) den 28 maj 1959 (nr 287), under det att i statens pensionslöneförordning samma dag (nr 286) meddelats bestämmelser om den till grund för pensioneringen liggande pensionslönen. Enligt 15 § SPR skall bruttobeloppet av beviljad egenpension eller familjepension förändras i den mån Kungl. Maj:t och riksdagen härom beslutar. Denna be-

stämmelse utgör motsvarigheten till vad som i tidigare pensionsanordningar gällde beträffande rörligt tillägg. Det har i samband med pensionsregleringen förutsatts, att här avsedd förändring av enligt reglementet beviljade pensioner skall fastställas i samma ordning som gäller beträffande fastställandet av totallönerna.

I prop. 1960: 151 redovisades en den 13 april 1960 med statstjänstemännens huvudorganisationer träffad överenskommelse om statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m. Enligt denna överenskommelse, vilken godkändes av riksdagen (SU 143, rskr 323), höjdes för 1960 totallönerna för 1959 med 5 procent. Beträffande löneplan B skedde härvid fr. o. m. den 1 juli 1960 höjningen med utgångspunkt i särskilda baslönebelopp, som framgår av den vid prop. 1960: 151 fogade bilagan A. För 1961 skall gälla totallönebelopp, som motsvarar de vid utgången av 1960 gällande totallönerna höjda med 5 procent. Riksdagens beslut innebär vidare, att antalet ortsgrupper inom lönegrupperingen den 1 januari 1962 skall minskas från fyra till tre genom uppflyttning av samtliga till ortsgrupp 2 hänförliga orter till ortsgrupp 3.

Vad angår pensionerna innebar överenskommelsen i princip en höjning med 5 procent fr. o. m. juli 1960 samt en ytterligare höjning med 5 procent fr. o. m. januari 1961. För första halvåret 1960 har utbetalats särskilda pensionstillägg. De i vissa fall alltså utgående kristilläggen har för 1960 och 1961 uppräknats i anslutning till pensionshöjningarna.

De nu gällande löneplansbeloppen framgår av kungörelsen den 18 november 1960 (nr 587) om löner m. m. till vissa statsanställda m. fl. under år 1961. Pensionshöjningen för 1961 har reglerats genom kungörelserna den 18 november 1960 angående bruttobelopp av vissa statliga personalpensioner från och med den 1 januari 1961 (nr 589) samt angående ändrad lydelse av 2 § kungörelsen den 28 maj 1959 (nr 290) med bestämmelser om vissa pensionsförmåner enligt föreskrifter meddelade före utfärdandet av statens allmänna tjänstepensionsreglemente (nr 590).

Till grund för beräkningen av anslagsmedlen till rörliga löneförmåner samt till pensioner under nästa budgetår har lagts de löne- och pensionsbelopp, som skall gälla under 1961. Vid anslagsberäkningen har beaktats den beslutade ändringen av antalet ortsgrupper den 1 januari 1962.

Enligt riksdagens beslut om pensionsreglering för statsanställda m. fl. skall — enligt för riksdagen närmare redovisade grunder — till pensionsberättigade tjänstemän, räknat fr. o. m. 1957, utgå kompensation för höjda folkpensionsavgifter. Kungl. Maj:t har senast den 18 november 1960 utfärdat kungörelse (nr 586) om dylik kompensation. Medel till avgiftskompensationen beräknas under vederbörliga anslag och, i fråga om avlöningsanslagen, under särskild anslagspost.

Kostnaderna för kompensationen har för budgetåret 1961/62 liksom för innevarande budgetår beräknats motsvara 2 procent av de sammanlagda beloppen under ordinarie- och icke-ordinarieposterna.

2. Överskridande av vissa anslagsposter m. m.

Den omläggning av avlöningsstaterna, som genomfördes fr. o. m. budgetåret 1941/42, medförde en överflyttning till maximerade anslagsposter av vissa avlöningskostnader, som tidigare belastat förslagsvis anvisade poster. En nödvändig förutsättning för denna omläggning var att Kungl. Maj:t erhöll ett allmänt bemyndigande av riksdagen att medge överskridande av maximerade anslagsposter. Detta bemyndigande har årligen förlängts. Efter smärre ändringar av bemyndigandet vid 1952 och 1956 års riksdagar innebär detsamma, att Kungl. Maj:t äger medge de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslagsposter till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, eller till avlöningar till icke-ordinarie personal, som erfordras till följd av att dylik anslagspost blivit i en icke förutsedd omfattning belastad *antingen* med utgifter för avlöningar åt icke-ordinarie tjänsteman, som vikarierat å ordinarie tjänst, vilken är obesatt eller vars innehavare åtnjutit ledighet för offentligt uppdrag eller av annan anledning mot avstående av hela lönen, *eller* med kostnader, som sammanhänger med att icke-ordinarie ersättare behöver anlitas vid vakanthållande av ordinarie tjänst eller vid längre tids ledighet för sjukdom eller av annan därmed jämförlig anledning.

Alltsedan budgetåret 1947/48 har Kungl. Maj:t erhållit riksdagens bemyndigande att medge de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som påkallats med hänsyn till regleringen av befordringsgången för biträdes- och amanuenspersonal. Bemyndigandet gäller numera — efter vidgningar vid 1953 och 1960 års riksdagar — även andra personalgrupper för vilka tillämpas reglerad befordringsgång, nämligen personal som enligt riksdagens beslut jämställts med amanuenspersonal, kanslistpersonal i administrativ tjänst samt viss teknisk biträdespersonal.

Fr. o. m. budgetåret 1958/59 har Kungl. Maj:t erhållit riksdagens bemyndigande att medge de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som erfordras för bestridande av övergångsförmåner till befattningshavare å vissa i ortsgruppshänseende nedflyttade orter.

Samtliga nu nämnda bemyndiganden bör gälla även nästa budgetår.

I enlighet med förslag i prop. 1959: 151 erhöll Kungl. Maj:t riksdagens bemyndigande att för budgetåret 1959/60 medge överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter med hänsyn till administrationskostnader i samband med pensionsregleringen den 1 juli 1959 för statsanställda m. fl. Bemyndigandet gällde de ökade kostnader, som kunde föranledas av pensionsregleringen ävensom av den av riksdagen beslutade gemensamma utbetalningen av personalpensionsförmåner och folkpension m. m. I enlighet med beslut av 1960 års riksdag gäller ifrågavarande bemyndigande även nu löpande budgetår.

Då det nya pensionssystemet icke slutligt utformats och det nya utbetalningssystemet ej helt genomförts, har en säker överblick över de ökade ad-

ministrationskostnaderna ännu ej kunnat vinnas. Med hänsyn härtill torde det nu avsedda överskridandebemyndigandet böra gälla även nästkommande budgetår.

Enligt den av riksdagen godkända överenskommelsen om statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m. skulle fr. o. m. den 1 januari 1961 antalet kallortsklasser enligt 34 § statens allmänna avlöningsreglemente och häremot svarande stadganden vara fyra i stället för sex. Gränsdragningen mellan de olika kallortsklasserna skulle ske i huvudsaklig överensstämmelse med ett inom civildepartementet upprättat förslag.

Kungl. Maj:t har, sedan gränsdragningsfrågan närmare övervägts, den 25 november 1960 utfärdat följande kungörelser i ämnet, nämligen angående kallortsområde och kallortsklasser (nr 621), om vissa provisoriska bestämmelser angående kallortstillägg (nr 622) samt angående ändring i kungörelsen den 31 maj 1957 (nr 342) om provisoriskt extra tillägg till tjänstemän inom kallortsområdet, m. m. (nr 623).

Det har ej varit möjligt att under budgetarbetet beakta de kostnadsökningar under nästa budgetår för kallortstillägg och provisoriskt extra tillägg inom kallortsområdet, som följer av 1960 års löneöverenskommelse. Vissa överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter torde därför bli nödvändiga. Kungl. Maj:t synes böra utverka riksdagens bemyndigande att medge dylika överskridanden. För innevarande budgetår har Kungl. Maj:t efter förslag i prop. 1960: 151 erhållit generellt bemyndigande till överskridanden, som hänför sig till nyssnämnda löneöverenskommelse.

I prop. 1960: 151 anmäldes frågan om bostadsanskaffningslån med statlig garanti till anställningshavare i statens tjänst. Härvid framhölls det, att den statliga kreditgarantin med hänsyn till formen för långivningen och amorteringen av lånen kunde väntas mera sällan bli tagen i anspråk. Under lånesystemets första år syntes det vara mindre sannolikt, att garantin över huvud taget komme att utnyttjas. Med hänsyn härtill syntes utan olägenhet frågan, huruvida ett särskilt anslag för täckande av kostnader i anledning av garantin borde upptagas å riksstaten, kunna uppskjutas till tidpunkten för behandlingen av 1961/62 års budgetförslag. Det förutsattes härvid, att för täckande av under budgetåret 1960/61 ev. uppkommande anspråk på grund av kreditgarantin skulle kunna anlitas det i riksstaten under trettonde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till Oförutsedda utgifter. I den mån så skedde borde förhållandet senare anmälas för riksdagen. Riksdagen hade intet att erinra mot vad som sålunda uttalats.

Kungl. Maj:t har den 30 juni 1960 utfärdat kungörelse (nr 522) angående här avsedda bostadsanskaffningslån.

Prövningen av förevarande spørsmål under det nu avslutade budgetarbetet har givit vid handen, att anledning f. n. saknas att äska ett särskilt rikstatsanslag för täckande av kostnader i anledning av bostadslånegarantin. Därest riksdagen ej har något att erinra häremot synes därför ev. kostnader för statsverket på grund av garantin t. v. få täckas i den ordning, som gäller för nu löpande budgetår.

I enlighet med vad som uttalats 1941 vid tillkomsten av bemyndigandet att överskrida vissa maximerade anslagsposter till löner m. m. bör riksdagen hållas underrättad om den utsträckning, i vilken detta bemyndigande tages i anspråk. För sådant ändamål torde uppgifter rörande utnyttjandet av förevarande bemyndigande under budgetåret 1959/60 få överlämnas till vederbörande riksdagsutskott.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1961/62 i enlighet med vad i det föregående förordats medge

1) de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslagsposter till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, eller till avlöningar till icke-ordinarie personal, som erfordras till följd av att dylik anslagspost blivit i en icke förutsedd omfattning belastad *antingen* med utgifter för avlöningar åt icke-ordinarie tjänsteman, som vikarierat å ordinarie tjänst, vilken är obesatt eller vars innehavare åtnjutit ledighet för offentligt uppdrag eller av annan anledning mot avstående av hela lönen, *eller* med kostnader, som sammanhänger med att icke-ordinarie ersättare behöver anlitas vid vakanthållande av ordinarie tjänst eller vid längre tids ledighet för sjukdom eller av annan därmed jämförlig anledning,

2) de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter, som påkallas med hänsyn till tillämpningen av reglerad befordringsgång för i det föregående berörda personalkategorier,

3) de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter, som kan bli erforderliga för bestridande av övergångsförmåner till befattningshavare å vissa i ortsgruppshänseende nedflyttade orter,

4) de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter, som kan erfordras på grund av ökade administrationskostnader i samband med pensionsregleringen för statsanställda m. fl., samt

5) de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter, som kan erfordras på grund av ändrat antal kallortsklasser m. m.

3. Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

I anslutning till de riktlinjer för behandlingen av frågor om ändrad lönegradsplacering av tjänster, vilka uppdragits i prop. 1956: 124, anmäles i det följande resultatet av den under budgetarbetet verkställda prövningen av s. k. A-frågor.

Arbetet med de s. k. B-frågorna har påbörjats och förberedande överläggningar har upptagits med personalorganisationerna. De slutliga förhandlingarna om dessa tjänsteförteckningsfrågor torde dock kunna äga rum tidigast under februari eller mars. Med hänsyn härtill torde det bli nödvändigt att senare under riksdagen framlägga förslag, som påverkar personalförteckningarna. För att i sådan ordning framlagda förslag skall kunna genomföras under 1961, är det erforderligt att riksdagen, liksom fallet varit under de senare åren, beslutar att de personalförteckningar, som riksdagen fastställer innan beslut meddelats i anledning av de särskilda lönegradsplaceringsförslagen, skall gälla endast i den mån annat icke följer av vad riksdagen beslutar i samband med dessa förslag.

Jag får nu redovisa de förslag till ändrad lönegradsplacering, som ansetts kunna förordas på grundval av den under budgetarbetet företagna omprövningen av löneställningen för olika tjänster. I dessa frågor har, såsom förutsatts i förenämnda prop. 1956: 124, statstjänstemännens huvudorganisationer beretts tillfälle att framlägga sina synpunkter. Det bör framhållas, att prövningen av lönegradsfrågor avsett icke blott ändrad lönegradsplacering för redan befintliga tjänster utan även placering i lönegrad av tjänster, vilka i statsverkspropositionen under resp. huvudtitlar föreslås skola inrättas under nästa budgetår. Även i denna del har personalorganisationerna lämnats tillfälle till överläggningar med företrädare för civildepartementet.

De förslag till lönegradsändringar, som nu tillstyrkes, redovisas i den vid statsrådsprotokollet i detta ärende fogade *bilagan*. Framhållas må att sådana av organisatoriska skäl föranledda lönegradsändringar, vilka i realiteten innebär utbyte av förefintliga tjänster mot nya tjänster med artskilda arbetsuppgifter, samt förslag till ändrad lönegradsplacering av tjänster, som framlägges i anslutning till i särskild ordning verkställd översyn av organisationen inom visst område, ej redovisas i *bilagan*. Dessa förslag anmäles under resp. huvudtitlar. Vad angår de i *bilagan* redovisade förslagen torde jag få hänvisa till de redogörelser för myndigheternas motiveringar och förslag, som senare lämnas av vederbörande departementschefer. Jag vill tillägga, att på föranstaltande av civildepartementet myndigheterna anmodats att lämna sina motiveringar för de olika förslagen på särskilda, för ändamålet utarbetade formulär. Beträffande innehållet i dessa formulär torde få hänvisas till handlingarna.

De av mig nu tillstyrkta, i *bilagan* redovisade förslagen innebär uppflyttning av inemot 200 tjänster. Kostnadsökningen för löner vid ett genomförande av förslagen kan vid nuvarande lönenivå beräknas uppgå till ungefär 350 000 kronor för år. Medel för lönegradsändringarna beräknas under resp. huvudtitlar. Förslagen synes böra genomföras fr. o. m. den 1 juli 1961.

Utöver de lönegradsplaceringsförslag, som i det föregående berörts, har i den vid statsrådsprotokollet fogade *bilagan* redovisats förslag till lönegradsplacering m. m. för barnmorskepersonal. Härom får jag anföra följande.

I anslutning till förhandlingsöverenskommelser på den kommunala sektorn av arbetsmarknaden framlades efter överläggningar med vederbörande personalorganisationer i prop. 1960: 178 vissa förslag om ändrad lönegradsplacering för bl. a. sjuksköterskor och motsvarande vårdpersonal inom det statliga sjukvårdsområdet. Riksdagen godkände de framlagda förslagen (SU 195, rskr 376). I slutet av förra året genomfördes sedermera efter förhandlingsöverenskommelser på det kommunala området högre lönegradsplacering m. m. för ytterligare en personalgrupp inom sjukvården, som har direkt motsvarighet inom statsförvaltningen, nämligen barnmorskorna.

Med hänsyn till önskvärdheten av att den kommunala och den statliga lönegradsplaceringen inom sjukvårdsområdet sker efter enhetliga grunder upptogs omgående frågan om lönesättningen för motsvarande statliga personalgrupp till prövning inom civildepartementet. Efter överläggningar med TCO:s statstjänstemannasektion träffades härvid — under förbehåll för Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande — den 13 december 1960 överenskommelse om tillämpning inom det statliga området av samma grunder för lönegradsplacering m. m. av barnmorskepersonal som inom den kommunala sjukvården.

Jag tillstyrker att den träffade förhandlingsöverenskommelsen, som huvudsakligen medför uppflyttning i lönegrad av 17 för barnmorskor avsedda tjänster vid karolinska sjukhuset samt vid barnmorskeläroanstalterna i Stockholm och Göteborg, godkännes och att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens bemyndigande att vidtaga av förslagen betingade ändringar i vederbörliga personalförteckningar. Ändringarna synes böra sättas i kraft den 1 mars 1961. Det torde i anslutning härtill böra erinras, att Kungl. Maj:t — mot bakgrunden av att de nu åsyftade kommunala överenskommelserna beträffande giltighetstid m. m. givits samma innebörd som sjuksköterskeuppgörelserna — genom beslut den 30 december 1960 medgivit inrättande av extra tjänster för möjliggörande av ifrågakommande lönegradsuppflyttningar redan den 1 januari 1961. Genom samma beslut har Kungl. Maj:t förordnat, att beträffande tjänster, som uppflyttas i lönegrad, reglering av avlönings- och pensionsvillkor skall ske med verkan från den 1 juli 1960 enligt samma grunder, som enligt statsmakternas beslut gäller beträffande den förut nämnda vårdpersonalen inom det statliga sjukvårdsområdet.

Lönekostnadsökningen för innevarande budgetår vid ett genomförande av förslagen kan beräknas till ca 30 000 kronor. De ökade kostnaderna belastar i vissa fall anslag eller anslagsposter, som är maximerade. Därest riksdagen ej har något att erinra häremot synes det bemyndigande att för budgetåret 1960/61 medge överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som Kungl. Maj:t erhållit i enlighet med förslag i prop. 1960: 178, böra gälla även nu berörda fall.

Under återopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels besluta, att de personalförteckningar, som riksdagen fastställer innan riksdagen meddelat beslut i anledning av

lönegradsplaceringsförslag, som framlägges i särskild ordning, skall gälla endast i den mån annat icke följer av vad riksdagen beslutar i samband med behandlingen av nämnda förslag,

dels godkänna de i bilagan till statsrådsprotokollet i detta ärende upptagna förslagen om placering i lönegrad av vissa tjänster m. m.,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av förslaget om lönegradsplacering av vissa barnmorsketjänster betingade ändringar i vederbörliga personalförteckningar,

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för genomförande i övrigt av förslagen.

4. Kontraktsanställning av viss teknikerpersonal m. m.

I prop. 1957: 120 framlade Kungl. Maj:t vissa förslag rörande kontraktsanställning av högskoleutbildad teknikerpersonal. Förslaget godkändes av riksdagen (SU 90, rskr 225).

I prop. 1959: 141 och 1960: 151 har Kungl. Maj:t sedermera framlagt förslag till en vidgning av tillämpningsområdet m. m. för kontraktsanställning. Förslagen har godkänts av riksdagen (1959: SU 90, rskr 248, 1960: SU 143, rskr 323).

Riksdagens beslut innebär, att kontraktsanställning kan komma i fråga inom alla sådana statliga verksamhetsgrenar, där för fullgörande av tekniska uppgifter i regel tas i anspråk universitets- eller högskoleutbildad personal, vare sig fråga är om forsknings- och utvecklingsarbete eller om konstruktionsarbete, planering, byggande verksamhet eller ledande funktioner inom drift och produktion. Anställningsformen kan tillämpas för såväl nyanställning som bibehållande vid tjänsten av universitets- eller högskoleutbildad personal. Såsom allmänna riktlinjer för kontraktsanställningsutnyttjande skall vidare gälla, *att* dylik anställning begränsas till tjänster i 26 lönegraden på löneplan A samt tjänster på löneplan B, *att* för kontraktsanställning skall — såväl vid nyanställning som vid bibehållande i tjänst av redan anställd — fordras Kungl. Maj:ts bemyndigande till vakantsättning av viss tjänst inom nyss angivet lönegradsområde *samt att* tjänsteman, som erhåller kontraktsanställning, i förekommande fall skall avgå från sin tjänst. I enlighet med förenämnda beslut av 1960 års riksdag äger emellertid Kungl. Maj:t att, där så kan visa sig angeläget, medgiva avsteg från de sålunda redovisade riktlinjerna. Kungl. Maj:t äger vidare att även inom andra områden av statsverksamheten än det tekniska i starkt begränsad omfattning medge kontraktsanställning, nämligen då det gäller att från arbetsmarknaden i övrigt till statlig tjänst knyta personer i sådana fall, då löneplanslönen ej är konkurrenskraftig, eller att kvarhålla en tjänsteman vid statlig anställning.

Kontraktsanställningsvillkoren för nyssnämnda personal med tekniska

uppgifter fastställas av vederbörande myndighet. I övrigt prövas frågan om kontraktsvillkoren inom Kungl. Maj:ts kansli.

Kungl. Maj:ts beslut i ärende rörande kontraktsanställning, vilket beslut skall avse viss angiven person, meddelas på vederbörande departements föredragning efter hörande av den för ändamålet inom Kungl. Maj:ts kansli inrättade kontraktsdelegationen.

Med kontraktsanställning följer ej pensionsrätt enligt statligt pensionsreglemente.

Kostnaderna för kontraktsanställd personal bestrides vid de affärsdrivande verken av driftmedel och inom statsförvaltningen i övrigt från det anslag, från vilket lönen skulle ha utgått, därest befattningshavarna innehaft motsvarande vakantsatta tjänster. Särskilda medel för möjliggörande av kontraktsanställning har ej ställts till förfogande. Det förutsattes sålunda, att av kontraktsanställning föranledda merutgifter rymmes inom vederbörande anslag. Vad angår avlöningsanslagen, skall kostnaderna för kontraktslön belasta icke-ordinarieposten. Denna får därvid i förekommande fall överskridas med belopp, motsvarande grundlön och rörligt tillägg, då den vakantsatta tjänsten är ordinarie, samt rörligt tillägg, då den vakantsatta tjänsten är icke-ordinarie.

Kungl. Maj:t har efter den 1 juli 1957, då kontraktsdelegationen inrättades, medgivit kontraktsanställning i sammanlagt 41 fall, varav 18 fall under hösten 1960.

Departementschefen. Vid anmälan av prop. 1960: 151 berördes den rådande bristen på teknikerpersonal och därmed sammanhängande förhållanden. Vidare lämnades en redogörelse för erfarenheterna av kontraktsanställningen såsom ett medel för staten att i nödig utsträckning till sig knyta kvalificerad teknisk arbetskraft. Härutinnan torde jag få hänvisa till nämnda proposition.

Konkurrensen om den kvalificerade teknikerpersonalen har sedermera snarare ökat än minskat. Tillkomsten av den allmänna tilläggs pensioneringen och regleringen av industritjänstemännens pensionsförhållanden har vidare gjort en övergång från statstjänst till anställning inom andra sektorer av arbetsmarknaden lättare. Mot bakgrunden härav torde vissa ytterligare åtgärder böra vidtagas, som är ägnade att öka möjligheterna att använda kontraktsanställningsformen.

Såsom av den föregående redogörelsen framgår är kontraktsanställning ej förenad med pensionsrätt enligt statligt pensionsreglemente. I prop. 1957: 120 framhölls i detta hänseende att ett bedömande av pensionsfrågan för kontraktsanställda i dåvarande läge var mycket vanskligt och att — i avvägningen på ett mera definitivt ordnande av det statliga pensionsväsendet och närmare erfarenheter av anordningen med kontraktsanställning — statsverket inte borde binda frågan om lämpligaste pensioneringsform. Ev. pensionering borde därför få ordnas genom den kontraktsanställdes egen försorg.

Med beaktande av de senare årens utveckling såväl på det statliga pensionsområdet som på pensionsområdet i stort synes starka skäl tala för att rätt till statlig pension skall efter prövning i de enskilda fallen kunna medgivas den kontraktsanställda personalen och att sålunda i fortsättningen förmånerna vid kontraktsanställningen ej skall behöva avvägas med utgångspunkt i att pensionsrätt ej kommer att vara förenad med anställningen. Därest riksdagen ej har något att erinra mot detta förslag äger Kungl. Maj:t jämlikt 1 § 2 mom. SPR rätt att i fall av kontraktsanställning förordna om tillämpning av SPR och om tillägg till eller undantag från reglementsbestämmelserna i dessa fall.

Vad angår kostnaderna för den kontraktsanställda personalen uttalades i prop. 1957:120 att dessa borde bestridas vid de affärsdrivande verken av driftmedel och inom statsförvaltningen i övrigt från det anslag, från vilket lönen skulle ha utgått, därest befattningshavaren innehaft motsvarande vakantsatta tjänst. Särskilda medel för möjliggörande av kontraktsanställning borde med hänsyn till verksamhetens försökskaraktär ej äskas för det kommande budgetåret.

Jag finner det angeläget, att möjlighet nu öppnas för en vidgning av den ekonomiska ramen för användande av kontraktsanställning. Med hänsyn till de stora svårigheterna att i olika fall på förhand uppskatta medelsbehovet torde dock särskilda medel ej böra äskas. I stället synes Kungl. Maj:t böra utverka riksdagens bemyndigande att efter prövning i varje särskilt fall medgiva överskridande av maximerad anslagspost på grund av merkostnader till följd av kontraktsanställning.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna i det föregående framlagda förslag till ändring av grunderna för kontraktsanställning av viss teknikerpersonal m. m.,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de närmare föreskrifter, som må finnas erforderliga för ett genomförande härav,

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad som i det föregående anförts för budgetåret 1961/62 medge överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter på grund av merkostnader till följd av kontraktsanställning.

5. Ersättning till statens allmänna fastighetsfond

I annat sammanhang denna dag anmäles förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond. Erforderliga anslag till ersättning till fastighetsfonden beräknas därvid till sammanlagt 97 237 000 kronor. Det torde få ankomma på vederbörande departementschefer att under resp. huvudtitlar anmäla dessa ersättningsanslag, vilka enligt vad av statförslaget framgår bör upptagas till följande belopp.

Andra huvudtiteln:	Kronor	Kronor
Ersättning till fängvårdsstyrelsens delfond	5 721 000	
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond	1 282 000	7 003 000
Tredje huvudtiteln:		
Ersättning till beskickningsfastigheternas delfond	5 346 000	
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond	457 000	5 803 000
Fjärde huvudtiteln:		
Ersättning till slottsbyggnadernas delfond	32 000	
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond	410 000	442 000
Femte huvudtiteln:		
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond		5 639 000
Sjätte huvudtiteln:		
Ersättning till slottsbyggnadernas delfond	2 855 000	
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond	3 140 000	5 995 000
Sjunde huvudtiteln:		
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond	1 241 000	
Ersättning till generaltullstyrelsens delfond	523 000	1 764 000
Åttonde huvudtiteln:		
Ersättning till slottsbyggnadernas delfond	41 000	
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond	19 609 000	
Ersättning till Uppsala universitets delfond	2 283 000	
Ersättning till Lunds universitets delfond	1 897 000	23 830 000
Nionde huvudtiteln:		
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond		6 543 000
Tionde huvudtiteln:		
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond	2 139 000	
Ersättning till sjöfartsstyrelsens delfond	736 000	2 875 000
Elfte huvudtiteln:		
Ersättning till slottsbyggnadernas delfond	90 000	
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond	11 456 000	
Ersättning till Uppsala universitets delfond	1 130 000	
Ersättning till medicinalstyrelsens delfond	19 966 000	
Ersättning till karolinska sjukhusets delfond	4 444 000	37 086 000
Tolfte huvudtiteln:		
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond		141 000
Fjortonde huvudtiteln:		
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond		116 000

6. Ersättning till domänverkets fond för upplåten mark

I enlighet med de grunder som godkänts vid 1939 års lagtima riksdag är i riksstaten för innevarande budgetår under andra, femte, åttonde, nionde och elfte huvudtitlarna uppförda särskilda förslagsanslag å tillhopa 910 600 kronor till ersättning till domänverkets fond för upplåten mark. Denna er-

sättning utgår för sådan å domänverkets fond bokförd egendom, som disponeras för vissa för domänstyrelsens verksamhet främmande ändamål, såsom fångvård, socialvård och undervisningsverksamhet samt försöksverksamhet på jordbrukets område. I beslut den 7 december 1956 har Kungl. Maj:t bl. a. meddelat vissa förvaltningsföreskrifter för upplåtna egendomar av här ifrågakarande slag. Ersättningen till domänfonden är i princip att jämställa med ersättningsanslagen till fastighetsfonderna och representerar alltså endast en formell, av redovisningsskäl motiverad omförel av medel inom budgetens ram. Genom att ersättningsbeloppen beräknas såsom en mot statens förräntningskrav svarande del av egendomarnas bokföringsvärden undvikas att de upplåtna egendomarna belastar domänverket i dess uppgift att förränta fondens kapital.

För en närmare redogörelse för de kronoegendomar som den 30 juni 1957 var upplåtna till särskilda ändamål samt deras redovisningsvärden på domänverkets fond torde få hänvisas till en tabell, som är intagen i den till 1958 års A-riksdag avlåtna statsverkspropositionen (bil. 2, p. 7).

Enligt uppgifter från domänstyrelsen uppgick summorna av de till de olika huvudtitlarna hänförliga bokföringsvärdena å upplåtna egendomar till följande belopp den 30 juni 1960.

Huvudtitel	Summa redovisningsvärden å domänverkets fond den 30 juni 1960, kronor
II. Justitiedepartementet	3 211 308
V. Socialdepartementet	3 645 090
VIII. Ecklesiastikdepartementet	542 043
IX. Jordbruksdepartementet	12 497 671
XI. Inrikesdepartementet	379 403

Ersättningsbeloppen beräknas enligt vedertagna regler på grundval av bokföringsvärdet vid budgetårets ingång. I anledning härav bör de i tablån angivna bokföringsvärdena justeras med hänsyn till under budgetåret 1960/61 förutsedda förändringar. Under nionde huvudtiteln bör sålunda värdet höjas med sammanlagt 343 377 kronor. Härvid förutses bokföringsvärdet öka dels med 330 000 kronor genom utbetalning från investeringsanslag för byggnadsarbeten vid statens försöksgårdar och dels med 13 377 kronor, vilket belopp anvisats för budgetåret 1959/60 till förenämnda verksamhet men då icke utnyttjats. Även sistnämnda belopp beräknas komma att tagas i anspråk under innevarande budgetår.

De beräknade redovisningsvärdena som enligt det föregående skall läggas till grund för uppskattningen av ersättningsanslagen för budgetåret 1961/62 utgör sålunda för andra huvudtiteln 3 211 308 kronor, för femte 3 645 090 kronor, för åttonde 542 043 kronor, för nionde 12 841 048 kronor samt för elfte huvudtiteln 379 403 kronor. Den ersättning som härefter beräknas på de angivna värdena bör, med hänsyn till den höjning av statens förräntningskrav för nästa budgetår, som kommer att anmälas i huvudti-

teln Avskrivning av nya kapitalinvesteringar (bil. 20), uppgå till 4 3/4 procent.

Erforderliga anslag till ersättning till domänverkets fond för upplåten mark har i enlighet med det anförda beräknats till sammanlagt 980 000 kronor, vilket innebär en ökning med 69 400 kronor i förhållande till motsvarande anslag för innevarande budgetår. Det torde få ankomma på vederbörande departementschefer att anmäla ersättningsanslagen. Enligt nyssnämnda beräkning bör anslagen upptagas med följande belopp, nämligen under andra huvudtiteln med 153 000 kronor, under femte huvudtiteln med 173 000 kronor, under åttonde huvudtiteln med 26 000 kronor, under nionde huvudtiteln med 610 000 kronor samt under elfte huvudtiteln med 18 000 kronor.

Vad föredragandena sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

Bjarne Forss

Förslag till lönegradsändringar

II huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Föreslagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebenenämning, placering etc.
lönegrad	tjänstebenenämning			
Ao 23	<i>Justitiedepartementet</i> Förste kanslisekreterare	1	Ao 26	Byrådirektör. Medborgarskapsbyrån
Af 15— Ae 19	Amanuens	1	Ae 23	Förste aktuarie. Statssekreteraravd. Kriminalvårdsärenden m. m.
Ae 9	Kontorist	1	Ae 10	Kansliskrivare. Departementschefens sekreterare
Ae 7	Kanslibitråde	3	Ae 9	Kontorist. Statssekreteraravd.:s skrivcentral, byrån för nådeärenden resp. medborgarskapsbyrån
Ao 5	<i>Högsta domstolen</i> Kontorsbiträde	1	Ao 7	Kanslibitråde. Skrivavd.

III huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Föreslagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebenenämning, placering etc.
lönegrad	tjänstebenenämning			
Ao 19	<i>Utrikesförvaltningen</i> Andre sekreterare, beskickningssekreterare eller vicekonsul	7	Ao 23	Förste sekreterare, förste beskickningssekreterare eller förste vicekonsul
Af 15— Ae 19	Arkivarie	1	Ae 23	Förste byråinspektör. Arkivet, chifferkansliet
Ae 9	Kontorist	1	Ae 10	Kansliskrivare. Ekonomibyrån, rese- och flyttningersättningsdet.

IV huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Föreslagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebestämmning, placering etc.
lönegrad	tjänstebestämmning			
	<i>Försvarsdepartementet</i>			
Ao 9	Kontorist	1	Ao 10	Kansliskrivare. Departementschefens sekreterare
Ae 7	Kanslibiträde	1	Ae 9	Kontorist. Hos expeditionschefen och byrån för befördringsärenden
	<i>Fortifikationsförvaltningen</i>			
Ae 21	Byråingenjör	3	Ae 23	Förste byråingenjör. Befästningsbyrån, konstruktionssekt. (1), samt kasernbyrån, arkitekt- och konstruktionskontoret (2)
Af 1—Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibiträde. Befästningsinspektionen
	<i>Armétygförvaltningen</i>			
Ao 24	Byrådirektör	2	Ao 26	Elektroavdelningen, specialtekniska sekt., och normaliebyrån, materiallaboratoriet
Ae 24	Byrådirektör	1	Ae 26	Elektroavdelningen, telebyrån
Ae 23	Förste byråingenjör	1	Ae 24	Byrådirektör. Fordonsbyrån, bilsekt.
Ao 21	Byråingenjör	1	Ao 23	Förste byråingenjör. Normaliebyrån, standardiseringssekt.
Ae 13	Biträdande ingenjör	1	Ae 15	Assistent. Normaliebyrån, beskrivningssekt.
	<i>Arméintendenturförvaltningen</i>			
Ae 15	Assistent	1	of	Ingenjör. Drivmedelsbyrån, drivmedelssekt.
Ae 7	Tekniskt biträde	1	Ae 9	Tekniker. Materielbyrån, utrustningssekt.
Af 1—Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibiträde. Drivmedelsbyrån, bränslesekt.
	<i>Marinförvaltningen</i>			
Ae 23	Förste byråingenjör	1	Ae 24	Byrådirektör. Verkstadsbyrån, förrädssekt.
Ae 7	Kanslibiträde	1	Ae 9	Kontorist. Verkstadsbyrån, centralsekt.
Ag 1—Ag 5	Kontorsbiträde	1	Ag 7	Kanslibiträde. Minbyrån, centraldetaljen
	<i>Flygförvaltningen</i>			
Bo 1	Chef för centralplaneringen	1	of	Byråchef
Ao 24	Flygdirektör av 2 gr./byrådirektör	2	Ao 26	Flygdirektör av 1 gr./byrådirektör. Radiobyrån, radiolänksekt., och flygelektrobyrån, flygelektrosekt.
Ae 23	Flygingenjör av 1 gr./förste byråingenjör	1	Ao 24	Flygdirektör av 2 gr./byrådirektör. Försökscentralen, robotspekt.

Nuvarande		Antal	Föreslagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänste- benämning, placering etc.
önegrad	tjänstebenenämning			
Ao 23	Förste byråintendent	1	Ao 24	Byrådirektör. Inköpsavdelningen, svenska inköpssekt.
Ao 19	Byråingenjör	1	Ao 21	Flygplanbyrån, projektsekt.
Ao 19	Byråassistent	1	of	Byråingenjör. Radiobyrån, utvecklingssekt.
Ae 5	Tekniskt biträde	1	Ae 7	Flygplanbyrån, ritkontoret
Af 1—Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibiträde. Försökscentralen, verkstadssekt.
	<i>Militärapoteket</i>			
Af 1—Ae 5	Apoteksbiträde	1	Ae 7	Förste apoteksbiträde. Inläggningsavdelningen
	<i>Centrala värnpliktsbyrån</i>			
Ae 7	Tekniskt biträde	1	Ae 9	Tekniker

V huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Föreslagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebestämmning, placering etc.
lönegrad	tjänstebestämmning			
	<i>Socialdepartementet</i>			
Ao 23	Förste kanslisekreterare	1	Ao 26	Byrådirektör. Bostadsbyrån Kansliskrivare. Departements- chefens sekreterare. 1 kansliskrivartjänst i Ag 10 indrages
Ao 9	Kontorist	1	Ao 10	
	<i>Statens vårdanstalt å Venngarn för alkoholmissbrukare</i>			
Ae, Ag 7	Kanslibiträde	2	Ae 9	Kontorist. Direktörens resp. kamrerarens exp.
	<i>Statens vårdanstalt å Venngarn för alkoholmissbrukare: Vårdavdelning i Fagersta</i>			
Af 1—Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibiträde
	<i>Statens vårdanstalt å Brotorp för alkoholmissbrukare</i>			
Ae 9	Översköterska	1	Ae 11	
	<i>Arbetsmarknadsstyrelsen</i>			
Ao 7	Expeditionsvakt	1	of	Kanslibiträde. Kameralbyrån, arkivet
Ae 7	Kanslibiträde	2	Ae 9	Kontorist. Kanslibyrån, personalsekt. resp. lokaliserings- och utredningsbyrån, ledare för räknearbetsgrupp
	<i>Bostadsstyrelsen</i>			
Ao 23	Förste byråsekreterare	1	Ao 24	Byrådirektör. Lånebyrån, jur. sekt.
Ae 9	Kontorist	1	Ae 10	Kansliskrivare. Kanslibyrån, kamerala sekt.
Af 1—Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibiträde. Kanslibyrån, kamerala sekt. Stansgruppen

VI huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Föreslagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebestämmning, placering etc.
lönegrad	tjänstebestämmning			
Ao 23	<i>Kommunikationsdepartementet</i> Förste kanslisekreterare	1	Ao 26	Byrådirektör. Besvärs- och utnämningssårenden
Ae 13	<i>Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut:</i> <i>Avlöningar</i> Biträdande ingenjör	1	Ae 15	Ingenjör. Klimatbyrån, instrumentavd.
Ae 12	<i>Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut:</i> <i>Väderlekstjänst för luftfarten</i> Assistent	2	Ae 13	Förste meteorologassistent. Jönköping och Umeå
Ae 19	<i>Byggnadsstyrelsen</i> Byråingenjör	1	Ae 21	Utredningsbyrån, avd. för universitet m. m.
Ao 15	Bokhållare	1	Ao 17	Kamrerare. Administrativa byrån, kameralavd.
Ae 21	<i>Statens väginstitut</i> Forskningsingenjör	1	Ae 23	Förste forskningsingenjör. Bärighetsavd.

VII huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Föreslagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebestämmning, placering etc.
lönegrad	tjänstebestämmning			
Ao 7	<i>Finansdepartementet</i> Kanslibitråde	2	Ao 9	Kontorist. Administrativa byrån och regeringsrättsbyråns skrivcentral
Ag 9	<i>Statistiska centralbyrån</i> Kontorist	1	Ag 10	Kansliskrivare. Statistisk tidskrift
Ag 7	Kanslibitråde	1	Ag 9	Kontorist. Avd. för rättsstatistik
Af 1—Ae 5	Kontorsbiträde	7	Ae 7	Kanslibitråde
Ag 24	<i>Konjunkturinstitutet</i> Ekonometriker	1	högst Ae 26	
högst Ae 23	<i>Riksrevisionsverket</i> Förste aktuarie	1	högst Ae 24	Byrådirektör
A 9	Materialförvaltare	1	Ao 12	
Ao 21	<i>Generaltullstyrelsen</i> Förste revisor	1	Ao 23	Kameralbyrån
Ao 19	<i>Tullstaten</i> Tullkontrollör	1	Ao 21	Tullöverkontrollör. Hälsingborg
Ao 12	Tullöveruppsyningsman	1	Ao 14	Tullmästare. Stockholm, sjö-tullavd.
Ao 10	Förste tulluppsyningsman	8	Ao 12	Tullöveruppsyningsman. Göteborg, Malmö, Nyköping, Landskrona, Lidköping, Borås, Örebro och Umeå
Ao 7	Kanslibitråde	3	Ao 9	Kontorist. Eskilstuna, Karlshamn och Ystad
Ae 9	<i>Kontrollstyrelsen</i> Kontorist	1	Ae 10	Kansliskrivare. Avd. för brännoljeskatt
Ag 1— Ag 5	<i>Riksskattenämnden</i> Kontorsbiträde	1	Ag 7	Kanslibitråde. Varuskattebyrån

VIII huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Förelagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebenenämning, placering etc.
lönegrad	tjänstebenenämning			
	<i>Ecklesiastikdepartementet</i>			
Ao 23	Förste kanslissekreterare	1	Ao 26	Byrådirektör. Akademibyrån (internationella ärenden)
Ae 9	Kontorist	1	Ae 10	Kansliskrivare. Departements- chefens sekreterare
Af 1—Ae 5	Kontorsbiträde	2	Ae 7	Kanslibiträde. Första och andra budgetbyråerna
	<i>Kungl. biblioteket</i>			
Ao 13	Kontorsskrivare	1	Ao 17	Kamrerare
	<i>Naturhistoriska riksmuseet</i>			
Ao 7	Museibiträde	1	Ao 9	Museitekniker. Entomolog. avd.
	<i>Svenska Unescorådet</i>			
Ae 23	Förste byråsekreterare	1	Ae 24	Byrådirektör
	<i>Domkapitten och stiftsnämnderna</i>			
Ao 21	Förste stiftsnotarie	2	Ao 23	Strängnäs och Västerås
	<i>Skolöverstyrelsen</i>			
Ag 10	Tryckeriföreståndare	1	Ae 11	
	<i>Överstyrelsen för yrkesutbildning</i>			
Ag 23	Förste byråingenjör	1	Ag 24	Förste konsulent. Andra byrån
	<i>Statens försöksskola i Linköping</i>			
Ae 7	Kanslibiträde	1	Ae 9	Kontorist
	<i>Statens dövsolor</i>			
Ao 7	Vaktmästare	1	Ao 8	Örebro
Ae 8	Trädgårdsförman	7	of	Vaktmästare. Manilla (1), Vä- nersborg (1), Härnösand (1), Lund (1), Mogård (2), Växjö (1)
	<i>Allmänna läroverken</i>			
Ae 7	Kanslibiträde	1	Ae 9	Kontorist. Statens komplette- ringssgymn. i Stockholm
	<i>Uppsala universitet</i>			
Ae 9	Kontorist	2	Ae 10	Kansliskrivare. Akademiska kontoret och medicinsk ge- netik
Ae 9	Ritare	1	Ae 10	Naturgeografi
Ao, Ae 7	Kanslibiträde	3	Ao, Ae 9	Kontorist. Teologiska och ju- ridiska fakulteterna samt röntgendiagnostik
Ae 5	Ritbiträde	1	Ae 7	Historisk geologi och paleonto- logi

Nuvarande		Antal	Föreslagna lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebestämmning, placering etc.
lönegrad	tjänstebestämmning			
Ae 9	<i>Lunds universitet</i> Kontorist	3	Ae 10	Kansliskrivare. Anatomi, kvinnokliniken i Lund och räntekammaren
Ae 7	Kanslibiträde	1	Ae 9	Kontorist. Medicinska fakultetens exp.
högst Ae 5	Institutionsbiträde	1	högst Ae 9	Laboratoriebiträde. Fysik
Af 1—Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 9	Kontorist. Filosofiska fakultetens exp.
Ae 9	<i>Göteborgs universitet</i> Kontorist	2	Ae 10	Kansliskrivare. Fysiologi och räntekammaren
Ae 7	Kanslibiträde	2	Ae 9	Kontorist. Klinisk kemi och kansliet
Ae 2/3	Ekonomibiträde	1	högst Ae 5	Institutionsbiträde. Fysiologi
Ae 11	<i>Stockholms universitet</i> Biblioteksassistent	1	Ae 13	Förste biblioteksassistent. Humanistiska biblioteket
Ao, Ae 7	Kanslibiträde	2	Ao, Ae 9	Kontorist. Geologi och zoologi
Af 1—Ae 5	Telefonist	1	Ae 7	
Ao, Ae 9	<i>Karolinska mediko-kirurgiska institutet</i> Kontorist	5	Ao, Ae 10	Kansliskrivare. Anatomi, histologi, bakteriologi, hygien och röntgendiagnostik vid karolinska sjukhuset
Ae 7	Kanslibiträde	1	Ae 9	Kontorist. Neurofysiologi
högst Ae 5	<i>Tandläkarhögskolan i Malmö</i> Institutionsbiträde	1	högst Ae 9	Laboratoriebiträde. Allmän patologi. Halvtidstjänstgöring
Ae 11	<i>Socialinstitutet</i> Biblioteksassistent	1	Ae 13	Förste biblioteksassistent. Stockholm
Ae 7	<i>Slöjdlärarseminariet</i> Vaktmästare	1	Ao 8	

IX huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Föreslagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebestämmning, placering etc.
lönegrad	tjänstebestämmning			
	<i>Jordbruksdepartementet</i>			
Ao 23	Förste kanslisekreterare	1	Ao 26	Byrådirektör. Rationaliseringsbyrån (vattenmål)
Ae 9	Kontorist	1	Ae 10	Kansliskrivare. Departementschefens sekreterare
Ao 7	Kanslibiträde	1	Ao 9	Kontorist. Första byrån

X huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Föreslagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebestämmning, placering etc.
lönegrad	tjänstebestämmning			
	<i>Handelsdepartementet</i>			
Ao 23	Förste kanslisekreterare	1	Ao 26	Byrådirektör. Lotterisekt.
	<i>Kommerskollegium</i>			
Ae 21	Förste byråsekreterare	2	Ae 23	Utrikes- och utredningsbyrån
Ae 7	Kanslibiträde	2	Ae 9	Kontorist. Utrikes- och utredningsbyrån, skriv- resp. räknecentralen
Af 1—Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibiträde. Utrikes- och utredningsbyrån, skrivcentralen
	<i>Statens pris- och kartellnämnd</i>			
Ae 17	Assistent	1	Ae 19	Byråinspektör. 1 tjänst i Ag 19 indrages
Af 1—Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibiträde. Statistiska byrån, butiksregistret
	<i>Sjöfartsstyrelsen</i>			
Ao 13	Assistent	1	Ao 15	Nautiska byrån, allm. avd.
Ae 13	Kartlitograf	2	of	Kartograf
Af 1—Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibiträde. Sjökartebyrån, sjökartarsarkivet
	<i>Sjöbefälsskolorna</i>			
Ao 21	Adjunkt	5	Ao 23	Göteborg (2), Härnösand (2) och Malmö (1)
	<i>Patent- och registreringsverket</i>			
Ae 23 högst	Förste byråsekreterare	1	Ae 24	Byrådirektör. Bolagsavd.
Ae 15	Ingenjör	6	Ae 19	Byråingenjör
Ao 8	Föreståndare	1	Ao 9	Fotograf
Ao 7	Kanslibiträde	2	Ao 9	Kontorist. Administrativa avd., sekr. åt byråchefen m. m. resp. bolagsavd., exp.

XI huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Föreslagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebestämmning, placering etc.
lönegrad	tjänstebestämmning			
	<i>Inrikesdepartementet</i>			
Ao 23	Förste kanslisekreterare	1	Ao 26	Byrådirektör. Medicinalbyrån
Ao 9	Kontorist	1	Ao 10	Kansliskrivare. Departements- chefens sekreterare
Af 1—Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibiträde. Landsstatsavd.
	<i>Medicinalstyrelsen</i>			
Ae 17	Konsulent	1	Ae 19	Hälsövärdskonsulent. Hälsö- vårdsbyrån
Ae 15	Assistent	1	Ae 17	Bitr. byråinspektör. Avd. för vård av psykiskt efterblivna
Ag 13	Assistent	1	Ag 15	Avd. för vård av psykiskt ef- terblivna
Ae 12	Förste kansliskrivare	1	Ae 15	Assistent. Nämnden för inter- nationella hälsovårdsären- den
Ao 5	Kontorsbiträde	3	Ao 7	Kanslibiträde. Byrån för so- cial- och rättspsykiatri, lag- och utredningsbyrån samt nämnden för utländska lä- kare
	<i>Strålskyddsverksamhet m. m.</i>			
Ae 7	Kanslibiträde	1	Ae 9	Kontorist
	<i>Karolinska sjukhuset</i>			
Ao ₂ 13	Kontorsskrivare	1	Ao 15	Assistent. Kameralavd., upp- bördssekt., patientkontoret
Ae 13	Kurator	1	Ae 15	Barnpsykiatriska kliniken
Ae 9	Förskollärare	1	Ae 10	Audiologiska lab.
Ae 9	Kontorist	1	Ae 10	Kansliskrivare. Radiumhem- met, patientkontoret
Ae ₂ 7	Kanslibiträde	3	Ae 9	Kontorist. Radiopatologiska inst., hudkliniken, central- exp., och barnmedicinska kliniken, centralexp.
Af ₁ 1—Ae 5	Institutionsbiträde	1	Ae 7	Djurvårdare. Kliniskt-bakte- riologiska centrallab.
Ao 11	Överbarnmorska	1	Ao 13	
Ao 10	Barnmorska	3	Ao 12	
Ao 9	Barnmorska	1	Ao 12	
Ae 9	Barnmorska	2 ¹ / ₂	Ae 11	
		3	Ae 10	
	<i>Serafimerlasarettet</i>			
Af 1—Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibiträde. Kliniskt neuro- fysiologiska centrallab.
	<i>Barnmorskäläroanstalten i Stockholm</i>			
Ao 17	Föreståndare	1	Ao 19	
Ao, Ae 12/14	Instruktionsbarnmorska	2	Ao, Ae 14/16	
	<i>Barnmorskäläroanstalten i Göteborg</i>			
Ao 17	Föreståndare	1	Ao 19	
Ao, Ag 12/14	Instruktionsbarnmorska	2 ¹ / ₂	Ao, Ag 14/16	

Nuvarande		Antal	Föreslagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebenenämning, placering etc.
lönegrad	tjänstebenenämning			
Ae 7	<i>Statens sjuksköterskeskola i Stockholm</i>	1	Ae 9	Kontorist
	Kanslibiträde			
Ae 17	<i>Centrala sjukvårdsberedningen</i>	1	Ae 19	Byråingenjör. Planläggnings- avd.
	Ingenjör			
Ao 5	<i>Överståthållarämbetet</i>	2	Ao 7	Kanslibiträde. Trafiksekt., bil- register- resp. körkortsdet.
	Kontorsbiträde			
Ao 19	<i>Statens kriminaltekniska anstalt</i>	1	Ao 21	Förste byråingenjör. Brand- tekniska lab.
	Byråingenjör			
Af 1—Ae 5	<i>Polisväsendets organisationsnämnd</i>	1	Ae 7	Kanslibiträde
	Kontorsbiträde			
Af 1—Ae 5	<i>Statens brandskola</i>	1	Ae 7	Kanslibiträde
	Kontorsbiträde			

*Anmärkningar till förslaget beträffande barnmorsketjänster vid
karolinska sjukhuset*

Följande lönegradsbestämmelser m. m. skall gälla i fråga om tjänster för personal med barnmorskeutbildning:

1. På förlossningsavdelning med högst fyra barnmorsketjänster skall finnas en tjänst i A 11. Övriga barnmorsketjänster å sådan avdelning skall placeras i A 10. På annan förlossningsavdelning skall en tjänst placeras i A 12, varjämte, om minst 20 anställda finnes på avdelningen, skall finnas inrättad en överbarnmorsketjänst i A 13. Av övriga barnmorsketjänster å avdelningen skall hälften (eller vid udda antal hälften av närmast lägre hela tal) tillhöra A 11 och återstoden A 10.

På vårdavdelning skall finnas en tjänst i A 12, en i A 9 och övriga i A 8. Barnmorsketjänst, som inrättas för ständig natttjänstgöring, hänföres till A 12.

2. För personal med barnmorskeutbildning skall i fråga om lönegrads-placering under första året efter examen, arbetstid, övertidsersättning samt ersättning för jour- och beredskapstjänst i tillämpliga delar gälla vad som härutinnan finnes föreskrivet för personal med sjuksköterskeutbildning (prop. 1960: 178, bilagan s. 7 och 8).

FÖRSTA HUVUDTITELN

KUNGL. HOV- OCH SLOTSSTATERNA

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 januari
1961.*

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON,
LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON,
AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler här efter de frågor, som tillhör regleringen för budgetåret 1961/62 av utgifterna under riksstatens första huvudtitel, innefattande anslagen till hov- och slottsstaterna, och anför därvid följande.

A. Kungl. hovstaten

[1] 1. Kungl. Maj:ts hovhållning. Detta anslag har från och med budgetåret 1958/59 uppförts i riksstaten med ett oförändrat belopp av 2 000 000 kronor. Från anslaget bestrides bl. a. löne- och pensionskostnader för personal vid kungl. hovstaten. Med hänsyn till de sedan nämnda budgetår inträffade stegringarna i löne- och prisnivån synes en uppräknings av anslaget nu böra ske. Jag vill i sammanhanget erinra om att en förutsättning för den registrering hos statens pensionsanstalt, som efter beslut av 1953 års riksdag (prop. 215, SU 135, rskr 268) skett beträffande vissa befattningar vid hovstaten med kameral- och ekonomiuppgifter, är att befattningarna reglerats med avseende på befattningshavarnas anställnings- och avlöningsförhållanden. Sådan reglering har ägt rum i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder som jämlikt statens allmänna avlöningsreglemente gäller för stats tjänstemän i allmänhet.

Jag förordar att anslaget för nästkommande budgetår upptages i riksstaten med 2 300 000 kronor samt hemställer att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Kungl. Maj:ts hovhållning* för budgetåret 1961/62 anvisa ett anslag av 2 300 000 kronor.

[2] 2. **Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan av Västerbotten.** Anslaget till Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan av Västerbotten bör för nästa budgetår uppföras med oförändrat belopp, 150 000 kronor. I enlighet härmed hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan av Västerbotten* för budgetåret 1961/62 anvisa ett anslag av 150 000 kronor.

[3] 3. **Hans Kungl. Höghet Hertigen av Halland.** Anslaget till Hans Kungl. Höghet Hertigen av Halland är i riksstaten för innevarande budgetår uppfört med 100 000 kronor och bör för nästa budgetår upptagas med oförändrat belopp. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Hans Kungl. Höghet Hertigen av Halland* för budgetåret 1961/62 anvisa ett anslag av 100 000 kronor.

[4] 4. **Underhåll och vård av möbler samt andra staten tillhöriga inventarier i de kungl. slotten.** Detta anslag är i riksstaten för nu löpande budgetår anvisat med 285 000 kronor. I skrivelse den 9 september 1960 har *riksmarskalksämberet* — i anslutning till en av överintendenten och chefen för kungl. husgerådskammaren gjord framställning — hemställt, att anslaget måtte i anledning av kostnadsstegringar av automatisk karaktär, hänförliga till de av statsmakterna beslutade löneförhöjningarna för åren 1960 och 1961 samt till kompensation för höjda folkpensionsavgifter, uppräknas med 48 300 kronor till 333 300 kronor. Ämbetet har härvid förutsatt, att ett belopp av 20 000 kronor, utgörande retroaktiv täckning för vissa redan under innevarande budgetår uppkommande merkostnader, skall bortfalla vid anslagsberäkningen för budgetåret 1962/63. Dessa merkostnader har befunnits icke kunna täckas inom ramen av de för innevarande budgetår anvisade anslagsmedlen utan eftersättande av vården och underhållet av ifrågavarande statsägda samlingar.

Departementschefen

I likhet med riksmarskalksämberet beräknar jag den erforderliga anslagshöjningen för fortlöpande ändamål till 28 300 kronor. Härutöver torde, såsom skett vid vissa tidigare tillfällen (se senast I ht 1960, s. 2), ett engångsbelopp böra anvisas såsom kompensation för de lönestegringar, som belastar anslaget redan under det nu löpande budgetåret. Detta engångsbelopp beräknar jag till 20 000 kronor.

Under hänvisning till det sagda och under beaktande av att innevarande budgetårs anslag innesluter ett engångsbelopp av 5 000 kronor beräknar jag anslaget för budgetåret 1961/62 till ett avrundat belopp av 328 000 kronor. Alltså hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till Underhåll och vård av möbler samt andra staten tillhöriga inventarier i de kungl. slotten för budgetåret 1961/62 anvisa ett anslag av 328 000 kronor.

B. Kungl. slottsstaten

[5] 1. Polis-, lys- och renhållning samt brandväsendet vid de kungl. slotten. I riksstaten för nu löpande budgetår är ifrågavarande anslag uppfört med 1 308 100 kronor. I skrivelse den 24 oktober 1960 har riksmarskalksäm-betet i anledning av en utav ståthållarämbetena vid de kungl. slotten gjord framställning hemställt, att anslaget för nästa budgetår upptages med 1 429 000 kronor. Av följande sammanställning framgår de förändringar i medelsanvisningen för de olika slotten, som därvid för nästa budgetår beräknats i jämförelse med de för budgetåret 1960/61 enligt den av Kungl. Maj:t fastställda staten anvisade beloppen.

	Enligt staten för 1960/61	Enligt stat- förslaget för 1961/62	Föränd- ring
Stockholms slott.....	319 400	354 400	+ 35 000
Drottningholms slott.....	310 700	334 000	+ 23 300
Ulriksdals slott	244 900	270 100	+ 25 200
Haga slott.....	114 900	119 000	+ 4 100
Gripsholms slott.....	130 300	145 000	+ 14 700
Strömsholms slott	22 700	27 000	+ 4 300
Rosersbergs slott.....	33 500	36 500	+ 3 000
Tullgarns slott.....	131 700	143 000	+ 11 300
Summa kronor 1 308 100		1 429 000	+ 120 900

I bifogade av ståthållarämbetena uppgjorda statförslag för nästkomman-de budgetår (*Bilaga A*) anges fördelningen å avlöningar, pensioner m. m. och omkostnader av det beräknade medelsbehovet för de olika slotten. Sam-manfattningsvis kan förändringarna under de särskilda posterna mellan den fastställda staten för budgetåret 1960/61 och det framlagda statförsla-get för budgetåret 1961/62 angivas på följande sätt.

	Enligt staten för 1960/61	Enligt stat- förslaget för 1961/62	Föränd- ring
Avlöningar och arvoden	889 400	985 800	+ 96 400
Pensioner m. m.	226 100	242 200	+ 16 100
Lyse och vatten	44 200	51 800	+ 7 600
Parkers underhåll	122 400	128 500	+ 6 100
Trädgårdars underhåll	102 500	105 900	+ 3 400
Övriga omkostnader	115 900	161 200	+ 45 300
Summa utgifter 1 500 500		1 675 400	+ 174 900
Uppbördsmedel	192 400	246 400	+ 54 000
Summa nettoutgifter 1 308 100		1 429 000	+ 120 900

Under posterna till *avlöningar och arvoden, pensioner m. m., parkers un-derhåll och trädgårdars underhåll* föranledes ökningarna till alldeles över-

väga den delen av de för åren 1960 och 1961 medgivna generella löne- och pensionsförhöjningarna. Mindre belopp kan hänföras till löneklassförändringar och kompensationen för de höjda folkpensionsavgifterna. Under den förstnämnda posten har därjämte beträffande Haga slott räknats med en uppflyttning av trädgårdsförmannen i 7 lönegraden — ansvarig för den löpande skötseln av trädgårdsanläggningen vid slottet, däri inbegripen även skötseln av växthus och drivbänkar, m. m. — till trädgårdsmästare i 9 lönegraden. Vidare har en kontoristtjänst gemensam för Ulriksdals och Haga slott, vars innehavare även tjänstgjort vid Stockholms slott, i anslutning till innehavarens pensionsavgång ersatts med en halvtidstjänst vid vardera Stockholms och Ulriksdals slott, tills vidare besatta endast i kanslibiträdesgrad.

Uppräkningen under posten *lyse och vatten* innebär en anpassning av medelsanvisningen till den faktiska belastningen å posten.

Även under posten *övriga omkostnader* beror höjningen till viss del på stegrade lönekostnader. Huvudsakligen korresponderar höjningen emellertid med en motsvarande ökning av *uppbördsmedlen* genom vissa tillfälliga inkomster vid Haga slott. Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 13 maj 1960 fick motsvarande inkomstmedel under föregående budgetår användas för arbeten avseende rekonstruktion av de s. k. tessinska kaskadanläggningarna i Drottningholms slottspark. I statförslaget har förutsatts att någon ändring i dispositionen av ifrågakvarande, sedermera inflytande tillfälliga inkomstmedel icke skall ske. — I övrigt upptages under uppbördsposten mindre ökningsar av försäljningsinkomsterna vid vissa slott.

För budgetåret 1961/62 beräknas således en utgiftshöjning med 174 900 kronor, därvid det stegrade utgiftsbeloppet till 54 000 kronor motväges av ökning i de särskilda uppbördsmedlen. Medelsanvisningen över riksstaten skulle följaktligen behöva ökas med det i sammanställningarna angivna beloppet 120 900 kronor.

Departementschefen

Förslagen under det nu behandlade anslaget föranleder ingen erinran från min sida. Därest ej heller riksdagen har någon invändning däremot, torde det av riksmarskalksämberet överlämnade statförslaget sedermera få fastställas av Kungl. Maj:t. Nu hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Polis-, lys- och renhållning samt brandväsendet vid de kungl. slotten* för budgetåret 1961/62 anvisa ett anslag av 1 429 000 kronor.

[6]. 2. Ved och kol för de kungl. slotten. För innevarande budgetår har anslaget i riksstaten upptagits med 575 000 kronor. Medelsbehovet för nästkommande budgetår har riksmarskalksämberet i sin förut nämnda skrivelse den 24 oktober 1960 under hänvisning till från ståthållarämbetena lämnade uppgifter angivit till 600 000 kronor, innebärande en ökning med 25 000

kronor. Denna ökning föränledes huvudsakligen av automatiska kostnadsstegringar, hänförliga till lönesidan. Därjämte har i anslutning till de av riksdagen beslutade normerna för klassificering av statens fasta maskinanläggningar och lönegradsplacering av tjänster som ansvarsmän vid sådana anläggningar (prop. 1959: 1, bilaga 2, s. 10 ff och 1959: 152, s. 10) samt under hänsynstagande även till vissa planeringsuppgifter, som åvilar vederbörande befattningshavare, medel beräknats för en uppflyttning av tjänsten som maskinmästare i 14 lönegraden vid Stockholms slott till tjänst som maskinchef i 17 lönegraden.

Departementschefen

Med godtagande av riksmarskalksämhetets förslag hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ved och kol för de kungl. slotten* för budgetåret 1961/62 anvisa ett anslag av 600 000 kronor.

Vid bifall till de av mig framställda förslagen kommer första huvudtitelns slutsumma för budgetåret 1961/62 att uppgå till 4 907 000 kronor, vilket innebär en ökning i förhållande till det för budgetåret 1960/61 anvisade beloppet med 488 900 kronor.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

Bo Jonas Sjölander

Förslag
till
stat för de kungl. slotten för budgetåret 1961/62

	Stock- holms slott	Drott- ning- holms slott	Ulriks- dals slott	Haga slott	Grips- holms slott	Ströms- holms slott	Rosers- bergs slott	Tull- garns slott	Summa
<i>Utgifter:</i>									
Avlöningar och arvoden	209 300	258 000	190 500	75 500	65 100	18 200	27 500	141 700	985 800
Pensioner m. m.									
Pensioner	82 000	37 800	38 900	22 000	5 700	—	3 800	18 000	208 200
Understöd	7 200	12 800	2 300	3 000	8 700	—	—	—	34 000
Omkostnader:									
Lyse och vatten	20 000	3 000	9 500	7 000	10 500	600	—	1 200	51 800
Parkers underhåll	—	32 000	17 000	5 000	53 000	5 300	5 600	10 600	128 500
Trädgårdars underhåll.	7 500	61 000	—	—	—	—	—	37 400	105 900
Övriga omkostnader...	28 400	34 400	22 900	48 900	17 000	2 900	2 600	4 100	161 200
Summa utgifter	354 400	439 000	281 100	161 400	160 000	27 000	39 500	213 000	1 675 400
<i>Särskilda uppbördsmedel:</i>									
Försålda trädgårdspro- dukter	—	105 000	—	—	—	—	—	70 000	175 000
Övriga uppbördsmedel ..	—	—	11 000	42 400	15 000	—	3 000	—	71 400
Summa uppbördsmedel	—	105 000	11 000	42 400	15 000	—	3 000	70 000	246 400
Nettoutgifter	354 400	334 000	270 100	119 000	145 000	27 000	36 500	143 000	1 429 000

Register

till

Första huvudtiteln för budgetåret 1961/62**A. Kungl. hovstaten**

Sid.		Kronor
1	Kungl. Maj:ts hovhållning	2 300 000
2	Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan av Västerbotten	150 000
2	Hans Kungl. Höghet Hertigen av Halland	100 000
2	Underhåll och vård av möbler samt andra staten tillhöriga inventarier i de kungl. slotten	328 000
	Säger för kungl. hovstaten	2 878 000

B. Kungl. slottsstaten

3	Polis-, lys- och renhållning samt brandväsandet vid de kungl. slotten	1 429 000
4	Ved och kol för de kungl. slotten	600 000
	Säger för kungl. slottsstaten	2 029 000
	Summa	4 907 000

BILAGA 4 TILL STATSVERKSPROPOSITIONEN 1961

ANDRA HUVUDTITELN

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 januari 1961.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, redogör för de frågor som tillhör regleringen för budgetåret 1961/62 av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet, och anför därvid följande.

A. Justitiedepartementet m. m.

[1] 1. Statsrådsberedningen: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	583 400	481 004
1960/61 (statsliggaren s. 101)	599 000	
1961/62 förslag	713 000	

En personlig tjänst som byråchef i Br 2 torde böra inrättas för statsministerns sekreterare. I samband därmed kan en tjänst i ABr 25 indragas. Medelsbehovet under anslaget ökar till följd härav med i runt tal 8 000 kronor. Därutöver bör för automatiska utgiftstegringar beräknas ett belopp av 106 000 kronor. Anslaget bör således uppföras med (599 000 + 114 000) 713 000 kronor samt fördelas på olika poster på sätt framgår av följande avlöningsstat.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga den ändring i personalförteckningen för statsrådsberedningen, som föranledes av vad i det föregående förordats;

b) godkänna följande avlöningsstat för statsrådsberedningen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till statsråden utan departement, <i>förslagsvis</i>	255 000
2. Lönefyllnad åt statsministern	6 000
3. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	136 000
4. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	155 000
5. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	152 000
6. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	9 000
Summa kronor	713 000

c) till *Statsrådsberedningen*: *Avlöningar* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 713 000 kronor.

[2] 2. Statsrådsberedningen: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	18 500	19 887
1960/61 (statsliggaren s. 101)	18 000	
1961/62 förslag	22 000	

Anslaget bör till följd av ökat behov av medel till expenser uppräknas med 4 000 kronor och uppföras med 22 000 kronor. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Statsrådsberedningen*: *Omkostnader* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 22 000 kronor.

[3] 3. Justitiedepartementet: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	1 871 800	1 728 022
1960/61 (statsliggaren s. 102)	1 968 000	
1961/62 förslag	2 161 000	

Under hänvisning till vad chefen för civildepartementet föreslagit vid anmälan av för flera huvudtitlar gemensamma frågor beräknar jag medel för uppflyttning av följande tjänster, nämligen en tjänst som förste kanslisekreterare i Ao 23 till tjänst som byrådirektör i Ao 26 (medborgarskapsbyrån), en tjänst som amanuens i reglerad befordringsgång till förste aktuarie i Ae 23 (statssekreteraravdelningen; särskilda statistiska och andra uppgifter i samband med kriminalvårdsfrågor m. m.), en tjänst som kon-

torist i Ae 9 till tjänst som kansliskrivare i Ae 10 (departementschefens sekreterare) och tre tjänster som kanslibiträde i Ae 7 till tjänster som kon-
torist i Ae 9 (byrån för nådeärenden, statssekreteraravdelningens skrivcen-
tral samt medborgarskapsbyrån, avsedd för medborgarskaps- och tryckfri-
hetsexpeditionerna).

Vidare förordar jag att en tjänst som förste kanslisekreterare i Ae 23 och
en tjänst som förste kansliskrivare i Ae 12 överföres till ordinarie stat. Där-
jämte föreslår jag att en tjänst som extra föredragande i Ag 23 utbytes mot
en tjänst som förste kanslisekreterare i Ae 23. Slutligen torde två tjänster
som kanslisekreterare i Ao 19 utgå ur personalorganisationen.

De av mig framställda förslagen ökar medelsbehovet under anslaget med
20 000 kronor. Härtill kommer automatiska utgiftsstegringar å 173 000 kro-
nor. Anslaget bör således uppföras med (1 968 000 + 193 000) 2 161 000
kronor samt fördelas på olika poster på sätt framgår av följande avlönings-
stat.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte
föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i per-
sonalförteckningen för justitiedepartementet, som föranle-
des av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för justitiedeparte-
mentet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret
1961/62.

Avlöningsstat

1. Avlöningar till departementschefen, <i>förslagsvis</i>	51 000
2. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslags- vis</i>	787 000
3. Ersättning till expertis och tillfällig arbetskraft, <i>förslagsvis</i>	400 000
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal ..	504 000
5. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	385 000
6. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	34 000
Summa kronor 2 161 000	

c) till *Justitiedepartementet*; *Avlöningar* för budgetåret
1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 2 161 000 kronor.

[4] 4. Justitiedepartementet: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	177 000	146 634
1960/61 (statsliggaren s. 103)	167 000	
1961/62 förslag	162 000	

Anslagsposterna till sjukvård m. m. och till expenser för eget behov torde böra höjas med 1 000 respektive 5 000 kronor, medan posten till expenser för annat än eget behov kan minskas med 11 000 kronor. Totalt beräknar jag alltså anslaget till 162 000 (— 5 000) kronor.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Justitiedepartementet*: *Omkostnader* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 162 000 kronor.

[5] 5. Justitiedepartementet: Svensk författningssamling

	Anslag	Nettoutgift
1958/59	250 000	251 450
1959/60	250 000	179 539
1960/61 (statsliggaren s. 103)	280 000	
1961/62 förslag	250 000	

Anslaget har under en följd av år varit uppfört med 250 000 kronor men uppräknades för budgetåret 1960/61 till 280 000 kronor för att kunna möta väntade kostnader för iordningställande av ett tioårsregister m. m. Ehuru arbetet med registret knappast kan vara slutfört redan med utgången av innevarande budgetår, anser jag att anslaget för budgetåret 1961/62 med hänsyn till senaste belastningssiffror kan uppföras med 250 000 kronor.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Justitiedepartementet*: *Svensk författningssamling* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 250 000 kronor.

[6] 6. Lagberedningen

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	192 400	209 838
1960/61 (statsliggaren s. 103)	193 000	
1961/62 förslag	315 000	

Lagberedningen (skr. 31/8 1960) anmäler, att dess betänkande med förslag till ny jordabalk torde kunna överlämnas till Kungl. Maj:t under september månad 1960. Då lagberedningen saknar möjlighet att närmare bedöma i vilken omfattning befattningshavare av olika kategorier kommer att knytas till beredningen i samband med att den tilldelas nya arbetsuppgifter, har beredningen funnit det lämpligast att till Kungl. Maj:ts prövning överlämna frågan om närmare bestämning av beredningens anslag och för egen del endast föreslå att anslaget uppföres med oförändrat belopp. Vid utgången av budgetåret 1959/60 förefintlig reservation å anslaget, i runt tal 10 300 kronor, kommer av beredningen att tagas i anspråk för trycknings-

kostnader. Dessa kostnader torde emellertid komma att uppgå till avsevärt högre belopp, beroende bl. a. på det nytryck av 1947 års betänkande angående förslag till jordabalk (SOU 1947: 38), som beredningen erhållit tillstånd att verkställa med hänsyn till att den tidigare upplagan är utgången.

Departementschefen

Lagberedningens senaste uppdrag, som avsett revision av jordabalken, har slutförts med avlämnandet den 12 september 1960 av förslag till jordabalk (SOU 1960: 24—26). Såsom förutskickats i 1960 års statsverksproposition (II ht s. 4) skall beredningen nu upptaga frågan om reformering av utsökningslagen och därmed sammanhängande lagstiftning. Beslut härom har meddelats av Kungl. Maj:t den 30 september 1960.

Under anslaget till lagberedningen beräknar jag för budgetåret 1961/62 ett medelsbehov av 315 000 kronor, vilket innebär en ökning med 122 000 kronor. Utöver kostnader för löner till lagberedningens ledamöter och övriga personal samt för expenser har jag sålunda beräknat 90 000 kronor för tryckning av jordabalksförslaget. Till återstående del är höjningen föranledd av automatiska utgiftsstegringar, huvudsakligen den av 1960 års riksdag beslutade revisionen av löneplan B, samt av ett ökat behov av medel för omkostnader.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lagberedningen* för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 315 000 kronor.

[7] 7. Ombuden för tillsyn av tryckta skrifter

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	25 500	24 285
1960/61 (statsliggaren s. 104)	26 000	
1961/62 förslag	26 000	

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ombuden för tillsyn av tryckta skrifter* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 26 000 kronor.

[8] 8. Kommittéer och utredningar genom sakkunniga

	Anslag	Nettoutgift
1958/59	1 425 000	1 157 631
1959/60	1 425 000	1 527 252
1960/61 (statsliggaren s. 151)	1 200 000	
1961/62 förslag	1 600 000	

Med hänsyn till nettoutgiften för budgetåret 1958/59 samt tillgänglig reservation kunde anslaget för innevarande budgetår nedräknas till 1 200 000 kronor. Medelsförbrukningen för budgetåret 1959/60 har emellertid uppgått till cirka 1 500 000 kronor. Då omfattningen av kommitté- och annat utredningsarbete inom departementets verksamhetsområde under nästa budgetår kan beräknas bli i huvudsak densamma som för närvarande, erfordras en höjning av anslaget. Denna beräknas, sedan hänsyn tagits till förefintlig reservation vid utgången av budgetåret 1959/60, i runt tal 293 000 kronor, till 400 000 kronor. Anslaget bör följaktligen för nästa budgetår uppföras med 1 600 000 kronor.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Kommittéer och utredningar genom sakkunniga* för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 1 600 000 kronor.

[9] 9. Extra utgifter

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	100 000	107 831
1960/61 (statsliggaren s. 152)	100 000	
1961/62 förslag.....	160 000	

Å anslaget förelåg vid utgången av budgetåret 1959/60 en reservation av i runt tal 17 500 kronor. Denna var emellertid helt disponerad genom skilda beslut av Kungl. Maj:t.

Förenta Nationernas sekretariat har framfört förslag om att Sverige skall åtaga sig värdskapet för ett två veckors FN-seminarium sommaren 1962 över ämnet administrativt rättsskydd med särskild tonvikt på frågan om kontroll över förvaltningen genom parlamentsorgan. I seminariet skulle deltaga ett 60-tal personer. Det har förutsatts, att värdlandet svarar för kostnaderna för lokaler, kontorspersonal, personal och utrustning för tolkning samt andra praktiska arrangemang. Jag anser att Sverige bör tillmötesgå FN-sekretariatets framställning. De kostnader för seminariet, som enligt de angivna grunderna skulle falla på Sverige, har beräknats till omkring 50 000 kronor. Medel till täckande av dessa kostnader torde få beräknas under förvarande anslag. Då vidare det internationella samarbetet på lagstiftningens område alltmer intensifierats, har kostnaderna för resor och konferenser i dylika sammanhang successivt ökat. Jag finner det bl. a. av dessa skäl motiverat att anslaget uppräknas med tillhoppa 60 000 kronor och alltså uppföres med 160 000 kronor.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Extra utgifter* för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 160 000 kronor.

B. Justitiekanslersämbetet och riksåklagarämbetet**[10] 1. Justitiekanslersämbetet: Avlöningar**

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	320 600	268 188
1960/61 (statsliggaren s. 105)	320 000	
1961/62 förslag	345 000	

I enlighet med förslag av *justitiekanslersämbetet* (skr. 26/8 1960) föreslår jag, att anslaget till följd av automatiska utgiftsstegringar höjes med 25 000 kronor och alltså uppföres med 345 000 kronor. Anslaget bör fördelas på olika poster på sätt framgår av följande avlöningsstat.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) godkänna följande avlöningsstat för justitiekanslersämbetet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62:

Avlöningsstat

1. Avlöningar, till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	171 000
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i> ..	117 000
3. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	51 500
4. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	5 500
Summa kronor	345 000

b) till *Justitiekanslersämbetet*: *Avlöningar* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 345 000 kronor.

[11] 2. Justitiekanslersämbetet: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	24 000	15 809
1960/61 (statsliggaren s. 105)	24 000	
1961/62 förslag	22 000	

Justitiekanslersämbetet (skr. 26/8 1960) hemställer, att anslaget uppföres med oförändrat belopp.

Departementschefen

Jag räknar med ett minskat medelsbehov under anslaget med 2 000 kronor — avseende posten till reseersättningar — och hemställer i enlighet härmed, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Justitiekanslersämbetet: Omkostnader* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 22 000 kronor.

[12] 3. Riksåklagarämbetet: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	339 900	364 370
1960/61 (statsliggaren s. 106)	377 000	
1961/62 förslag	420 000	

Yrkanden

Riksåklagarämbetet (skr. 31/8 1960) hemställer, att anslaget höjes med avrundat 67 300 kronor.

Ökning

1. Tjänsteförändringar

a) 1 byråchef Br 2—överfiskal Br 4, 1 byråchef Bo 1—överfiskal Bo 4 och 1 byråchef Be 1—överfiskal Br 2 (samtliga för åtalsärenden)...	13 512
b) 1 byråchef Bo 1—kanslichef Bo 4 (för administrativa göromål)....	6 756
c) 1 kansliskrivare Ao 10—förste kansliskrivare Ao 12	912

2. Omräkning

1960 års lönerrevision	10 500
Höjning av rörligt tillägg	35 000
Kompensation för höjda folkpensionsavgifter	600
	67 280

Motiv

1 a) och 1 b). Yrkanden av i stort sett samma innehåll har framförts jämväl i anslagsäskandena för de båda senaste budgetåren (jfr II ht 1959 s. 10 och 1960 s. 7). Till stöd för förslagen åberopas arten av de arbetsuppgifter, som ankommer på byråcheferna vid riksåklagarämbetet, och rekryteringsförhållandena vid ämbetet.

1 c). Tjänsten bör uppflyttas med hänsyn till att arbetsuppgifterna ökat i omfattning och kvalitet.

Yttrande

Statens lönenämnd, som haft att yttra sig beträffande den föreslagna uppflyttningen av en tjänst som kansliskrivare till förste kansliskrivare, har icke ansett tillräckliga skäl föreligga för bifall till förslaget.

Departementschefen

Anslaget bör till följd av automatiska utgiftsstegringar uppräknas med 43 000 kronor. Begärda tjänsteförändringar kan jag icke tillstyrka. Jag föreslår således att anslaget, som bör fördelas på olika poster på sätt framgår av följande avlöningsstat, uppföres med 420 000 kronor.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) godkänna följande avlöningsstat för riksåklagarämbetet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	209 000
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i> . . .	127 000
3. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	78 000
4. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	6 000
	Summa kronor 420 000

b) till *Riksåklagarämbetet*: *Avlöningar* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 420 000 kronor.

[13] 4. Riksåklagarämbetet: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	26 000	22 727
1960/61 (statsliggaren s. 106)	27 000	
1961/62 förslag	28 000	

I enlighet med förslag av *riksåklagarämbetet* (skr. 31/8 1960) tillstyrker jag, att anslaget på grund av ökat behov av medel till expenser höjes med 1 000 kronor.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Riksåklagarämbetet*: *Omkostnader* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 28 000 kronor.

C. Domstolarna

Vid domstolarna har arbetsläget under senare år karakteriserats av ökande tillströmning av mål och ärenden, vilket har haft höga arbetsbalanser till följd. Arbetsökningen fortgår alltså (se följande statistiska uppgifter; jfr II ht 1955 s. 13—15, 1959 s. 13—15). Vid häradsrätterna var antalet inkomna allmänna mål år 1953 58 400, år 1955 — det första fullständiga redovisningsåret efter det åklagarna från och med den 1 juli 1954 erhöll vidgad befogenhet att meddela strafförelägganden — 51 500, år 1957 59 900, år 1959 62 100 och första halvåret 1960 32 600. Antalet balanserade mål vid häradsrätterna uppgick vid utgången av år 1955 till 9 600, vid utgången av år 1957 till 12 000 och vid utgången av år 1959 till 13 500. Processtiden per målenhet vid de allmänna domstolarna uppvisar en relativ ökning,¹ vilket bl. a. sammanhänger med att antalet bagatellmål från och med år 1955 proportionsvis minskat. Till jämförelse kan nämnas antalet strafförelägganden före och efter 1954 års lagändring. Antalet strafförelägganden utgjorde sålunda år 1951 103 023, år 1953 123 852, år 1955 183 208, år 1957 268 716 och år 1959 328 646.

Vid hovrätterna uppgick antalet inkomna mål under åren 1957 och 1959 till 7 039 resp. 7 900. Balansen vid utgången av nämnda år utgjorde resp. 2 206 och 2 512.

Vad angår högsta domstolen har särskilt det stora antalet nådeärenden och förekomsten av ett flertal vidlyftiga vattenmål påverkat arbetsläget.

Riksdagens justitieombudsman har senast i sin ämbetsberättelse till 1960 års riksdag (s. 96 och 97) framhållit att — enligt vad som framkommit vid inspektioner och genom klagomål — arbetsbördan hos åtskilliga domstolar vuxit i sådan grad, att trots befattningshavarnas ansträngningar besvärande arbetsbalans icke kunnat undvikas.

Det är tydligt, att det är den snabba utvecklingen mot alltmer komplicerade samhällsförhållanden som avspeglar sig i domstolarnas arbetssituation. Anledning finnes ej att räkna med annat än att ökningen av arbetsbelastningen skall fortgå. Åtgärder i syfte att rationalisera domstolarnas arbete och därigenom reducera behovet av arbetskraftförstärkningar har emellertid vidtagits under senare år, och undersökningar rörande möjligheterna till ytterligare åtgärder i detta syfte pågår. Sålunda må nämnas, att enligt bemyndigande den 5 februari 1960 har tillkallats en sakkunnig för översyn av nedre justitierevisionens arbetsorganisation (jfr II ht 1960 s. 14). Vidare utreder särskilda i juni år 1960 tillkallade sakkunniga frågan om hovrätts domförhet (jfr II ht 1960 s. 17 f).

¹ Sveriges Officiella Statistik: Rättsväsen: Domstolarnas och de exekutiva myndigheternas verksamhet 1955 och 1956.

Vissa data rörande de statliga domstolarna 1956—59 (30. 6. 60)

(I uppgifterna rörande underrätterna är antal över 1 000 avrundade i jämna hundratal)

	1956 ¹		1957 ²		1958 ²		1959 ²		30. 6. 60 ³
<i>Underrätterna</i>	varav hrtt		varav hrtt		varav hrtt		varav hrtt		hrtt
Ink. allm. mål	135 000	56 500	139 500	59 000	143 200	59 500	149 200	62 100	32 600
Balans allm. mål (vid utgången av resp. år)	26 900	11 300	28 500	12 000	31 000	12 600	28 900	13 500	
Ink. exprmål	654	611	528	470	481	375	475	283	
Balans exprmål (vid utgången av resp. år) ..	656	564	535	424	569	415	627	390	
Mål om lagsökning och bet.föreläggande....	147 900	91 700	140 000	85 400	145 500	89 500	151 100	91 800	42 400
Ink. till ägod.r. och ägod.dom.	9 100	7 500	9 400	7 800	9 400	7 600	10 000	8 200	
Avgj. hos ägod.r. och ägod.dom.	8 800	7 200	9 000	7 400	9 100	7 400	9 200	7 400	
Upph. konkurser	1 500	742	1 600	842	1 500	739	1 600	794	
Inskrivningsärenden	488 800	383 600	522 200	410 000	544 400	426 700	463 800		220 400
Gravations- och äganderättsbevis	229 200	179 600	248 700	193 400	274 300	211 900	283 200	220 200	102 104
<i>Hovrätterna</i>									
Ink. mål	6 760		7 039		7 233		7 900		4 186
Balans	2 253		2 206		2 284		2 512		2 323
<i>NJR—HD</i>									
Ink. nådeans.	1 629		1 665		1 730		1 740		1 001
Ink. mål o. ärenden i övrigt	1 248		1 256		1 414		1 345		725
Balans. mål o. ärenden i övrigt (30. 6. resp. år)	628		679		556		604		550

¹ Uppgifterna för år 1956 är hämtade ur den officiella statistiken.

² , , åren 1957—1959 är preliminära siffror, erhållna av statistiska centralbyrån.

³ , , år 1960 bygger på statistiska rapporter från domstolarna till justitiedepartementet.

Vissa statistiska uppgifter rörande hovrätterna

Hovrätt	1/10 1959—30/9 1960				Balans				
	In- komna mål	Annorledes än genom avskrivn. avgjorda mål	Beviljade dispenser enl. 22 § arbetsord. för rikets hovrätter	Huvud- för- handl. 2 eller flera dagar	1959		1960		
					30/9	31/12	31/3	30/6	30/9
Svea (m. u. a. vattenöverdomsto- en)	3 582 (3 376)	3 176 (2 845)	157 (251)	65 (78)	1 167	1 144	1 138	1 064	1 173
Göta	979 (995)	858 (881)	48 (25)	14 (15)	294	318	297	267	297
Skåne och Blekinge	1 065 (982)	964 (866)	— (1)	13 (16)	196	235	198	220	213
Västra Sverige	1 170 (1 045)	1 056 (938)	12 (12)	27 (43)	258	271	321	278	283
Nedre Norrland ..	645 (622)	559 (523)	6 (3)	3 (3)	196	182	204	191	218
Övre Norrland	626 (615)	537 (483)	18 (18)	30 (28)	236	243	231	213	247
Samtliga	8 067 (7 635)	7 150 (6 536)	241 (310)	152 (183)	2 347	2 393	2 389	2 233	2 431

Anm. Siffrorna inom parentes avser tiden 1/10 1958—30/9 1959.

Betänkandet angående hovrätternas domsområden (SOU 1959: 27; jfr II ht 1960 s. 9) har efter remissbehandling upptagits till prövning. Jag kommer att anmäla betänkandet i det följande under anslagspunkten 19.

Utredningen angående rådhusrätternas framtida ställning och därmed sammanhängande spörsmål (stadsdomstolsutredningen) kommer enligt vad som upplysts att avgiva sitt slutbetänkande i januari 1961. I avbidan härpå har jag ej funnit anledning att förorda några åtgärder — för vilka påkallas riksdagens medverkan — i anledning av domarutredningens år 1959 avgivna slutbetänkande (SOU 1959: 17; jfr II ht 1960 s. 9). Domarutredningens delförslag rörande förstärkningar vid häradsrätter och hovrätter (SOU 1956: 52; jfr II ht 1958 s. 11) torde få anses slutförhandlat med de personalförstärkningar som numera tillförts hovrätter och häradsrätter.

De sakkunniga för utredning angående lönegruppsindelningen för rikets domsagor har i juni 1960 avgivit betänkande i ämnet (stencilerat). Betänkandet anmäles i det följande under punkten 21.

Betänkandet av 1951 års rättegångskommitté med förslag till lag om rättegångshjälp m. m. (SOU 1958: 40; jfr II ht 1960 s. 9) är föremål för fortsatta överväganden i justitiedepartementet.

Vid 1960 års riksdag har beslut fattats om viss utvidgning av kriminalstatistiken (prop. 12, L¹U 6, rskr 76). På grundval härav har kungörelser om bl. a. domstolarnas uppgiftsskyldighet till fängvårdsstyrelsen och statistiska centralbyrån utfärdats (SFS 1960: 692—697).

Den för vattendomstolarnas organisation m. m. särskilt förordnade utredningsmannen har den 17 oktober 1960 avgivit promemoria med vissa avslutande synpunkter och förslag i fråga om vattendomstolarnas organisation och förfarandet i vattenmål. Remissbehandling av promemorian pågår.

Behov av arbetskraftförstärkningar föreligger för närvarande i främsta rummet vid häradsrätterna. Jag föreslår, att ett antal nya tingsdomartjänster inrättas. Vidare föreslås, att medelsreserven under häradsrätternas avlöningsanslag höjes väsentligt. Medelsreserven har avvägts så, att Kungl. Maj:t får möjlighet att besluta om de landsrättsförläggningar som kan bli aktuella under budgetåret 1961/62.

Hovrätternas organisation, som under senare år förstärkts i betydande grad, torde under nästa budgetår få bibehållas i stort sett oförändrad. Jag föreslår dock, att en tjänst som vattenrättsråd för agrikulturtekniska frågor tillföres vattenöverdomstolen.

Vid nedre justitierevisionen, där målbalansen icke kan anses oroväckande utom i vad angår vattenmålen, torde personalbehovet få tillgodoses inom den nuvarande anslagsramen.

Med hänsyn till vattenkraftens fortsatta utbyggnad torde ytterligare personal komma att behövas vid vattendomstolarna. För att ge Kungl. Maj:t möjlighet att tillgodose detta behov och samtidigt anpassa den extra arbetskraften till arbetsläget vid olika tidpunkter förordar jag att en medelsreserv under vattendomstolarnas avlöningsanslag ställes till Kungl. Maj:ts förfogande.

[14] 1. Högsta domstolen m. m.: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	3 425 400	3 542 409
1960/61 (statsliggaren s. 107)	3 668 000	
1961/62 förslag	4 234 000	

Anslaget avser avlöningar till såväl högsta domstolens ledamöter som tjänstemän vid nedre justitierevisionen.

Y r k a n d e n

Nedre justitierevisionen (skr. 31/8 1960) hemställer, att anslaget höjes med avrundat 858 600 kronor.

Ökning
eller
minskning

I. Tjänsteförändringar

A. Revisionssekreterare

- 1) Nedre justitierevisionens ordförande Bo 1—Bo 5 (nuv.
befattningsarvode å 3 300 bortfaller) + 6 444

2) 3 extra revisionssekreterare (avlöningsförmåner enl. lönegrad 1 å löneplan B)—revisionssekreterare Bo 1	—
B. Kansli- och skrivpersonal	
1) 3 protokollssekreterare Ao 19—Ao 21	+ 8 352
2) 1 registrator Ao 10—Ao 12	+ 1 752
3) 1 kontorist Ao 9—kansliskrivare Ao 10 (kansliexp.; delgivning och kallelser)	+ 804
4) 1 kanslibitråde Ao 7—kontorist Ao 9 (registratorsexp.) ..	+ 1 524
5) 1 kontorsbiträde Ao 5—kanslibitråde Ao 7 (skrivavd.) ...	+ 1 344
6) Arvode till kanslibitråde för skötseln av nedre justitierevisionens bibliotek	+ 1 200
C. Expeditionsvakter	
1 förste expeditionsvakt Ao 8—materialförvaltare Ao 9	+ 768
II. Personalförstärkningar	
A. Revisionssekreterare	
5 extra revisionssekreterare (avlöningsförmåner enl. lönegrad 1 å löneplan B)	+ 214 200
B. Kansli- och skrivpersonal	
1) 1 amanuens rb (kansliexp.)	+ 23 124
2) 3 biträden rb Ae 5 (skrivavd.)	+ 33 660
C. Biträde för biblioteksarbete i nedre justitierevisionen (engångsbelopp 1960/61)	— 2 000
III. Omräkning	
1) 1960 års lönerevision	+ 191 069
2) Höjning av rörligt tillägg	+ 368 655
3) Kompensation för höjda folkpensionsavgifter	+ 7 690
	+ 858 586

Motiv

I. A. 1), I. B. 1), 3), 5), I. C. och II. B. Likartade yrkanden har framförts även i anslagsäskandena för budgetåren 1959/60 och 1960/61 (jfr II ht 1959 s. 17 och 1960 s. 13).

I. A. 2). Det totala antalet revisionssekreterartjänster är för närvarande 40, varav endast 27 är ordinarie.

I. B. 2) och 4). Registrators göromålen, som numera åvilar icke rättsbildat biträde (jfr II ht 1959 s. 18), är av så kvalificerad art, att tjänsten bör placeras i lönegrad 12 eller i samma lönegrad som motsvarande tjänst i vissa hovrätter. Samtidigt bör den kanslibiträdestjänst, vars innehavare skall kunna vikariera för registratorn, utbytas mot en kontoristtjänst.

II. A. De begärda personalförstärkningarna motiveras med den ökade arbetsbördan. Till belysning härav redovisas i anslagsäskandena samt i senare

ingivet material vissa statistiska uppgifter, av vilka bl. a. framgår följande. Antalet inkomna nådeansökningar, som kontinuerligt ökat, var den 31 oktober 1960 1 675 eller 252 flera än vid samma tid år 1959. Jämväl antalet mål och övriga ärenden har ökat. Således hade till och med den 31 oktober 1960 inkommit 1 147 mål och ärenden mot 1 067 under samma tid år 1959. Det understrykes kraftigt, att särskilt målbalansen i fråga om vattenmålen inger allvarliga bekymmer. Den 30 juni ettvarrt av åren 1958, 1959 och 1960 utgjorde balansen av vattenmål resp. 26, 43 och 48, balansen av skiftesmål resp. 77, 90 och 60 samt balansen av allmänna mål resp. 454, 467 och 428.

Departementschefen

Särskild sakkunnig har den 5 februari 1960 tillkallats för översyn av nedre justitierevisionens arbetsorganisation. I avvaktan på resultatet av nämnda utredning är jag icke, med det undantag som i det följande anges, beredd att biträda förslagen om ändrad löneställning för vissa tjänstemän och om en utvidgad kansliorganisation. Jag vill jämväl framhålla att den genomsnittliga målbalansen icke synes motivera en ökning av antalet revisionssekreterare.

Under hänvisning till vad chefen för civildepartementet föreslagit vid anmälan av för flera huvudtitlar gemensamma frågor beräknar jag medel — 1 000 kronor — för uppflyttning av ett kontorsbiträde i Ao 5 till kanslibiträde i Ao 7 (skrivavdelningen).

Från anslagsposten till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, skall bestridas bl. a. ersättningar till sakkunniga biträden som av högsta domstolen tillkallats i vatten- och patentmål. Med hänsyn särskilt till den tekniska utvecklingen har det visat sig erforderligt att jämväl i andra fall infordra särskilda sakkunnigutlåtanden. Jag föreslår därför att från nämnda post får bestridas kostnader även för dylika utlåtanden, i den mån högsta domstolen så finner påkallat. Posten torde för ändamålet böra uppräknas med 2 000 kronor. Därest riksdagen icke har något att erinra häremot, torde redan under budgetåret 1960/61 anslaget få användas för kostnader av ifrågavarande slag.

Anslaget bör till följd av automatiska utgiftsökningar uppräknas med 563 000 kronor.

I enlighet med det anförda föreslår jag, att anslaget för budgetåret 1961/62 höjes med (3 000 + 563 000) 566 000 kronor och uppföres med 4 234 000 kronor. Beloppet bör fördelas på olika poster på sätt framgår av följande avlöningsstat.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga den ändring i personalförteckningen för högsta domstolen och nedre justitierevisionen, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för högsta domstolen och nedre justitierevisionen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	2 636 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	6 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	579 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	949 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	64 000
Summa kronor	4 234 000

c) till *Högsta domstolen m. m.*: *Avlöningar* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 4 234 000 kronor.

[15] 2. Högsta domstolen m. m.: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	271 000	244 496
1960/61 (statsliggaren s. 108)	283 000	
1961/62 förslag	285 000	

Yrkanden

Nedre justitierevisionen (skr. 31/8 1960) hemställer, att anslaget höjes med 17 000 kronor.

	Ökning eller minskning
1. Sjukvård m. m.	—
2. Reseersättningar	— 10 000
3. Bränsle, lyse och vatten	— 3 000
4. Övriga expenser	+ 30 000
	+ 17 000

Motiv

1. *Sjukvård*. Utgift 1959/60 8 809; anvisat 1960/61 11 000.

2 och 3. *Reseersättningar*. Utgift 1959/60 48 623; anvisat 1960/61 70 000.
Bränsle, lyse och vatten. Utgift 1959/60 26 065; anvisat 1960/61 32 000.

4. *Övriga expenser*. Utgift 1959/60 160 997; anvisat 1960/61 170 000. —
För löpande utgifter begäres 20 900 kronor och för engångsutgifter 20 800 kronor, eller 9 100 kronor mer än för budgetåret 1960/61 anvisat engångsbelopp å 11 700 kronor, med anledning av begärda nya tjänster, för komplettering m. m. av befintliga möbler och inventarier samt för inköp av skrivmaskiner.

Departementschefen

Med hänsyn till senaste belastningssiffror anser jag, att posten till sjukvård m. m. kan nedräknas med 1 000 kronor. Posten till reseersättningar torde såsom nedre justitierevisionen föreslagit böra minskas med 10 000 kronor. Till övriga expenser torde för utgifter av engångskaraktär böra beräknas 6 800 kronor mot för budgetåret 1960/61 11 700 kronor, vilket innebär en minskning med 4 900 kronor. För löpande utgifter under posten förordar jag däremot en ökning med 17 900 kronor. Såvitt gäller posten till övriga expenser föreslår jag sålunda en nettoökning med 13 000 kronor. Anslaget torde alltså böra höjas med $(-1\,000 - 10\,000 + 13\,000)$ 2 000 kronor och uppföras med 285 000 kronor.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Högsta domstolen m. m.: Omkostnader* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 285 000 kronor.

[16] 3. Regeringsrätten: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	835 000	842 108
1960/61 (statsliggaren s. 108)	880 000	
1961/62 förslag	1 041 000	

För budgetåret 1961/62 räknar jag med samma medelsbehov under anslaget som under budgetåret 1960/61, dock med jämkning till följd av automatiska utgiftsökningar. För dylika ökningar torde anslaget böra uppräknas med 161 000 kronor.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) fastställa följande avlöningsstat för regeringsrätten, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i> ..	772 000
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i> .	22 000
3. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	231 000
4. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	16 000
Summa kronor	1 041 000

b) till *Regeringsrätten: Avlöningar* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 041 000 kronor.

[17] 4. Regeringsrätten: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	14 000	9 850
1960/61 (statsliggaren s. 109)	14 000	
1961/62 förslag	12 000	

Anslaget bör på grund av att vissa kostnader under expensposten numera belastar finansdepartementets omkostnadsanslag minskas med 2 000 kronor.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Regeringsrätten: Omkostnader* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 12 000 kronor.

[18] 5. Regeringsrätten: Regeringsrättens årsbok

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	50 000	53 225
1960/61 (statsliggaren s. 109)	45 000	
1961/62 förslag	50 000	

Jag föreslår, att anslaget med hänsyn till belastningen uppräknas med 5 000 kronor, samt hemställer i enlighet härmed att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Regeringsrätten: Regeringsrättens årsbok* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 50 000 kronor.

[19] 6. Hovrätterna: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	9 312 000	9 173 158
1960/61 (statsliggaren s. 109)	9 638 000	
1961/62 förslag	11 187 000	

Y r k a n d e n

Hovrätterna (skr. 2/8, 24/8, 29/8, 30/8, 1/9, 3/9 1960) hemställer, att anslaget höjes med avrundat 3 163 600 kronor.

Ökning
eller
minskning

I. Personalförstärkningar

A. Dömande avdelningar

Svea hovrätt

Två extra avdelningar

10 extra ledamöter, vikariatslön Bo 5 åt två hovrättsråd

Ökning
eller
minskning

samt särskild ersättning å 1 500 kronor åt två hovrättsråd
som vice ordförande, 2 fiskaler Ae 21, 4 fiskalsaspiranter
Ag 19, 2 förste kansliskrivare Ag 12, 1 kanslibitråde Ag 7 + 560 364

Göta hovrätt

En extra avdelning

5 extra ledamöter Ae 26, vikariatslön Bo 5 åt ett hov-
rättsråd samt särskild ersättning å 1 500 kronor åt ett
hovrättsråd som vice ordförande, 1 förste kansliskrivare
Ag 12, 1 kanslibitråde Ag 7 + 205 128

Hovrätten över Skåne och Blekinge

1) 1 lagman Bo 5 + 52 584
2) 1 extra ledamot (assessor) Ae 26, 1 extra ledamot
Ae 26 (6 månader) + 50 526

Hovrätten för Västra Sverige

En ordinarie avdelning

1 lagman Bo 5, 2 hovrättsråd Bo 1, 2 assessorer Ae 26,
2 fiskaler Ae 21, 1 fiskal Ae 19, 1 fiskalsaspirant Ag 17,
1 förste kansliskrivare Ao 12, 1 kanslibitråde Ao 7, arvode
till hovrättsråd som vice ordförande + 332 400

Hovrätten för Nedre Norrland

1 lagman Bo 5 + 52 584

Hovrätten för Övre Norrland

1) 1 lagman Bo 5 + 52 584
2) 1 hovrättsråd Bo 1 + 42 840

Vattenöverdomstolen

1 vattenrättsråd (agrikulturtekniker) Bo 3 med avlönings-
förstärkning 2 400 + 49 632

B. Övriga förstärkningar

1) 1 kanslist Ag 13 (hovrätten över Skåne och Blekinge) + 15 264
2) 1 kontorist Ao 9 (hovrätten för Västra Sverige) + 14 448
3) 9 biträden rb A 5 + 97 284

Svea hovrätt: 1 Ae 5 å aktuarietkontoret, 3 Ae 5 å skriv-
centralen

Göta hovrätt: 1 Ag 5

Hovrätten över Skåne och Blekinge: 1 Ae 5 för skriv-
göromål, allm. avd.

Hovrätten för Västra Sverige: 2 Ae 5 å skrivcentralen
Vattenöverdomstolen: 1 Ae 5

	Ökning eller minskning
II. Personalminskningar	
1) 1 kontorist Ao 9 (hovrätten för Västra Sverige; avsedd för kvalificerad stenograf)	— 14 448
2) Bortfall av behovet av adjungerad ledamot under avdelnings tingsresa (hovrätten för Övre Norrland)	— 2 000
III. Tjänsteförändringar	
A. Domarpersonal	
1) 2 presidenter Bo 6 — Bo 7 (hovrätten för Nedre Norrland, hovrätten för Övre Norrland)	+ 9 000
2) 11 hovrättsråd Bo 1 — Bo 3 (hovrätten över Skåne och Blekinge)	+ 48 312
3) Höjda arvoden till vice ordförande å avdelning (hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Västra Sverige, hovrätten för Nedre Norrland, hovrätten för Övre Norrland).....	+ 16 800
4) 5 fiskaler Ae 21 — förste fiskaler Ae 23 (hovrätten över Skåne och Blekinge 3, hovrätten för Nedre Norrland 2)	+ 13 608
B. Administrativ personal	
5 byrådirektörer Ao 24 — Ao 26 (samtliga hovrätter utom Svea hovrätt)	+ 18 756
C. Biträdespersonal	
1) 5 bokhållare Ao 13 — Ao 15 (samtliga hovrätter utom Svea hovrätt)	+ 10 260
2) 3 kanslibiträden Ao 7 — kontorister Ao 9 (för biträde åt byrådirektören; Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Västra Sverige)	+ 4 092
3) 10 biträden rb A 5 — kanslibiträden Ao 7	+ 18 648
Svea hovrätt: 5 Ao/Ae 5 å allm. ord. avd., 1 Ae 5 telefonist	
Göta hovrätt: 2 Ae 5 å allm. avd.	
Hovrätten över Skåne och Blekinge: 2 Ao 5 å allm. avd.	
D. Expeditionsvakter	
1 expeditionsvakt Ao 7 — förste expeditionsvakt Ao 8 (hovrätten för Övre Norrland)	+ 720
IV. Omräkning	
A. 1960 års lönerevision	+ 161 472
B. Lönegradsuppflyttning av lagmän (prop. 1960: 151)	+ 47 424

	Ökning eller minskning
C. Reglerad befordringsgång för fiskaler (prop. 1960: 151) ..	+ 127 211
D. Reglerad befordringsgång för biträdespersonal	
1) 4 kontorsbiträden Ao 5 — biträden rb Ae 5 (Svea hovrätt 2, hovrätten för Övre Norrland 2)	— 4 855
2) 4 biträden rb Ae 5 — kontorsbiträden Ao 5 (Göta hovrätt 1, hovrätten för Nedre Norrland 3)	+ 4 648
E. Tjänstetidsbefordran (Svea hovrätt)	— 731
F. Højning av rörligt tillägg	+1 147 008
G. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter	+ 30 048
H. Uppräkning av kallortstillägg (hovrätten för Övre Norrland)	+ 2 000
	+3 163 611

Motiv

Samtliga hovrätter understryker att arbetsläget är synnerligen ansträngt. Några hovrätter framhåller att vissa rekryteringssvårigheter föreligger samt hävdar att lönesättningen för domarpersonalen icke är tillfredsställande. Sålunda anför *hovrätten över Skåne och Blekinge* bl. a. följande.

Det är ett samhällsintresse av stor vikt att en tillfredsställande rekrytering till domarbanan kan upprätthållas, både därför att domstolarnas skicklighet och integritet i ett demokratiskt rättssamhälle bildar grunden för medborgarnas frihet och därför att i vårt land domarbanan försörjer även de centrala statsmyndigheterna med utbildad juridisk personal för lagstiftning och administrativt arbete. Det måste i varje land finnas någon väg för att uppfostra jurister till sådana centrala samhällsuppgifter. Detta kan vara ordnat på olika sätt. I vårt land har sedan gammalt åtskilliga unga jurister på domarbanan under längre eller kortare tid fått biträda riksdagen eller statsdepartementen med kvalificerade juridiska arbetsuppgifter. Det är nödvändigt att sådana löner kan erbjudas att domarbanan i konkurrens med annan verksamhet lockar de dugligaste unga juristerna. Hovrätten har under det senaste året haft vissa svårigheter att lösa sina arbetsuppgifter på grund av att alltför få domaraspiranter står till förfogande. Och i flera fall har nyintagna dugande domaraspiranter efter helt kort tids tjänstgöring sökt sig till annan anställning i det privata näringslivet.

Hovrätten anser denna utveckling vara så betänklig att hovrätten vill förorda att åtgärder vidtages för att göra domarbanan mera lockande. Härvid synes tre frågor böra övervägas. De villkor som kan erbjudas de unga juristerna, då de efter avslutad tingsjämsstgöring väljer mellan att söka sig till domarbanan eller till annan juristbana, är av synnerligen stor betydelse. Enligt hovrättens erfarenhet kan den faktiska försämring i inkomster, som det innebär att flytta från en förste notarietjänst med billig hyra och möjlighet till vissa extraförtjänster till en aspiranttjänst i hovrätten, inverka i den riktningen att notarien blir benägen att välja en annan bättre betald anställning. Trots de fördelar som är förenade med den enhetliga, reglerade befordringsgången är hovrätten benägen att anse att fiskalsaspiranttjänsten bör vara högre placerad än förstenotarietjänsten.

Avskräckande på nya aspiranter är vidare den långa och besvärliga tjänst-

göring som väntar dem, innan de kan nå fram till adjunktion i hovrätt. Det är enligt hovrättens mening synnerligen angeläget att tiden till adjunktion och assessorsförordnande kan förkortas. Väsentligen torde detta kunna ske genom att ett antal, ur arbetssynpunkt sedan länge väl motiverade tingsdomarbefattningar nu inrättas.

Det är därtill självfallet av stor vikt att de slutlöner en domaraspirant kan räkna med är sådana att de utgör en lockelse på dugande unga jurister i jämförelse med de löner som det privata näringslivet och kommunerna erbjuder (jfr i det följande III. A. 2).

I. A. Hovrätterna har såsom skäl för den begärda ökningen av den dömande personalen åberopat den allt större arbetsvolymen med stigande målbalanser och ofta vidlyftiga mål och ärenden. *Svea hovrätt* vill ifrågasätta om dess nuvarande svåra arbetssituation kan bero på den avverkning av arbetsbalansen vid Stockholms rådhusrätt som blivit resultatet av de nya domförhållsreglerna. Hovrätten begär därför att de extra avdelningar som finnes inrättade vid hovrätten alltför får bestå men vill för närvarande icke begära att de ordinariesättes. *Hovrätten för Västra Sverige* påtalar att hittillsvarande ledamotsförstärkning skett genom en kraftig nedskärning av fiskalsstyrkan. Härigenom har en orimligt stor arbetsbörda kommit att åvila de fiskaler som tjänstgör i hovrätten samtidigt som en viss övervältring skett av arbetsuppgifter å ledamöterna. Denna underbemanning har en hämmande inverkan på det samfälliga arbetsresultatet. *Hovrätten för Övre Norrland* framhåller att vardera avdelningen under sessionerna företar en resa i månaden till Luleå (eller understundom till Kiruna, Gällivare eller Haparanda) med 5 å 6 sammanträdesdagar i följd. Varje ledamot har tillbragt ca 6 veckor om året på tingsresor. Den arbetstid som ledamöterna måste tillsätta för själva resorna kan beräknas till sammanlagt 108 arbetsdagar. I anslutning härtill upprepar hovrätten sitt tidigare yrkande om en ny hovrättsrådstjänst (jfr II ht 1960, s. 22).

Äskandena om nya lagmanstjänster i skånska hovrätten och i de norrländska hovrätterna hänför sig till ett förslag som framlagts av 1955 års domarutredning (SOU 1959: 17); jfr II ht 1960, s. 22.

Vad gäller *vattenöverdomstolen* upprepar *Svea hovrätt* sitt yrkande om ytterligare en tjänst såsom vattenrättsråd med agrikulturteknisk utbildning. Under åren 1958—1959 har sammanlagt inkommit 186 mål medan motsvarande siffror för åren 1956—1957 och 1954—1955 var 136 respektive 122. Den utbyggnad av vattendomstolsorganisationen som ägt rum från och med budgetåret 1959/60 torde komma att leda till en ytterligare ökning av arbetet i vattenöverdomstolen.

I. B. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har hittills haft goda erfarenheter av försöksorganisationen med en kanslist som biträder byrådirektören med de göromål vilka ankommer på honom i egenskap av advokatfiskal. Hovrätten anser att försöket bör få fortsätta. Antalet besvär från advokatfiskalen under kvartalet 1 april—30 juni 1960 uppgick till 12, medan motsvarande siffror för hela år 1959 var 10. Även *hovrätten för Västra Sverige* begär medel till fortsatt dylik försöksverksamhet.

Till stöd för övriga äskanden om biträdespersonal åberopas framför allt arbetet med fonetiska upptagningar och ljuskopiering.

III. A. 1). Den vid 1960 års riksdag beslutade uppflyttningen från Bo 4 till Bo 5 av lagmansbefattningarna torde böra medföra motsvarande justering av presidentlönerna. Skillnaden i löneställning mellan verkschef och underlydande närmaste befattningshavare blir eljest orimligt liten.

III. A. 2). *Hovrätten över Skåne och Blekinge* begär uppflyttning av tjänsterna som hovrättsråd under hänvisning till i det föregående redovisade allmänna uttalanden samt framhåller därutöver, att om icke denna fråga i tid uppmärksammas skadeverkningarna på längre sikt kan bli betydande. Det är nödvändigt att i flera hänseenden förbättra förhållandena på domarbanan, så att denna kan konkurrera med annan verksamhet om de dugande unga juristerna. En viktig åtgärd är att förbättra hovrättsrådets löner. Detta torde även av andra skäl vara motiverat. Hovrätterna fungerar i praktiken som sista instans i flertalet dit fullföljda mål, eftersom endast en ringa bråkdel efter fullföljd blir prövade i högsta domstolen.

III. A. 4). Yrkandena om förste fiskalstjänster hänför sig till ett förslag som framförts av 1955 års domarutredning (SOU 1959: 17). Förslaget syftar till att en fiskal, som efter tingssekreterartjänstgöring återvänder till hovrätt och till en början blott erhåller ströadjunktion, icke skall behöva vidkännas löneminskning i förhållande till vad han uppburit som tingssekreterare.

III. B. *Samtliga hovrätter utom Svea hovrätt* återkommer med framställning om uppflyttning av tjänsten som byrådirektör i hovrätt från A 24—A 26 (jfr II ht 1960, s. 24). Sålunda anför hovrätten för Övre Norrland bl. a. Det ansvar för domstolsorganisationens upprätthållande och främjande som numera i stor utsträckning åvilar samtliga hovrätternas byrådirektörer och de ofta synnerligen krävande underhandlingar med häradshövdingar och andra berörda som regelmässigt är förknippade med dessa befattningar synes väl motivera att de placeras i lägst Ao 26, den lönegrad som gäller för byrådirektören i Svea hovrätt. Det må bemärkas att byrådirektörerna i landsortshovrätterna vid sidan av de allmänna administrativa uppgifterna har att sköta de ofta krävande advokatfiskalsgöromålen och i vissa hovrätter även aktuariégöromålen. Byrådirektörernas ställning inom domstolsväsendet gör det viktigt att för dessa tjänster kunna förvärva väl skickade personer. Eljest kommer oundvikligen en betydande del av ifrågavarande arbetsuppgifter att återfalla på hovrättspresidenterna och därmed hindra dessa i deras övriga verksamhet. Med nuvarande lönesättning lär en sådan utveckling kunna befaras.

I fråga om övriga yrkanden hänvisas till handlingarna.

Härefter ber jag få anmäla fråga om omreglering av domkretsarna för vissa hovrätter.

Sedan dåvarande presidenten i hovrätten över Skåne och Blekinge Ivar Wieslander den 8 mars 1957 erhållit uppdrag att utreda frågan om en om-

reglering av hovrätternas domsområden, har han den 5 augusti 1959 överlämnat betänkande i ämnet (SOU 1959: 27).

Utredningsmannen har undersökt olika tänkbara alternativ. Alternativen berör samtliga hovrätter utom hovrätten över Skåne och Blekinge. Närmast har undersökningarna tagit sikte på en minskning av Svea hovrätts domsområde och en jämkning av domsområdena för de norrländska hovrätterna. För bedömande av hithörande spörsmål har utredningsmannen gjort en grundlig undersökning angående hovrätternas arbetsbelastning och belyst den med statistiska uppgifter.

Enligt utredningsmannens mening är arbetsläget i samtliga hovrätter ansträngt och en ytterligare förstärkning av arbetskrafterna kan komma i fråga.

Utredningsmannen har framlagt vissa allmänna synpunkter på lämplig domkrets och organisation för hovrätt. I statsnyttans intresse måste man enligt hans uppfattning fasthålla vid att den övervägande delen av hovrätternas arbete skall fullgöras å förläggningssorten samt eftersträva att begränsa hovrättstingen och andra sammanträden utom förläggningssorten, där så kan ske utan olägenhet av större betydelse för den rättssökande allmänheten.

Man måste, om hovrätterna skall göras mera lättillgängliga, använda även utvägen att uppdelat hovrätterna eller omreglera deras domsområden. Därvid måste också beaktas vilken organisation som från andra synpunkter är den lämpligaste för en hovrätt.

Utredningsmannen anser att en hovrätt, utom vad gäller Norrland, bör vara organiserad på tre 5-mannaavdelningar med ett ledamotsantal, presidenten oräknad, av 15 1/2. För de delar av landet som har en tätare befolkning och där resorna vid inställelse icke blir alltför betungande bör man ej tillskapa hovrätter med endast två avdelningar. Däremot anser utredningsmannen att norrlandshovrätternas nuvarande organisation på två avdelningar är den lämpligaste för det glest befolkade Norrland.

En mycket stor hovrätt såsom Svea hovrätt innebär enligt utredningsmannen ej några fördelar utom beträffande arbetselasticiteten. Han framhåller, att en så stor hovrätt medför nackdelar i fråga om ledamöternas kännedom om domsområdet. Det är emellertid naturligt, att en hovrätt med avsevärd storlek finnes i Stockholm.

Utredningsmannen har undersökt de fall där en omreglering av hovrätts domkrets enligt hans uppfattning skulle kunna ifrågakomma. Sålunda har han undersökt om Gästrikland borde överföras från Svea hovrätt till hovrätten för Nedre Norrland i eller utan samband med att Ångermanlands norra domsaga överföres från sistnämnda hovrätt till hovrätten för Övre Norrland. Vidare har utredningsmannen övervägt om nämnda domsaga utan samband med överflyttning av Gästrikland borde överföras till hovrätten för Övre Norrland. Utredningsmannen har jämväl haft under övervägande spörsmålet, om numera skäl föreligger att inrätta en ny hovrätt i Gävle för Kopparbergs län och Gävleborgs län eller för Kopparbergs län och Gästrikland.

Utredningsmannen har vidare upptagit till behandling frågan om inrättande av en ny hovrätt genom utbrytning från Svea hovrätt av de västra och mellersta delarna av Svealand, däribland Värmland. Olika alternativ för en sådan domkretsreglering har undersökts. Slutligen har utredningsmannen övervägt, huruvida Värmlands län, om en ny hovrätt ej inrättas, borde överföras från Svea hovrätt till hovrätten för Västra Sverige.

Resultatet av övervägandena är att utredningsmannen icke har funnit skäl att förorda inrättande av en ny hovrätt i Gävle för Kopparbergs län och Gävleborgs län och ej heller att de båda Norrlandshovrätternas domkretsar ändras. Däremot har han ansett att en utbrytning från Svea hovrätt bör ske genom tillskapande av en hovrätt för de mellersta och västra delarna av Svealand. Utredningsmannen har som motiv härför framhållit bl. a. följande.

Svea hovrätts domsområde är vidsträckt och hovrättens stationeringsort, Stockholm, är belägen i en ytterkant av området. Stora delar av detta är därför avlägset belägna från stationeringsorten. Detta gör hovrätten mindre lättillgänglig för dessa trakter. För utbrytning av områden från Svea hovrätt talar också att hovrätten med nuvarande omfattning är i administrativt hänseende för stor. Därigenom försvåras presidentens ledande och övervakande verksamhet, och han kan ej i tillfredsställande omfattning delta i rättskipningen. Jämväl skulle önskemålet att ej koncentrera ämbetsverken till Stockholm tillgodoses utan olägenhet för verksamheten genom utbrytning från Svea hovrätt av den nya hovrätten, därest denna förlades till landsorten.

Från Svea hovrätt bör enligt utredningsmannen utbrytas Värmlands, Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län. Dock bör Västmanlands östra domsaga och Sala stad undantagas, och i stället bör från Södermanlands län staden Eskilstuna samt Oppunda och Villåttinge domsaga tillföras den nya hovrätten. För denna synes Örebro lämpligast som stationeringsort. Från lättillgänglighetssynpunkt skulle för allmänheten ernås avsevärda fördelar med den nya hovrätten. Behovet av hovrättsting och särskilda sammanträden skulle minskas.

Enligt utredningsmannen skulle den nya hovrätten behöva 15 1/2 ledamöter. Hovrätten skulle alltså, presidenten oräknad, kunna organiseras på tre fulla 5-mannaavdelningar. I administrativt hänseende skulle detta för Svea hovrätt innebära att antalet avdelningar kunde nedbringas från 11 till 8 och antalet ledamöter från 56 till 41. Antalet hovrätten underlydande domsagor och rådhusrätter skulle minskas från respektive 36 och 14 till respektive 16 och 8.

Kostnaderna för den nya hovrätten skulle enligt utredningsmannen, bortsett från sådana av engångsnatur, ej bli betydande. Personalbehovet skulle i huvudsak kunna tillgodoses genom överflyttning av personal från Svea hovrätt.

Som förut nämnts har utredningsmannen särskilt övervägt frågan om Värmlands län borde överföras från Svea hovrätt till hovrätten för Västra

Sverige, därest förslaget att bilda en ny hovrätt ej skulle godtagas. Utredningsmannen har anfört bl. a. följande.

Värmland tillhörde till år 1816 Göta hovrätts domkrets. Vid överflyttningen nämnda år till Svea hovrätt angavs såsom skäl arbetsorganisatoriska förhållanden.

I *processkommissionens* förslag år 1926 hänfördes Värmland i alternativet med nio hovrätter till en hovrätt i Örebro och i alternativet med sju hovrätter till en hovrätt i Göteborg.

I motionsförslag vid 1936 års riksdag om en hovrätt i Göteborg uttalades att Värmland borde hänföras, icke till göteborgshovrätten utan till en hovrätt för västra Svealand.

Processlagberedningen föreslog däremot i sitt yttrande år 1938 angående uppdelning av Göta hovrätt att även Värmland skulle föras till den föreslagna nya hovrätten i Göteborg. För frågan om Värmlands hovrättstillhörighet vore enligt beredningen i viss mån avgörande, om kravet på uppdelning av Svea hovrätt ansåges böra leda till inrättande av ännu en hovrätt. Uppenbart vore enligt beredningen, att om en hovrätt förlades t. ex. till Örebro, även Värmlands län borde hänföras till denna hovrätt. Emellertid ansåg beredningen sig icke böra förorda inrättande av någon ny hovrätt inom Svealand. De skäl som talade för att Värmland skulle föras till hovrätten i Göteborg angav beredningen i huvudsak sålunda:

— — — Till stöd för att Värmlands län överföres till den nya hovrätten i Göteborg må till en början framhållas, att detta län geografiskt sett nära sammanhänger med de landsdelar, som i övrigt skulle höra under hovrätten i Göteborg. Räknat från skilda orter i Värmland är avståndet till Göteborg kortare än till Stockholm. — — — Särskilt för befolkningen i sydvästra Värmland äger Göteborg ur kommunikationssynpunkt avgjort företräde framför Stockholm som hovrättsstad. Det torde också kunna antagas, att länets kommersiella förbindelser i minst lika stor utsträckning går över Göteborg som över Stockholm. Av särskild betydelse i nu förevarande avseende är vidare, att ett avskiljande av Värmlands län från Svea hovrätts jurisdiktionsområde skulle för sistnämnda hovrätt innebära lättnad i fråga om åliggandet att under en ny rättegångsordning hålla hovrättsting.

I *remissyttrandena över processlagberedningens förslag* framkom olika meningar såvitt gällde Värmlands län. Göta hovrätt — utom fyra ledamöter — anslöt sig till processlagberedningens förslag att länet skulle överföras till hovrätten i Göteborg. Hovrätten utgick därvid från att någon hovrätt för västra delen av Svealand icke skulle inrättas. Såsom skäl för överförandet till göteborgshovrätten åberopade Göta hovrätt bl. a. de goda kommersiella förbindelserna mellan länet och Göteborg. Vidare talade enligt Göta hovrätt domstolsorganisatoriska skäl starkt för att Värmlands län fördes till hovrätten i Göteborg. Därigenom skulle vinnas bl. a. en minskning av den organisatoriskt sett alltför stora Svea hovrätt och en starkare organisation av göteborgshovrätten än som eljest vore möjligt. Minoriteten i Göta hovrätt, som ansåg att kraven på en hovrätt i Örebro sannolikt icke kunde avvisas, uttalade att Värmlands län givetvis måste föras till denna

hovrätt och att i så fall skäl saknades att nu föra länet till hovrätten i Göteborg.

Svea hovrätt ansåg sig ej böra tillstyrka en överflyttning av Värmlands län till en hovrätt i Göteborg. Till stöd för att länet borde bli kvar under Svea hovrätt anfördes att det vore lättare för en större än för en mindre hovrätt att hålla hovrättsting. En överflyttning av Värmlands län vore icke heller från organisatorisk synpunkt att förorda. Därigenom skulle nämligen nödvändiggöras en sammansättning av göteborgshovrätten på två avdelningar, förstärkta med vardera två ledamöter. På en dylik sammansättning anlade hovrätten kritiska synpunkter.

De remissinstanser som representerade den lokala inställningen i Värmlands län avstyrkte med enstaka undantag att länet överfördes till den nya hovrätten i Göteborg. I flera yttranden uttalades härvid att processlagberedningens uppfattning, att länets kommersiella förbindelser ginge över Göteborg i minst lika stor utsträckning som över Stockholm, vore felaktig.

I den proposition till 1939 års riksdag vari inrättandet av göteborgshovrätten föreslogs hänvisade departementschefen i fråga om Värmlands län till att de lokala önskemålen övervägande gick i den riktningen, att den nuvarande ordningen borde bibehållas. På grund härav och då frågan om delning av Svea hovrätt icke syntes mogen att slutligt avgöras, borde med ett slutligt ståndpunktstagande till frågan om Värmlands inpassande i det ena eller det andra hovrättsområdet tills vidare anstå.

I två i anledning av propositionen väckta motioner yrkades att Värmlands län skulle hänföras till hovrätten i Göteborg. Första lagutskottet uttalade att det vore förenat med vissa svårigheter att i dåvarande läge, då sådan utredning icke föreläge att frågan om den slutliga indelningen i hovrättskretsar av Svea och Göta hovrätters område kunde överblickas, fatta ståndpunkt i frågan. Utskottet ville emellertid understryka, att även om propositionen nu biträdades, därmed slutlig ställning icke tagits till frågan om en eventuell utvidgning av göteborgshovrättens domsområde i samband med landets slutliga indelning i hovrättsområden.

I en vid utskottets utlåtande fogad reservation av sex ledamöter yrkades, att Värmlands län skulle läggas till göteborgshovrätten.

Riksdagen biföll propositionen.

Befolkningen utgjorde den 1 januari 1959 i den nuvarande domkretsen för hovrätten för Västra Sverige 1 155 234 personer och i Värmlands län 291 035 personer eller således i domkretsen och länet tillsammans 1 446 269 personer.

Därest Värmlands län tillföres hovrätten för Västra Sverige skulle i jämförelse med vad som nu är förhållandet det ökade ledamotsbehovet kunna beräknas med utgångspunkt från den ökning i antalet inkommande mål som ett överförande av Värmlands län skulle medföra. Medelantalet inkomna mål i Värmlands län för åren 1957 och 1958 var 249. För avverkande av detta målantal erfordras ungefär 5 ledamöter. Hovrättens ledamotsantal skulle vid en sådan beräkning få ökas med 5.

Landsvägsavståndet är från Karlstad till Göteborg 265 km och från Karlstad till Stockholm 325 km. Medelavståndet för tjugoen i betänkandet närmare angivna orter i Värmlands län är till Göteborg 297 km och till Stockholm 380 km.

Vid sammanträden i Karlstad har utredningsmannen sammanträffat med landshövdingen och befattningshavare vid länsstyrelsen i länet, häradshövdingarna i Mellansysslets, Nordmarks, Jösse, Fryksdals samt Älvdals och Nyeds domsagor, landsfogden i länet och stadsfiskalen i Karlstad samt med representanter för rådhusrätten i Karlstad, advokaterna i länet och Karlstads stad.

Beträffande de förhållanden som vore av betydelse för frågan om *hovrättens lättillgänglighet* hade, framhölls allmänt, genomgripande förändringar ägt rum sedan spörsmålet om Värmlands hovrättstillhörighet dryftades i samband med processlagberedningens yttrande år 1938. Under det att landskapets i förhållande till Stockholm avlägsna belägenhet då vore ägnad att medföra mycken tidsförlust vid inställelse inför hovrätt vore situationen nu i stort sett tillfredsställande. Hovrättstingen i Karlstad hade för landskapet medfört ungefär samma fördelar som om hovrätten varit förlagd till denna stad.

Vid sammanträdena i Karlstad restes icke från något håll krav på förändring i länets nuvarande hovrättstillhörighet.

Om emellertid Värmlands län utbrötes ur Svea hovrätt och fråga uppkomme om länets hänförande antingen till hovrätten för Västra Sverige i Göteborg eller till en nybildad hovrätt för Bergslagen, förordades i första hand att länet hänföredes till den nybildade hovrätten, under förutsättning att hovrättens förläggningsort bestämdes till Karlstad. En sådan organisation ansågs till och med vara att föredraga framför nuvarande ordning, enär inga mål behövde handläggas i Stockholm. För det fall att Karlstad icke komme i fråga för den nybildade hovrätten utan dess stationeringsort bleve Örebro, var meningarna delade, om länet borde hänföras till hovrätten i Göteborg eller till den nybildade hovrätten.

Landsfogden förklarade att det från åklagarsynpunkt på grund av hovrättstingen vore ganska likgiltigt var hovrätten hade sin förläggningsort; Örebro vore dock att föredraga framför Göteborg.

Värmlands *ekonomiska förbindelser* hade, framhölls särskilt från länsstyrelsens sida, förr varit starkt inriktade på Göteborg, men läget vore väsentligt förändrat. Visserligen ginge alltjämt landskapets export och import i stor utsträckning över Göteborg. Trä och papper samt järn fraktades sålunda ut sjövägen över Vänern och via Göteborg. Men försäljningen på utlandet, vilken tidigare skett genom handelshus i Göteborg, ombesörjdes numera vanligen direkt av de olika företagens egna försäljningsorganisationer med kontor flerstädes utomlands eller i Värmland, i vissa fall dock i Stockholm eller Göteborg. Även bortsett från dessa förändringar vore för övrigt affärstransaktioner av förevarande slag av föga betydelse för domstolarnas verksamhet, då uppkomna tvister sällan droges inför domstol. Medan den tunga trafiken ginge över Göteborg ginge styckegodstrafiken i stör-

re utsträckning över Stockholm. De affärstransaktioner som låge bakom dessa transporter vore flera till antalet och för domstolarna av större betydelse än de stora exportföretagens affärsförbindelser.

Från advokathåll underströks de synpunkter som framförts från länsstyrelsens sida och framhölls, att medan ett fåtal stora företag hade vissa förbindelser över Göteborg, den stora allmänheten hade betydligt fler ekonomiska förbindelser med Stockholm. Detta medförde att parter och advokater lättare kunde kombinera en inställelse för huvudförhandling i Stockholm med utträttande av andra ärenden, såsom besök hos centrala myndigheter och på försäkringsbolag, än vad fallet vore vid en resa till Göteborg.

Sin egen uppfattning har utredningsmannen sammanfattat på följande sätt.

Värmlands län är beläget på kortare avstånd från Göteborg än från Stockholm. Från synpunkten att hovrätten skall vara lättillgänglig måste hänsyn tagas härtill. Emellertid är att märka att flertalet mål av Svea hovrätt handlägges å hovrättsting i Karlstad. Beträffande dessa mål skulle länets överförande till hovrätten för Västra Sverige ej medföra någon förändring, enär även denna hovrätt bör hålla ting i Karlstad. Vad angår det mindre antal mål som nu handlägges i Stockholm skulle dessa vid ett överförande av Värmlands län till hovrätten för Västra Sverige komma att handläggas i Göteborg. Vid en jämförelse från lättillgänglighetssynpunkt mellan Stockholm och Göteborg bör till en början bemärkas att avstånden från Värmlands län är så långa såväl till Stockholm som till Göteborg, att bil lämpligen ej kan användas utan att man huvudsakligen måste räkna med järnvägsförbindelserna. Som ett helhetsomdöme kan sägas att Göteborg för större delen av länets befolkning är mera lättillgängligt än Stockholm men att skillnaden ej är sådan att den kan tillmätas större betydelse.

Vidare må påpekas att länet ej synes på samma sätt som tidigare vara ekonomiskt och kulturellt inriktat mot Göteborg. Numera torde man i dessa avseenden ha starkare samhörighet med Stockholm och vid sammanträdet i Karlstad inför utredningsmannen uttalade sig de närvarande representanterna för länet mot ett överförande av detsamma till hovrätten för Västra Sverige.

Fördelarna av den ifrågasatta utökningen av hovrätten för Västra Sverige skulle för hovrätten bli skäligen obetydliga.

Några nämnvärda fördelar från administrativ synpunkt torde ej ernås för Svea hovrätt genom ett avskiljande av Värmlands län. Hovrätten skulle fortfarande vara för stor i administrativt hänseende. Från lokaliseringssynpunkt synes ett avskiljande från Svea hovrätt av Värmlands län sakna betydelse.

Man måste taga hänsyn till hur ett överförande av Värmlands län från Svea hovrätt till hovrätten för Västra Sverige skulle inverka på de båda hovrätternas lokalfrågor. Hovrätten för Västra Sverige är redan för närvarande mycket trångbodd.

Beträffande Svea hovrätt, som med nuvarande organisation är i starkt

behov av avsevärt ökade lokaler utöver dem som inrymmes i Kungshuset, torde genom ett avskiljande av Värmlands län någon väsentlig förbättring av lokalsvårigheterna ej ernås. Minskningen av personalen bleve nämligen i förhållande till den stora personalorganisationen ej av större betydelse. Behovet av nya lokaler utöver Kungshuset komme att kvarstå.

Utredningsmannen anser att de fördelar som från rättsvårdssynpunkt kan vinnas genom Värmlands läns överförande från Svea hovrätt till hovrätten för Västra Sverige ej synes vara av större betydelse. Enbart dessa fördelar motiverar näppeligen en ändring i nu bestående ordning. Ej heller i övrigt föreligger bärande skäl för överflyttningen. Mot denna talar de svårigheter och kostnader som skulle uppkomma med avseende å hovrättens för Västra Sverige lokalfråga.

Yttranden

Över betänkandet har, efter remiss, yttranden avgivits av Svea hovrätt (efter hörande av vederbörande häradsrätter och rådhusrätter), Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Västra Sverige, hovrätten för Nedre Norrland (efter hörande av vederbörande underrätter), hovrätten för Övre Norrland, riksåklagarämbetet (efter hörande av landsfogdarna i Södermanlands, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Västernorrlands län — landsfogdarna i sin tur efter hörande av vederbörande distriktsåklagare —), byggnadsstyrelsen, statskontoret, länsstyrelsen i Södermanlands län, länsstyrelsen i Värmlands län, länsstyrelsen i Örebro län, länsstyrelsen i Västmanlands län, länsstyrelsen i Kopparbergs län (efter hörande av Kopparbergs läns avdelning av Föreningen Sveriges landsfiskaler samt stadsfullmäktige i Falun), länsstyrelsen i Gävleborgs län, länsstyrelsen i Västernorrlands län (efter hörande av landsfiskalen i Arnäs distrikt), statens organisationsnämnd, lokaliseringsutredningen rörande statlig verksamhet, stadsfullmäktige i Eskilstuna, stadsfullmäktige i Karlstad och stadsfullmäktige i Örebro. Tillfälle att avge yttrande har vidare beretts Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare, Föreningen Sveriges landsfogdar, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Föreningen Sveriges stadsfiskaler, Sveriges advokatsamfund, Landsorganisationen i Sverige (efter hörande av Statstjänarkartellen), Tjänstemännens centralorganisation (efter hörande av Statstjänstemannaförbundet) samt Sveriges juristförbund.

Vad beträffar de *allmänna synpunkter* som utredningsmannen anfört understryker flera remissinstanser, att en hovrätt ej bör ha en alltför liten organisation, då begränsad tillgång på personal kan vålla besvärande stockningar i arbetet och skapa svårigheter att med egen personal tillgodose uppkommande behov av arbetskraftförstärkning vid underrätterna. Olika synpunkter anlägges på ting och sammanträden utom förlägningsorten. Åtskilliga instanser jämför av de befintliga hovrätterna Svea hovrätt och dess organisation med övriga hovrätters. Därvid framhålles att en hovrätt icke bör vara för stor för att kunna fylla sin uppgift som utbildningscentral för

domare och för att kunna uppehålla erforderlig kontakt med sina underätter. I anslutning härtill diskuteras en omreglering av Svea hovrätts domkrets och storleken för en ny hovrätt.

Svea hovrätt anser att tingen visserligen kan vara betungande för ledamöterna. Hovrätten — som har en avsevärd erfarenhet av tingsresor — anser emellertid att kritiken mot den stora hovrätten såväl i detta som i andra avseenden är överdriven. Det har visat sig att arbetet på tingen ofta blir effektivt. Sålunda var under åren 1954—1958 medelantalet avgjorda mål per ledamot och år (avskrivna och avvisade mål ej medräknade) 59,33 för de fyra avdelningar av Svea hovrätt som hållit ting men 50,17 för övriga avdelningar. Visserligen torde — möjligen med undantag för ägodelningsmålen — de mål som kommer från sådana delar av Svea hovrätts domkrets, för vilka ting hålles, till genomsnittlig storlek och svårighetsgrad icke fullt kunna jämföras med målen från den återstående delen av domkretsen, särskilt målen från Stockholm och närliggande områden, men det kan enligt hovrättens erfarenhet bestämt fastslås, att hovrättstingen på intet sätt föranleder minskning av hovrättens totala arbetsresultat. Själva resorna företages i regel icke på normal arbetstid och kan med nuvarande kommunikationer ej i och för sig anses särskilt betungande. En direkt fördel är, att deltagarna ej sällan får tillfälle att förvärva viss kännedom om förhållandena i den trakt där sammanträden hålles.

Den lättillgänglighet som kan uppnås med ting och andra sammanträden utom förlägningsorten i Svea hovrätt synes hovrätten fullt godtagbar ur rättsvårdssynpunkt.

Hovrätterna, som numera i ett stort antal mål är sista instans, bör i princip icke ha för svag organisation. Uppenbart torde vara, såsom utredningen även kommit fram till, att en hovrätt med endast två avdelningar är alltför liten. Man kan emellertid med skäl fråga, om en utökning med endast en avdelning skulle göra organisationen i allo tillfredsställande. Hovrätten förmenar att kritiken mot tvåavdelningshovrätterna till stor del träffar även hovrätterna med tre avdelningar. I olika sammanhang är det av betydelse, att en hovrätts organisation är tillräckligt omfattande, exempelvis då det gäller att möta periodiska toppar i arbetsbelastningen och avhjälpa tillfälliga stockningar i arbetet liksom då det uppkommer behov att förse underlydande domstolar med vikarier.

Svea hovrätts nuvarande organisation är visserligen stor, men olägenheterna härav är icke alltför betydande. Storleken medför också vissa påtagliga organisatoriska fördelar. Hovrätten vill fästa uppmärksamheten på ett uttalande av 1955 års domarutredning i dess betänkande angående domartjänster i häradsrätt och hovrätt (SOU 1956: 52 s. 68) av innebörd att hos en större hovrättsorganisation synes förefinnas en ökad smidighet och en större möjlighet till specialisering, vilket kan vara fördelaktigt för arbetsresultatet.

Göta hovrätt anför att 5-mannaavdelningar är den lämpligaste organisationsformen och att enligt hovrättens erfarenhet och mening en hovrätt

med tre sådana avdelningar icke är för liten utan lagom stor ur organisationssynpunkt.

Hovrätten över Skåne och Blekinge påpekar att den nuvarande hovrättsorganisationen är resultatet av den historiska utvecklingen. Emellertid är vissa av de nuvarande hovrätterna väl svaga såsom administrativa enheter, Svea hovrätt å andra sidan är alltför stor. Härav följer betydande olägenheter. Det är uppenbart att en så stor hovrätt icke på samma sätt som en mindre kan följa organisations- och personalförhållanden i underrätterna. Även då det gäller förhållandena inom hovrätten talar starka skäl för en något mindre organisation. Särskilt med tanke på den viktiga roll som hovrätterna spelar såsom utbildningsanstalter för unga jurister, icke endast för domaruppgifter utan även för andra centrala uppgifter i samhället, är det betydelsefullt att hovrätten icke är större än att alla ledamöter kan lära känna och följa aspiranter och fiskaler i deras arbete. Denna synpunkt kommer att bli än viktigare, i den mån tjänstgöring i nedre justitierevisionen icke längre kan läggas till grund för prövning och bedömning av sökandena till ordinarie domarbefattningar. Särskilt efter ett förstatligande av rådhusrätterna kommer ansvaret för utbildning och prövning av domaraspiranter att i ökad grad vila på hovrätterna. Det är ur denna synpunkt icke minst betydelsefullt att en hovrätt icke är större än att presidenten kan lära känna ledamöter, fiskaler och aspiranter i deras dagliga arbete genom att själv deltaga i samtliga avdelningars dömande verksamhet.

Ehuru hovrätten i princip tillstyrker utredningsmannens förslag om inrättandet av Bergslagshovrätten anser hovrätten icke att detta innebär en lösning av problemen för framtiden. Svea hovrätt kommer även i fortsättningen att vara för stor. Man kan då visserligen fortsätta att bryta ut ytterligare områden till en åttonde hovrätt. Men det måste anses mindre lämpligt att på detta sätt fullfölja en utveckling som leder till en organisation med alltför många små hovrätter. Dessa innebär en dyrbar organisation. Ur rättskipningssynpunkter kan en alltför stark splittring av överrätterna vara olämplig. Även ur administrativa synpunkter skulle en påbyggnad på de redan bestående hovrätterna vara en bättre lösning. Samtidigt kan det sägas att kravet på att hovrätterna skall vara lättillgängliga har fått en ändrad innebörd allt eftersom kommunikationerna förbättras. Det är icke längre lika viktigt som tidigare att avstånden inom domsområdet är korta. Frågan är då i vad mån det är möjligt att på längre sikt skapa en praktiskt fullt lämplig indelning av landet i hovrättsområden utan att utöka antalet hovrätter med flera smärre sådana. Genom att överföra mera väsentliga områden till hovrätterna i Göteborg och Malmö skulle man kunna skapa förutsättningar för en bättre uppdelning av Svea och Göta hovrätters återstående områden mellan dessa båda hovrätter. Detta skulle dock kräva en flyttning av Göta hovrätt till Uppsala, Västerås eller Örebro. En sådan flyttning är dock en ingripande åtgärd, mot vilken invändningar kan göras. Hovrätten förordar att, innan det bestämmes om inrättandet av en ny hovrätt, man

först söker göra en generalplanering för den framtida utvecklingen, så långt denna kan överblickas.

Hovrätten för Västra Sverige finner det tveksamt om tiden ännu är inne att företaga någon mer genomgripande förändring i hovrätternas domkretsar med hänsyn till det reformarbete som pågår på andra avsnitt av det domstolsorganisatoriska området.

Hovrätten för Nedre Norrland anser att en hovrätt kan sägas ha tre slag av uppgifter. Först och främst är hovrätten domstol, en instans i rättsordningen. För det andra är den en rekryterings- och utbildningsanstalt för domaraspiranter. För det tredje slutligen är den en självständig administrativ myndighet och förvaltningscentral för underrätterna inom domsområdet.

Frågan om den lämpligaste storleksordningen för en hovrätt måste bedömas med utgångspunkt från de uppgifter hovrätten sålunda har. För arbetets jämna gång är det av vikt att presidenten kan hålla sig fortlöpande underrättad om förhållandena på hovrättens olika avdelningar. Avdelningarnas sammansättning, tillgång till fiskaler och annan arbetshjälp samt förmåga att medhinna sina uppgifter måste uppmärksammas. Det är därför viktigt att presidenten väl känner såväl ledamöter som fiskaler och aspiranter. Vad fiskaler och aspiranter beträffar gör hovrättens egenskap av utbildningsanstalt sådan kännedom särskilt angelägen. Ur rekryterings- och befordringssynpunkt måste krävas att ej blott presidenten utan även övriga ledamöter sättes i tillfälle att bilda sig en såvitt möjligt säker uppfattning om vederbörandes lämplighet. Det är givet att ju större hovrätten är, dess mindre blir möjligheterna till personlig kontakt med befattningshavarna. Motsvarande gäller underrätterna. Den tillsyn över dessa, som hovrätten har möjlighet att utöva är väsentligt beroende på hovrättens storlek. Slutligen kan anmärkas att om hovrätten är alltför stor presidenten av det administrativa arbetet hindras från att i önskvärd utsträckning deltaga i hovrättens dömande verksamhet.

Ur central administrativ synpunkt skulle det vara till fördel, om alla hovrätterna vore någorlunda jämnstora. Bedömningen av frågor rörande personal- och medelsbehov skulle underlättas därigenom. Kravet på lättillgänglighet får ej drivas för långt. Med nuvarande kommunikationer vållar även ganska stora avstånd ej större svårigheter. Och allt eftersom utvecklingen fortskrider torde frågan förlora i betydelse. För den stora allmänheten är över huvud taget hovrättens belägenhet av ganska ringa intresse. De flesta har aldrig något ärende dit och för dem, som inställer sig, gäller det i allmänhet en engångshändelse. De enda, som egentligen närmare beröres, är åklagare och advokater, för vilka inställelse vid hovrätt ingår i yrkesutövningen. Men frågans betydelse bör ej heller för deras del överskattas. Alla kan ej vara bosatta i hovrättens förläggningssort. Bor de annorstädes, blir resor ofrånkomliga. Men i stor utsträckning motverkas olägenheterna härav genom hovrättens möjligheter att förlägga sammanträdena utom förläggningssorten. Det må framhållas att hovrätten för Nedre Norrland, då hu-

vudförhandling erfordras i mål från Jämtlands län, norra Ångermanland eller Hälsingland, endast sällan förlägger sammanträdena till Sundsvall; de hålles regelmässigt i Jämtland, Ångermanland eller Hälsingland. På samma sätt torde hovrätten för Övre Norrland regelmässigt förlägga huvudförhandlingar i mål från Norrbottens län till någon lämplig ort där. Det är naturligt att resorna och vistelsen utom hovrättens förläggningssort verkar tyngande på arbetet. Hovrätten för Nedre Norrland har dock ej funnit olägenheterna härav alltför besvärande.

Ser man på frågan om hovrätternas storlek ur statsfinansiell synpunkt, torde tvekan knappast råda om att stora hovrätter är förhållandevis billigare än små. Ökar man antalet hovrätter, ökar också kostnaderna, främst de administrativa. Varje hovrätt fordrar nämligen sin egen administration. Även om hänsyn toges till att i en hovrätt med vidsträckt domsområde statsverkets kostnader för sammanträden utom förläggningssorten måste, om ej den rättssökande allmänheten skall över hövan belastas, bli högre än i en hovrätt av mindre omfattning, är den besparing, som i detta avseende kan vinnas genom att dela en stor hovrätt i två mindre på intet sätt tillräcklig att uppväga den kostnadsökning, som uppdelningen för med sig i andra hänseenden. Finnes en hovrätt ur någon av de synpunkter som här tidigare anförts vara olämpligt stor och en minskning av domsområdet därför böra genomföras, är det följaktligen för statsverket ekonomiskt mera fördelaktigt att detta sker genom överflyttning av vissa delar av området till annan, redan bestående hovrätt än genom att en helt ny hovrätt inrättas.

Liksom vissa olägenheter kan föranledas av att en hovrätt är mycket stor är det också förenat med nackdelar om en hovrätt är mycket liten. En hovrätt med endast två avdelningar är som följd av den ringa arbetskadern synnerligen känslig även för jämförelsevis små ändringar i bestående förhållanden. Varje förskjutning i ena eller andra riktningen i fråga om antalet tillgängliga ledamöter eller fiskaler ger omedelbart kraftigt utslag. Utrymme för tillfälliga utvidgningar eller indragningar finns knappast. Hovrätten anser ej att förhållandena i Norrland numera skulle omöjliggöra hovrätter med mer än två avdelningar. Visserligen kan med nuvarande domkretsindelning de båda norrländska hovrätterna ej omfatta mer än två avdelningar vardera. Med den snabba utvecklingen av kommunikationerna — hovrätten tänker därvid ej minst på flygförbindelserna — kan emellertid i en kanske nära framtid ändring ske.

Statskontoret framhåller, att genomförandet av en så förhållandevis genomgripande åtgärd som inrättandet av en ny hovrätt enligt ämbetsverkets mening icke bör ske med mindre betydande nackdelar visas vara förenade med gällande hovrättsindelning. Med den fortgående förbättringen av kommunikationerna och möjligheten att anordna hovrättsting synes domsombudets vidsträckthet vara av relativt underordnad betydelse. Ur administrativ synpunkt åter kan givetvis skäl andragas för en uppdelning av Svea hovrätt. Statskontoret är emellertid icke övertygat om att av denna anledning en reform på området är av sådan angelägenhetsgrad, att den i nuvarande läge bör komma till stånd.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län framhåller, att en mindre hovrätt med tre avdelningar knappast torde ha samma möjligheter som en större hovrätt till specialisering.

Föreningen Sveriges stadsdomare delar utredningsmannens åsikt, att en hovrätt, då den blir alltför stor, icke på ett tillfredsställande sätt kan fylla samtliga sina uppgifter.

Föreningen Sveriges stadsfiskaler ifrågasätter om domsområdet för en ny hovrätt skall göras så litet att det utgör underlag för verksamhet endast på tre avdelningar.

Mellersta avdelningen av Sveriges advokatsamfund finner visserligen att vissa skäl föreligger, att ur Svea hovrätt utbrytes en ny hovrätt, men styrelsen vill för sin del ifrågasätta om dessa skäl ur rättsvårdssynpunkt och administrativ synpunkt verkligen skall kunna anses fullgoda och ifrågasätter om icke utredningen med sitt förslag överskattat betydelsen av lättillgänglighet för den rättssökande allmänheten, kontakten mellan hovrätten och bygden samt andra förhållanden, vilka förmenas skulle bidra till stärkandet av förtroendet för rättskipningen.

Med redan rådande anordningar, hovrättsting i Karlstad, Örebro och Falun, samt de över lag goda och snabba kommunikationerna med Stockholm kan man nog med fog anse, att den föreslagna utbrytningen ur lättillgänglighetssynpunkt är av underordnad betydelse, detta även med beaktande av att i ett icke ringa antal mål, särskilt bilmål, parter och vittnen över huvud taget icke är bosatta inom hovrättens jurisdiktionsområde.

Sveriges juristförbund framhåller bl. a. att den stora organisationen medger en elasticitet som en liten hovrätt icke ger utrymme till. Den föreslagna hovrättens organisation på endast tre avdelningar kan, då två avdelningar i stor utsträckning kommer att sysselsättas utanför stationeringsorten med hovrättsting, ur arbetssynpunkt befaras bli ganska »sårbar».

Förslaget om *bildande av en Bergslagens hovrätt* har, med de principiella reservationer som i det föregående redovisats, tillstyrkts av *hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Nedre Norrland, hovrätten för Övre Norrland, riksåklagarämbetet, byggnadsstyrelsen, länsstyrelsen i Örebro län, länsstyrelsen i Värmlands län, lokaliseringsutredningen, städerna Eskilstuna, Karlstad samt Örebro, Stadsdomarföreningen, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Föreningen Sveriges stadsfiskaler, Advokatsamfundets Stockholmsavdelning, Advokatsamfundets östra avdelning, LO och TCO.*

Hovrätten för Västra Sverige har ej velat motsätta sig förslaget men anser att Eskilstuna stad ej bör ingå. Hovrätten frågar sig om icke Värmlands län borde föras till hovrätten för Västra Sverige.

Länsstyrelserna i Södermanlands län och Västmanlands län vill icke motsätta sig förslaget.

Göta hovrätt har förklarat sig icke ha någon mening om huruvida Svea hovrätt bör delas på sätt som föreslagits. Samma ståndpunkt har intagits av *Häradshövdingeföreningen*.

Förslaget har avstyrkts av *Svea hovrätt* och *statens organisationsnämnd*.

Hovrätten påpekar särskilt att den allttjämt skulle disponera vattendomsstolsorganisationen med dess 23 vattenrättssekreterartjänster för utbildningsändamål. Rekryteringen skulle bli avsevärt försvårad för Svea hovrätt. Hovrätten skulle besätta 11 domsagotjänster och 23 vattenrättssekreterartjänster, och det torde bli svårt för hovrätten att få tillräckligt antal fiskalsaspiranter. Vattenrättssekreterartjänsterna har nämligen visat sig betydligt mindre attraktiva än domsagotjänsterna; till och med under nuvarande förhållanden har det visat sig mycket svårt att besätta förstnämnda befattningar. Organisationsnämnden finner icke de organisatoriska och administrativa fördelar, som skulle vinnas genom delning av Svea hovrätt, motsvara kostnaderna härför, även om man tar i betraktande att vissa merkostnader för utökade lokaler för Svea hovrätt vid bibehållande av dess nuvarande avdelningsantal kan komma att bli nödvändiga. *Statskontoret* är icke berett ge sin anslutning till förslaget om ytterligare en hovrätt. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* och *Sveriges juristförbund* ifrågasätter lämpligheten av förslaget. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framhåller att om en ny hovrätt skall inrättas, bör det praktiska intresset att för framtiden skapa en lämplig administrativ enhet vara avgörande och därför lokala särintressen stå tillbaka.

Riksåklagarämbetet anför att i några fall har åklagare, som ansett sig ha jämnogoda eller bättre kommunikationer med Stockholm, avstyrkt förslaget om en ny hovrätt i Örebro. De har därvid åberopat bl. a., att deras distrikt har starkare anknytning till Stockholm och att resorna till Stockholm för inställelse till förhandlingar i hovrätten kan kombineras med uträttande av andra tjänsteärenden i huvudstaden, såsom besök hos centrala myndigheter. Även om dessa synpunkter icke helt bör fränkännas betydelse, ifrågasätter ämbetet om de äger den vikt som gjorts gällande.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län vill, därest en omreglering av Svea hovrätts domkrets anses ofrånkomlig, i första hand förorda, att en ny hovrätt förlägges till Stockholm. Skulle av lokaliseringspolitiska eller andra skäl en förläggning av hovrättens stationeringsort till huvudstaden icke böra ske, synes med den domkrets utredningsmannen föreslagit, såvitt länsstyrelsen kan bedöma, någon annan stationeringsort för hovrätten knappast kunna komma i fråga än Örebro. Vilken lösning man än väljer utgår länsstyrelsen ifrån att hovrättsting allttjämt kommer att hållas i Falun.

När det gäller *överförande av Värmlands län från Svea hovrätt till hovrätten för Västra Sverige* framgår av remissyttrandena i huvudsak följande.

Svea hovrätt ansluter sig till utredningens uppfattning och framhåller, att hovrätten för Västra Sverige visserligen genom överflyttningen skulle behöva utökas med en avdelning till fem avdelningar, vilket skulle innebära en förbättrad organisation, men att i övrigt några nämnvärda fördelar ej skulle vinnas.

Hovrätten för Västra Sverige framför en mängd skäl som talar för överföringen utan att för egen del avgiva något bestämt omdöme. — Värmland

ligger på kortare avstånd från Göteborg än Stockholm. För större delen av länet är kommunikationerna bättre till Göteborg än Stockholm. — Hovrätten anför åtskilliga exempel på att Värmland är förvaltningsmässigt, ekonomiskt och kulturellt inriktat mot Göteborg. Detta gäller bl. a. post, telegraf, järnväg, fängelser och offentliga arkiv. Mellan Värmlands läns landsting och Göteborgs stad förekommer samarbete på sjukvårdens område. Enligt uppgift hänvisas omkring 90 procent av de sjukhuspatienter från länet, vilkas behov av specialistvård ej kan tillgodoses därstädes, till sjukvårdsinrättningar i Göteborg. Övervägande delen av export- och import-handeln samt lastbilstransporterna går över Göteborg. Närmaste universitet ligger i Göteborg.

Organisatoriskt sett skulle en överflyttning betyda mycket för hovrätten, som nu arbetar på tre 5-mannaavdelningar och en 4-mannaavdelning. Hovrätten skulle få fyra 5-mannaavdelningar och en 4-mannaavdelning, varigenom man bättre skulle kunna bemästra toppar i arbetsbelastningen och ge rum för stora och invecklade mål som fullföljes till denna hovrätt i förhållandevis större omfattning än till någon annan hovrätt.

Även om Värmlands län ej överflyttas uppkommer beträffande lokalfrågan behov av tillbyggnad eller nybyggnad.

Hovrätten för Nedre Norrland erinrar om att antalet underlydande domsagor för Svea hovrätt skulle nedgå med sju och antalet rådhusrätter med två samt att hovrätten skulle befrias från tingsresor till Karlstad.

Länsstyrelsen i Värmlands län instämmer i utredningsmannens ställningstagande, enär ett överförande för den rättssökande allmänheten i den övervägande delen av länet skulle framstå som en klar försämring vid jämförelse med nu rådande förhållanden.

Även *häradshövdingarna i Jösse* samt i *Älvdals och Nyeds domsagor, landsfogden i Värmlands län, statens organisationsnämnd, Föreningen Sveriges landsfiskaler* och *styrelsen för Mellersta avdelningen av Sveriges advokatsamfund* delar utredningsmannens uppfattning.

Departementschefen

Till en början vill jag redovisa mitt ställningstagande till frågan angående en omreglering av hovrätternas domsområden.

Arbetsbelastningen vid domstolarna har under senare år successivt ökat. Icke minst hovrätterna har fått kraftigt erfara denna utveckling. För att kunna bemästra den stigande arbetsbördan har det varit nödvändigt att förstärka hovrätternas personal. I hovrättsorganisationen ingick år 1948 icke fullt 100 ledamöter, fördelade på 20 avdelningar. Efter de förstärkningar som under årens lopp vidtagits uppgick antalet ledamöter den 31 oktober 1960 till 128, fördelade på 25 avdelningar. Större delen av ökningen faller på Svea hovrätt, som under den angivna perioden förstärkts med 18 ledamöter och därigenom tillförts 4 nya (2 ordinarie och 2 extra) avdelningar. Härtill kommer den utbyggnad av vattenöverdomstolen från en till två avdelningar som beslöts vid 1955 års riksdag.

Man torde få räkna med att målantalet även i fortsättningen skall komma att stiga. Utvecklingen går också i den riktningen, att målen i ökad grad blir vidlyftiga och komplicerade. Det är nödvändigt att hovrättsorganisationen ges resurser att bemästra den ytterligare ökning av arbetsbördan som sålunda kan väntas. Även om man har vissa möjligheter att stärka arbetskapaciteten med olika rationaliseringsåtgärder — här må bl. a. hänvisas till att det för närvarande pågår utredning angående möjligheterna att minska det domföra antalet ledamöter i hovrätt — kan ytterligare personalförstärkningar bli behövliga. Det är emellertid tydligt, att man inte hur långt som helst kan fortsätta att alltefter uppkommande behov bygga ut de nuvarande enheterna. Ett sådant förfaringssätt kan så småningom leda till ej önskvärda förskjutningar i fråga om enheternas storlek och göra hovrättsorganisationen mindre ändamålsenlig.

Vid den utredning som nu verkställts av särskild sakkunnig har undersökts i vad mån omreglering av hovrätternas domkretsar är erforderlig, och olika tänkbara alternativ till en sådan omreglering har övervägts. Utredningen har lett till förslag om inrättande av en ny hovrätt — med tre avdelningar och med säte i Örebro — genom utbrytning från Svea hovrätt huvudsakligen av Värmlands, Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län. Förslaget är icke nytt. Frågan om inrättande av en dylik hovrätt övervägdes i samband med att vid 1939 års riksdag framlades förslag om bildande av en hovrätt för Västra Sverige. Det ansågs emellertid då, att spörsmålet om Svea hovrätts uppdelning icke var moget att slutligt avgöras.

Såsom utredningsmannen har redovisat finns vissa beaktansvärda skäl för att Svea hovrätt delas upp genom att en särskild hovrätt inrättas för de nämnda länen. I remissyttrandena har emellertid anförts åtskilliga erinringar mot förslaget. Med hänsyn till vad som framkommit vid remissbehandlingen synes det tveksamt om det är en lämplig åtgärd att nu inrätta ytterligare en hovrätt. De förbättrade kommunikationerna har i väsentlig grad reducerat avståndens betydelse. Det måste vidare ur rättskipningssynpunkter anses olämpligt att ha överrätterna splittrade på ett stort antal mindre enheter. Det kan ifrågasättas om två- och treavdelningshovrätter organisationsmässigt sett är fullt bärkraftiga. I stället bör eftersträvas att i större utsträckning bilda enheter med fyra eller fem avdelningar. Detta syfte kan vinnas genom omdispositioner av de nuvarande domkretsarna, varvid alltså i varje fall någon ökning av antalet hovrätter icke är påkallad. Tydligt är emellertid, att dessa omdispositioner måste bli ganska omfattande och gripa över hela organisationen, om en radikal förbättring skall kunna ernås. Den föreliggande utredningen ger icke tillräckligt underlag för ställningstagande till en så genomgripande reform. Mera väsentliga ändringar i den nuvarande organisationen torde därför behöva ytterligare utredas. I detta sammanhang bör även erinras om att frågan om underrättsorganisationens slutliga utformning ännu ej prövats av statsmakterna.

I detta läge kan det måhända ligga nära till hands att tills vidare bibehålla hovrätternas domkretsar orubbade och ännu en tid framåt i mån av behov förstärka de befintliga enheterna. Emellertid har Svea hovrätts till-

växt nu fortskridit så långt, att påtagliga nackdelar därav börjat framträda. Hovrätten har själv i sitt remissyttrande gjort gällande, att kritiken mot dess organisation är överdriven, men det synes ej kunna förnekas, att den stora personalkadern i hovrätten och de i hovrättens domkrets ingående underrätterna försvårar det administrativa arbetet liksom också hovrättens uppsikt över domarrekruteringen och utbildningen av domaraspiranter. Eftersom nya personalförstärkningar vid hovrätten kan bli aktuella med hänsyn till den ökande arbetsbördan synes därför böra övervägas att minska hovrättens domsområde utan avvaktan på den större reform av hovrättsorganisationen som nyss antytts. Hovrätten har visserligen sagt sig hysa farhågor för att en minskning av hovrätten kan göra rekryteringsbasen till vattendomstolarna för liten. Den reduktion av hovrätten som närmast kan komma i fråga torde emellertid knappast kunna på ett mera avgörande sätt påverka hithörande problem. I första hand synes nämligen böra komma i fråga att minska hovrättens domkrets genom att flytta Värmlands län till hovrätten för Västra Sverige. Frågan härom har undersökts av utredningsmannen, och skälen för och mot en sådan flyttning har sålunda blivit belysta genom utredningen och remissbehandlingen. Vad som därvid framkommit ger icke belägg för att omflyttningen skulle innebära någon försämring för den rättssökande allmänheten och för åklagare och advokater. Fler-talet av de mål från Värmlands län som föres vidare till hovrätten handlägges redan nu vid hovrättsting i Karlstad, en ordning som får förutsättas bli bibehållen även efter överflyttning av länet till hovrätten för Västra Sverige. För denna hovrätt skulle flyttningen medföra en ökning av arbetsbelastningen motsvarande ungefär kapaciteten hos en avdelning. Motsvarande minskning skulle med nuvarande arbetsbörda inträffa för Svea hovrätt. Antalet avdelningar vid hovrätten för Västra Sverige skulle alltså öka från nuvarande 4 (3 ordinarie och en extra) till 5.

Hovrätten för Västra Sverige har för närvarande — oavsett om dess domkrets utökas eller ej — behov av ökade lokalutrymmen. Enligt vad som upplysts har byggnadsstyrelsen påbörjat en undersökning av möjligheterna att tillgodose detta behov. Vid undersökningen bör beaktas jämväl det ökade lokalbehov som kan föranledas av den nu ifrågasatta utvidgningen av hovrättens domkrets.

En överflyttning av Värmlands län till hovrätten för Västra Sverige synes böra förberedas så att den skulle kunna träda i kraft från och med den 1 januari 1963.

Jag övergår härefter till att behandla hovrätternas anslagsäskanden.

Såsom jag anfört pågår utredning rörande det för domförhet erforderliga antalet ledamöter i hovrätt. Vidare kommer ett överförande av Värmlands län från Svea hovrätt till hovrätten för Västra Sverige att påverka dessa båda hovrätters organisation. Det är alltså åtskilliga administrativa och organisatoriska frågor som snart står inför omprövning. Med hänsyn bl. a. härtill är jag icke beredd att annat än i begränsad utsträckning tillmötesgå hovrätternas äskanden.

Jag biträder Svea hovrätts förslag om en tjänst vid vattenöverdomstolen såsom vattenrättsråd, med agrikulturteknisk utbildning, i Bo 3 jämte avlöningsförstärkning. Vidare tillstyrker jag att en tjänst som kontorsbiträde inrättas vid Svea hovrätt. Övriga personalförstärkningar torde alltså få ges provisorisk karaktär och tillgodoses ur den under anslaget befintliga medelsreserven, som bör bibehållas oförändrad. Kungl. Maj:t bör emellertid som hittills äga befogenhet att, då det visar sig oundgängligt, vidtaga förstärkningar av hovrätternas ledamotsorganisation.

Jag finner det synnerligen angeläget att hovrätterna noga tillvaratager alla möjligheter till rationaliseringar och förenklingar i arbetet och att göromål så långt möjligt anförtros icke rättsbildad personal. I detta sammanhang vill jag även framhålla önskvärldheten av att — i avvaktan på ett ställningsstagande till frågan om en gemensam domarkarriär — tillfälle beredes stadsdomare att för kortare tid tjänstgöra i statlig domstol och statlig domare att på motsvarande sätt tjänstgöra i rådhusrätt.

De av mig förordade förslagen ökar medelsbehovet under anslaget med 60 900 kronor. För automatiska utgiftsstegringar bör beräknas ett belopp av 1 488 100 kronor. Anslaget bör alltså för budgetåret 1961/62 höjas med tillhopa 1 549 000 kronor och uppföras med 11 187 000 kronor. Beloppet bör fördelas på olika poster på sätt framgår av följande avlöningsstat.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för hovrätterna, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för hovrätterna att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	4 308 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	55 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	4 101 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	2 555 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	168 000

Summa kronor 11 187 000

c) till *Hovrätterna*: *Avlöningar* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 11 187 000 kronor.

[20] 7. Hovrätterna: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	927 000	863 752
1960/61 (statsliggaren s. 115)	999 000	
1961/62 förslag	991 000	

Y r k a n d e n

Hovrätterna (skr. 2/8, 24/8, 29/8, 30/8, 1/9, 3/9 1960) hemställer, att anslaget höjes med 7 400 kronor.

	Ökning eller minskning
1. Sjukvård	— 1 000
2. Reseersättningar	+ 7 000
3. Bränsle, lyse och vatten	— 5 000
4. Övriga expenser	+ 6 400
	+ 7 400

M o t i v

2. *Reseersättningar*. Utgift 1959/60 261 391; anvisat 1960/61 257 000. — Med hänsyn till belastningen begär Svea hovrätt och hovrätten för Nedre Norrland en ökad medelsanvisning med 10 000 respektive 2 000 kronor, medan hovrätten för Övre Norrland för sin del räknar med ett minskat medelsbehov av 5 000 kronor.

4. *Övriga expenser*. Utgift 1959/60 472 956; anvisat 1960/61 511 000. — Hovrätterna begär för löpande utgifter under respektive expensposter till följd av allmänna prisstegringar och ökade utgifter för telefon, städning, bokinköp m. m. en ökning med sammanlagt 51 200 kronor. För engångsutgifter, närmast för komplettering av inventarie- och skrivmaskinsbeståndet, upptages tillhoppa 18 000 kronor, vilket — sedan för budgetåret 1960/61 anvisade engångsbelopp å 62 800 kronor frändragits — innebär en nettominskning under posten med 44 800 kronor. Totalt äskas således under posten (51 200—44 800) ytterligare 6 400 kronor.

Departementschefen

Anslagsposten till sjukvård m. m. torde böra uppföras med oförändrat belopp. Posten till reseersättningar bör däremot höjas med 13 000 kronor, medan posten till bränsle, lyse och vatten torde kunna minskas med 20 000 kronor. Till övriga expenser torde för utgifter av engångskaraktär böra beräknas 20 000 kronor mot 62 800 kronor för budgetåret 1960/61, vilket innebär en minskning med 42 800 kronor. För löpande utgifter under posten förordar jag däremot en ökning med 41 800 kronor. Såvitt gäller posten till övriga expenser föreslår jag sålunda en nettominskning med (— 42 800 + 41 800) 1 000 kronor.

I enlighet med det anförda föreslår jag, att anslaget nedräknas med (+ 13 000 — 20 000 — 1 000) 8 000 kronor och uppföres med 991 000 kronor. Vid anslagsberäkningen har jag förutsatt att 60 000 kronor, eller samma belopp som för budgetåret 1960/61, får disponeras för oförutsebara utgifter under posten till övriga expenser.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen
att till *Hovrätterna: Omkostnader* för budgetåret 1961/62
anvisa ett förslagsanslag av 991 000 kronor.

[21] 8. Häradsrätterna: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	20 780 000	20 644 664
1960/61 (statsliggaren s. 116)	21 457 000	
1961/62 förslag	25 707 000	

Under förevarande anslagspunkt vill jag först upptaga frågan om *ändrad lönegruppsindelning för rikets domsagor*. Såsom anmälts i 1960 års statsverksproposition (II ht s. 11) har särskilda sakkunniga den 5 februari 1959 tillkallats för utredning av frågan. De sakkunniga¹ har den 27 juni 1960 avgivit betänkande i ämnet.

Sedan den 1 juli 1943 är rikets domsagor indelade i fem lönegrupper, I—V (jfr prop. 1942: 252, 1943: 198 och II ht 1952 s. 24 f).

Enligt gällande tjänsteförteckning är samtliga häradshövdingar placerade i lönegrad B 3. Häradshövdingar i domsagor tillhörande lägsta lönegruppen, I, åtnjuter endast lön efter lönegrad B 3, medan häradshövdingar i övriga lönegrupper därjämte erhåller avlöningsförstärkning med bestämt belopp för varje grupp. Skillnaden i lönebelopp mellan angränsande grupper utgjorde ursprungligen 1 250 kronor. Numera utgör avlöningsförstärkningen i lönegrupperna II—V resp. 1 440, 2 820, 4 200 och 5 640 kronor. För häradshövding i domsaga, som nedflyttas från högre lönegrupp till lägre, skall enligt anmärkningarna punkt 1 till Bil. D tillägsbestämmelser till statens allmänna avlöningsreglemente nedflyttningen inte föranleda minskning i omedelbart dessförinnan föreliggande rätt till avlöningsförstärkning. Samma regel gäller för övrigt om häradshövding jämlikt 13 § statens allmänna avlöningsreglemente förflyttas till annan tjänst.

Lönegruppsindelningen fastställs av Kungl. Maj:t inom en av riksdagen angiven ram.

Lönegruppsindelningen av domsagorna tillkom i samband med att sportelsystemet avskaffades och domsagoförvaltningen förstatligades. Därvid uttalades, att omplacering av domsaga i lönegrupp borde ske om arbetsförhållandena undergick betydande och varaktig ändring. Vidare borde en allmän omprövning av gruppindelningen äga rum efter en längre tids förlopp. I överensstämmelse härmed företogs under åren 1943—1951 ändringar i lönegruppsindelningen beträffande enstaka domsagor i samband med stads läggande under landsrätt eller andra områdesregleringar ävensom, i ett fall, i samband med de militära målens överflyttande till allmän domstol. Den första allmänna översynen av lönegruppsindelningen verkställdes under år 1951 av hovrättspresidenten Ivar Wieslander och häradshövdingen

¹ Hovrättspresidenten Björn Kjellin och byråchefen Ingmar Wetterblad.

Gösta Siljeström såsom särskilt tillkallade utredningsmän. Resultatet av denna översyn redovisades i en den 1 november 1951 avlämnad promemoria med förslag till ändringar i lönegruppsindelningen för rikets domsagor. På grundval av detta förslag fastställde Kungl. Maj:t den 20 juni 1952 — efter av riksdagen givet bemyndigande — ny lönegruppsindelning för domsagorna att gälla från och med den 1 juli 1952. Sedermera har i samband med ändringar i den judiciella indelningen omplacering av enskilda domsagor ägt rum.

Vissa domsagor, som nedflyttats till lägre lönegrupp, kvarstår i den högre lönegruppen intill dess vakans å häradshövdingeämbetet uppkommit.

Av rikets domsagor, som nu är 118 mot 117 år 1952, tillhör för närvarande 16 (mot 19 år 1952) lönegrupp I, 22 (23) lönegrupp II, 38 (36) lönegrupp III, 35 (31) lönegrupp IV samt 7 (8) lönegrupp V.

Utredningsmännen har i frågorna huruvida en differentiering av häradshövdingarnas löner är påkallad och om antalet lönegrupper även med hänsyn till nuvarande förhållanden är lämpligt avvägt anfört bl. a. följande.

Vid tillkomsten av det nuvarande lönesystemet för häradshövdingarna ansågs en viss spännvidd böra råda mellan lönerna i olika domsagor med hänsyn framför allt till arbetsbördan och det därmed förenade ansvaret. Även andra omständigheter, såsom kansliortens karaktär och belägenhet, ansågs påkalla differentiering av lönerna. I huvudsak samma principer låg till grund för 1952 års ändringar i lönegruppsindelningen.

Vad beträffar arbetsbelastningen är ovedersägligt att betydande skillnader föreligger mellan domsagorna. Till belysande härav må endast nämnas, att antalet årligen inkomna tviste- och brottmål i vissa domsagor icke överstiger 200 medan det i andra utgör mera än 1 000. Ofta göres gällande att en dylik skillnad endast obetydligt återverkar på häradshövdingarnas arbetsbörda, enär i de större domsagorna en stor del av den dömande verksamheten utövas av biträdande domare. Om i en domsaga, där tingsdomare finnes anställd, årligen handlägges 600 mål och dessa fördelas lika mellan häradshövdingen och tingsdomaren, vore häradshövdingens arbetsbörda i en sådan domsaga sålunda icke större än arbetsbördan för en häradshövding i domsaga utan biträdande domare, där 300 mål handlades under samma tid. Vad sålunda invänts är otvivelaktigt riktigt såvitt gäller den dömande verksamheten, och en granskning av det statistiska materialet från domsagorna visar, att häradshövdingarna i domsagor utan biträdande domare ofta har att handlägga flera mål än häradshövdingarna i domsagor med en eller flera biträdande domare. Över huvud torde det förhålla sig så, att den mest tyngande arbetsbördan i fråga om den dömande verksamheten åvilar häradshövdingar i domsagor, där arbetsmängden endast obetydligt understiger den, som erfordras för att ytterligare domarpersonal skall anställas. Å andra sidan är de organisatoriska och administrativa göromålen självfallet mest omfattande i de större domsagorna, vilket särskilt gäller efter den år 1958 genomförda överflyttningen av vissa administrativa göromål från hovrätterna till häradshövdingarna. Enligt utredningsmännens mening bör frågan om en differentiering av häradshövdingarnas löner är påkallad besvaras med utgångspunkt huvudsakligen från skiftningarna i den totala arbetsbelastningen i domsagorna. Ur samhällssynpunkt måste det nämligen allttjämt anses som ett intresse av största vikt, att de erfär-

nare och skickligare domarna söker sig till de mest arbetsbelastade domsagorna. Om differentieringen av lönerna avskaffades skulle detta, som 1937 års domsagoutredning befarade, kunna medföra att de dugligaste domarna sökte sig till de mindre domsagorna, en utveckling som ur allmän synpunkt måste te sig betänklig. Liksom vid tidigare lönegruppsindelningar bör emellertid hänsyn tagas även till skiftningar i häradshövdingarnas personliga arbetsbörda. Gränserna mellan de olika lönegrupperna bör därför avpassas så, att de inte sammanfaller med de gränser som uppställts för anställande av ytterligare domarpersonal.

Även om differentieringen av häradshövdingarnas löner således är välgrundad, innebär detta inte med nödvändighet att det nuvarande antalet lönegrupper alltför är väl avvägt. Sådana förskjutningar kan ha skett beträffande arbetsbelastningen i domsagorna att ett annat antal lönegrupper kan visa sig mera ändamålsenligt. I detta hänseende kan alltför sägas, att arbetsbelastningen i de flesta domsagorna ökat kraftigt under senare år. Redan en flyktig granskning av det statistiska materialet ger vid handen att arbetsbördan i ett relativt stort antal domsagor vuxit till den mängd som tidigare ansågs utmärkande för domsagorna i de högsta lönegrupperna. Denna utveckling återspeglas jämväl i viss mån i domsagornas personalstater. Enligt 1943 års personalorganisation skulle vid sidan om häradshövdingen finnas tingsdomare endast i ett tiotal domsagor. Enligt den nu gällande personalorganisationen finnes tingsdomare i 31 domsagor. Det kan med hänsyn till denna utveckling ifrågasättas om det fortfarande bör finnas fem lönegrupper. Med en minskning av antalet lönegrupper skulle framför allt vinnas att gränserna mellan de olika grupperna bleve klarare. Utredningsmännen har emellertid ansett det möjligt, att även under nuvarande förhållanden åstadkomma en tillfredsställande gränsdragning mellan de olika lönegrupperna. Vid en överläggning, som utredningsmännen hållit med representanter för föreningen Sveriges häradshövdingar, har ej heller uttryckts önskemål om ändrat antal lönegrupper. Utredningsmännen har även beaktat, att utredning för närvarande pågår om rådhusrätternas framtida ställning. Om denna leder till förstatligande av rådhusrätterna, lär det i samband därmed bli nödvändigt att genomgå hela underrättsorganisationen, och vid en sådan genomgång torde även lönegruppsindelningen för domsagorna upptagas till ny prövning.

Det av utredningsmännen framlagda förslaget bygger i första hand på en jämförelse mellan domsagorna på grundval av rättsstatistiska uppgifter. Därutöver har utredningsmännen i likhet med vad som skedde vid 1952 års översyn beaktat även andra omständigheter, nämligen besvärliga fastighetsförhållanden i vissa delar av Kopparbergs län, betydande avstånd till tingsställen och andra förrättningsplatser, behovet av att anlita tolk samt domsagas läge invid storstad.

Utredningen utmynnar i det förslaget, att lönegrupp I minskas med 8 domsagor till 8, grupp II ökas med 6 domsagor till 28, grupp III minskas med 8 domsagor till 30, grupp IV ökas med 4 domsagor till 39 samt grupp V ökas med 6 domsagor till 13. Ändringarna föreslås träda i kraft vid ingången av budgetåret 1961/62 sålunda, att uppflyttningarna äger rum från och med den 1 juli 1961 medan nedflyttningarna sker successivt vid vakanser. Fullt genomfört innebär förslaget en årlig kostnadsökning med 36 720 kronor.

Under en övergångstid kan kostnadsökningen emellertid — även på grund av att ett antal häradshövdingar efter 1952 års ändringar i lönegruppsindelningen fortfarande kvarstår i en högre lönegrupp — komma att uppgå till olika belopp. För budgetåret 1961/62 beräknas kostnadsökningen till 36 600 kronor.

Utredningsmännen har ansett sig böra framhålla att erinringar kan göras mot det tillgängliga statistiska materialet och uttalat att sedan erfarenhet nu har vunnits av det nya rättegångsförfarandet en grundlig översyn av rättsstatistiken bör göras.

Y t t r a n d e n över utredningen har avgivits av *rikets hovrätter*, envar beträffande domsagor inom sin domvärjo, *statskontoret*, *statistiska centralbyrån*, *statens lönenämnd* samt *föreningen Sveriges häradshövdingar* och *Sveriges akademikers centralorganisation*.

Remissorganen har icke haft någon väsentlig erinran mot utredningsmännens metoder för bedömning av det förefintliga statistiska materialet liksom ej heller mot deras bearbetning av detsamma och därav föranledda förslag. Emellertid understryker samtliga remissinstanser vikten av att en omläggning av statistiken över domstolarnas verksamhet kommer till stånd och att i samband med en sådan omläggning en metod utarbetas som i möjlig mån medger en objektiv mätning såväl av domsagornas totala arbetsbörda som av de olika delarna därav. Vissa myndigheter anser att lönegruppsindelningen mycket förlorat i betydelse. Genom att avlöningsförstärkningarnas belopp endast höjts obetydligt medan själva lönebeloppen stigit kraftigare och samtidigt skatterna skärpts spelar gruppindelningen ekonomiskt en mindre roll. Tillika hävdar dessa myndigheter att biträdande domare ju anställs i de större domsagorna varför häradshövdingarna i dessa domsagor, såvitt avser den dömande verksamheten, generellt sett icke har större arbetsbörda än häradshövdingarna i de mindre domsagorna.

Såvitt avser de enskilda förslagen har hovrätterna i allmänhet uttalat sig för en viss försiktighet i fråga om nedflyttning av domsaga till lägre lönegrupp. Å andra sidan har vissa hovrätter stundom funnit domsaga böra uppflyttas i högre lönegrupp än den utredningsmännen förordat i sitt förslag. De flesta remissinstanserna har förutsatt att en översyn på nytt måste verkställas i samband med rådhusrätternas förstatligande.

Statskontoret, som i stort sett ansett sig kunna godtaga de sakkunnigas förslag, har ifrågasatt om ej behovet av en differentiering av häradshövdingarnas löner genom en lönegruppsindelning av domsagorna bör bli föremål för allsidig översyn vid lämplig tidpunkt. Särskilt den fortgående utbyggnaden av antalet biträdande domare vid häradsrätterna, vilken har till följd en utjämning av omfattningen av häradshövdingarnas dömande verksamhet, talar för att en dylik översyn kommer till stånd. Skulle det härvid anses, att lönegruppsindelningen bör bibehållas, finner ämbetsverket angeläget, att i vart fall en begränsning av antalet lönegrupper överväges. Rå-

dande skiljaktigheter i fråga om arten och omfattningen av häradshövdingarnas arbetsuppgifter synes knappast motivera en uppdelning av domsagorna i så många lönegrupper som fem.

Statens lönenämnd har anfört likartade synpunkter.

Statistiska centralbyrån har framhållit att processtatistiken numera är uppförd på centralbyråns arbetsprogram bland de statistikgrenar vilka i mån av tillgängliga resurser bör bli föremål för en översyn i rationaliserings- och kvalitetsförbättrande syfte. Centralbyrån är beredd att genom sitt utredningsinstitut låta sig representeras i en arbetsgrupp för överläggningar i hithörande frågor.

Föreningen Sveriges häradshövdingar anser, i likhet med utredningsmännen, att differentieringen av häradshövdingarnas löner alltjämt är välgrundad och att antalet lönegrupper för närvarande bör lämnas oförändrat. Utredningens förslag till ny lönegrupsindelning är baserat på överväganden av i huvudsak samma art, som kommit till användning vid tidigare beslut om lönegrupsindelningar. Föreningen har ingen väsentlig erinran mot utredningsmännens metoder för bedömning av det statistiska materialet och ej heller mot deras bearbetning av detsamma. Utredningsmännens allmänna uttalanden om gränserna mellan de olika lönegrupperna finner sig föreningen kunna godtaga med allenast det påpekan det, att det synes ovisst om tillräcklig hänsyn tagits till de särskilda förhållandena i domsagor på gränsen till sekreterardomsagor. Dessa domsagor anses kräva väsentligt större arbetsinsats av häradshövdingen än många domsagor med sekreterare eller tingsdomare. I övrigt får föreningen hänvisa till de yttranden, som enskilda häradshövdingar i ärendet avger till hovrätterna. Särskilt gäller detta de synpunkter, som kan anläggas på lönegrupsplaceringen av vissa domsagor med obekväm kansliort, bl. a. i övre Norrland.

Sveriges akademikers centralorganisation anser i likhet med utredningen att differentiering av häradshövdingarnas löner alltjämt är välgrundad. I utredningsmännens uppdrag har icke ingått att göra en förutsättningslös prövning av häradshövdingarnas löneställning, utan utredningen har endast haft att företaga en omprövning av inplaceringen av de särskilda domsagorna i de olika lönegrupperna. SACO vill likväl icke underlåta att i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på att häradshövdingarnas löneställning sedan domsagoregleringen 1943 undergått en relativ försämring. Vid 1951 års chefslöne reglering kom häradshövdingarna sålunda icke i åtnjutande av samma löneförbättring som andra statstjänstemän i motsvarande lönegrad. Häradshövdingarnas avlöningsförstärkningar har icke heller till fullo uppräknats med hänsyn till den inträdda penningvärdeförsämringen. Ur rättsvärdens synpunkter inger denna utveckling starka betänkligheter. SACO har icke i princip något att erinra mot utredningsmännens beräkningsnormer såsom dessa har tillämpats på det statistiska materialet. Utredningsmännen uttalar, att vid sidan av det statistiska materialet hänsyn skall tas till vissa särskilda förhållanden i domsagorna såsom domsagans läge, betydande avstånd till tingsställena m. m. Det förefaller emellertid SACO

som utredningsmännen icke i tillräcklig utsträckning skulle ha beaktat dessa särskilda förhållanden vid inplaceringen av domsagorna i lönegrupper. SACO har självfallet icke möjlighet att ingå på en prövning av utredningens förslag för de olika domsagorna utan vill endast framhålla angelägenheten av att speciell uppmärksamhet ägnas de särskilda förhållandena vid den slutliga granskningen av förslaget.

Y r k a n d e n

Hovrätterna (skr. 2/8, 24/8, 29/8, 30/8, 1/9, 3/9 1960) hemställer, att anslaget höjes med avrundat 4 992 000 kronor.

Ökning
eller
minskning

I. Personalförstärkningar

A. Landsrättsförläggningar

Göta hovrätt

Lidköpings förenande med Kinnefjärdings, Kinne och Kållands domsaga

Höjd avlösningsförstärkning för häradshövdingen genom
uppflyttning av domsagan från lönegrupp I till lönegrupp
IV, 1 tingssekreterare, 1 kansliskrivare Ao 10 — förste
kansliskrivare Ao 12, 1 kontorist Ao 9, 1 kanslibitråde
Ao 7 — kontorist Ao 9, 1 biträde Ae 5 + 56 328

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Ystads förenande med Vemmenhögs, Ljunits och Herrestads domsaga

1 tingsdomare Bo 1, 1 kanslist Ao 13, 1 kontorist Ao 9,
1 biträde rb Ae 5 + 83 508

B. Domarpersonal

1) 8 tingsdomare B 1 + 342 720

Svea hovrätt: 3 Bo 1 (Södra Roslags, Solna och Mellansysslets domsagor)

Hovrätten över Skåne och Blekinge: 3 Bo 1 (Bräkne och Karlshamns, Luggude samt Listers och Sölvesborgs domsagor)

Hovrätten för Västra Sverige: 1 Bg 1 (gemensam för Askims och Mölndals samt Hisings, Sävédals och Kungälvss domsagor)

Hovrätten för Övre Norrland: 1 Bo 1 (Gällivare domsaga)

2) 12 tingssekreterare samt fiskal under 26 månader ... + 369 220

Svea hovrätt: 7 tingssekreterare (Stockholms läns västra, Södertörns, Svartlösa, Nyköpings, Västman-

Ökning
eller
minskninglands mellersta, Västmanlands östra, Västerbergslags
domsagor)Göta hovrätt: 2 tingssekreterare (Vartofta och Frö-
kinds samt Tjusts domsagor)Hovrätten över Skåne och Blekinge: Fiskal med tjänst-
göring som tingssekreterare, 26 månaderHovrätten för Nedre Norrland: 2 tingssekreterare (Boll-
näs och Medelpads östra domsagor)Hovrätten för Övre Norrland: 1 tingssekreterare (Luleå
domsaga)

C. Tingsnotarier och icke rättsbildade biträden

1) 24 tingsnotarier (Svea hovrätt 11, hovrätten över Skåne och Blekinge 8, hovrätten för Övre Norrland 5)	+	452 622
2) 2 tingsnotarieaspiranter (hovrätten för Västra Sverige)	+	34 152
3) 1 kanslibiträde Ao 7 (hovrätten över Skåne och Ble- kinge)	+	12 264
4) 50 $\frac{1}{2}$ biträden rb Ae 5 (Svea hovrätt 20, Göta hovrätt 12, hovrätten över Skåne och Blekinge 11 $\frac{1}{2}$, hovrätten för Västra Sverige 5, hovrätten för Övre Norrland 2)	+	519 246

II. Personalminskningar

A. Domarpersonal

1) 4 tingssekreterare/fiskalskompetenta biträden	—	103 344
Hovrätten över Skåne och Blekinge: 3 tingssekreterare (Bräkne och Karlshamns, Luggude samt Listers och Sölvesborgs domsagor; jfr p. I B 1)		
Hovrätten för Övre Norrland: 1 fiskalskompetent bi- träde (Luleå domsaga; jfr p. I B 2)		

B. Tingsnotarier och icke rättsbildade biträden

1) 5 tingsnotarier (hovrätten för Övre Norrland; jfr p. I C 1)	—	99 180
2) 2 biträden rb Ag 5 (hovrätten för Övre Norrland; jfr p. I C 4)	—	22 440

III. Tjänsteförändringar

A. Domarpersonal

1 fiskalskompetent biträde — tingssekreterare (hovrätten för Västra Sverige; Hallands norra domsaga)	—	
---	---	--

B. Icke rättsbildade biträden

1) 2 kansliskrivare Ao 10 — förste kansliskrivare Ao 12 (Svea hovrätt)	+	3 432
---	---	-------

		Ökning eller minskning
2) 4 kanslibiträden Ao 7 — kontorister Ao 9 (hovrätten över Skåne och Blekinge 2, hovrätten för Västra Sverige 2)	+	5 328
3) 2 biträden rb Ae 5 — kanslibiträden Ao 7 (Svea hovrätt)	+	4 848

IV. Omräkning

A. 1960 års lönerevision	+	378 180
B. Reglerad befordringgång för fiskaler (prop. 1960: 150) ..	+	639 951
C. Reglerad befordringgång för biträdespersonal 12 biträden rb Ae 5 — kontorsbiträden Ao 5 (Svea hovrätt 10, hovrätten för Nedre Norrland 2), 6 kontorsbiträden Ao 5 — biträden rb Ae 5 (Göta hovrätt)	+	7 488
D. Vikariatsersättningar och avlöningsförstärkning åt vikarier för häradshövdingar	+	20 000
E. Tjänstetidsbefordran (Göta hovrätt och hovrätten för Nedre Norrland)	—	888
F. Uppräkning av kallortstillägg (hovrätten för Övre Norrland)	+	6 000
G. Højning av rörligt tillägg	+	2 230 767
H. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter	+	51 800
		<u>+4 992 002</u>

Motiv

Samtliga hovrätter hävdar att domsagoorganisationen måste förstärkas högst avsevärt för att bemästra det synnerligen ansträngda arbetsläget. Sålunda anför *Svea hovrätt* bl. a. följande.

Omorganisationen av kansliarbetet i häradsrätterna är nu, med ett fåtal undantag, genomförd för hovrättens område. Härigenom har en rad kvalificerade arbetsuppgifter överförts från tingsnotarierna till icke rättsbildade biträden. På grund av den tidigare underbemanningen i många domsagor och den alltmer ökade arbetsbördan har det icke varit möjligt att minska antalet tingsnotarier i samma mån som biträdespersonalen utökats. I stället torde en viss inskränkning ha inträtt i tingsnotariernas olönade övertidsarbete, som emellertid alltjämt på många håll är mycket betungande. Därtill kommer att hovrätten, då fiskalskåren icke varit tillräcklig för att bemästra domsagornas stigande arbetsbörda, varit nödsakad att i ökad utsträckning låta tingsnotarier hålla ting. Trots detta har den sammanlagda, i justitiedepartementets statistiska sammanställningar redovisade målbalansen vid häradsrätterna under Svea hovrätt under år 1959 ökat från 4 768 till 5 158 eller med 8,2 %. Denna utveckling kan ge upphov till allvarliga olägenheter för den rättssökande allmänheten. I fråga om inskrivningsärendena har den ökade arbetsbelastningen på vissa håll medfört så långa expeditionslider, att justitieombudsmannen gjort särskilda hänvänelser till hovrätten.

Den ständigt stigande arbetsmängden vid häradsrätterna kan enligt hovrättens uppfattning komma att nödvändiggöra en ingående undersökning av underrättsorganisationen, varvid t. ex. domsagoindelningen och frågan om den lämpligaste storleken för en domsaga bör övervägas. En dylik undersökning kan dock icke väntas medföra några praktiska resultat inom de närmaste åren, bl. a. på grund av sambandet med andra utredningar. Sålunda torde stadsdomstolsutredningen och fastighetsbildningskommittén komma att framlägga förslag, som kan få stor betydelse för underrättsorganisationen.

Enligt hovrättens mening är det emellertid nödvändigt, att snara åtgärder vidtages för att avhjälpa angivna svårigheter. Den närmast till hands liggande åtgärden vore att ställa flera fiskalsutbildade arbetskrafter till domsagornas förfogande, eftersom den nu tillgängliga domarpersonalen uppenbarligen är otillräcklig. Med hänsyn till de redan nu bekymmersamma befordringsutsikterna vore det emellertid oklokt att kraftigt öka fiskalskadern utan en samtidig, betydande ökning av antalet högre tjänster, och en dylik utökning av domarkåren möter betänkligheter ur olika synpunkter.

Det synes därför önskvärt, att det trängande behovet av arbetskraftstillskott på annat sätt tillgodoses. Hovrätten ifrågasätter, om icke detta lämpligen kunde ske dels genom en väsentlig ökning av antalet tingsnotarier och dels genom att tingsnotarierna lämnas något större befogenheter. Anställandet av flera tingsnotarier behöves ej innebära en ökning av domarkåren. Tingsutbildningen anses vara så värdefull såväl för statlig och kommunal förvaltning som för näringslivet, att ett ökat antal tingsutbildade juris kandidater säkerligen utan svårighet skulle kunna erhålla lämpliga platser utanför domarkarriären. Det är också i allmänhet gott om sökande till ledigförklarade aspiranttjänster i domsagorna. För hovrätternas del skulle dessutom en ökning av antalet tingsnotarier innebära en värdefull utvidgning av rekryteringsunderlaget, som på senare tid har krympt på grund av den ökade efterfrågan på jurister inom näringslivet. Vidare må framhållas, att den genomförda omfördelningen av domsagoarbetet, som givit tingsnotarierna mera rent juridiskt arbete och därigenom bättre domarutbildning, bör utnyttjas genom att mera kvalificerade uppgifter överlämnas till tingsnotarier. Hovrätten får därför föreslå en översyn av domsagostadgans behörighetsregler i syfte att ge tingsnotarierna ökad befogenheter.

Med hänsyn till den angivna arbetskraftssituationen i domsagorna är det uppenbarligen nödvändigt, att en medelsreserv fortfarande finnes tillgänglig för mötande av tillfälliga och oförutsebara personalbehov. Det synes också klart, att den innevarande budgetår tillgängliga medelsreserven är alldeles otillräcklig.

Hovrätterna understryker vidare att den starka byggnadsverksamheten särskilt inom områden kring de större städerna medfört en väsentlig ökning av arbetet på inskrivningsavdelningarna. Den livliga exploateringsverksamheten för sommarstugebebyggelse påverkar arbetsbördan på liknande sätt.

Beträffande de enskilda yrkandena om personalförstärkningar och tjänsteförändringar hänvisas till handlingarna.

Departementschefen

Det av särskilda utredningsmän framlagda förslaget till lönegrupsindelning upptar oförändrat fem lönegrupper för domsagorna och bygger i första

hand på rättsstatistiska uppgifter för åren 1955—1958. Såsom uttalats av utredningsmännen och jämväl framförts vid remissbehandlingen av förslaget kan åtskilliga erinringar göras mot det statistiska material som funnits tillgängligt. I likhet med de hörda myndigheterna har jag emellertid i stort sett ansett mig kunna godtaga utredningsmännens metoder att bearbeta det samma och ställa domsagorna i relation till varandra. Vid överbägandena inom departementet har dock, särskilt av hänsyn till gränfallen mellan grupperna, materialet kompletterats bl. a. med 1959 års arbetssiffror. Av rikets domsagor bör enligt min mening följande antal nedflyttas, nämligen en från grupp III till grupp II, två från grupp IV till grupp III samt två från grupp V till grupp IV. Uppflyttas bör åtta från grupp I till grupp II, sex från grupp II till grupp III, fjorton från grupp III till grupp IV samt tre från grupp IV till grupp V. Resultatet skulle bli 8 domsagor i grupp I, 25 domsagor i grupp II, 31 domsagor i grupp III, 46 domsagor i grupp IV samt 8 domsagor i grupp V. I likhet med vad som tidigare skett bör denna ram fastställas av riksdagen, varefter det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att inom densamma omflytta domsagorna. Därutöver bör Kungl. Maj:t erhålla riksdagens bemyndigande att med anledning av stads förening med domsaga eller annat särskilt förhållande verkställa uppflyttningar motsvarande högst sex domsagors hänförande till närmast högre lönegrupp.

Beträffande sättet för den nya indelningens genomförande ansluter jag mig till förslagets ståndpunkt. De tillämnade nedflyttningarna av domsagorna i lägre lönegrupper bör alltså ej påverka löneställningen för nuvarande häradshövding i sådan domsaga. Under en övergångstid kan den nya lönegruppsindelningen — delvis även på grund av att ett antal häradshövdingar efter 1952 års ändringar i lönegruppsindelningen fortfarande kvarstår i en högre lönegrupp — föranleda en kostnad av varierande storlek. För budgetåret 1961/62 bör anslaget för den nya lönegruppsindelningens genomförande uppräknas med i runt tal 35 000 kronor. Fullt genomförd kommer den nya indelningen att medföra en årlig utgiftsökning med 36 500 kronor.

Jag övergår här efter till att behandla hovrätternas anslagsäskanden.

Kungl. Maj:t har den 21 oktober 1960, med stöd av 1 § lagen den 17 juni 1932 om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende, förordnat att rådhusrätten i Lidköping skall upphöra den 1 januari 1961 och att staden samma dag skall i judiciellt avseende förenas med Kinnefjärdings, Kinne och Kållands domsaga. Vidare har — jämlikt riksdagens bemyndigande och med beaktande av det underlag för lönegruppsindelning för domsagorna varför redogörelse nyss lämnats — den 2 december 1960 föreskrivits att nämnda domsaga från och med ingången av år 1961 skall vara placerad i lönegrupp IV mot tidigare lönegrupp I. Med utnyttjande av förefintlig medelsreserv under anslaget har Kungl. Maj:t därtill beslutat om fiskals- och annan personal under återstoden av löpande budgetår.

Från och med ingången av budgetåret 1961/62 bör — med anledning av Göta hovrätts förslag — i domsagan inrättas ytterligare två tjänster för icke

rättsbildad personal. Vidare har beräknats att en hovrättsfiskal skall avlönas ur medelsreserven och tjänstgöra i domsagan.

Kungl. Maj:t har vidare den 3 juni 1960, med stöd av nyssnämnda lag av år 1932, förordnat att rådhusrätten i Ystad skall upphöra den 1 januari 1961 och att staden samma dag i judiciellt avseende skall förenas med Vemmenhögs, Ljunits och Herrestads domsaga. Därefter har — enligt riksdagens bemyndigande och med beaktande av det underlag för lönegruppsindelning för vilken redogörelse nyss lämnats — den 2 december 1960 föreskrivits att nämnda domsaga från och med ingången av år 1961 skall vara placerad i lönegrupp IV mot tidigare lönegrupp II. Vidare har Kungl. Maj:t med utnyttjande av förefintlig medelsreserv under anslaget beslutat om fiskals- och annan personal under återstoden av innevarande budgetår.

Med anledning av förslag av hovrätten över Skåne och Blekinge bör i denna domsaga från och med budgetåret 1961/62 inrättas en tjänst som tingsdomare i Bo 1 samt ytterligare två tjänster för icke rättsbildad personal.

Innan jag går in på de frågor som hänför sig till hovrätternas övriga anslagsäskanden vill jag något uppehålla mig vid den allmänna arbetssituationen i domsagorna. Sedan en följd av år har arbetsbördan i de flesta domsagorna ökat betydligt. Från statistiska centralbyrån har sålunda inhämtats följande uppgifter. Antalet inkomna allmänna mål har under tioårsperioden 1950—1959 ökat från 46 745 till 62 068 eller med drygt 30 %. Inskrivningsärendena uppgick år 1950 till 327 100 och år 1959 till 463 780 och hade alltså ökat med drygt 40 %. Antalet lagsökningar och betalningsförelägganden hade under samma tid fördubblats från 44 925 till 91 800. Personalförstärkningar har som en följd av arbetsutvecklingen tillförts domstolarna. Den dömande personalen i domsagorna, 48 fiskaler inräknade, uppgick år 1950 till 185 arbetskrafter. År 1959 var motsvarande totalsiffra 217, inklusive 63 fiskaler. Den ordinarie domarpersonalen har därmed ökat från 137 till 154 eller med 12 %. Fiskalshjälpen har som nyss nämnts under år 1960 utgjort 63 arbetskrafter mot 48 år 1950 och därmed stigit med 31 %. Domsagoorganisationen har jämväl förstärkts med tingsnotarier och icke rättsbildade biträden. Antalet befattningshavare i dessa kategorier för åren 1950 och 1960 uppgick till 294 resp. 309 och 467 resp. 653. Utöver de personella förstärkningarna har på grundval av organisationsnämndens förslag domsagorna utrustats med tekniska hjälpmedel och en ändrad arbetsindelning genomförts (jfr II ht 1958, s. 13 och 1959, s. 13). I detta sammanhang vill jag också påpeka att förhållandet mellan antalet notarier och antalet icke rättsbildade biträden ändrats. Trots de personalförstärkningar och andra åtgärder som vidtagits har arbetsbalanserna fortsatt att stiga. Detta har påtalats i justitieombudsmannens ämbetsberättelser år 1958, s. 142 och år 1960, s. 96 och 97. Hovrätternas föreliggande anslagsäskanden uppvisar också krav på kraftiga förstärkningar.

Någon minskning i arbetsökningen synes mig med hänsyn till samhällsutvecklingen icke vara att vänta. I rådande läge vill jag därför förorda att domsagorna för budgetåret 1961/62 erhåller avsevärt ökade resurser.

Jag anser att fem nya tingsdomartjänster bör inrättas. Härjämte bör den

tingsdomartjänst som år 1959 beslutats för Skövde domsaga men som till följd av särskild framställning från häradshövdingen i domsagan icke tillsatts, utnyttjas för annan domsaga. Sammanlagt bör sålunda sex dylika tjänster stå till förfogande. På framställning av hovrätterna bör — utöver den tjänst i Vemmenhög, Ljunits och Herrestads domsaga, som jag nyss i annat sammanhang förordat — en tingsdomartjänst inrättas i var och en av Södra Roslags, Solna, Bräkne och Karlshamns, Luggude och Gällivare domsagor.

Därvid bör tingssekreterartjänsterna slopas i Södra Roslags, Bräkne och Karlshamns, Luggude och Gällivare domsagor.

Hovrätterna har begärt att ett antal tjänster inrättas för biträden som hittills avlönats ur medelsreserven men vilka stadigvarande erfordras inom den ordinarie personalorganisationen. Jag tillstyrker inrättande av 20 sådana tjänster.

Av de nya biträdestjänsterna torde få inrättas i Södra Roslags domsaga en såsom kanslibitråde i Ao 7, i Kinnefjärdings, Kinne och Kållands domsaga en såsom förste kansliskrivare i Ao 12 och två såsom kontorist i Ao 9, i Oxie och Skytts domsaga en såsom kontorist i Ao 9 samt i Vemmenhög, Ljunits och Herrestads domsaga en såsom förste kansliskrivare i Ao 12 och en såsom kontorist i Ao 9. Följande tjänster torde utgå ur organisationen, nämligen i Kinnefjärdings, Kinne och Kållands domsaga en tjänst såsom kansliskrivare i Ao 10 och en tjänst såsom kanslibitråde i Ao 7 samt i Vemmenhög, Ljunits och Herrestads domsaga en tjänst såsom kansliskrivare i Ao 10. Övriga bör inrättas såsom kontorsbiträdestjänster. Som en förutsättning för inrättande av de nya tjänsterna bör gälla att de allmänna riktlinjer för arbetsindelningen, som angavs i 1959 års statsverksproposition (II ht s. 42), följes.

Med hänsyn till mitt bedömande av arbetssituationen i domsagorna anser jag att medelsreserven under anslaget bör uppräknas med 952 000 kronor.

Häri inbegriper jag ett belopp av 215 000 kronor att i första hand göra det möjligt för Kungl. Maj:t att träffa beslut jämlikt bestämmelserna i 1932 års lag om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende. Beträffande medelsreservens användning vill jag erinra om nödvändigheten att företrädesvis utnyttja icke rättsbildad personal för kansliarbetet, tingsnotarier för att biträda domarna i deras verksamhet samt att i görligaste mån begränsa användningen av fiskalernas arbetskraft. Jag vill i detta sammanhang nämna, att frågan om ökad behörighet för såväl tingsnotarier som icke rättsbildade biträden är föremål för övervägande inom departementet.

Övriga yrkanden är jag icke beredd tillstyrka.

De av mig i det föregående framlagda förslagen föranleder, att anslaget för budgetåret 1961/62 bör uppräknas med 1 079 000 kronor. Härtill kommer 3 171 000 kronor för automatiska utgiftsökningar. Anslaget bör sålunda för budgetåret 1961/62 uppföras med 25 707 000 kronor och fördelas på olika poster på sätt framgår av följande avlöningsstat.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i per-

sonalförteckningen för häradsrätterna, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för häradsrätterna att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	10 557 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	9 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	9 222 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	5 523 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	396 000
Summa kronor	25 707 000

c) till *Häradsrätterna*: *Avlöningar* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 25 707 000 kronor.

[22] 9. Häradsrätterna: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	1 339 000	1 304 359
1960/61 (statsliggaren s. 121)	1 450 000	
1961/62 förslag	1 527 000	

Y r k a n d e n

Hovrätterna (skr. 2/8, 24/8, 29/8, 30/8, 1/9, 3/9 1960) hemställer, att anslaget höjes med 85 900 kronor.

	Ökning eller minskning
1. Sjukvård m. m.	+ 500
2. Reseersättningar	— 15 000
3. Expenser	+ 100 400
	+ 85 900

M o t i v

2. *Reseersättningar*. Utgift 1959/60 412 889; anvisat 1960/61 480 000. — Nedräkningen, som föreslås av Göta hovrätt, föranledes av minskad belastning.

3. *Expenser*. Utgift 1959/60 849 696; anvisat 1960/61 858 000. — Hovrätterna begär för löpande utgifter under respektive expensposter en ökning

med sammanlagt 92 100 kronor. Såsom allmän motivering anföres, att medelsbehovet stegrats på grund av häradsrätternas växande arbetsbörda och inträffade prisstegringar. I ett stort antal domsagor har anskaffning för sådana ändamål, som skall tillgodoses under anslagsposten, måst eftersättas. Flera hovrätter framhåller, att tingshusbyggnadsskyldige i domsagorna under det gångna budgetåret påtagit sig utgifter av expensnatur, vilka bort bestridas av statsmedel. För engångsutgifter beräknas, sedan för budgetåret 1960/61 anvisade engångsbelopp å 36 400 kronor frändragits, ytterligare 8 300 kronor, huvudsakligen för inköp av skrivmaskiner. Totalt äskas således under posten (92 100 + 8 300) 100 400 kronor.

Departementschefen

Anslagsposten till sjukvård m. m. bör höjas med 8 000 kronor, medan posten till reseersättningar torde kunna minskas med 30 000 kronor.

Yrkandena om ytterligare medel till expenser biträder jag såtillvida, att jag förordar en höjning av posten med 99 000 kronor, varav för engångsutgifter 41 700 kronor.

I enlighet med det anförda föreslår jag, att anslaget uppräknas med (+ 8 000 — 30 000 + 99 000) 77 000 kronor och uppföres med 1 527 000 kronor. Vid anslagsberäkningen har jag förutsatt att 75 000 kronor, eller samma belopp som för budgetåret 1960/61, får disponeras för oförutsebara utgifter under posten till expenser.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Häradsrätterna: Omkostnader* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 527 000 kronor.

[23] 10. Häradsrätterna: Ersättningar till nämndemän

	Anslag	Nettoutgift
1958/59	2 800 000	3 373 355
1959/60	3 200 000	3 149 890
1960/61 (statsliggaren s. 122)	3 700 000	
1961/62 förslag	3 500 000	

Anslaget för budgetåret 1960/61, som beräknats med hänsyn till kostnadsutvecklingen och belastningen under budgetåret 1958/59, har uppförts med 3 700 000 kronor. Då de för budgetåret 1959/60 uppkomna utgifterna är något mindre än de för budgetåret 1958/59 redovisade, finner jag det motiverat att anslaget, även med beaktande av den ökning av arbetskapaciteten för häradsrätterna som blir en följd av den anslagsförstärkning som jag förordat under punkten 21 i det föregående, nu nedräknas till 3 500 000 kronor.

I detta sammanhang vill jag omnämna att justitiedepartementet i december 1960 påbörjat en undersökning för att utröna i vilken omfattning den

s. k. tremansnämndens från och med den 1 januari 1959 ökade behörighet i brottmål medfört att häradsrätternas tingssammanträden kommit att hållas med liten i stället för stor nämnd.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Häradsrätterna: Ersättningar till nämndemän* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 3 500 000 kronor.

[24] 11. Häradsrätterna: Anskaffande av nya fastighetsböcker för landet

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	40 000	14 075
1960/61 (statsliggaren s. 123)	90 000	
1961/62 förslag	70 000	

Till bestridande av kostnaderna för uppläggande av nya fastighetsböcker för landet finnes två reservationsanslag, ett för böckernas anskaffande och ett för böckernas uppläggande (se nästföljande punkt), det senare avsett huvudsakligen för skrivhjälp.

Vid utgången av budgetåret 1959/60 förelåg å förevarande anslag en reservation av 26 311 kronor. Med hänsyn härtill torde det vara till fyllest, att anslaget för budgetåret 1961/62 uppföres med 70 000 kronor, vilket innebär en minskning med 20 000 kronor.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Häradsrätterna: Anskaffande av nya fastighetsböcker för landet* för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 70 000 kronor.

[25] 12. Häradsrätterna: Uppläggande av nya fastighetsböcker för landet

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	10 000	27 210
1960/61 (statsliggaren s. 123)	30 000	
1961/62 förslag	55 000	

Vid utgången av budgetåret 1959/60 förelåg å anslaget en reservation av 3 790 kronor. Då det är synnerligen angeläget att arbetet med uppläggande av fastighetsböcker om möjligt intensifieras, föreslår jag att anslaget uppräknas med 25 000 kronor. I enlighet härmed hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Häradsrätterna: Uppläggande av nya fastighetsböcker för landet* för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 55 000 kronor.

[26] 13. Vattendomstolarna: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	3 301 000	2 886 254
1960/61 (statsliggaren s. 123)	3 440 000	
1961/62 förslag	4 214 000	

Yrkanden

Vattenöverdomstolen (skr. 30/5, 30/8 1960) hemställer, att anslaget höjes med avrundat 642 700 kronor.

	Ökning eller minskning
I. Personalförstärkningar	
A. Domarpersonal	
<i>Nedre Norrbygdens vattendomstol</i>	
1 vattenrättsdomare Bg 3 + avlöningsförstärkning 4 200 och	
1 vattenrättssekreterare Ag 23	+ 79 740
B. Vattenrättsingenjörer	
<i>Nedre Norrbygdens vattendomstol</i>	
1 vattenrättsingenjör Bg 3 + avlöningsförstärkning 2 400 ...	+ 50 004
C. Icke rättsbildade biträden	
<i>Nedre Norrbygdens vattendomstol</i>	
1 biträde rb Ae 5 (telefonist) och 1 biträde rb Ag 5	+ 21 432
II. Personalminskningar	
<i>Mellanbygdens vattendomstol</i>	
1 vattenrättsdomare B 3 + avlöningsförstärkning 4 200, 1	
vattenrättssekreterare Ag 21, 1 biträde rb Ae 5	— 80 700
III. Tjänsteförändringar	
Ändrad löneställning för vattenrättssekreterare	+ 48 229
IV. Omräkning	
A. 1960 års lönerrevision	+ 159 808
B. 4 biträdande vattenrättssekreterare Ag 21 — vattenrättssekreterare Ag 23 (prop. 1960: 151)	+ 11 232
C. Extra tillägg till tjänstemän inom kallortsområdet	+ 1 260
D. 2 kontorsbiträden Ao 5:7—Ae 5:5	— 2 425
E. Höjning av rörligt tillägg	+ 350 000
F. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter	+ 4 100
	+ 642 680

Motiv

I. Vattenöverdomstolen har i skrivelse den 30 maj 1960 under åberopande av framställningar av vattenfallsstyrelsen (skr. 8/4 1960) och vattenrättsdomaren T. Mellgard i Nedre Norrbygdens vattendomstol (skr. 23/4 1960) anmält, att en förstärkning av personalen vid domstolen är påkallad. Därest icke personalförstärkning tillföres domstolen, är betydande förseningar att befara beträffande vissa brådska mål inom Skellefte älvs nederbördsområde, i första hand handläggningen av målen om Hornavans reglering och korttidsreglering i älven, stadium III. Vattenöverdomstolen anser det vanskligt att bedöma för hur lång tid förstärkningen kan vara erforderlig. Med hänsyn till det antal mål, som under de närmaste 5—10 åren väntas komma att anhängiggöras vid Skellefteälvsavdelningen, torde emellertid behov av förstärkning föreligga för större delen av 1960-talet. Då det icke synes orealistiskt att räkna med, att detta behov om några år i viss utsträckning skall kunna tillgodoses med personal, som för närvarande är sysselsatt med mål från Ume älvs nederbördsområde, bör dock enligt vattenöverdomstolens mening de nu aktuella tjänsterna tills vidare endast inrättas såsom extra tjänster. För att tjänsterna skall kunna göras lockande för högt kvalificerade och erfarna befattningshavare, anser vattenöverdomstolen att innehavarna bör komma i åtnjutande av de löneförmåner, som är förenade med motsvarande ordinarie tjänster. Då några nämnvärda besparingar icke kan förväntas uppkomma på anslaget för avlöningar till icke-ordinarie personal måste, därest förstärkningen skall kunna komma till stånd under budgetåret 1960/61, särskilda medel anslås av riksdagen.

I frågan har *vattenfallsstyrelsen* i sin framställning den 8 april 1960 framhållit bl. a. följande.

Vattenfallsstyrelsen, Skellefteå stad, Skellefteå Kraftaktiebolag och Grängesverken Aktiebolag har i ansökan till vattendomstolen den 25 juli 1956 anhållit om tillstånd till reglering av Hornavan mellan höjderna + 423,10 + 426,00 m. På ett tidigt stadium i målet har sökandena tillkännagivit sin avsikt att våren 1961 taga den begärda regleringen i anspråk, och under hela målets handläggning samt även tidigare torde domstolen ha varit inställd härpå. I deldom den 3 november 1958 har vattendomstolen förklarat det begärda regleringsföretaget tillåtligt samt lämnat sökandena tillstånd att utföra vissa anläggningsåtgärder. Vidare har vattendomstolen i deldom den 1 februari 1960 lämnat sökandena tillstånd att tills vidare taga en mindre del av regleringen i anspråk. Med stöd av sålunda lämnat tillstånd har sökandena igångsatt utförande av de i nyssnämnda deldomar tillstadda åtgärderna. Betydande belopp har investerats i företaget, inrymmande också avsevärda kostnader för att genom forcering av arbetena få dessa färdiga till planerad tidpunkt. Den årliga kraftförlust som uppkommer, därest Hornavanregleringen icke skulle kunna tagas i anspråk vid beräknad tidpunkt, uppskattar vattenfallsstyrelsen till ungefär 134 miljoner kilowatttimmar vinterkraft och den årliga förlusten till följd av utebliven korttidsreglering till ca 90 miljoner kilowattimmar ekvivalent vinterdagkraft.

Under år 1961 kommer tre av de i älven nu under uppförande varande kraftstationerna att kunna tagas i bruk. För att på ett fördelaktigare sätt kunna utnyttja uttagbar vattenkraft vid dessa och tidigare uppförda kraftstationer har berörda intressenter utarbetat en ansökan om korttidsreg-

lering, stadium III, vars ingivande till vattendomstolen nu är omedelbart förestående. Intressenterna har härvid räknat med att tillstånd till denna korttidsreglering skall kunna föreligga vid ungefär samma tidpunkt som ianspråktagandet av de under uppförande varande kraftstationerna. En försening av korttidsregleringens ianspråktagande är i högsta grad beklaglig såväl med hänsyn till landets kraftförsörjning som i övrigt ur national-ekonomiska synpunkter.

Härutöver har *vattenrättsdomaren Mellgard* i sin skrivelse den 23 april 1960 anfört i huvudsak följande.

Kraftverks- och regleringsintressenterna i älven har efter gemensamma överläggningar tillkännagivit att, om ej både kraftverks- och regleringsmålen kan föras fram till dom vid av intressenterna önskade tidpunkter, kraftverksmålen bör gå före regleringsmålen. I enlighet därmed har arbetet inom domstolsavdelningen sedan några månader tillbaka inriktats på i första hand kraftverksmålen, och jag räknar för närvarande med att — med en viss reservation för Kvistforsmålet — det ej skall behöva uppkomma någon nämnvärd försening i dessa.

Beträffande Hornavanmålet är redan nu uppenbart att tillstånd till regleringens ianspråktagande icke kan meddelas till vårfloren 1961 även om förstärkning av domstolens arbetskrafter erhålles. Tidigast till 1962 års vårfloed torde sådant tillstånd kunna ges. Först helt nyligen har sökandena inkommit med utredning om skogsutdrivningens ordnande efter företagets genomförande och om iordningställande av notvarp. Dessa utredningar har ännu icke hunnit bli föremål för sådan genomgång inom domstolen att kungörelse om dem kunnat utfärdas. Av sökandena utlovad utredning om företagets inverkan på lappväsendets intressen saknas fortfarande. I målet förordnad sakkunnig angående företagets inverkan i erosionshänseende samt å brunnar, grus- och sandtäkter har ännu ej hunnit utföra erforderliga undersökningar för avgivande av utlåtande. På grund av personalbrist vid Sötvattenlaboratoriet, som i målet har sakkunniguppdrag angående företagets inverkan å fiske, dröjer det innan något utlåtande därifrån kan väntas.

Vad beträffar omförmälda korttidsreglering stadium III medför denna skadeverkningar på en omkring 10 mil lång älvsträcka mellan Vargforsen och havet, och behandlingen av detta mål kommer därför att bli ytterst tidskrävande.

Vattenrättsdomaren framhåller tillika, att handläggningen av en del av de större pågående målen vid domstolens andra avdelning har visat sig vara betydligt mera tidskrävande än tidigare antagits. Erfarenheten har vidare givit vid handen, att övertidsarbete, som hittills i mycket stor utsträckning måst förekomma vid avdelningen, icke i längden kan fortgå utan allvarlig förslitning av befattningshavarnas hälsa.

III. Vattenöverdomstolen påtalar att de ändringar som beslutats av 1960 års riksdag rörande reglerad befodringsgång för viss icke-ordinarie personal vid hovrätterna och häradsrätterna medfört, att vattenrättssekreterartjänsterna berövas den förmånligare löneställning, de tidigare haft. Vattenöverdomstolen anser det oundgängligen nödvändigt för rekryteringen till vattendomstolarna, att vattenrättssekreterarna även för framtiden erhåller en förmånligare ställning i lönehänseende än fiskaler, som tjänstgör i domsaga. Den lämpligaste metoden härför synes vara, att man liksom vid domsagotjänstgöringen anknyter till löneklassplaceringen som fiskal i hovrätt.

Vid tjänstgöring som vattenrättssekreterare bör därför fiskal i hovrätt åtnjuta lön enligt den löneklass, som med fyra enheter överstiger den löneklass, vari vederbörande är placerad.

Y t t r a n d e

Statskontoret, som yttrat sig över de i vattenöverdomstolens framställning den 30 maj 1960 begärda personalförstärkningarna, finner de skäl som anförts för en förstärkning av Nedre Norrbygdens vattendomstol med ett antal extra tjänster vägande och har intet att erinra mot bifall till framställningen i enlighet med vattenöverdomstolens hemställan.

Departementschefen

Av den lämnade redogörelsen framgår att arbetsläget vid en av vattendomstolarna är ansträngt. Trots den avsevärda utbyggnad av vattendomstolarnas organisation som skett de senaste åren anser jag därför, i likhet med statskontoret, en ytterligare förstärkning påkallad. På skäl som vattenöverdomstolen anført bör medel därvid anvisas för inrättande av extra tjänster.

Det synes mig emellertid icke ändamålsenligt och arbetsekoniskt motiverat att på sätt som hittills skett förelägga riksdagen förslag till förstärkningar av förevarande art, bestämda i detalj till tid och storlek. Arbetsbelastningen vid de olika vattendomstolarna skiftar från tid till annan. Särskilt gäller detta de norrländska vattendomstolarna, som till mycket stor del är sysselsatta med mål om kraftverk och vattenregleringar. Förhållandena kan, på grund av skiftande utbyggnadsplaner och nederbördsförhållanden m. m., utveckla sig så att under en period ett flertal vid en domstol anhängiga mål fordrar en skyndsam behandling, medan det under en annan period kan vara en jämnare arbetsbelastning. Vad nu sagts gäller i viss mån även vid de sydliga vattendomstolarna. En viss elasticitet i vattendomstolarnas organisation torde därför böra eftersträvas.

Jag anser det av dessa skäl lämpligt att en medelsreserv beräknas under anslagets icke-ordinarie post som möjliggör för Kungl. Maj:t att i förekommande fall tillföra vattendomstolarna den extra förstärkning som kan prövas erforderlig. Reserven bör motsvara kostnaderna för följande personal, nämligen vattenrättsdomare under sammanlagt 18 månader i Bg 3 jämte avlöningsförstärkning 4 200 kronor, 2 vattenrättsingenjörer i Bg 3 jämte avlöningsförstärkning 2 400 kronor, 2 vattenrättssekreterare i Ag 23, 1 kon-torist i A 9, 1 kanslibiträde i A 7 samt 2 biträden för skriv- och kontorsgöromål. Kostnaderna härför uppgår till 292 000 kronor. Med hänsyn till den extra förstärkning till Mellanbygdens vattendomstol, för vilken medel för budgetåret 1960/61 finnes anvisade, torde anslaget för ändamålet behöva höjas med endast (292 000 — 70 000) 222 000 kronor. För en förstärkning under budgetåret 1960/61 erfordras riksdagens samtycke. Jag kommer därför senare denna dag att föreslå Kungl. Maj:t att begära riksdagens medgivande att den i avlöningsstaten för vattendomstolarna upptagna anslagspos-

ten till avlöningar till icke-ordinarie personal får överskridas med högst 80 000 kronor.

I övrigt föranleder vattenöverdomstolens framställningar inga förslag från min sida.

Anslaget bör för budgetåret 1961/62 dessutom uppräknas med 552 000 kronor för automatiska utgiftsökningar. Anslaget bör sålunda uppföras med 4 214 000 kronor och fördelas på olika poster på sätt framgår av följande avlöningsstat. Vid beräkningen av anslaget har hänsyn tagits till att enligt grunderna för reglerad befordringsgång två ordinarie kontorsbiträdestjänster bör ersättas av två icke-ordinarie biträdestjänster för skriv- och kontorsgöromål.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för vattendomstolorna, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för vattendomstolorna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	1 666 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	60 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal	1 508 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	917 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	63 000
Summa kronor	4 214 000

c) till Vattendomstolorna: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 4 214 000 kronor.

[27] 14. Vattendomstolorna: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	578 100	541 579
1960/61 (statsliggaren s. 126)	624 000	
1961/62 förslag	613 000	

Y r k a n d e n

Vattenöverdomstolen (skr. 30/8 1960) anser, att anslaget kan nedräknas med 12 100 kronor.

	Minskning
1. Sjukvård m. m.	—
2. Reseersättningar m. m.	5 000
3. Bränsle, lyse och vatten	400
4. Övriga expenser	6 700
	12 100

Motiv

1. *Sjukvård m. m.* Utgift 1959/60 4 874; anvisat 1960/61 5 000.

2. *Reseersättningar m. m.* Utgift 1959/60 270 382; anvisat 1960/61 375 000. — Posten har för budgetåret 1960/61 beräknats innefatta kostnader till ett belopp av 100 000 kronor på grund av den numera beslutade ändringen av 11 kap. 97 § vattenlagen, enligt vilken parterna i vattenmål befriats från den dem tidigare åvilande skyldigheten att i viss utsträckning bestrida domstolspersonalens kostnader för resor till domstolssammanträde eller undersökning (jfr II ht 1960 s. 47 och 48 och prop. 1960: 52 s. 22 ff). Vattenöverdomstolen anser på grundval av vattenrättsdomarnas beräkningar, vid vilka jämväl beaktats nämnda lagändring, att posten för budgetåret 1961/62 kan nedräknas med 5 000 kronor.

3. *Bränsle, lyse och vatten.* Utgift 1959/60 8 731; anvisat 1960/61 11 000.

4. *Övriga expenser.* Utgift 1959/60 257 592; anvisat 1960/61 233 000. — De löpande utgifterna beräknas, bl. a. på grund av utökade lokaler för vissa vattendomstolar, stiga med 35 500 kronor. För engångsutgifter, närmast för erforderlig upprustning av inventariebeståndet vid vattendomstolarna, upptages tillhoppa 26 100 kronor. Medelsbehovet under posten beräknas sålunda öka med $(35\,500 + 26\,100)$ 61 600 kronor, vilket — sedan för budgetåret 1960/61 anvisade engångsbelopp å 68 300 kronor frändragits — innebär en nettominskning med 6 700 kronor.

Departementschefen

Jag förordar att anslagsposten till sjukvård m. m. uppräknas med 1 000 kronor. Då någon närmare erfarenhet ännu icke vunnits beträffande de kostnader, som kan komma att belasta posten till reseersättningar med anledning av den i överdomstolens framställning omförmälda ändringen i vattenlagen, är jag icke beredd att föreslå någon minskning av nämnda post. Jag förordar således, jämväl med beaktande av den förstärkning som föreslagits under närmast föregående anslagspunkt, att posten uppföres med oförändrat belopp. Icke heller synes någon nedräkning böra ske av posten till bränsle, lyse och vatten. Till övriga expenser torde för utgifter av engångskaraktär böra beräknas 20 800 kronor mot för budgetåret 1960/61 68 300 kronor, vilket innebär en minskning med 47 500 kronor. För löpande utgifter under posten förordar jag däremot i enlighet med vattenöverdomstolens framställning en ökning med 35 500 kronor. Såvitt gäller posten till övriga expenser föreslår jag sålunda en nettominskning med $(-47\,500 + 35\,500)$ 12 000 kronor.

I enlighet med det anförda föreslår jag, att anslaget nedräknas med $(+1\,000 - 12\,000)$ 11 000 kronor och uppföres med 613 000 kronor. Vid anslagsberäkningen har jag förutsatt att 15 000 kronor, eller samma belopp som för budgetåret 1960/61, får disponeras för oförutsebara utgifter under posten till övriga expenser.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen
att till *Vattendomstolarna: Omkostnader* för budgetåret
1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 613 000 kronor.

[28] 15. **Tekniska hjälpmedel m. m. vid domstolsväsendet**

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	110 000	80 740
1960/61 (statsliggaren s. 126)	110 000	
1961/62 förslag	110 000	

Föreningen Sveriges häradshövdingar har i skrivelse den 25 april 1960 hemställt, att snabbkopieringsapparater måtte få anskaffas för domsagorna samt att, i den mån så erfordras, genom dispens från gällande normalpappersförordning möjlighet skapas att använda dylika apparater för framställning av arkivhandlingar, särskilt avskrifter i inskrivningsärenden.

Sedan framställningen remitterats till utredningen för översyn av normalpappersförordningen m. m., har nämnda utredning i skrivelse den 24 oktober 1960 framhållit, att det för närvarande finns snabbkopieringsapparater, som ger en bestående bild och till vilka normalpapper kan användas. En framställning av handlingar medelst kopieringsapparater är i hög grad ägnad att minska maskinskrivningsarbetet hos myndigheterna och därmed behovet av skrivpersonal. Särskilt önskvärt torde det vara att domstolarna, exempelvis då det gäller inskrivningsärenden, lagsökningar och vattenmål, äger tillgång till kopieringsapparater.

Utredningens rekommendation är för närvarande efter remissförfarande föremål för övervägande. Därest det efter prövning skulle visa sig motiverat att för användning vid domstolarna anskaffa apparater och utensilier av här antytt slag, torde — om riksdagen icke har något att erinra här emot — kostnaderna härför få bestridas från förevarande anslag. Utgifter-na för papper torde däremot böra belasta domstolarnas omkostnadsanslag. Jag föreslår att anslaget uppföres med oförändrat belopp.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen
att till *Tekniska hjälpmedel m. m. vid domstolsväsendet*
för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av
110 000 kronor.

[29] 16. **Blanketter för domstolsväsendet**

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	140 000	175 469
1960/61 (statsliggaren s. 126)	90 000	
1961/62 förslag	200 000	

Med hänsyn till den väntade belastningen å anslaget torde detta för budgetåret 1961/62 böra höjas med 110 000 kronor.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Blanketter för domstolsväsendet* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 200 000 kronor.

D. Rättegångsväsendet i allmänhet**[30] 1. Ersättning åt domare, vittnen och parter**

	Anslag	Nettoutgift
1957/58	4 300 000	5 487 103
1958/59	5 500 000	6 129 944
1959/60	6 500 000	6 370 401
1960/61 (statsliggaren s. 127)	7 300 000	
1961/62 förslag	7 400 000	

Jag föreslår, att anslaget för budgetåret 1961/62 höjes med 100 000 kronor, samt hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till *Ersättning åt domare, vittnen och parter* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 7 400 000 kronor.

[31] 2. Kostnader enligt lagen om fri rättegång

	Anslag	Nettoutgift
1957/58	2 900 000	3 451 131
1958/59	3 600 000	3 998 742
1959/60	3 900 000	4 519 576
1960/61 (statsliggaren s. 129)	4 500 000	
1961/62 förslag	5 500 000	

Under tidigare budgetår beslutade uppräknningar av anslaget har icke visat sig motsvara medelsbehovet. Ehuru det är svårt att med någon säkerhet förutse belastningen för innevarande och nästkommande budgetår, anser jag det motiverat att anslaget för budgetåret 1961/62 höjes med 1 000 000 kronor och alltså uppföres med 5 500 000 kronor.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Kostnader enligt lagen om fri rättegång* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 5 500 000 kronor.

[32] 3. Understöd för utomprocessuell rättshjälp

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	1 500 000	1 327 099
1960/61 (statsliggaren s. 129)	1 600 000	
1961/62 förslag	1 600 000	

Grunderna för tilldelning av understöd från förevarande anslag har senast beslutats av 1953 års riksdag (prop. 1953:106; jfr II ht 1955 s. 85). Kungl. Maj:t har den 18 november 1960 beslutat tillerkänna understöd av statsmedel för verksamhetsåret 1959 med sammanlagt 1 393 964 kronor 71 öre. Anslaget torde för budgetåret 1961/62 böra uppföras med oförändrat belopp.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Understöd för utomprocessuell rättshjälp* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 600 000 kronor.

[33] 4. Tornedalens rättshjälpsanstalt

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	106 400	109 365
1960/61 (statsliggaren s. 129)	119 000	
1961/62 förslag	132 000	

Länsstyrelsen i Norrbottens län (skr. 1/9 1960) har med tillstyrkan överlämnat ett av styrelsen för *Tornedalens rättshjälpsanstalt* (skr. 8/8 1960) avgivet förslag till utgifts- och inkomststat m. m. för budgetåret 1961/62. Förslaget innebär en höjning av anslaget med 12 300 kronor. Således föreslås att anslagsposten till expenser uppräknas med 1 000 kronor. I övrigt förändras ökningen av automatiska utgiftsstegringar.

Departementschefen

Jag tillstyrker anstaltsstyrelsens förslag. Anslaget torde böra beräknas till avrundat 132 000 (+ 13 000) och fördelas på olika poster på sätt framgår av följande stat.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) godkänna följande stat för Tornedalens rättshjälpsanstalt, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62:

Stat

A v l ö n i n g a r

1. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i> ...	88 100
2. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	23 800
3. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	1 800

O m k o s t n a d e r

Omkostnader, <i>förslagsvis</i>	18 300
Summa kronor	132 000

b) till *Tornedalens rättshjälpsanstalt* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 132 000 kronor.

[34] 5. Efterutbildning inom rättegångsväsendet

	Anslag	Nettoutgift
1957/58	10 000	11 573
1958/59	100	1 106
1959/60	100	11 487
1960/61 (statsliggaren s. 130)	15 000	
1961/62 förslag	25 000	

Anslaget, å vilket vid utgången av budgetåret 1959/60 förelåg en reservation av 11 319 kronor, torde för budgetåret 1961/62 böra uppföras med 25 000 kronor. Jag finner det motiverat att från förevarande anslag bestrides kostnader jämväl till kurser för utbildning av icke rättsbildad personal vid de statliga domstolarna under andra huvudtiteln.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Efterutbildning inom rättegångsväsendet* för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 25 000 kronor.

E. Fångvården m. m.

Fångvårdsanstalterna i landet är sammanförda till anstaltsgrupper, s. k. räjonger. Dessa utgöres dels av fyra regionalt bestämda grupper, benämnda norra, östra, västra och södra anstaltsgrupperna, alla för ordinärt manligt klientel, och dels av tre specialgrupper för respektive kvinnligt klientel, manligt säkerhetsklientel och manligt ungt klientel. Utanför gruppindelningen finns Håga sjukhus, avsett huvudsakligen för manliga intagna som är i behov av sinnessjukvård.

Den 1 december 1960 var, såsom framgår av tabell A, 80-talet fångvårdsanstalter i bruk med tillhoppa 5 011 platser, fördelade på 3 288 slutna och 1 723 öppna platser. Härav disponerade anstaltsgrupperna för ordinärt manligt klientel 2 268 slutna och 1 464 öppna platser, kvinnogruppen 109 slutna och 16 öppna platser, säkerhetsgruppen 479 slutna och 86 öppna platser, ungdomsgruppen 362 slutna och 157 öppna platser samt Håga sjukhus 70 slutna platser.

A. Anstalter och platstillgång den 1 december 1960

	Anstalter				Platser		
	Slutna + Öppna	Slutna	Öppna	Summa	Slutna	Öppna	Summa
<i>Manliga intagna</i>							
Ordinärt klientel							
norra gruppen	1	5	6	12	240	328	568
östra "		6	14	20	938	565	1 503
västra "		6	10	16	606	361	967
södra "		5	5	10	484	210	694
Specialklientel							
unga intagna	3	4	5	12	362	157	519
förvarade	1	6	2	9	479	86	565
sjukhuset Håga		1		1	70		70
<i>Kvinnliga intagna</i>							
kvinnogruppen	1	1		2	109	16	125
Summa totalt	6	34	42	82	3 288	1 723	5 011 ¹
Avgår 10 % på grund av rengöring, reparation och tillfälliga luckor vid inskrivning och förflyttning					329	172	501
Disponibla platser					2 959	1 551	4 510

¹ inklusive centralanstalternas häktesplatser, delvis belagda med kvinnliga intagna (i regel ett 20-tal).

B. Antalet intagna av olika kategorier på fängsvårdens anstalter 1 dec. 1960 jämfört med 1 dec. 1955, 1 dec. 1957, 1 dec. 1958 och 1 dec. 1959

Kategori	1 dec. 1955	1 dec. 1957	1 dec. 1958	1 dec. 1959	1 dec. 1960	Ökning eller minskning			
						från 1 dec. 1955		från 1 dec. 1959	
						Antal	%	Antal	%
Häktade för brott	235	248	285	308	342	+ 107	+ 45,5	+ 34	+ 11,0
Häktade, undersökningsfall ..	203	156	172	181	203	—	—	+ 22	+ 12,2
Straffångar	1 776	2 093	2 370	2 581	2 542	+ 766	+ 43,1	— 39	— 1,5
Fängelsefångar	689	787	813	883	827	+ 138	+ 20,0	— 56	— 6,3
Förvarade och internerade...	432	484	544	566	561	+ 129	+ 29,9	— 5	— 0,9
Dömda till ungdomsfängelse ..	194	243	311	329	314	+ 120	+ 61,9	— 15	— 4,6
Bötesfångar	55	52	69	70	50	— 5	— 9,1	— 20	— 28,6
Övriga	82	111	74	117	141	+ 59	+ 72,0	+ 24	+ 20,5
Summa	3 666	4 174	4 638	5 035	4 980	+ 1 314	+ 35,8	— 55	— 1,1

C. Antalet straff- och fängelsefångar, intagna på fängsvårdens anstalter 1 dec. 1960 jämfört med 9 dec. 1955, 1 dec. 1957, 1 dec. 1958 och 1 dec. 1959

Verkställighetstid (Ådömd strafftid)	9 dec. 1955	1 dec. 1957	1 dec. 1958	1 dec. 1959	1 dec. 1960	Ökning eller minskning			
						från 9 dec. 1955		från 1 dec. 1959	
						Antal	%	Antal	%
t. o. m. 3 mån. (1—3 mån.) ..	682	854	874	1 044	812	+ 130	+ 19,1	— 232	— 22,2
över 3 t. o. m. 4 mån. (4 mån.)	190	199	195	254	227	+ 37	+ 19,5	— 27	— 10,6
över 4 t. o. m. 5 mån. (5 och 6 mån.)	320	365	449	468	412	+ 92	+ 28,8	— 56	— 12,0
över 5 t. o. m. 6 mån. (7 mån.)	110	87	101	89	146	+ 36	+ 32,7	+ 57	+ 64,0
över 6 mån. t. o. m. 1 år (8 mån.—1 år 2 mån.)	645	742	901	909	974	+ 329	+ 51,0	+ 65	+ 7,2
över 1 år (1 år 3 mån. och däröver)	491	640	663	741	798	+ 307	+ 62,5	+ 57	+ 7,7
Summa	2 438	2 887	3 183	3 505	3 369	+ 931	+ 38,2	— 136	— 3,9

D. Antalet trafikbrottslingar (rattfyllerister) bland straff- och fängelsefångar 1 dec. 1960 jämfört med 9 dec. 1955, 1 dec. 1957, 1 dec. 1958 och 1 dec. 1959

Verkställighetstid	9 dec. 1955	1 dec. 1957	1 dec. 1958	1 dec. 1959	1 dec. 1960	Ökning eller minskning			
						från 9 dec. 1955		från 1 dec. 1959	
						Antal	%	Antal	%
t. o. m. 3 mån.	428	514	548	539	449	+ 21	+ 4,9	— 90	— 16,7
över 3 t. o. m. 4 mån.	22	21	15	35	36	+ 14	+ 63,6	+ 1	+ 2,9
över 4 mån.	18	30	38	37	32	+ 14	+ 77,8	— 5	— 13,5
Summa	468	565	601	611	517	+ 49	+ 10,5	— 94	— 15,4

Antalet intagna i fångvårdens anstalter den 1 december 1960 framgår av tabell B, som jämväl visar beläggningssiffrorna den 1 december åren 1959, 1958, 1957 och 1955. Såsom kan utläsas av tabellen har antalet intagna från den 1 december 1955 stigit från 3 666 till 4 980 eller med 1 314. Jämfört med läget den 1 december 1959 har antalet dock något minskat. Tabell C visar fördelningen av de intagna efter strafftider och avspeglar en markerad ökning i fråga om antalet intagna med strafftider upp till sex månader och däröver. Antalet för rattfylleribrott intagna har såsom framgår av tabell D betydligt nedgått.

Beläggningssiffrorna per den 1 december 1960 jämfört med antalet befintliga platser vid samma tidpunkt visar ett utjämnat läge. Hela platsutrymmet kan emellertid i allmänhet ej utnyttjas på grund av rengöring, reparation och tillfälliga luckor vid inskrivning, utskrivning och förflyttning. Med tillämpning av sedvanlig 10-procentreducering för dylika platser skulle fångvården, räknat per den 1 december 1960, ha ett underskott på c:a 450 platser.

Inom fångvårdsstyrelsen har under sommaren 1960 med biträde av statistisk expertis gjorts vissa beräkningar angående utvecklingen i fråga om fångantalet, grundade på tillgängliga uppgifter om utvecklingen beträffande befolkning och kriminalitet sedan 1950-talets början. Maximibeläggningen har beräknats, om man följer den nuvarande utvecklingslinjen, till 5 800 år 1962 och till 6 800 år 1965. För samma år har beräkningarna lett till en medelbeläggning av omkring 5 400 resp. 6 300. Sedan ytterligare material blivit tillgängligt har denna prognos reviderats av fångvårdsstyrelsen i november 1960, varvid maximibeläggningen åren 1962 och 1965 angivits till 5 800 resp. 6 600 samt medelbeläggningen samma år till 5 300 resp. 6 000. Då det ansetts önskvärt att få fram värden som anger minimala resp. maximala för brottsligheten, har ytterligare en undersökning utförts i december med utnyttjande av samma material som i novemberprognosen men med användande av annan metod. Denna sista undersökning visar en maximibeläggning av 6 500 år 1962 och av 8 100 år 1965 samt en medelbeläggning samma år av 6 000 resp. 7 700. Till jämförelse med de nu nämnda undersökningarna må nämnas att inom justitiedepartementet under våren 1960 utförda prognoser angående fångantalets sannolika utveckling, redovisade i propositionen nr 150 till 1960 års riksdag, visade en genomsnittlig beläggning av omkring 5 850 år 1962 och 6 950 år 1965.

Några bestämda slutsatser kan självfallet icke dragas av prognoser av detta slag. Det redovisade siffermaterialet visar dock att fångvårdens resurser är uppenbart otillräckliga för att möta den väntade utvecklingen. Under kapitalbudgeten äskas därför medel för fortsatt utbyggnad av anstaltsväsendet.

I förra årets huvudtitel anmäldes att kommittén för översyn av det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation i juni 1959 avgivit betänkande i ämnet (SOU 1959: 20). Betänkandet är, efter remissbehandling, föremål för överarbetning inom justitiedepartementet.

Vidare anmäldes i nämnda sammanhang att en särskild utredningsman den 9 oktober 1959 tillkallats för att utreda frågan angående fångvårdsanstalternas behov av tillsynspersonal efter arbetstidsförkortningens genomförande. Utredningsmannen har den 17 mars 1960 såsom ett första avsnitt i utredningsarbetet framlagt förslag till provisorisk avvägning av ifrågavarande personal för genomförande av 45-timmars arbetsvecka. Kungl. Maj:t har den 25 i samma månad fattat beslut i enlighet med förslaget i avvaktan på utredningens slutliga resultat.

Den utredningsman, som den 10 februari 1958 tillkallats för att utreda frågan angående principerna för fångvårdsanstalternas förseende med annan personal än tillsynspersonal, har den 30 november 1960 avgivit betänkande i ämnet. Betänkandet är f. n. föremål för remissbehandling.

Det sedan länge pågående arbetet med en ny brottsbalk har nu fortskridit så långt, att ett fullständigt förslag remitterats till lagrådet den 26 augusti 1960. Förslaget innebär bl. a. att påföljdssystemet på vissa punkter revideras. På grund av förslagets omfattande innehåll kan någon proposition i ämnet icke väntas bli förelagd årets riksdag.

Fångvårdens byggnadskommitté har den 29 juni 1960 avgivit förslag (stencilerat) till lämplig utformning av s. k. tillsynsanstalter. Förslaget, som remissbehandlats, anknyter till de behandlingsformer vilka ingår i det förutnämnda förslaget till brottsbalk och bör lämpligen prövas i samband med det fortsatta arbetet härmed.

Vad beträffar kriminalvården i frihet föreslås även i år förstärkningar av skyddskonsulentorganisationen.

[35] 1. Fångvårdsstyrelsen: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	1 787 000	1 843 404
1960/61 (statsliggaren s. 130)	2 347 000	
1961/62 förslag	2 619 000	

Fångvårdsstyrelsen (skr. 25/8 1960) erinrar att styrelsens nuvarande organisation fastställdes vid 1960 års riksdag (prop. 87, SU 83, rskr 209) på grundval av fångvårdsstyrelseutredningens förslag (SOU 1959: 15). I utlåtande över detta förslag föreslog styrelsen en personalorganisation, som med 19 tjänster översteg den av utredningen förordade. Statsmakternas beslut innebar emellertid en organisation omfattande 115 1/2 tjänster eller tre utöver utredningsförslaget. Arbetstrycket inom styrelsen står i ett direkt samband med fångantalets utveckling. Det är icke möjligt att efter den korta tid, som förflutit sedan styrelsens nya organisation tillkom den 1 juli 1960, bedöma hur den som helhet verkar. Styrelsen framför därför endast önskemål om sådana förbättringar om vilkas nödvändighet styrelsen redan nu är övertygad eller som styrelsen med utgångspunkt från den väntade ökningen av fångantalet anser erforderliga.

I första hand behöver arbetsbyråns personal förstärkas. Denna förstärkning, som bör ske parallellt med en utbyggnad av de lokala driftsledningarna, sammanhänger med den kraftiga utvecklingen av fångvårdens verkstadsrörelse och dess pågående omläggning till industribetonad produktion. Den mer än 50-procentiga stegring av antalet industriarbetsplatser, som beräknas inträda under de närmaste budgetåren, gör att alla problemkomplexen kring arbetsdriften måste tas upp till en allsidig och noggrann prövning. Styrelsen ämnar återkomma till denna fråga i annat sammanhang. Redan under nästa budgetår kommer emellertid produktionsledningen att ut sättas för mycket stora påfrestningar genom tillkomsten av inemot 1 000 arbetsplatser. Det är därför nödvändigt att såväl arbetsbyrån som den lokala arbetsdriftsadministrationen får personalförstärkningar. Vid bestämmande av ifrågavarande och andra yrkanden rörande styrelsens personalbehov har styrelsen utgått från att det för innevarande budgetår till extra arbetskraft under anslaget beräknade beloppet, 70 000 kronor, får kvarstå oförändrat även under nästa budgetår.

Benämningen fångvårdsstyrelsen täcker numera icke styrelsens verksamhetsområde. Utvecklingen av kriminalvården i frihet gör det naturligt, att styrelsens benämning ändras, förslagsvis till kriminalvårdsstyrelsen. Under alla förhållanden torde det hos styrelsen förda s. k. centrala fångregistret, som till övervägande delen redovisar personer, som icke är fångar, böra er hålla en annan benämning, exempelvis styrelsens centralregister.

Y r k a n d e n

Fångvårdsstyrelsen hemställer, att anslaget höjes med avrundat 602 100 kronor.

	Ökning
1. <i>Tjänsteförändringar</i>	
a) 1 byrådirektör Ao 24—Ao 26	3 619
b) 1 förste byråsekreterare och ombudsman Ao 23—byrådirektör och ombudsman Ao 24	1 669
2. <i>Personalförstärkningar</i>	
a) Kanslibyrån:	
1 förste byråsekreterare Ae 21	28 439
b) Centrala nämnderna:	
1 amanuens	23 135
Medel till skrivhjälp m. m.	3 000
c) Arbetsbyrån: allmänna sektionen	
1 förste byråingenjör Ag 21	25 646
1 förste byråsekreterare Ag 21	25 646
1 kanslist	16 957

Ökning

d) Arbetsbyrån: verkstadssektionen	
3 förste byråingenjörer Ag 23	85 316
2 förste byråingenjörer Ag 21	51 293
2 assistenter Ag 17	41 714
e) Vikariemedel	18 000

3. Omräkning

Lönerevision enl. prop. 1960: 151	19 110
Höjning av rörligt tillägg	252 100
Kompensation för höjda folkpensionsavgifter	6 500
	+ 602 144

Motiv

1. a). På socialbyråns juridiska sektion handlägges under ledning av en byrådirektör i Ao 24 ärenden angående verkställbarhetskontroll och straff-tidsberäkning. Sektionschefens ansvar är betydande. Med hänsyn härtill samt till tjänstens utpräglat självständiga ställning bör den uppflyttas till 26 lönegraden.

1. b). Styrelsens ombudsman är placerad som förste byråsekreterare i Ao 23 på lag- och utredningsbyrån. Tjänsten bör i likhet med motsvarande tjänster inom andra jämförliga verk uppföras som byrådirektör i Ao 24.

2. a). Den av statsmakterna från och med den 1 juli 1960 beslutade organisationen för fängvårdsstyrelsen innebar i fråga om kanslibyråns personal en reducering i förhållande till såväl fängvårdsstyrelseutredningens som styrelsens förslag. Det kunde snart konstateras att kanslibyråchefen, om han skulle kunna fullgöra sina egentliga byråchefsfunktioner, måste avlastas en mängd löpande ärenden. I anledning härav medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 17 augusti 1960 styrelsen att med anlitan av de medel, 70 000 kronor, som beräknats under anslaget för tillfällig arbetskraft, anställa en förste byråsekreterare i Ag 21 på kanslibyrån. Behovet av tjänsten är varaktigt, varför den bör inrättas som extra ordinarie.

2. b). Interneringsnämnden och ungdomsfängelnsnämnden har i skrivelser till fängvårdsstyrelsen begärt arbetskraftsförstärkning till sina resp. kanslier. Interneringsnämnden har framfört önskemål om en amanuens i reglerad befordringsgång, medan ungdomsfängelnsnämnden äskat 3 000 kronor till övertid ersättningar och extra skrivhjälp. Nämndernas kanslier är med nuvarande organisation undandragna styrelsens fortlöpande kontroll. Styrelsen saknar därför möjlighet att bedöma kansliernas arbetskraftsbehov. En bättre ordning härutinnan kan åstadkommas enligt något av följande två alternativ. Det ena innebär att nämndernas kanslier upphör som självständiga enheter och fängvårdsstyrelsen i stället inträder som serviceorgan åt nämnderna. Kansliernas personal, som redan nu formellt redovisas under fängvårdsstyrelsen, skulle därvid komma att arbeta under

direkt ledning av socialbyråns chef. Det andra alternativet innebär att nämnderna administrativt avskiljes från styrelsen och anvisas medel för sin verksamhet under egna anslag.

2. c). Arbetsbyrån saknar personal för konstruktionsarbete samt utveckling av nya produkter och nya arbetsmetoder m. m. Den pågående omläggningen av driften till industriproduktion i större skala gör det nödvändigt att byråns allmänna sektion tillföres en förste byråingenjör i Ag 21 för dylika uppgifter. Sektionen bör vidare med hänsyn till de stora värden i fråga om kapitalvaror och råvaror som arbetsdriften numera omfattar tillföras en förste byråsekreterare i Ag 21 för fortlöpande driftekonomisk kontroll. Bland sektionens personal ingår två kanslister i reglerad befordringsgång, avsedda främst för upphandlings- och försäljningsärenden. Till följd av arbetsdriftens utbyggnad erfordras ytterligare en kanslist för dessa ärenden.

2. d). Träindustrigruppen inom arbetsbyråns verkstadssektion består av 1 förste byråingenjör i Ao 21, 1 byråingenjör i Ae 19 och 1 ingenjör i högst Ae 15, vilka svarar för drygt 600 arbetsplatser. Vid utgången av nästa budgetår beräknas detta antal ha stigit till ca 800. Gruppen, som är klart underbemannad, bör förstärkas med 1 förste byråingenjör i Ag 23, vilken tillika bör tjänstgöra som gruppleddare, samt med 1 assistent i Ag 17.

Konfektions-, tvätteri- och läderindustrigruppen omfattar 1 förste byråingenjör i Ae 21, 1 byråingenjör i Ae 19 och 1 assistent i Ag 17. Antalet arbetsplatser, som f. n. utgör i det närmaste 800, kan beräknas öka med ca 200 fram till mitten av 1962. Gruppen bör tillföras 1 förste byråingenjör i Ag 23, vilken bör fungera som ledare för konfektionsdriften, och 1 förste byråingenjör i Ag 21 för tvätteridriften.

Plast- och småindustrigruppen har 1 förste byråingenjör i Ae 21 och 1 ingenjör i högst Ae 15, vilka svarar för ca 800 arbetsplatser. Fram till mitten av 1962 beräknas tillkomma omkring 200 platser. Gruppen bör förstärkas med 1 förste byråingenjör i Ag 23, vilken bör avses närmast för plastindustrien men även fungera som gruppleddare.

Den mekaniska verkstadsindustrigruppen omfattar 1 förste byråingenjör i Ae 23, 1 ingenjör i Ae 19 och 1 ingenjör i högst Ae 15. Antalet arbetsplatser uppgår till ca 600 och beräknas stiga med 300 intill utgången av nästa budgetår. För gruppen, som redan nu är underbemannad, erfordras ytterligare 1 förste byråingenjör i Ag 21 och en assistent i Ag 17.

Y t t r a n d e n

Interneringsnämnden, som haft att yttra sig över fångvårdsstyrelsens alternativa förslag till organisation av de centrala nämndernas kanslier, förordar för sin del det första alternativet, enligt vilket nämndernas kanslier skall upphöra såsom självständiga enheter. Den omständigheten att interneringsnämndens kansli icke har kunnat inrymmas i fångvårdsstyrelsens ämbetslokaler har med naturlighet medfört, att nämnden fått en

viss självständighet gentemot styrelsen. Ett närmande till styrelsen i detta avseende synes nämnden framför allt med hänsyn till personalrekryteringen eftersträvasvärt.

Ungdomsfängelsetnämnden, som även haft att yttra sig i denna fråga, avstyrker bestämt det första alternativet, om därmed åsyftas någon omorganisation av verksamheten på nämndens kansli. Nämnden har — under förutsättning att tillräcklig arbetskraft erhålles — intet att erinra mot att det nuvarande systemet fortsättes, vilket icke torde vålla fångvårdsstyrelsen några nämnvärda olägenheter. Å andra sidan har nämnden icke något att erinra mot det andra alternativet, som skiljer sig från det första väsentligen i fråga om anslagsredovisningen och däri att kanslipersonalen skulle vara anställd direkt hos nämnden.

Statskontoret har yttrat sig över den av styrelsen föreslagna personalförstärkningen för arbetsbyrån och finner det angeläget, att arbetsbyrån kontinuerligt tillföres den förstärkning i personellt hänseende, som erfordras för att möta ökade behov av insatser från byråns sida. Ämbetsverket är likväl icke berett tillstyrka en utökning av personalen i den omfattning styrelsen föreslagit. Några större på den nya organisationen grundade erfarenheter torde ännu icke föreligga. Tills vidare synes därför en viss försiktighet böra iakttagas vid en utökning av personalkadern.

Vad först verkstadssektionen angår anser sig statskontoret kunna tillstyrka inrättandet av två tjänster, avsedda den ena för den mekaniska verkstadsindustrin och den andra för träindustrin. Då en utvidgning av personalorganisationen företrädesvis synes böra ske med anlitande av befattningshavare i mellangraderna förordar ämbetsverket, att medel anvisas till två assistenttjänster i 17 lönegraden. Vidkommande allmänna sektionen kan statskontoret icke stödja fångvårdsstyrelsens begäran om två tjänster i 21 lönegraden för utförande av konstruktionsarbeten m. m. samt för handläggning av driftsekonomiska frågor. Till förslaget om anställandet av ytterligare en kanslist ställer sig statskontoret tveksamt. I övrigt finner statskontoret fångvårdsstyrelsens förslag till personalförstärkningar å arbetsbyrån ej böra vinna tillmötesgående i vidare mån än att ytterligare 25 000 kronor bör tillföras den förut berörda medelsreserven.

Statens lönenämnd, som även yttrat sig över de föreslagna nya tjänsterna för arbetsbyrån, har icke något att erinra mot den förordade löneställningen för de upptagna tjänsterna som förste byråingenjör i Ag 21 och som kanslist i reglerad beföringsgång på allmänna sektionen. Den föreslagna tjänsten som förste byråsekreterare i Ag 21 på samma sektion bör enligt nämndens mening placeras som amanuens i reglerad beföringsgång. Beträffande de föreslagna tjänsterna på verkstadssektionen erinrar lönenämnden att nuvarande lönegradsplacering för bl. a. arbetsgrenscheferna på sektionen fastställdes genom beslut av 1960 års riksdag, varvid arbetsgrenschefen för mekanisk industri — som även avsågs bli närmaste medhjälpare till verkstadssektionens chef — placerades i lönegrad 23, medan övriga tre arbetsgrenschefer placerades i lönegrad 21. Lönenämnden, som icke funnit tillräckliga

skäl anförda för en ändring av arbetsgrenschefernas löneställning, anser i övrigt att, därest personalförstärkning erfordras på verkstadssektionen, förstärkningen bör ske genom inrättande av tjänster i lägre lönegrader än arbetsgrenschefernas. På grundval av föreliggande uppgifter anser sig dock nämnden icke kunna taga närmare ställning till respektive tjänsters lönegradsplacering.

Departementschefen

Fängvårdsstyrelsens nuvarande personalorganisation, häri inräknat interneringsnämndens och ungdomsfängelssenämndens personal, fastställdes vid 1960 års riksdag efter förslag i propositionen nr 87. Styrelsen tillfördes därvid 16 nya tjänster. För att möjliggöra en viss elasticitet i organisationen beräknades därjämte under anslaget ett belopp av 70 000 kronor för anställande av extra arbetskraft efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall.

Efter framställning av fängvårdsstyrelsen har Kungl. Maj:t genom beslut den 17 augusti 1960 medgivit styrelsen att med anlitan av nämnda medelsreserv under budgetåret 1960/61 inrätta en förste byråsekreteraretjänst i Ag 21 för att avlasta kanslibyråchefen vissa löpande arbetsuppgifter. Med hänsyn till vad styrelsen anfört om behovet av tjänsten tillstyrker jag, att den uppföres som extra ordinarie. Jag kan dock icke tillstyrka styrelsens förslag att särskilda medel anvisas för densamma. Medelsreserven, vilken inberäknat höjningen av det rörliga tillägget f. n. uppgår till 78 000 kronor, bör i stället minskas med ett motsvarande belopp och för budgetåret 1961/62 bestämmas till 50 000 kronor.

Under åberopande främst av fortsatt ökning av antalet industriarbetsplatser på grund av redan beslutad eller planerad utbyggnad av arbetsdriften har styrelsen anmält behov av ett flertal nya tjänster för såväl arbetsbyrån som de lokala driftsledningarna. Även om utbyggnaden under nästa budgetår icke kommer att bli så stor som styrelsen räknat med finner jag en viss personalförstärkning motiverad. Emellertid torde förstärkningen tills vidare få begränsas till linjeorganisationen. Jag återkommer till denna fråga vid behandlingen av fängvårdsanstaltarnas avlöningsanslag.

Riksdagens beslut förra året i fråga om organisationen av interneringsnämnden och ungdomsfängelssenämnden innebar, att nämndernas verksamhet i avbidan på prövning av de förslag till ändringar häri, som innefattas i ett numera till lagrådet remitterat förslag till brottsbalk, skulle fortgå i oförändrade former, varvid även kansliorganisationen ansågs böra tills vidare lämnas oförändrad. Enligt min mening saknas anledning att såsom styrelsen föreslagit f. n. ompröva nämndernas kansliorganisation. Den föreslagna förstärkningen av nämndernas kanslipersonal kan jag ej heller tillstyrka.

Om den nuvarande innehavaren av tjänsten såsom byråchef i Be 1, vilken tillika innehar förordnande att vara generaldirektörens ställföreträdare,

utnämnes till hovrättsråd, torde Kungl. Maj:t få tillsätta byråchefstjänsten i lönegrad Br 1. I övrigt kan jag icke tillstyrka några tjänsteförändringar.

Med anledning av styrelsens omorganisation bör å övergångsstat uppföras en byråingenjörstjänst i Ao 19 och en kontorsskrivarejänst i Ao 13, medan en å övergångsstat nu uppförd aktuarietjänst i Ao 19 bör utgå.

Jag är icke beredd att nu biträda förslaget om ändrad benämning av fångvårdsstyrelsen. Däremot har jag ingen erinran mot att det s. k. centrala fångregistret i fortsättningen benämnes fångvårdsstyrelsens centralregister.

För automatiska utgiftsstegringar bör beräknas ett belopp av 272 000 kronor, varmed anslaget bör höjas. Anslaget bör alltså uppföras med (2 347 000 + 272 000) 2 619 000 samt fördelas på olika poster på sätt framgår av följande avlöningsstat.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för fångvårdsstyrelsen, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för fångvårdsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	633 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	17 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal	1 339 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	591 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	39 000
Summa kronor	2 619 000

c) till *Fångvårdsstyrelsen*: *Avlöningar* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 2 619 000 kronor.

[36] 2. Fångvårdsstyrelsen: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	240 000	241 463
1960/61 (statsliggaren s. 132)	407 000	
1961/62 förslag	354 000	

Yrkanden

Fångvårdsstyrelsen (skr. 25/8 1960) hemställer, att anslaget höjes med 46 000 kronor.

	Ökning	Minskning
1. Sjukvård m. m.	1 000	
2. Reseersättningar	30 000	
3. Bränsle, lyse och vatten	3 000	
4. Övriga expenser		13 000
5. Publikationstryck	25 000	
	59 000	13 000
		+ 46 000

Motiv

1. *Sjukvård m. m.* Utgift 1959/60 9 232; anvisat 1960/61 8 000. — Anslagsposten bör uppräknas med hänsyn till belastningen och föreslagen personalförstärkning.

2. *Reseersättningar.* Utgift 1959/60 60 824; anvisat 1960/61 90 000. — Medelsanvisningen har för innevarande budgetår höjts med 30 000 kronor i samband med fastställandet av styrelsens nya och utökade organisation. En ytterligare höjning är nödvändig om kontakten mellan styrelsen och linjeorganisationen skall kunna uppehållas i erforderlig omfattning.

3. *Bränsle, lyse och vatten.* Utgift 1959/60 13 046; anvisat 1960/61 19 000. — Styrelsens arbetsbyrå har måst förläggas till lokaler utanför styrelsen, vilket ökar kostnaderna under posten.

4. *Övriga expenser.* Utgift 1959/60 154 864; anvisat 1960/61 285 000, varav för engångskostnader 128 000 kronor. — För anskaffande av automatiska bokföringsmaskiner, ägnade att redovisa data som kan utgöra underlag för en ekonomisk driftsstatistik, bör beräknas 50 000 kronor. Vidare bör upptagas 5 000 kronor för elektriska skrivmaskiner, 24 000 kronor för möbler och kontorsinventarier i anledning av den begärda personalförstärkningen samt 10 000 kronor för ökade kostnader för telefon och övriga löpande expenser. För tillgodoseende av straffregistrets och centrala fängregistrets behov av ytterligare inventarier bör upptagas ett engångsbelopp av 13 000 kronor. Å andra sidan bör posten minskas med ett för innevarande budgetår för engångsanskaffningar anvisat belopp av 115 000 kronor. Posten bör alltså uppföras med ett (102 000 — 115 000) med 13 000 kronor minskat belopp.

5. *Publikationstryck.* Utgift 1959/60 3 496; anvisat 1960/61 5 000. — Styrelsen planerar tryckning av arbetsordningar och andra författningar, vilka bör tillhandahållas anstaltsförvaltningarna och ordnas på ett systematiskt och lätthanterligt sätt. Avsikten är vidare att återupptaga det under flera år eftersatta arbetet med utgivande av årsredogörelser över fångvårdsverksamheten. En reklambroschyr, som utvisar arbetsdriftens omfattning och produktionskapacitet, bör tryckas och utdelas bland beställare. Ökade medel bör därför under ett par år framåt stå till förfogande.

Departementschefen

Posterna till sjukvård m. m. samt till bränsle, lyse och vatten bör i enlighet med fångvårdsstyrelsens förslag höjas med 1 000 respektive 3 000

kronor. För reseersättningar torde böra anvisas ytterligare 25 000 kronor. Beträffande posten till övriga expenser torde frågan om lämpligt slag av bokföringsmaskin för ekonomisk driftsstatistik böra närmare utredas, innan medel anvisas till anskaffande härav. För nästa budgetår beräknar jag medelsbehovet under posten till 193 000 kronor, varav 26 000 kronor bör avses för övriga av styrelsen föreslagna engångsanskaffningar. Då posten för budgetåret 1960/61 uppförts med 285 000 kronor, minskas medelsbehovet med 92 000 kronor. Slutligen bör posten till publikationstryck uppräknas med 10 000 kronor. Anslaget torde alltså böra uppföras med $(407\,000 + 1\,000 + 3\,000 + 25\,000 - 92\,000 + 10\,000)$ 354 000 kronor, vilket innebär en minskning med 53 000 kronor.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Fångvårdsstyrelsen*: *Omkostnader* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 354 000 kronor.

[37] 3. Fångvårdsanstalterna: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	34 447 900	35 477 051
1960/61 (statsliggaren s. 132)	36 855 000	
1961/62 förslag	42 922 000	

Fångvårdsstyrelsen (skr. 25/8, 15/10 och 27/10 1960) anför, att styrelsen i sina anslagskalkyler för budgetåret 1961/62 utgått från en möjlig genomsnittsbeläggning på fångvårdsanstalterna av 5 600. Toppbeläggningen under samma budgetår har styrelsen beräknat till minst 6 000. Under förutsättning att den vid 1960 års riksdag beslutade utbyggnaden av anstalterna Tidaholm, Norrtälje, Hinseberg och Hall kan slutföras inom beräknad tid uppskattar styrelsen totalantalet platser vid högbeläggningen vintern 1962 till något över 5 300. För att möta den väntade toppbeläggningen erfordras sålunda ytterligare 650—700 platser.

Då några möjligheter icke finns att på den tid som står till förfogande åstadkomma slutna anstaltsutrymmen till nämnda antal och det icke heller är tänkbart att genom inrättande av smärre kolonier kunna täcka det erforderliga platsbehovet, har styrelsen sökt sig fram efter andra linjer. Utgångspunkten har härvid varit gynnsamma erfarenheter av bl. a. den öppna 132-mannaanstalten i Ulriksfors med dess brett upplagda, ändamålsenligt organiserade arbetsdrift (tillverkning av monteringsfärdiga trähus). Styrelsen anser att det finns goda skäl att gå vidare på denna väg och att sex nya öppna anstalter av Ulriksforstyp, var och en med ett platsantal av 120, bör uppföras. Den första av dessa anstalter föreslås anordnad i Tillberga kommun, Västmanlands län, som ersättning för ett av fångvårdens byggnadskommitté prövat men avstyrkt projekt om utbyggnad av Hälsingsborgs-anstalten med 120 platser.

För att förbättra det allmänna disciplinläget vid de slutna anstalterna är det nödvändigt att för längre perioder kunna avskilja svårbehandlade från andra intagna. Styrelsen, som finner denna fråga brådskande och allvarlig, föreslår att de slutna anstalterna Luleå, Örebro, Jönköping och Halmstad — i avvaktan på tillkomsten av de nya centralanstalterna med dess särskilda förvaringsutrymmen för sådant klientel — får utnyttjas för ändamålet.

Riktlinjerna för behandlingsarbetet på anstalterna bör vara att bibringa de intagna uppfattningen att det lönar sig att arbeta och vara skötsam. De föreslagna nya öppna anstalterna bör ha karaktären av elitavdelningar inom anstaltsgrupperna för ordinärt manligt klientel. Arbetsdriften bör vara ordnad så, att de intagna kan uppnå relativt goda inkomster. Å andra sidan skall en intagen, som på grund av allvarlig obstruktion, rymning eller annan grov förseelse bestraffats med isolering under någon tid, underrättas om att han vid en ny disciplinförseelse riskerar att bli överförd till specialanstalt för svårbehandlade. Styrelsen vill samtidigt ge till känna, att en skärpning även av tillsynen över villkorligt frigivna och provutskrivna förvarade torde bli nödvändig. Interneringsnämnden, med vilken styrelsen samrått i fråga om behandlingsarbetet, har förklarat sig helt stödja styrelsens förslag.

Styrelsen framlägger vidare, efter samråd med sin studienämnd och fångvårdsmanaförbundet, förslag till en väsentligt ökad utbildning av aspiranter i fångvårdens tillsynstjänst.

Y r k a n d e n

Fångvårdsstyrelsen (skr. 25/8, 15/10 och 17/10 1960) hemställer, att anslaget höjes med avrundat 11 579 200 kronor.

		Ökning eller minskning
A. Tjänsteförändringar		
1) Lönegradsuppflyttningar m. m.	+	941 383
2) Ordinarie- och extraordinariesättning av tjänster.....	+	41 178
B. Personalförstärkningar m. m.		
I. Befintliga anstalter		
1) Sammanförande av vissa anslagsposter i avlöningsstaten	—	18 827
2) Överförande av avlöningsmedel från anslaget till driftkostnader för tillfälliga förläggningar	+	783 840
3) Rekryteringstjänster: 2 tjänstemän Ae 21, 3 assistenter Ae 17, 1 bokhållare Ae 15	+	45 733
4) 1 fångvårdsassistent Ae 17 (psykiatriska avdelningen Långholmen); medel för tillfällig arbetshjälp indrages	+	15 635
5) 5 fångvårdsassistenter Ae 17 (3 Långholmen, Malmö, Härlanda)	+	113 115

		Ökning eller minskning
6) 6 sociala kuratorer Ae 15 (Vänersborg, Linköping, Kristianstad, Falun, Västervik, Skogome)	+	119 995
7) 2 uppsyningsmän Ao 12 (Härlanda, Härnösand)	+	34 008
8) 1 husmor Ag 7 (Rödjan)	+	11 778
9) Förstärkning av arbetsorganisationen vid vissa anstalter: 2 yrkesmästare Ae 11 resp. Ae 10 (Skenäs), 1 yrkesmästare Ae 10 och 1 arbetsterapeut Ae 9 (Malmö), 2 yrkesmästare Ae 12 (Karlstad, Kristianstad), 2 för- män Ae 9 (Roxtna, Östersund)	+	124 020
10) Biträdespersonal vid vissa anstalter: 1 kanslibitråde Ae 7 (Lärbro), 3 biträden rb (2 Långholmen, Kalmar); medel för extra skrivhjälp indrages	+	32 802
11) Biträdespersonal åt råjongingenjörerna: 6 kontorister Ae 9; medel för tillfällig arbetshjälp indrages	+	46 767
12) 6 ingenjörer Ae 23 för arbetsdriften	+	183 378
13) 4 ingenjörer Ae 17 för arbetsstudier m. m.	+	85 738
14) Personal för försöksverksamhet med marknadsmässig lön	+	46 815
15) Medel för utvidgad personalutbildning	+	202 440
16) Personal för handledning av nyanställda: 5 uppsynings- män Ao 12, 1 tillsynsman Ao 12	+	102 024
17) Utökad personalorganisation vid anstalterna Jönköping och Karlskrona	+	180 167
18) Personal för specialanstalter för svårbehandlade	+	387 841
19) Personal i anledning av utbyggnad av anstalterna Tidaholm och Norrtälje	+	1 162 620
20) Personal för ny 72-mannapaviljong vid anstalten Hall	+	220 909
21) Ökad medelsanvisning till extra skrivhjälp (60 000), praktikanter (19 000), fritidsledare (31 000)	+	110 000
II. Nya anstalter		
1) Personal för kvinnoanstalten Hinseberg	+	630 299
2) Personal för fångvårdsanstalten Växjö	+	614 300
3) Personal för nya 120-mannaanstalter	+	1 348 568

C. Vissa övriga frågor

1) Höjt arvode till kroppssjukläkaren vid fångvårdsanstalten Långholmen	+	2 160
2) Arvoden till rådgivande psykiater vid anstalterna Hinseberg och Växjö	+	7 800
3) Arvode för portvakten vid fångvårdsanstalten Norrköping indrages	—	1 500
4) Ökad medelsanvisning till religionsvård	+	12 000

		Ökning eller minskning
5) Höjd hyresersättning åt fångvårdens överläkare	+	13 100
6) 1 förste yrkesmästaretjänst Ao 13 indrages	—	17 940
D. Automatik		
1) 1960 års lönerevision för viss fångvårdspersonal, lönerevision för maskinpersonal	+	296 161
2) Höjning av rörligt tillägg	+	3 255 300
3) Kompensation för höjda folkpensionsavgifter	+	129 900
4) Höjd ersättning för tjänstgöring å obekväm arbetstid	+	315 000
5) Tjänstetidsbefordran	+	717
		+11 579 197

Motiv

A. 1). Styrelsens förslag till lönegradsuppflyttningar m. m., vilka omfattar bl. a. generell löneflyttning för flertalet tjänstekategorier, avser följande tjänsteändringar.

Fångvårdsdirektörer m. fl.: 2 fångvårdsdirektörer Ao 26 — Bo 1 (säkerhetsgruppen och ungdomsgruppen), 1 fångvårdsdirektör Ao 24 — Ao 26 (kvinnogruppen), 6 fångvårdsinspektörer Ao 23 — Ao 25;

Styresmän: 2 anstaltsdirektörer Ao/Ae 23 — rektorer Ao 24, 2 anstaltsdirektörer Ao 21 — rektorer Ao 23, 1 bitr. fångvårdsinspektör Ao 21 — rektor Ao 21, 1 föreståndare Ao 19 — rektor Ao 21 (samtliga ungdomsgruppen), 2 anstaltsdirektörer Ao 23 — Ao 24, 3 anstaltsdirektörer Ao/Ag 21 — Ao/Ag 23, 2 föreståndare Ao 19 — anstaltsdirektörer Ao 21, 5 föreståndare Ao/Ag 17 — anstaltsdirektörer Ao/Ag 21, 9 föreståndare Ao/Ae/Ag 17 — Ao/Ae/Ag 19, 2 föreståndare Ao/Ae 15 — Ao/Ae 19, 33 föreståndare Ao/Ae/Ag 15 — Ao/Ae/Ag 17;

Kamrerare och kameral biträdespersonal: 7 kamrerare Ao/Ag 19 — intendent Ao/Ag 21, 1 kontorist Ae 9 — bokhållare Ae 15, 6 kansliskrivare Ao/Ae 10 — kontorsskrivare Ao/Ae 13, 1 kontorist Ag 9 — kontorsskrivare Ag 13, 2 kontorister Ae 9 och 1 biträde rb — förste kansliskrivare Ae 13, 5 kanslibiträden Ae/Ag 7 — kansliskrivare Ae/Ag 10, 7 kanslibiträden Ae 7 och 9 biträden rb — kontorister Ae 9;

Kuratorer och socialassistenter: 3 sociala kuratorer Ae 14 — assistenter Ae 17, 6 sociala kuratorer Ae/Ag 12 — assistenter Ae/Ag 17, 2 sociala kuratorer Ae 14 — assistenter Ae 17, 1 socialassistent Ae 14 — Ae 17, 7 sociala kuratorer Ae 14 — Ae 15, 15 sociala kuratorer Ae/Ag 12 — Ae/Ag 15, 10 socialassistenter Ae 12 — Ae 15;

Bevakningsbefäl m. fl.: 22 uppsyningsmän Ao/Ae/Ag 12 — förste uppsyningsmän Ao/Ae/Ag 14, 1 uppsyningsman Ao 11 — bevakningsassistent Ao 17, 17 uppsyningsmän Ao/Ag 11 — Ao/Ag 12, 156 överkonstaplar Ao/Ae/Ag 10 — uppsyningsmän Ao/Ae/Ag 12, 4 vaktkonstaplar Ao/Ag 8 — uppsyningsmän Ao/Ag 12 (sjukvårdare);

Teknisk personal och arbetsledarpersonal (ej jordbruket): 2 arbetsassistenter Ae 17 — ingenjörer Ae 19, 5 arbetsassistenter Ao/Ae 17 — ingenjörer Ao/Ae 17, 3 verkmästare Ae 14 — Ae 16, 3 yrkesmästare Ae 10 — Ae 12, 9 yrkesmästare Ao/Ae 11 — Ao/Ae 11, 4 yrkesmästare Ae 10 — Ae 11, 15 förste förmän Ao/Ae 9 — Ao/Ae 11 (byggnadsunderhåll), 9 arbetsterapeuter Ao/Ae 9 — terapiföreståndare Ao/Ae 11, 20 arbetsterapeuter Ao/Ae/Ag 9 — yrkesmästare Ao/Ae/Ag 10;

Arbetsledarpersonal inom jordbruket: 3 lantbruksinspektorer Ao 16 — Ao 19, 1 yrkesmästare Ao 11 — Ao 12, 10 befallningsmän Ao/Ae 10 — jordbruksföreståndare Ao/Ae 11, 1 trädgårdsmästare Ao 10 — Ao 11, 1 förste förmän Ae 9 — trädgårdsmästare Ae 11, 4 förste förmän Ae 9 — trädgårdsmästare Ae 10, 1 ladugårdsförmän Ae 9 — Ae 10, 1 förste förmän Ae 9 — ladugårdsförmän Ae 10, 19 förste förmän Ao/Ae/Ag 9 — Ao/Ae/Ag 10, 49 förste förmän Ao/Ae/Ag 9 — förmän Ao/Ae/Ag 9, 51 förmän Ao/Ae/Ag 8 — Ao/Ae/Ag 9.

Föreslagna nya lönegrader har använts även vid bestämmande av löneställningen för den personal, som omfattas av styrelsens förslag till personalförstärkningar.

A. 2). Antalet icke-ordinarie tjänster i förhållande till antalet ordinarie är i vissa tjänstegrader så högt att rekryteringshämmande dubbelinnehav av tjänster uppstått i alltför stor omfattning. Styrelsen föreslår att — utöver under föregående punkt föreslagen ordinariesättning av 1 anstaltsdirektör i Ae 23 (Hällby) — följande extra ordinarie tjänster uppföres å ordinarie stat: 5 föreståndare Ae 15, 5 verkmästare Ae 14, 10 tillsynsmän Ae 12, 5 uppsyningsmän Ae 12, 4 yrkesmästare Ae 12, 15 yrkesmästare Ae 11, 2 kansli-skrivare Ae 10, 20 yrkesmästare Ae 10, 20 överkonstaplar Ae 10, 5 förste vårdare Ae 10, 5 arbetsterapeuter Ae 9, 10 förste förmän Ae 9, 5 kontorister Ae 9, 5 förmän Ae 8, 50 vaktkonstaplar Ae 8, 25 vårdare Ae 8, 10 kansli-biträden Ae 7. Antalet kontorsbiträden i Ao 5 bör med hänsyn till bestämmelserna om reglerad befordringsgång ökas med 10.

Följande extra tjänster föreslås uppförda å extra ordinarie stat: 1 förste läkare Ag 24 (Långholmen), 5 föreståndare Ag 15, 4 verkmästare Ag 14, 5 förste förmän Ag 9 och 5 förmän Ag 8.

B. I. 1). Från och med budgetåret 1957/58 finns i avlöningsstaten uppförd en förslagsvis betecknad anslagspost till avlöningar till personal vid nya anstalter och förläggningar. Under posten, från vilken även bestrides kostnader för rörligt tillägg, har för innevarande budgetår anvisats 2 315 000 kronor, varav 1 315 000 kronor beräknats för personal vid fångvårdsanstalterna Linköping och Lärbro samt kolonien Stråtenbo och 1 000 000 kronor för extra personal vid nya platser, som måste anordnas för att möta det stigande fångantalet. Den särskilda anslagsposten komplicerar redovisningsarbetet och bör slopas, varvid medelsanvisningen bör fördelas på anslagsposterna till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal och rörligt tillägg.

2). Från och med budgetåret 1954/55 (prop. nr 170, s. 63) finns å riksstaten uppfört ett förslagsanslag Driftkostnader för tillfälliga förläggningar, vilket ursprungligen var avsett för sju förläggningar. Nuvarande anslag, varav 769 000 kronor för avlöningar och 571 000 kronor för omkostnader, har beräknats för sex förläggningar. Skäl föreligger icke längre för separat redovisning av denna lilla grupp av anstalter. Medelsanvisningen bör i stället uppdelas på vederbörliga poster under fångvårdsanstalternas avlönings- och omkostnadsanslag.

3). Som rekryteringstjänster för högre befattningar finns två assistenttjänster i Ae 17. Styrelsens yrkande för innevarande budgetår (II ht 1960, s. 60) om ytterligare tjänster för ändamålet vann icke bifall i vidare mån än att ett belopp av 20 000 kronor för anställande av aspiranter till högre tjänster finge disponeras under anslaget. Detta belopp är icke tillräckligt, varför styrelsen upprepar sitt tidigare yrkande.

4). Styrelsen upprepar vidare sitt yrkande om inrättande av en assistenttjänst i Ae 17 för Långholmens psykiatriska avdelning med uppgift att utföra experimentalpsykologiska undersökningar av häktade, som hänvisats dit för sinnesundersökning (II ht 1960, s. 61). Vid bifall till förslaget kan det belopp, 7 500 kronor, som anvisats för psykometriskt arbete vid avdelningen utgå. Alternativt hemställer styrelsen att detta belopp höjes till 14 000 kronor.

5). Styrelsen har under en följd av år medgivit, att vid anstalterna Långholmen, Malmö och Härlanda — närmast på grund av överbeläggningssförhållanden — finge vara anställda tre assistenter vid den förstnämnda och en assistent vid envar av de båda övriga anstalterna. Då permanent behov av tjänsterna föreligger, bör de uppföras på avlöningsstat som extra ordinarie.

6). Vid anstalterna Vänersborg, Linköping, Kristianstad, Falun, Västervik och Skogome är kuratorsgörömlen så omfattande att särskilda tjänster erfordras för ändamålet.

7). I petita till 1960 års riksdag föreslog styrelsen att vid var och en av anstalterna Härlanda (177 pl.) och Härnösand (125 pl.) skulle inrättas en överkonstapeltjänst för förrådsarbete. Styrelsen framför yrkandet på nytt.

8). I samband med att kolonien Rödjan under fångvårdsanstalten Mariestad utbyggts från 18 till 40 platser har behov uppkommit av särskild kökspersonal.

9). Vid ungdomsanstalten Skenäs erfordras ytterligare en yrkesmästare i Ae 11 för att kunna utnyttja bilverkstadens fulla kapacitet samt en dylik tjänst i Ae 10 för sysselsättning av sjuk- och mottagningsavdelningens klientel. Finkonfektionsverkstaden vid fångvårdsanstalten Malmö kan utan omändringar öka sysselsättningen med 10 till 30 man, om arbetsledarpersonalen förstärkes med en yrkesmästare i Ae 10. Vidare behövs en ny tjänst som arbetsterapeut i Ae 9 för anstaltens nya utökade terapilokaler. Vid anstalten Karlstad kan ett tiotal intagna som sysslar med diversearbeten beredas plats i konfektionsverkstaden, därest ytterligare en yrkesmästare an-

ställes. Under samma förutsättning kan även plastverkstaden vid anstalten Kristianstad öka sysselsättningen med ett tiotal intagna. Då föreståndare för verkstäder av ifrågavarande storleksordning bör vara placerade i Ae 12, bör de båda nya tjänsterna inrättas i denna lönegrad. Vid ungdomsanstalten Røxtuna har som komplement till verkstadsutbildningen på försök upptagits skogsarbete under ledning av en mot arvode tillfälligt anställd förman. Då försöket slagit väl ut, bör en förmanstjänst i Ae 9 inrättas. Vid anstalten Östersund bör en från specialstaten för jordbruksdriften avlönad förmanstjänst i Ae 9 överföras till fångvårdsanstaltens avlöningsstat.

10). Administrationspersonalen vid anstalten Lärbro behöver förstärkas med ett kanslibitråde till följd av den stigande omsättningen vid verkstaden för pärmstillverkning. Vid anstalten Kalmar erfordras ytterligare ett biträde rb i och med att anstaltens samtliga platser tagits i anspråk. 1953 års riksdag har anvisat 12 000 kronor för extra skrivhjälp å expeditionen å Långholmen. Medlen har använts för två arvodesanställda biträden, vilka bör inplaceras i reglerad befordringsgång.

11). Styrelsen har upprepade gånger begärt, att ingenjörskontoret vid envar av anstaltsgrupperna skulle tillföras en kontoristtjänst för att avlasta räjongingenjörerna rutingöromål. Detta behov har tillgodosetts endast såtillvida att ett belopp — senast höjt till 40 000 kronor (II ht 1960, s. 64) — beräknats för ändamålet. Då behovet av kvalificerade biträden är trängande framför styrelsen på nytt önskemålet härom.

12). De sex räjongingenjörer, som har det närmaste ansvaret för arbetsdriften inom de olika anstaltsgrupperna, räcker numera i huvudsak till endast för centralanstaltens arbetsdrift. För den produktionsledande funktionen inom anstaltsgrupperna bör med hänsyn till arbetsdriftens starka expansion inrättas sex nya ingenjörstjänster i Ae 23.

13). Styrelsen avser att i samband med upprättande av förslag till specialstat för arbetsdriften begära en generell höjning av fångvårdens arbetspremier i huvudsaklig överensstämmelse med vad eftervårdsutredningen föreslagit i sitt betänkande (SOU 1959: 18). Förslagets genomförande kräver ingenjörstjänster för arbetsstudier och räntabilitetskontroll. Vid 1960 års riksdag beslöts inrättande av två ingenjörstjänster i Ae 17, vilka skulle stå till räjongingenjörernas förfogande alltefter arbetsläget inom de olika anstaltsgrupperna. Dessa tjänster bör i stället utnyttjas för nyssnämnda uppgifter, varjämte ytterligare fyra dylika tjänster bör inrättas.

14). I samma betänkande (SOU 1959: 18) har eftervårdsutredningen även föreslagit viss försöksverksamhet med marknadsmässig lön. För att vinna erfarenhet hur systemet fungerar föreslår styrelsen att det till en början kommer i tillämpning endast vid en av de planerade nya 120-mannaanstalterna, närmast då anstalten i Tillberga. I enlighet med utredningens förslag bör en fångvårdsassistent Ag 17, en ingenjör Ag 15 och ett biträde rb beräknas för försöksverksamheten.

15). Som framgår närmare av redogörelsen under fångvårdsanstaltens omkostnadsanslag (punkt 38) föreslår styrelsen en väsentligt vidgad utbild-

ning av personal i tillsynstjänst. Merkostnaden för avlöningar beräknas till 176 670 kronor. Enligt Kungl. Maj:ts föreskrift kan f. n. högst 15 befattningshavare vid fångvårdens verkstads- eller jordbruksdrift beviljas tjänstledighet med oavkortad lön för deltagande i utom styrelsen anordnade utbildningskurser. Med hänsyn till ökningen av arbetsledarpersonalen bör antalet ökas till 30. Merkostnaden för avlöningar beräknas i denna del till 25 770 kronor.

16). Vid de större anstalterna anställs årligen ett betydande antal nya befattningshavare i tillsynstjänst. Det är förenat med risker, både för dem själva och för säkerheten på anstalten, att de utan föregående instruktion går in i tjänstgöring. För att avhjälpa denna brist bör avdelas en befattningshavare i uppsyningsmans ställning vid var och en av de sex räjongerna. Tjänstemännen bör även alternera såsom biträdande kursledare vid den centralt anordnade utbildningen av tillsynspersonal.

17). Med anledning av fångantalets ökning har Jönköpingsanstaltens hela kapacitet (39 platser) tagits i anspråk, vilket tvingat styrelsen att utöka personalorganisationen med 1 biträde rb, 2 yrkesmästare i Ag 11 resp. i Ag 10 samt 5 vaktkonstaplar i Ag 8. Medel bör beräknas för denna personal å extra ordinarie stat, dock att biträdestjänsten bör beviljas som kontorist.

Genom tillkomsten av en ny verkstadsbarack vid Karlskronaanstalten kan tidigare arbetslokaler i anstaltsbyggnaden utnyttjas till bostadsceller för tio intagna. Den härav föranledda ändrade arbetsorganisationen erfordrar personalförstärkning med 1 yrkesmästare i Ae 12, varjämte 1 förste förmanstjänst bör ändras till yrkesmästartjänst i Ae 11. För tillgodoseende av anstaltens behov av bevakningspersonal bör medel beräknas för tre vaktkonstaplar i Ae 8.

18). Med undantag för Långholmsanstalten, som har en fast paviljong — ehuru otillräcklig för behovet — saknar nuvarande centralanstalter fasta, väl avskilda förvaringsutrymmen för de särskilt svårbehandlade. Däremot kommer de blivande, nya centralanstalterna att utrustas med sådana utrymmen. I avvaktan på tillkomsten av dessa måste med hänsyn till nödvändigheten att förbättra det allmänna disciplinläget särskilda anstalter avdelas för ändamålet. Med utelämnande tills vidare av ungdoms- och säkerhetsgrupperna föreslår styrelsen att de slutna anstalterna Luleå (21 pl.), Örebro (55 pl.), Jönköping (39 pl.) och Halmstad (27 pl.) utnyttjas såsom specialanstalter för svårbehandlade inom resp. norra, östra, västra och södra anstaltsgruppen. Kostnaderna för erforderliga ändrings- och förstärkningsarbeten beräknas till 140 000 kronor, vilka avses att bestridas av tillgängliga medel för ombyggnadsarbeten under styrelsens delfond av allmänna fastighetsfonden. För att kunna påverka klientelet i gynnsam riktning bör specialanstalterna förses med en psykologiskt skolad assistent i Ae 17 för gruppsamtal och — i mån av kompetens — gruppterapi bland klientelet. Vidare måste bevakningspersonalen utökas. Den erforderliga förstärkningen beräknas till 1 uppsyningsman i Ae 12 och 5 vaktkonstaplar i Ae 8 i Luleå, 4 vaktkonstaplar i Ae 8 i Örebro, 3 vaktkonstaplar i Ae 8 i

Jönköping och 1 uppsyningsman i Ae 12 och 5 vaktkonstaplar i Ae 8 i Halmstad. De nuvarande arbetsledaretjänsterna — sammanlagt tio — föreslås skola omdisponeras till andra anstalter i den mån de icke erfordras för den reducerade arbetsdriften vid specialanstalterna.

19). 1960 års riksdag har beslutat om utbyggnad av fångvårdsanstalterna Norrtälje och Tidaholm med vardera 80 till 230 platser (Kapitalbudgeten, Bilaga 24, s. 11). Utbyggnaden beräknas i båda fallen vara färdig den 1 oktober 1961. Förutom tillkomsten vid varje anstalt av två förläggingspaviljonger för 40 man medför utbyggnaden en utökning av anstalternas arbetsdrift med 70 arbetsplatser. Vidare erfordras att anstalternas nuvarande halvöppna 20-mannapaviljong om- och tillbygges för att användas som paviljong för svårbehandlade. Utbyggnaden kräver följande personalförstärkning vid vardera anstalten.

Administration: 1 fångvårdsassistent Ae 17, 1 social kurator Ae 12, 1 kontorist Ae 9, 1 kanslibitråde Ae 7; Arbetsdrift: 1 ingenjör Ae 19, 3 yrkesmästare Ae 12, 3 yrkesmästare Ae 11, 3 yrkesmästare Ae 10, 1 kanslibitråde Ae 7, 1 expeditionsvakt Ae 7 (ordonnans); Bevakningspersonal: 4 uppsyningsmän Ae 12, 14 vaktkonstaplar Ae 8; Ekonomipersonal: Ekonomibitråde Ae 4.

20). 1960 års riksdag har vidare beslutat om uppförande av ytterligare en 72-mannapaviljong vid säkerhetsanstalten Hall (Kapitalbudgeten 1960, Bilaga 24, s. 8). Paviljongen beräknas bli färdig omkring den 1 januari 1962. Tidigare beslutad utbyggnad av anstalten med mottagnings- och specialavdelningar liksom planerad utökning av verkstadslokalerna blir däremot inte slutförd till denna tidpunkt. Den personalökning, som erfordras genom tillkomsten av den nya paviljongen, kan därför endast provisoriskt beräknas. Styrelsen föreslår tills vidare följande ytterligare personal.

Administration: 1 fångvårdsassistent Ag 17, 1 social kurator Ag 15, 1 kontorist Ag 9, 1 kanslibitråde Ag 7, 1 biträde rb; Arbetsdrift: 2 yrkesmästare Ae 12, 2 yrkesmästare Ae 11, 3 yrkesmästare Ae 10; Bevakningspersonal: 1 bevakningsassistent Ao 17 (för hela anstalten), 1 förste uppsyningsman Ao 14, två uppsyningsmän Ao 12, 11 vaktkonstaplar Ae 8.

Med hänsyn till tidpunkten för paviljongens färdigställande torde avlöningsmedel böra beräknas endast för ett halvt budgetår.

21). Nuvarande medelsanvisningar under icke-ordinarieposten för skrivhjälp under överbeläggningsperioder åt anstalter utan kontorspersonal, för praktikanter å styresmannaexpeditioner m. m. och för deltidsanställda fritidsledare är otillräckliga och bör ökas med resp. 60 000, 19 000 och 31 000 kronor till resp. 75 000, 25 000 och 131 000 kronor. I fråga om medelsanvisningen till skrivhjälp bör begränsningen till överbeläggningsperioder därjämte slopas.

II. 1). Vid 1958 års riksdag fastställdes personalplan för den nya kvinnostanstalten Hinseberg, vilken skall ersätta kvinnofängelset i Växjö (II ht, s.

112). På grund av försening av byggnadsprogrammet, förorsakad av brand i en förläggingsbyggnad har personalplanen icke satts i tillämpning. I anledning av branden beslöts uppförande av två nya slutna förläggingsbyggnader. Enligt beslut av 1960 års riksdag skall ytterligare två slutna förläggingsbyggnader uppföras (Kapitalbudgeten, Bilaga 24, s. 8). Slutligen föreslår styrelsen att medel anvisas under investeringsanslaget till Vissa byggnadsarbeten för fångvården för en femte slutna avdelning vid anstalten att disponeras för sådant kvinnligt tvångsarbetsklientel, som nu mottages på Växjöanstalten och som enligt statsmakternas beslut tillsvidare skall omhändertagas inom fångvårdsorganisationen. Tillkomsten av de nya vårdavdelningarna, varigenom platsantalet ökas från 71 till 101, påkallar utökning av den tidigare beslutade personalorganisationen. Med inräknande av redan beslutade tjänster föreslår styrelsen följande personalplan för anstalten.

Administration:

- 1 fångvårdsdirektör Ao 24
- 1 bitr. fångvårdsinspektör Ao 21
- 1 assistent Ao 17
- 1 bokhållare Ao 15
- 1 socialkurator Ae 14
- 2 kontorister Ae 9
- 2 kanslibiträden Ao 7
- 2 kontorsbiträden Ao 5
- 1 telefonist Ag 1—Ae 5

Arbetsledning:

- 1 ingenjör Ae 17
- 1 lärarinna Ao 12
- 4 yrkesmästare Ae 11
- 1 trädgårdsmästare Ae 10
- 2 yrkesmästare Ae 10
- 2 arbetsterapeuter Ae 9

Bevakning (manlig):

- 1 uppsyningsman Ao 12
- 4 vaktkonstaplar Ao 8

Bevakning (kvinnlig):

- 1 uppsyningsman Ao 14
- 4 uppsyningsmän Ao 12
- 3 uppsyningsmän Ae 12
- 2 översköterskor Ae 9
- 19 vaktkonstaplar Ao 8
- 22 vaktkonstaplar Ae 8

Ekonomi:

- 1 husmor Ao 9
- 1 ekonomibitråde Ae 4
- 1 uppsyningsman Ao 12 (förrådstjänst)
- 1 förste förman Ae 11 (reparation)
- 1 maskinist Ae 9
- 1 reparatör Ae 8
- 1 vaktkonstapel Ae 8 (bilförare)

Vid anslagsberäkningen har hänsyn tagits till de medel som beräknats för befintliga tjänster för kvinnligt klientel vid nuvarande Växjöanstalten samt för extra tjänster för provisoriskt ianspråktagande av Hinsebergsanstalten (II ht 1960, s. 65).

2). Växjöanstalten har nu 82 slutna platser, varav 64 för kvinnor och 18 för män. Anstalten bör, när Hinsebergsanstalten helt kan tagas i bruk, utnyttjas för manligt säkerhetsklientel. Den nuvarande kvinnoavdelningen

bör hysa enbart förvarade, medan i den nuvarande mansavdelningen bör mottagas häktade, även sinnesundersökningsfall, samt förvarade som måste isoleras. Arbetsorganisationen föreslås omfatta konfektionsindustri för 30 man och läderindustri för 20 man samt i övrigt diverse- och ekonomiarbete. Inberäknat de tjänster som finns för anstaltens nuvarande manliga klientel föreslås följande personalorganisation.

Administration:

- 1 anstaltsdirektör Ae 21
- 1 assistent Ae 17
- 1 kansliskrivare Ae 10
- 1 kanslibitråde Ae 7
- 2 biträden rb

Arbetsledning:

- 1 yrkesmästare Ae 12
- 1 yrkesmästare Ae 11
- 4 yrkesmästare Ae 10

Bevakning:

- 1 förste uppsyningsman Ae 14
- 2 uppsyningsmän Ae 12
- 23 vaktkonstaplar Ae 8

Ekonomi:

- 1 husmor Ae 9
- 1 förste förman Ae 11 (reparation)

3). I fråga om de nya öppna 120-mannaanstalter, som enligt styrelsen snart bör uppföras för att möta ökningen av fångantalet, har styrelsen framlagt slutligt utformat förslag till anordnande av en sådan anstalt i Tillberga, Västmanlands län. Förutom administrations- och förläggningsbyggnader skall uppföras en fabriksbyggnad gemensam för träindustri och mekaniskt arbete för 80 resp. 20 man. Följande personalplan föreslås för anstalten.

Administration:

- 1 anstaltsdirektör Ae 23
- 1 fångvårdsassistent Ae 17
- 1 kontorsskrivare Ae 13
- 2 kanslibitråden Ae 7
- 1 telefonist rb

Arbetsledning:

- 1 ingenjör Ae 17
- 1 verkmästare Ae 14
- 2 yrkesmästare Ae 12
- 3 yrkesmästare Ae 11
- 4 yrkesmästare Ae 10
- 1 bilförare Ae 8

Bevakning:

- 1 förste uppsyningsman Ae 14
- 4 uppsyningsmän Ae 12
- 17 vaktkonstaplar Ae 8

Ekonomi:

- 2 uppsyningsmän Ae 12 (sjukvård, förråd)
- 1 förste förman Ae 11 (reparationsarbete)
- 1 husmor Ae 9
- 1 maskinist Ae 9
- 1 reparatör Ae 8
- 1 vaktkonstapel (bilförare) Ae 8

Arbetsdriftens inriktning vid de övriga öppna anstalterna har ännu icke bestämts. Styrelsen räknar därför tills vidare lönemedel för samma tjänster

som för anstalten i Tillberga. Då samtliga sex anstalter icke kan antagas vara i bruk under hela budgetåret 1961/62 äskar styrelsen medel för endast hälften av anstalterna. Från denna medelsberäkning bör avdrag ske med det belopp, 1 000 000 kronor, som beviljats av 1960 års riksdag för personal till nya vårdplatser (jfr p. B. I. 1).

C. 1). I enlighet med den av 1960 års riksdag beslutade regleringen av vissa arvoden (prop. nr 151) har årsarvode till kroppssjukläkaren vid fångvårdsanstalten Långholmen höjts från 21 420 till 22 500 kronor. För år 1961 bör arvode höjas till 23 580 kronor.

2). För rådgivande psykiater vid kvinnoanstalten Hinseberg bör med hänsyn till anstaltens speciella klientel utgå det högre av gällande årsarvoden till sådan expertis inom fångvården eller 4 200 kronor. I samband med att Växjöanstalten tages i anspråk för manligt förvaringsklientel bör anställas en rådgivande psykiater mot ett årsarvode av 3 600 kronor.

3). I samband med vissa moderniseringsarbeten vid fångvårdsanstalten Norrköping har portöppningen omlagts.

4). Nuvarande medelsanvisning för religionsvård, 67 500 kronor, bör höjas med 12 000 kronor i anledning av tillkomsten av de föreslagna sex nya 120-mannaanstalterna och Växjöanstaltens ianspråktagande som säkerhetsanstalt.

5). Hyresersättningsbeloppen åt fångvårdens överläkare bör höjas till samma nivå som numera gäller för överläkare vid statens mentalsjukhus.

6). Under fångvårdsanstalternas avlöningsanslag finns medel beräknade för en förste yrkesmästare Ao 13, vilken tjänstgjort såsom byggnadskontrollant å fångvårdsstyrelsens byggnadsavdelning (jfr II ht 1960, s. 60 och 64). Tjänsteinnehavaren har numera befordrats till kontrollant Ao 17 å fångvårdsstyrelsens personalstat.

Yttranden m. m.

Utredningsmannen angående *fångvårdsanstalternas behov av tillsynspersonal efter arbetstidsförkortningens genomförande* (jfr s. 71) har efter granskning av fångvårdsstyrelsens anslagsframställning föreslagit i huvudsak följande.

Utredningen tillstyrker att vid anstalterna Härlanda och Härnösand inrättas vardera en uppsyningsmannatjänst för handhavande av förrådstjänsten. Då erfarenheterna från utredningsarbetet visar att bristen på personal med tillräcklig utbildning i flera fall varit ett av de bärande motiven för personalutökningskrav tillstyrkes såväl den begärda medelsanvisningen till utvidgad personalutbildning som den föreslagna personalen för handledning av nyanställda. Styrelsens förslag om utökad personalorganisation vid fångvårdsanstalten Jönköping föranleder ingen erinran. Beträffande den föreslagna personalökningen vid fångvårdsanstalten Karlskrona leder utredningens beräkning till en vaktkonstapel mindre än vad styrelsen föreslagit.

Styrelsens förslag att inrätta anstalterna i Luleå, Örebro, Jönköping och Halmstad som specialanstalter för svårbehandlat klientel tillstyrkes i princip. Vad angår de av klientelomläggningen nödvändiggjorda personalförstärkningarna biträder utredningen förslaget att förstärka bevakningsbefälet vid anstalterna i Luleå och Halmstad. I avsaknad av erfarenheter från

specialanstalternas planerade verksamhet är det enligt utredningen inte möjligt att göra någon egentlig beräkning av personalbehovet. Utredningen föreslår, att anstalterna tillföres följande antal vaktkonstapelstjänster, nämligen Luleå 3, Örebro 4, Jönköping 1 och Halmstad 3 eller tillhoppa 11, d. v. s. sex tjänster mindre än vad styrelsen beräknat.

Styrelsens förslag till personal för de utbyggda anstalterna Norrtälje och Tidaholm förutsätter, att var och en av dessa utbygges med två 40-mannapaviljonger samt att den halvöppna paviljongen med 20 platser efter viss om- och tillbyggnad användes för svårbehandlat klientel. I sistnämnda hänseende bör förslaget sammanställas med styrelsens förslag till anstalter för svårbehandlade. I avvaktan på erfarenhet om i vilken utsträckning specialanstalterna behöver tagas i anspråk, torde omändringen av de halvöppna paviljongerna böra anstå. Dessa medger även utan ombyggnad att 13 intagna hållas till arbete i varje paviljong. Utredningen förordar, att anstalterna tillföres vardera 3 befäls- och 8 vaktkonstapelstjänster, vilket i förhållande till styrelsens förslag innebär en minskning med en befäls- och 6 vaktkonstapelstjänster.

Beträffande den begärda personalökningen vid anstalten Hall i anledning av tillkomsten av en ny 72-mannapaviljong finner utredningen att något behov av att inrätta en tjänst som bevakningsassistent inte kan anses föreliggande. Även förslaget om en förste uppsyningsman avstyrkes. Med hänsyn till att styrelsens beräkning av bevakningspersonalen i övrigt angivits som provisorisk lämnar utredningen förslaget i denna del utan erinran.

I fråga om Hinsebergsanstalten har utredningen, efter besök på platsen funnit, att antalet kvinnliga uppsyningsmän bör kunna begränsas till 5 för den egentliga bevakningstjänsten d. v. s. 2 mindre än styrelsen föreslagit. Av kvinnlig bevakningspersonal har begärts 41 vaktkonstaplar. Utredningen anser att detta antal — under förutsättning bl. a. att anstalten utrustas med interna kommunikationsmedel, som utnyttjas i personalbesparande syfte — kan reduceras till 32.

Styrelsens förslag att överföra fångvårdsanstalten i Växjö till säkerhetsgruppen förutsätter en fullständig omprövning av personalbehovet. Mot styrelsens förslag angående bevakningsbefälet finnes inget att erinra. I fråga om bevakningspersonalen i övrigt föreslår utredningen, att anstalten tilldelas sammanlagt 20 sådana tjänster mot av styrelsen föreslagna 23.

Vad angår styrelsens förslag till personal för nya 120-mannaanstalter föreligger inga närmare preciseringar angående det klientel, som skall hänvisas till dessa anstalter, utöver vad som kan utläsas av styrelsens åberopande av Ulriksforsanstalten som förebild och det faktum att 120-mannaanstalterna skall förses med verkstad i form av fabriksbyggnad för ca 100 arbetsplatser. En omständighet, som vid en bedömning av den föreslagna bevakningsstyrkan är ägnad att inge tveksamhet, är det faktum att anstalten i Ulriksfors visserligen officiellt betecknas som öppen men att denna är starkare bevakad än åtskilliga slutna anstalter. Det torde kunna ifrågasättas huruvida en både med hänsyn till lokaler och bevakning i vanlig bemärkelse öppen anstalt — i synnerhet om den får ett mindre avskilt läge än Ulriksfors — över huvud taget kan användas för ett klientel, motsvarande det i Ulriksfors. Om de antydda farhågorna skulle besannas, kan man — om byggnaderna utföres så att de inte kan apteras för slutet fångförvar — tvingas att antingen dit överföra det nuvarande koloniklientelet eller såsom skett i Ulriksfors förstärka bevakningen så att det öppna byggnadssättet kompenseras med personal. Den senare utvägen ställer sig ur driftekonomisk synpunkt mycket dyrbar. Utredningen anser, att innan erfarenhet vunnits av de nya anstalterna, dessa inte bör tilldelas mer än 3 bevakningsbefäl mot föreslag-

na 5 samt 13 eller högst 14 vaktkonstapelstjänster mot föreslagna 17. Utredningen har därvid i likhet med styrelsen förutsatt att en transportförrättjänst kan tillkomma om så visar sig erforderligt.

Slutligen framhåller utredningsmannen, att avvägningen av den erforderliga bevakningspersonalen vid en ny- eller omorganiserad fångvårdsanstalt inte kan göras med någon högre grad av säkerhet. Först efter åtskillig tids erfarenhet av en ny personalorganisation kan denna slutligt bedömas. De framförda förslagen har genomgående byggts på sådana beräkningar och jämförelser med befintliga anstalter att förslagen med rimlig grad av säkerhet kan förväntas visa sig tillräckliga. Vissa säkerhetsmarginaler har medräknats. Då någon osäkerhet likväl alltid måste kvarstå, såvida inte den ursprungliga personaluppsättningen vid en nyorganisation tilltages uppenbart för stor, förutsätter utredningsmannen emellertid att Kungl. Maj:t skall kunna efter framställning från fångvårdsstyrelsen i varje särskilt fall besluta om utökning av personalen vid berörda anstalter även under löpande budgetår.

Fångvårdens byggnadskommitté har (skr. 3/11 1960) i samband med avgivande av förslag i fråga om avlyssningsanläggningar m. m. för vissa fångvårdsanstalter (jfr punkt 40) anfört, att användandet av föreslagna tekniska hjälpmedel möjliggör — enligt underhandsuppgifter från fångvårdsstyrelsen — en besparing av minst fem vaktkonstapelstjänster vid Tidaholmsanstalten i utbyggt skick, minst en sådan tjänst vid Hallanstaltens båda nya 72-mannapaviljonger och fem tjänster vid Hinsebergsanstalten.

Sveriges fångvårdsmannaförbund (skr. 14/11 1960) har förklarat sig stödja fångvårdsstyrelsens förslag till åtgärder i syfte att förbättra ordningen och disciplinen på fångvårdsanstalterna. Den personalbemanning som styrelsen föreslår anser förbundet vara minimum och absolut behövlig om åtgärderna skall få avsedd verkan på ordningen och arbetsdisciplinen och om personalen skall garanteras säkerhet och skydd i arbetet. De förslag till nedskärning som utredningen angående fångvårdsanstalternas behov av tillsynspersonal efter arbetstidsförkortningens genomförande föreslår, kan förbundet icke acceptera då utredningen icke i tillräcklig grad har beaktat det praktiska vårdarbetets natur och oberäkneliga svängningar i anstaltsrutinen.

Fångvårdsstyrelsen har i särskilt yttrande (skr. 25/11 1960) bemött utredningsmannens synpunkter. Styrelsen framhåller bl. a. att utredningsmannen, då han kommit till den slutsatsen, att personalen vid ett flertal av de behandlade anstalterna skulle kunna minskas uppenbarligen menat att detta inte skulle inverka menligt på vården. Denna uppfattning kan styrelsen ej dela. Enligt styrelsens mening finns det ingen anstalt som har för mycket personal. Man kan om samtliga säga att de i stället har för litet personal. Däremot är styrelsen väl medveten om att personalen inte på alla håll är fullt effektivt utnyttjad, i vilket hänseende en ändring givetvis måste ske. Vad angår de föreslagna nya öppna 120-mannaanstalterna menar styrelsen att tiden nu är inne att pröva ett nytt system för öppen anstaltsvård. En

förutsättning härför är att dessa anstalter planeras och placeras på riktigt sätt. En annan förutsättning är, att det för straffångeklientelet som följd av goda förlägningsförhållanden och arbetsförtjänster framstår som en eftersträvansvärd förmån att få komma till de nya öppna med industriell arbetsdrift utrustade anstalterna. Med undantag av en uppsyningsmannatjänst vid Hall, med vars inrättande kan anstå tills dess specialavdelningarna vid anstalten blir färdiga, samt fem kvinnliga vaktkonstapelstjänster vid Hinseberg, varmed bevakningspersonalen kan minskas om tekniska hjälpmedel i enlighet med vad fångvårdens byggnadskommitté föreslagit tages i bruk, vidhåller styrelsen sina yrkanden.

Departementschefen

Efter en nedgång åren närmast efter andra världskrigets slut har fångantalet under hela 1950-talet oavbrutet stigit, vilket utsatt anstaltsorganisationen för mycket stora påfrestningar. Det torde vara av intresse att något närmare belysa den utveckling som ägt rum.

Under åren 1949—1953 steg medeltalet intagna från omkring 2 360 till 3 100. Efter en viss avmattning under år 1954 steg fångantalet de närmast följande åren i ökad takt, och år 1957 uppgick medelbeläggningen till 4 000. Under år 1958 minskade takten något, men år 1959 steg medeltalet intagna till 4 640. Under första halvåret 1960 har fångantalet fortsatt att stiga. Där emot har en viss nedgång inträffat under senare halvåret 1960 jämfört med beläggningssiffrorna motsvarande tid år 1959. Det är inte nu möjligt att närmare ange orsakerna härtill. Genomsnittligt sett har beläggningen under år 1960 uppgått till 4 850. Toppbeläggningen, uttryckt som högsta månadsskiftesbeläggning, har under den gångna perioden legat avsevärt mycket högre än medelbeläggningen. År 1953 redovisades siffran 3 330, år 1957 4 525 och år 1960 5 270.

I inledningen till min anmälan av fångvårdens medelsbehov har redovisats vissa prognoser angående fångantalets sannolika utveckling, vilka visar en fortsatt stark stegring. Några bestämda slutsatser kan självfallet inte dragas av dessa undersökningar. Det kan, såsom jag givit uttryck åt i tidigare sammanhang, finnas anledning hoppas att de olika åtgärder i brottsbekämpande syfte som redan satts in och ytterligare torde komma att aktualiseras, framför allt mot ungdomsbrottsligheten, så småningom skall ge resultat i form av en gynnsammare utveckling i fråga om kriminaliteten. Det torde dock vara realistiskt att tills vidare räkna med en fortsatt stegring av fångantalet.

Anstaltsorganisationen har helt naturligt icke kunnat utbyggas i samma snabba takt som fångantalet stigit. Den bristande överensstämmelsen mellan platstillgång och fångantal har, förutom att den medfört långa överbelägningsperioder, framtvingat provisorier av olika slag. Den har vidare haft till följd, att det omfattande program för om- och utbyggnad av det gamla anstaltsbeståndet, som beslutats för att sätta fångvårdsorganisationen i stånd att praktiskt tillämpa de genom 1945 års straffverkställighetsre-

form antagna nya principerna för behandlingen av de intagna, blivit fördröjt eller fått omdisponeras för att tillgodose det omedelbara platsbehovet.

Under år 1959 tillfördes organisationen icke mindre än omkring 600 nya platser. Tillskottet möjliggjordes i huvudsak genom färdigställandet av de nya anstalterna Mariefred, Hällby, Tidaholm och Norrtälje. Därefter har endast ett obetydligt antal platser tillkommit. Den 1 december 1960 redovisades drygt 5 000 platser, varemot svarade en beläggning av 4 980. Detta till synes utjämnade läge motsvarar dock icke det verkliga förhållandet, då vissa platser icke kan utnyttjas på grund av rengöring, ombyggnad m. m.

I syfte att snabbt kunna tillföra anstaltsorganisationen ytterligare platser beslöts vid 1960 års riksdag viss utbyggnad av anstalterna Tidaholm, Norrtälje, Hall och Hinseberg. Vidare erhöll Kungl. Maj:t bemyndigande att i stället för en planerad utbyggnad av Hälsingborgsanstalten, varom delade meningar uppstått, besluta om annat och lämpligare byggnadsprojekt. Såsom jag närmare utvecklar senare denna dag vid anmälan av investeringsanslaget Vissa byggnadsarbeten för fångvården har Kungl. Maj:t numera beslutat om igångsättande av den planerade utbyggnaden av de fyra förstnämnda anstalterna. Vidare kommer i detta sammanhang för riksdagens godkännande att framläggas förslag om byggande av en ny anstalt i Tillberga, Västmanlands län, som ersättning för det nämnda Hälsingborgsprojektet. Inräknat de nya platser, som en tidigare påbörjad byggnadsverksamhet vid Hinsebergsanstalten kommer att medföra, kan nämnda utbyggnader beräknas ge anstaltsorganisationen omkring 400 nya platser. Enligt byggnadsplanerna kommer hela detta tillskott, om intet oförutsett inträffar, att finnas tillgängligt i början av år 1962. Vid denna tidpunkt skulle sålunda anstaltsorganisationen förfoga över ca 5 400 platser. De närmast aktuella byggnadsprojekten i det förut nämnda ordinära utbyggnadsprogrammet är de planerade nya centralanstalterna i Kumla och Österåker, vilka är avsedda att i första hand ersätta den nuvarande Långholmsanstalten. Båda projekten, vilka enligt numera gällande direktiv skall planeras för omkring 450 platser vardera, befinner sig ännu på utredningsstadiet och kan inte beräknas tillföra organisationen några platser förrän allra tidigast under loppet av år 1964. Med hänsyn till ovissheten om fångantalets utveckling kan man inte bortse från möjligheten att särskilda åtgärder kan bli nödvändiga för att redan dessförinnan öka tillgången på platser.

Jag övergår nu till att behandla fångvårdsstyrelsens anslagsframställning.

Enligt styrelsen har till följd av bristande differentieringsmöjligheter vissa ogynnsamma företeelser, bl. a. en allvarlig försämring av det allmänna disciplinläget, uppstått inom anstaltsgrupperna för ordinarie manligt klientel. För att förbättra den allmänna disciplinen anser styrelsen det nödvändigt att särskilt svårbehandlade intagna, vilka nu finns spridda på rättsvärdernas alla slutna anstalter, för längre perioder kan hållas avskilda från umgänget med andra intagna. Styrelsen föreslår, att de slutna anstalterna i Luleå, Örebro, Jönköping och Halmstad, i avvaktan på tillkomsten av de

nya centralanstalterna med deras planerade utrymmen för svårbehandlade, tillsvidare får utnyttjas som specialanstalter för sådant klientel inom respektive anstaltsgrupper. För att ytterligare förbättra differentieringsmöjligheterna och samtidigt öka tillgången på platser, varvid styrelsen räknat med en toppbeläggning under nästa budgetår av minst 6 000, föreslår styrelsen att sex nya öppna anstalter efter förebild av Ulriksforsanstalten med dess brett upplagda industribetonade arbetsdrift skall uppföras. Anstalterna, som var och en skall ha 120 platser, skall utformas så att det med hänsyn till förläggningsförhållanden, arbetsmöjligheter och arbetsinkomst framstår som en klar förmån att bli överflyttad dit från annan anstalt. Den första av dessa anstalter skulle bli den i det föregående omnämnda Tillbergaanstalten. Mot denna bakgrund uppdrar styrelsen även vissa riktlinjer för behandlingsarbetet, innebärande i huvudsak att de intagna på ett påtagligt sätt måtte bibringas uppfattningen att det lönar sig att arbeta och vara sköt-sam, medan upprepade disciplinförseelser medför risk för att bli överförd till specialanstalt.

De nya principer, som genom 1945 års straffverkställighetsreform antagits för behandlingen av de intagna och för vilkas praktiska tillämpning det nuvarande räjongsystemet införts, förutsätter tillgång på såväl slutna som öppna anstalter, så att klientelet kan omhändertagas på lämpligt sätt med hänsyn till både behandlings- och säkerhetskraven. Den för en sådan differentiering nödvändiga om- och nybyggnadsverksamheten har emellertid såsom jag förut antytt fått stå tillbaka för det trängande behovet att skaffa fram nya anstaltsplatser. Negativa verkningar härav har, som styrelsen påvisat, icke heller uteblivit. I likhet med fångvårdsstyrelsen anser jag att åtgärder nu bör vidtagas för att förbättra den allmänna disciplinen. Jag tillstyrker därför styrelsens förslag att de nämnda anstalterna omändras till specialanstalter för svårbehandlade. Till denna fråga återkommer jag vidare i det följande.

Enligt min mening talar även mycket för de delvis nya riktlinjer för den öppna vården som innefattas i styrelsens förslag om inrättande av nya öppna anstalter. Förslaget synes inrymma värdefulla möjligheter för behandlingsarbetet. Utan att nu taga ställning till frågan om flera sådana anstalter tillstyrker jag, som förut framhållits, att en dylik anstalt uppföres i Tillberga.

Jag kan även i huvudsak ansluta mig till vad fångvårdsstyrelsen i övrigt föreslagit i fråga om riktlinjerna för behandlingsarbetet på anstalterna. I detta sammanhang torde jag jämväl få omnämna, att inom justitiedepartementet överväges huruvida icke till fullföljande av de tankar som ligger bakom fångvårdsstyrelsens förslag de ändrade bestämmelser rörande fakultativ villkorlig frigivning, som innefattas i det den 26 augusti 1960 till lagrådet remitterade förslaget till brottsbalk, bör — helt eller delvis — genomföras redan nu. I samband därmed skulle som ett naturligt led i behandlingsarbetet genomföras en skärpning av tillsynen över villkorligt frigivna och provutskrivna förvarade. Till denna fråga torde jag få återkomma i annat sammanhang.

I det följande redovisar jag mina ställningstaganden till de i styrelsens framställning framförda särskilda yrkandena.

Tjänsteförändringar

Till en början torde jag få erinra om att 1960 års riksdag under höst-sessionen (prop. nr 178) beslutat om ändrad lönegradsplacering för bl. a. kuratorer och sjuksköterskor vid fångvårdsanstalterna. Hänsyn härtill torde tagas vid beräkningen av anslagsbehovet för nästa budgetår.

Med anledning av planerad utökning av arbetsdriften vid fångvårdsanstalterna i Karlstad och Kristianstad förordar jag att en yrkesmästare-tjänst i Ae 11 vid vardera anstalten inplaceras i lönegrad Ae 12. Av samma skäl tillstyrker jag vidare att en förste förmanstjänst i Ae 9 vid anstalten i Karlskrona utbytes mot en tjänst som yrkesmästare i Ae 10.

I anslutning till styrelsens förslag föreslår jag att följande extra ordinarie och extra tjänster överföres till ordinarie respektive extra ordinarie stat, nämligen

2 verkmästare Ae 14—Ao 14	1 förste läkare (Långholmen)
2 tillsynsmän Ae 12—Ao 12	Ag 24—Ae 24
4 yrkesmästare Ae 12—Ao 12	4 föreståndare Ag 15—Ae 15
5 yrkesmästare Ae 11—Ao 11	2 verkmästare Ag 14—Ae 14
6 yrkesmästare Ae 10—Ao 10	4 förste förmän Ag 9—Ae 9
4 förste förmän Ae 9—Ao 9	4 förmän Ag 8—Ae 8
10 vårdare Ae 8—Ao 8	
5 kanslibiträden Ae 7—Ao 7	

Antalet kontorsbiträdestjänster i Ao 5 torde på grund av bestämmelserna om reglerad beföringsgång ökas med 10 till 36.

Utöver vad som framgår av det nu anförda kan jag icke tillstyrka de av styrelsen under ifrågavarande rubrik upptagna förslagen.

Personalförstärkningar m. m. vid befintliga anstalter

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades som tidigare nämnts den 9 oktober 1959 en särskild sakkunnig för att utreda frågan angående fångvårdsanstalternas behov av tillsynspersonal efter arbetstidsförkortningens genomförande. Utredningsmannen framlade den 17 mars 1960 efter samråd med fångvårdsstyrelsen och Sveriges fångvårdsmannaförbund såsom ett första avsnitt i utredningsarbetet förslag till provisorisk avvägning av ifrågavarande personalbehov för genomförande av 45-timmars arbetsvecka från och med den 1 april 1960.

På grundval av nämnda utredningsförslag har Kungl. Maj:t genom särskilda beslut den 18 och den 25 mars 1960 för tillämpning från och med den 1 april 1960 medgivit fångvårdsstyrelsen att dels som ett led i arbetstidsförkortningen tillämpa fem dagars arbetsvecka året runt för fångvårdens arbetsdrift och dels med anlitande av för ändamålet beräknad medelsreserv under anslaget (II ht 1960, s. 63) — i avvaktan på utredningsmannens fortsatta översyn — inrätta sammanlagt 98 extra tjänster för till-

synspersonal ävensom i anslutning härtill 5 extra tjänster för ekonomipersonal, dock längst för tiden till och med den 31 mars 1961. Härvid har förutsatts att styrelsen skall ha möjlighet att i samråd med utredningsmannen under provisorietiden vidtaga erforderliga jämkningar i anstaltarnas personaluppsättningar. Avsikten är att utredningsmannens slutliga förslag skall föreligga till prövning före utgången av den tid för vilken medgivandet gäller. Jag vill i sammanhanget framhålla, att översynen, som avser all tillsynspersonal inom anstaltsorganisationen bedrives i nära kontakt med fängvårdsstyrelsen och fängvårdsmannaförbundet. Jag utgår från att det slutliga förslaget liksom i fråga om den förutnämnda provisoriska avvägningen av personalbehovet skall avges efter samråd med styrelsen och förbundet.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att på grundval av utredningsmannens kommande förslag besluta om inrättande av extra tjänster för berörd personal i den utsträckning som kan befinnas påkallad och sedermera för riksdagen anmäla vidtagna åtgärder. Det är icke möjligt att nu närmare beräkna kostnaderna för de tjänster som sålunda kan komma att inrättas. Jag föreslår att den medelsreserv för arbetstidsförkortningens genomförande som för innevarande budgetår anvisats under anslaget och som, inberäknat höjningen av det rörliga tillägget, uppgår till 1 738 000 kronor beräknas jämväl för budgetåret 1961/62.

Av skäl som styrelsen anfört förordar jag att den i avlöningsstaten nu upptagna anslagsposten till avlöningar till personal vid nya anstalter och förläggningar utgår, varvid medelsanvisningen under posten — med undantag av ett icke utnyttjat, för extra personal beräknat belopp av 1 000 000 kronor, vilket bör indragas — bör fördelas på anslagsposterna till övrig icke-ordinarie personal och rörligt tillägg.

Jag tillstyrker även styrelsens förslag att det å riksstaten för innevarande budgetår (II ht 1960 s. 75) uppförda särskilda förslagsanslaget Fängvårdsanstalterna: Driftkostnader för tillfälliga förläggningar utgår och att nuvarande medelsanvisning under anslaget fördelas på vederbörliga poster under anstaltarnas avlönings- och omkostnadsanslag.

Styrelsens förslag om inrättande av en assistenttjänst för Långholmens psykiatriska avdelning biträder jag så tillvida att jag föreslår att nuvarande medelsanvisning under icke-ordinarieposten för psykometriskt arbete vid avdelningen höjes med 6 500 kronor till 14 000 kronor. Vidare beräknar jag under samma post en ökad medelsanvisning med 2 000 kronor för fritidsledare vid anstalterna.

Beträffande styrelsens förslag till förstärkning av arbetsorganisationen vid vissa anstalter förordar jag — utöver i det föregående föreslagen lönegradsuppflyttning av vissa arbetsledartjänster — att anstalterna i Karlstad, Kristianstad och Malmö tillföres vardera en yrkesmästarettjänst i Ae 10, anstalten i Östersund en förste förmanstjänst i Ae 9 samt anstalten i Karlskrona en yrkesmästarettjänst i Ae 12. I fråga om sistnämnda anstalt bör därjämte medel beräknas för 3 vaktkonstaplar i Ae 8. Vidare till-

styrker jag att vid anstalten Härlanda inrättas en överkonstapelstjänst i Ae 10 för förrådsarbete.

Vid anmälan av fångvårdsstyrelsens avlöningsanslag (punkt 35) har jag anfört, att jag med hänsyn till arbetsdriftens fortgående utökning funnit en viss förstärkning vara motiverad beträffande den ledande personalen för arbetsdriften och att en sådan förstärkning nu bör begränsas till linjeorganisationen. Jämlikt riksdagens beslut förra året (1960 II ht, s. 65) har inrättats två ingenjörstjänster i Ae 17, vilka enligt fångvårdsstyrelsens närmare bestämmande skall ställas till räjongingenjörernas förfogande alltefter arbetsläget inom de olika anstaltsgrupperna. Jag föreslår att ytterligare fyra ingenjörstjänster i Ae 17 inrättas och att nu nämnda sex tjänster placeras med en inom varje räjong. För att åstadkomma ytterligare lättnad i fråga om arbetsläget inom arbetsdriften förordar jag vidare att sex tjänster som ingenjörbiträden i Ag 12 inrättas för anstaltsgruppernas ingenjörskontor. Nuvarande medelsanvisning för tillfällig biträdeshjälp (II ht 1960, s. 64) bör samtidigt utgå.

Jag delar fångvårdsstyrelsens uppfattning att en bättre utbildning för fångvårdens tillsynspersonal är i hög grad påkallad. För att ge möjligheter härtill föreslår jag, att ett belopp av 165 000 kronor anvisas, varav jag beräknar 100 000 kronor under förevarande anslag och 65 000 kronor under anstalternas omkostnadsanslag. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter om utbildningens anordnande.

Vad angår den personalförstärkning som erfordras i anledning av den av mig förut tillstyrkta omändringen av anstalterna i Luleå, Örebro, Jönköping och Halmstad till specialanstalter för svårbehandlade är jag icke beredd tillstyrka, att särskilda assistenttjänster för psykologiskt skolad personal inrättas med uppgift att föra gruppsamtal och bedriva gruppterapi bland klientelet. För denna verksamhet synes tills vidare endast arvodesanställd personal böra komma i fråga. Jag förordar att nuvarande medelsanvisning under icke-ordinarieposten för gruppterapeutisk försöksverksamhet för ändamålet höjes med 35 000 kronor.

Styrelsens förslag till förstärkning av bevakningspersonalen vid ifrågavarande anstalter har efter remiss granskats av den förutnämnde utredningsmannen, som ansett en viss minskning av antalet tjänster möjlig. Vad utredningsmannen anfört har bemötts av styrelsen.

För egen del är jag icke beredd att nu taga ställning till denna fråga. Jag föreslår att tills vidare ett belopp av 210 000 kronor anvisas under anslaget och att det får ankomma på Kungl. Maj:t att efter närmare prövning av behovet besluta om inrättande av extra tjänster och sedermera för riksdagen anmäla vidtagna åtgärder.

Såvitt angår Jönköpingsanstalten ingår i såväl styrelsens som utredningsmannens beräkning viss extra personal, som styrelsen funnit erforderligt att tillsätta i anledning av att anstaltens förut icke fullt utnyttjade kapacitet behövt tagas i anspråk. Jag tillstyrker, att extra ordinarie tjänster inrättas för denna personal, bestående av 1 biträde i reglerad befordrings-

gång, 2 yrkesmästare i Ag 11 resp. Ag 10 och 5 vaktkonstaplar i Ag 8, samt att medel för desamma beräknas under anslaget.

I fråga om den personalförstärkning som erfordras i anledning av den förut nämnda utbyggnaden av anstalterna Tidaholm, Norrtälje och Hall förordar jag i anslutning till styrelsens förslag — utom såvitt avser bevakningstjänster, vartill jag återkommer i det följande — att för var och en av anstalterna Tidaholm och Norrtälje inrättas följande nya tjänster, nämligen för administration 1 fångvårdsassistent i Ae 17 och 1 kontorist i Ae 9, för arbetsdrift 1 ingenjör i Ae 17, 1 yrkesmästare i Ae 12, 2 yrkesmästare i Ae 11, 4 yrkesmästare i Ae 10 och en förste förman i Ae 9 (förråd) samt 1 ekonomibiträde i Ae 4. Beträffande anstalten Hall föreslår jag att följande extra tjänster inrättas, nämligen för administration 1 fångvårdsassistent i Ag 17, 1 kontorist i Ag 9 och 1 biträde i reglerad befordringsgång samt för arbetsdrift 2 yrkesmästare i Ag 11 och 4 yrkesmästare i Ag 10.

Då byggnadsarbetena icke torde bli slutförda före utgången av år 1961 bör medel för avlöningar beräknas för ett halvt budgetår.

De förslag till förstärkning av bevakningspersonalen vid sistnämnda anstalter, som fångvårdsstyrelsen framlagt i anledning av den beslutade utbyggnaden, har efter remiss granskats av utredningsmannen. Denne har därvid funnit att en viss reducering av antalet tjänster är möjlig. Styrelsen har fränsett vissa jämkningar, betingade av tekniska anordningar, vidhållit sina yrkanden.

Såsom framgår av vad jag förut anfört, är den nuvarande personalorganisationen vid ifrågavarande tre anstalter i vad avser bevakningstjänsterna provisorisk i avbidan på utredningsmannens slutliga förslag. Då det synes riktigast att behovet av bevakningspersonal för anstalterna i utbyggt skick prövas i ett sammanhang, är jag icke beredd att nu ta ställning till frågan om ytterligare tjänster. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att — sedan utredningsmannen slutfört sin översyn, vilken såvitt angår Norrtälje, Tidaholm och Hall kommer att avse anstalterna i utbyggt skick — besluta om inrättande av extra tjänster för den ytterligare bevakningspersonal, som kan komma att erfordras i anledning av utbyggnaden. Jag föreslår att för ändamålet ett belopp av 155 000 kronor, avsett för ett halvt budgetår, beräknas under anslaget.

I övrigt kan jag icke tillstyrka de av styrelsen framlagda förslagen till personalförstärkningar vid befintliga anstalter.

Personalförstärkningar för nya anstalter

Byggnadsarbetena vid den nya kvinnoanstalten Hinseberg, vilken skall ersätta kvinnofängelset i Växjö, har nu fortskridit så långt att samtliga hitintills beslutade 91 platser beräknas stå till förfogande i början av år 1962. Vid anmälan senare denna dag av investeringsanslaget Vissa byggnadsarbeten för fångvården föreslår jag i enlighet med förslag av fångvårdsstyrelsen att ytterligare en sluten avdelning med 10 platser uppföres vid anstalten för så-

dant kvinnligt tvångsarbetsklientel, som nu mottages vid den vid Växjöanstalten anordnade anstalten för kvinnliga alkoholmissbrukare. Enligt beslut av 1960 års riksdag (prop. nr 86) skall denna särskilda anstalt upphöra från och med den 1 juli 1961, varvid alkoholistklientelet skall omhändertagas inom nykterhetsvårdens anstaltsorganisation, medan tvångsarbetsklientelet i avbidan på att lösdriverilagstiftningen omprövas alltjämt skall tas om hand inom fångvårdsorganisationen. Uppgifterna som anstaltsstyrelse för detta klientel är f. n. fördelade mellan fångvårdsstyrelsen och anstaltnämnden för kvinnofängelset i Växjö. Dessa uppgifter bör i fortsättningen anförtros anstaltnämnden vid Hinsebergsanstalten.

Vid 1958 års riksdag fastställdes personalplan för Hinsebergsanstalten (II ht, s. 112). Planen, i vilken vissa ändringar vidtagits i anledning av beslutade löneregleringar, har emellertid aldrig hunnit sättas i tillämpning. Som fångvårdsstyrelsen föreslagit bör en ny och med hänsyn till platsantalens ökning utvidgad personalplan nu fastställas för anstalten.

Beträffande Växjöanstalten har styrelsen tänkt sig att denna i fortsättningen skall utnyttjas som säkerhetsanstalt för manligt klientel. Jag har ingen erinran mot detta förslag. En ny personalplan bör sålunda som styrelsen föreslagit fastställas även för denna anstalt.

Styrelsens förslag till bevakningspersonal för de båda anstalterna har granskats av den förutnämnde utredningsmannen, som framhållit, att den erforderliga bevakningspersonalen vid en ny- eller omorganiserad fångvårdsanstalt inte kan på förhand avvägas med någon högre grad av säkerhet. Utredningsmannen har emellertid funnit en viss reducering möjlig. Jag vill därutöver framhålla, att man icke nu kan räkna med någon bestämd tidpunkt från vilken de båda anstalterna kan utnyttjas för det klientel som de i fortsättningen skall hysa. Växjöanstaltens omdisponering till säkerhetsanstalt är beroende av att kvinnoklientelet kan överföras till Hinseberg och denna anstalt kan i sin tur endast beläggas efter hand som byggnaderna blir färdiga. Vissa provisorier blir sålunda nödvändiga under en övergångstid. Under sådana förhållanden anser jag mig böra föreslå att man vid fastställande av personalplanerna följer utredningsmannens beräkning men att den slutliga bedömningen av personalbehovet får bli beroende av erfarenheterna. I likhet med utredningsmannen förutsätter jag därför att Kungl. Maj:t om så visar sig erforderligt skall kunna besluta om utökning av bevakningspersonalen även under löpande budgetår. Kungl. Maj:t torde vidare böra ha möjlighet att vidtaga sådana omdisponeringar av de i planerna ingående tjänsterna som kan visa sig nödvändiga under den nämnda övergångstiden. Vid anslagsberäkningen bör, såsom styrelsen föreslagit, avräknas de medel som anvisats för befintliga tjänster vid Växjöanstalten ävensom nuvarande medelsreserv för provisoriskt ianspråktagande av Hinseberg (II ht 1960, s. 65). Från nu angivna förutsättningar föreslår jag att följande personalplaner fastställas för de båda anstalterna.

Hinsebergsanstalten

Administration:

- 1 fångvårdsdirektör Ao 24
 - 1 fångvårdsassistent Ao 17
 - 1 bokhållare Ao 15
 - 1 kurator Ae 15
 - 1 översköterska Ae 12
 - 1 kontorist Ao 9
 - 1 sjuksköterska Ae 9
 - 1 kanslibitråde Ao 7
 - 2 kontorsbiträden Ao 5
 - 1 biträde rb
 - 1 biträde rb (telefonist)
- Bevakning (manlig):
- 1 överkonstapel Ao 10
 - 4 vaktkonstaplar Ao 8
- Bevakning (kvinnlig):
- 1 uppsyningsman Ao 12
 - 2 överkonstaplar Ao 10
 - 3 överkonstaplar Ae 10
 - 13 vaktkonstaplar Ao 8
 - 19 vaktkonstaplar Ae 8

Arbetsledning:

- 1 lärarinna Ao 12
- 3 yrkesmästare Ae 11
- 2 yrkesmästare Ae 10
- 2 arbetsterapeuter Ae 9
- 1 förste förman Ae 9

Ekonomi:

- 1 husmor Ao 9
- 1 ekonomibitråde Ae 4
- 1 överkonstapel Ao 10 (förråds-tjänst)
- 1 förste förman Ae 9 (reparation)
- 1 maskinist Ae 9
- 1 reparatör Ae 8

Växjöanstalten

Administration:

- 1 anstaltsdirektör Ae 21
- 1 fångvårdsassistent Ae 17
- 1 kontorist Ae 9
- 3 biträden rb

Bevakning:

- 1 uppsyningsman Ae 12
- 2 överkonstaplar Ae 10
- 20 vaktkonstaplar Ae 8

Arbetsledning:

- 2 yrkesmästare Ae 11
- 4 yrkesmästare Ae 10

Ekonomi:

- 1 husmor Ae 9
- 1 förste förman Ae 9 (reparation)

Vad slutligen angår den av fångvårdsstyrelsen föreslagna personalplanen för den nya anstalten i Tillberga är det av vikt att den blivande anstaltsföreståndaren på ett tidigt stadium kan följa anstaltens uppbyggnad. Jag förordar att beslut nu fattas om inrättande av en extra tjänst som anstaltsdirektör i Ag 21. I övrigt är jag med hänsyn såväl till att tidpunkten för anstaltens färdigställande är oviss som till anstaltens delvis nya karaktär icke beredd att utan ytterligare prövning taga ställning till det erforderliga personalbehovet. Jag föreslår nu att ett belopp av 335 000 kronor beräknas under anslaget och att det får ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om inrättande av ytterligare extra tjänster efter hand som behov därav uppkommer.

Vissa övriga frågor

Under anslagsposten till arvoden och särskilda ersättningar torde i anslutning till styrelsens förslag böra beräknas ett belopp av 2 200 kronor med anledning av beslutad höjning av årsarvudet till kroppssjukläkaren vid Långholmen samt för arvoden åt rådgivande psykiater vid anstalterna Hinseberg och Växjö 4 200 kronor respektive 3 600 kronor. Av skäl som styrelsen anfört torde vidare under avlöningsanslaget böra beräknas ett belopp av 13 100 kronor för höjd hyresersättning åt fångvårdens överläkare, varjämte nuvarande arvode om 1 500 kronor till portvakten vid Norrköpingsanstalten bör indragas.

I enlighet med styrelsens förslag bör en tidigare för byggnadskontrollant avsedd yrkesmästartjänst i Ao 13 indragas. Vidare bör ur personalförteckningen utgå en assistenttjänst i Ao 16, en tjänst som biträdande köksföreståndare i Ao 8 och 4 tjänster som köksföreståndare i Ao 8. Därjämte bör å övergångsstat uppföras en tjänst som köksföreståndare i Ao 11.

Med stöd av riksdagens bemyndigande (jfr II ht 1959, s. 85) har Kungl. Maj:t genom beslut den 6 mars 1959 förklarat att vårdpersonalen vid ungdomsanstalten Roxtuna skall deltaga i elevernas måltider i den utsträckning som fångvårdsstyrelsen bestämmer samt att nämnda personal vid fullgörande av sådan skyldighet skall erhålla fri kost. Därest riksdagen inte har någon erinran häremot, torde nämnda bemyndigande med anledning av en av fångvårdsstyrelsen i skrivelse den 28 november 1960 gjord framställning få omfatta andra anstalter inom ungdomsgruppen ävensom en planerad avdelning för kvinnliga ungdomsfängelselever vid kvinnoanstalten Hinseberg.

De av mig i det föregående förordade förslagen medför med beaktande av sedvanliga grunder för beräkning av icke-ordinarieposten en ökning av medelsbehovet under anslaget med sammanlagt 2 115 000 kronor. På grund av automatiska utgiftstegringar avseende lönerevision, höjning av rörligt tillägg, kompensation för höjda folkpensionsavgifter, ersättning för tjänstgöring å obekvämt arbetstid och tjänstetidsbefordran bör i anslutning till styrelsens förslag beräknas ett belopp av tillhoppa 3 952 000 kronor.

Anslaget bör alltså höjas med nämnda belopp och uppföras med (36 855 000 + 6 067 000) 42 922 000 kronor samt fördelas på olika poster på sätt framgår av följande avlöningsstat.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för fångvårdsanstalterna, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för fångvårdsanstalterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslags-
vis 11 874 000

2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	727 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	20 507 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	9 166 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	648 000

Summa kronor 42 922 000

c) till *Fångvårdsanstalterna*: *Avlöningar* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 42 922 000 kronor.

[38] 4. *Fångvårdsanstalterna*: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	15 692 700	15 700 783
1960/61 (statsliggaren s. 140)	18 254 000	
1961/62 förslag	20 322 000	

Y r k a n d e n

Fångvårdsstyrelsen (skr. 25/8 1960) hemställer, att anslaget höjes med 2 646 000 kronor.

	Nettoutgift 1959/60	Anvisat 1960/61	Begärd ökning
1. Sjukvård m. m. för personal	60 893	59 000	21 000
2. Reseersättningar	595 785	960 000	—
3. Bränsle, lyse och vatten	2 752 250	3 200 000	460 000
4. Övriga expenser	518 382	660 000	—
5. Inköp och underhåll av inventarier ...	235 973	300 000	120 000
6. Inköp och underhåll av bilar	122 210	125 000	35 000
7. Renhållning av fängelseområden och fängelselokaler	603 628	640 000	205 000
8. Utspisning	5 659 950	6 300 000	1 000 000
9. Beklädnad och sängkläder	1 414 114	1 600 000	220 000
10. Hälso- och sjukvård	1 165 549	1 240 000	180 000
11. Undervisning och fritidssysselsättning.	211 251	250 000	56 000
12. Bibliotek vid fångvårdsanstalter	45 103	42 000	18 000
13. Omkostnader för permitterade, frigivna och utskrivna	923 976	1 030 000	180 000
14. Utbildning av personal	149 309	168 000	132 000
15. Diverse utgifter	80 956	145 000	9 000
16. Fångtransport	973 961	1 250 000	—
17. Tjänstedräkt åt befattningshavare	116 834	145 000	—
18. Understöd åt intagnas familjer	70 650	90 000	10 000
19. Driftkostnader för televisionsbevakning	—	50 000	—
			2 646 000

Motiv

För närvarande bestrides omkostnaderna för de tillfälliga förläggningarna inom fångvården från förslagsanslaget Fångvårdsanstalterna: Driftkostnader för tillfälliga förläggningar. Nämda omkostnader, vilka för budgetåret 1960/61 beräknats till 571 000 kronor, föreslås i fortsättningen skola belasta förevarande anslag (jfr fångvårdsanstalternas avlöningsanslag p. B. I. 2). För budgetåret 1959/60 anvisade medel till omkostnader för fångvårdsanstalterna samt för sex tillfälliga förläggningar uppgick sammanlagt till i runt tal 16 190 000 kronor. Med utgångspunkt från en uppskattad genomsnittsbeläggning av 5 600 under budgetåret 1961/62 skulle för nämnda budgetår omkostnaderna totalt komma att uppgå till 18 637 000 kronor. Härtill kommer kostnadsfördyringen i samband med omsättningsskatten, 745 000 kronor, samt en beräknad årlig höjning av kostnadsläget med 2 procent, eller för budgetåren 1960/61 och 1961/62 372 000 respektive 395 000 kronor. För sistnämnda budgetår skulle alltså de beräknade omkostnaderna uppgå till $(18\,637\,000 + 745\,000 + 372\,000 + 395\,000)$ i runt tal 20 150 000 kronor. Då de olika omkostnadsposternas relativa andel i anslaget totalsumma i stort sett är tämligen oförändrad från det ena året till det andra, har det sålunda uppskattade medelsbeloppet slagits ut på posterna efter de på dem erfarenhetsmässigt belöpande andelstalen. Styrelsen ämnar i samband med förslag till specialstat för arbetsdriften begära en generell höjning av fångvårdens arbetspremier i huvudsaklig överensstämmelse med vad eftervårdsutredningen föreslagit i sitt betänkande angående fånges arbetsersättning. Motsvarande höjning av premierna för det på anstalterna utförda handräckningsarbetet påverkar vissa av delposterna under anstalternas omkostnadsanslag. I övrigt har avvikelser från den schematiska beräkningen gjorts beträffande i det följande särskilt angivna punkter.

5. *Inköp och underhåll av inventarier.* Utöver det för delposten procentuellt uppskattade beloppet, 320 000 kronor, erfordras med hänsyn till det eftersatta behovet av ersättningsanskaffning av inventarier vid befintliga anstalter ytterligare 100 000 kronor.

11. *Undervisning och fritidssysselsättning.* Fångvårdsstyrelsens förslag om inrättande av sex 120-mannaanstalter samt ianspråktagandet av kvinnoanstalten Hinseberg innebär, att posten behöver uppräknas med 30 000 respektive 6 000 kronor. Vidare föranleder ändrat normaldagschema behov av ökad fritidssysselsättning till en beräknad kostnad av 20 000 kronor.

14. *Utbildning av personal.* En väsentligt ökad aspirantutbildning är — såsom fångvårdsstyrelsen anmält vid redovisningen av medelsbehovet under fångvårdsanstalternas avlöningsanslag — enligt styrelsens mening nödvändig, om kvalitetskravet på fångvårdens tillsynspersonal skall kunna uppehållas. Liksom för närvarande bör anordnas tre aspirantkurser, var och en med ett trettiotal deltagare, till vilka även redan anställd, icke tidigare utbildad personal, bör få söka. Emellertid bör kurstiden utsträckas från nuvarande fem till tolv veckor. Kurserna, som — i de fall då aspirant icke redan är anställd i fångvården — skall föregås av en månads praktisk prov-

tjänstgöring, är avsedda att bedrivas i form av lektioner, grupparbete eller studiebesök under sammanlagt 420 timmar för varje kurs. Undervisningen skall omfatta studieteknik, ett flertal fångvårdsämnen, psykologi, psykiatri och mentalhygien, samhällskunskap samt praktiska övningar i självförsvar och vapeninstruktion m. m.

Yttranden

Medicinalstyrelsen — som yttrat sig över den föreslagna utbildningen av fångvårdspersonal i tillsynstjänst såvitt avser undervisning i psykologi, psykiatri och mentalhygien — har från de synpunkter styrelsen har att företräda ingen annan erinran än att under ämnesgruppen beräknat antal kurs-timmar för neuroser lämpligen bör ökas från 15 till förslagsvis 20 timmar.

Socialstyrelsen anser det önskvärt, att kvalifikationskraven för fångvårdspersonal i tillsynstjänst höjes. En gedigen utbildning för denna personal är nödvändig om ett gott resultat skall kunna förväntas av den intagnes anstaltsvistelse. Detta sammanhänger i hög grad med möjligheterna till personlig påverkan från den personal som har den dagliga vården och tillsynen om hand. En lämplig och för arbetet väl anpassad utbildning torde även öka personalens intresse för sin arbetsuppgift och samtidigt medföra att denna kan sättas till mer kvalificerade vård- och behandlingsuppgifter. Med tanke härpå understryker socialstyrelsen särskilt det lämpliga i att undervisningen i sådana ämnen som psykologi, psykiatri och mentalhygien utökas.

Departementschefen

Till en början torde jag få anmäla, att fångvårdsstyrelsen i skrivelse den 4 juni 1960 gjort framställning om täckande av en brist, uppgående till 11 560 kronor 98 öre, som uppstått å kontot för de intagnas medel i räkenskaperna för fångvårdsanstalten Långholmen. Styrelsen har anfört att verkställd utredning i ärendet visat att bristen torde ha uppkommit med början år 1954, då anstaltsgrupperingen av fångvårdsanstalterna gav kamrerarekontoret vid Långholmen starkt ökade arbetsuppgifter utan att kontoret erhöll tillräcklig personal härför. I enlighet med av riksräkenskapsverket i utlåtande den 19 juli 1960 framställt förslag torde den anmälda bristen, därest riksdagen icke har någon erinran häremot, få täckas med anlåtande av anslaget till oförutsedda utgifter.

I det föregående har jag vid behandlingen av fångvårdsanstalternas avlöningsanslag tillstyrkt fångvårdsstyrelsens förslag att nuvarande anslag Fångvårdsanstalterna: Driftkostnader för tillfälliga förläggningar utgår och att medelsanvisningen under anslaget fördelas på respektive poster under fångvårdsanstalternas avlönings- och omkostnadsanslag. Hänsyn härtill bör såsom fångvårdsstyrelsen föreslagit tagas vid beräkningen av medelsbehovet under förevarande anslag. I enlighet med vad jag anfört i nämnda sammanhang bör vidare ökade medel beräknas för utbildning av tillsynspersonal. En höjning av anslaget påkallas ytterligare genom det förslag som jag framlägger i det följande (punkt 51) angående anordnande av ett in-

ackorderingshem i Stockholm för frigivna fångar m. fl. På grund av ovissheten om fångantalets utveckling är det i övrigt icke möjligt att annat än uppskattningsvis beräkna det erforderliga medelsbehovet. Jag förordar att anslaget höjes med sammanlagt 2 068 000 kronor på sätt framgår av följande sammanställning.

		Ökning eller minskning
Sjukvård m. m. för personal	+	21 000
Reseersättningar	—	60 000
Bränsle, lyse och vatten	+	400 000
Övriga expenser	—	40 000
Inköp och underhåll av inventarier	+	20 000
Inköp och underhåll av bilar	+	20 000
Renhållning av fängelseområden och fängelselokaler	+	140 000
Utspisning	+	1 000 000
Beklädnad och sängkläder	+	100 000
Hälso- och sjukvård	+	180 000
Undervisning och fritidssysselsättning	+	2 000
Bibliotek vid fångvårdsanstalter	+	2 000
Omkostnader för permitterade, frigivna och utskrivna	+	213 000
Utbildning av personal	+	65 000
Understöd åt intagnas familjer	+	5 000
Summa kronor	+	2 068 000

Under posten till omkostnader för permitterade, frigivna och utskrivna har härvid beräknats ett belopp av 30 000 kronor som bidrag till driftkostnader vid det förutnämnda inackorderingshemmet i Stockholm. Beloppet avser kostnader för bidrag under ett halvt budgetår. Från femte huvudtiteln omkostnadsanslag till statens inom fångvårdsorganisationen anordnade vårdanstalt för alkoholmissbrukare utgår för närvarande till Stockholms kyrkliga socialråd högst 2 400 kronor såsom bidrag till den av socialrådet bedrivna verksamheten beträffande kvinnor från Stockholm, vilka utskrivits från anstalten. I samband med att anstalten från och med den 1 juli 1961 upphör bör nämnda belopp i stället bestridas från förevarande anslagspost.

Då jag under övriga förut ej särskilt nämnda poster i omkostnadsstaten räknar med oförändrad medelsanvisning bör anslaget höjas med 2 068 000 kronor samt uppföras med (18 254 000 + 2 068 000) 20 322 000 kronor.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Fångvårdsanstalterna: Omkostnader* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 20 322 000 kronor.

[39] 5. Fångvårdsanstalterna: Maskin- och verktygsutrustning m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	2 300 000	1 243 586
1960/61 (statsliggaren s. 143)	2 400 000	
1961/62 förslag	1 000	

Å anslaget förelåg vid utgången av budgetåret 1959/60 en reservation av 2 493 125 kronor, varav emellertid 943 961 kronor var disponerat genom skilda beslut av Kungl. Maj:t för utrustning av tidigare beslutade anstalter.

Fångvårdsstyrelsen (skr. 25/8 och 15/10 1960) hemställer — såvitt avser av styrelsen förvaltade eller projekterade anstalter — om ett anslag av 4 327 000 kronor.

För komplettering av maskinutrustningen vid befintliga anstalter i samband med den löpande översynen och rationaliseringen beräknas oförändrat 300 000 kronor. Vidare hemställs om medel för utrustning av de sex nya 120-mannaanstalter, som styrelsen föreslår skola uppföras för att möta den väntade ökningen av fångantalet. Arbetsdriften vid den anstalt, som är avsedd att först uppföras (Tillberga), skall omfatta träindustri för 80 och mekanisk industri för 20 man. Kostnaderna för maskin- och verktygsutrustning samt transportmateriel uppskattas till 780 000 kronor, vilka beräknas kunna täckas av tillgängliga medel under anslaget. Arbetsdriften vid övriga fem anstalter kommer att utformas på olika sätt. Styrelsen föreslår att för motsvarande utrustning av dessa anstalter beräknas ett belopp av 4 000 000 kronor i form av ny medelsanvisning. I samband med att Växjöanstaltens kvinnliga klientel överföres till Hinsebergsanstalten, kan Växjöanstalten från och med den 1 juli 1961 i sin helhet disponeras för manliga intagna. Den nuvarande konfektionsindustrien för 30 man i Växjö bör därvid kompletteras med läderindustri för 20 man, vilket föreslås ske på så sätt att verkstadsutrustningen för den läderindustri, som bedrivs vid Örebroanstalten och som icke längre erfordras då denna anstalt tages i anspråk som specialanstalt för svårbehandlade, överflyttas till Växjö. Utrustningen behöver emellertid kompletteras, för vilket ändamål beräknas ett belopp av 20 000 kronor. För sådana kvinnliga tvångsarbetare, som nu omhändertages vid Växjöanstalten, skall enligt styrelsens förslag vid anstalten Hinseberg uppföras en särskild förlägningspaviljong jämte därtill ansluten arbetssal för sysselsättning av åtta intagna i vävning. Utrustningen av arbetslokalen beräknas draga en kostnad av 7 000 kronor. Det sammanlagda anslagsbehovet för budgetåret 1961/62 enligt styrelsens beräkningar uppgår alltså till (300 000 + 4 000 000 + 20 000 + 7 000) 4 327 000 kronor.

Fångvårdens byggnadskommitté (skr. 29/8 och 17/10 1960) anför — såvitt avser anstalter som utrustas av kommittén — att kostnaderna för maskin- och verktygsutrustning till tvätteri- och konfektionsverkstäderna vid anstalten Hinseberg tidigare beräknats till 395 000 kronor i prisläget den 1 januari 1958. På grund av prisstegringar, som inträffat därefter, räknar

kommittén numera med en ca 8 % ökad kostnad eller 30 000 kronor, vilket belopp kommittén föreslår äskas för budgetåret 1961/62.

Kommittén anmäler härjämte, att kostnaderna för maskin- och verktygsutrustning för tillkommande verkstäder vid anstalterna Norrtälje, Tidaholm och Hinseberg, vilka enligt beslut av 1960 års riksdag skall utbyggas, beräknats till resp. 425 000, 475 000 och 20 000 kronor. Slutlig ställning till den av utbyggnaden betingade verkstadsdriften vid Hinseberg har dock icke tagits av kommittén, som avser att senare anmäla härav föranledd uppräkning av utrustningskostnaderna. För tiden till och med den 30 juni 1962 räknas med en medelsåtgång av 800 000 kronor, vilka torde rymmas inom det belopp som 1960 års riksdag anvisat under anslaget för genomförande av utbyggnadsprogrammet för ifrågavarande tre anstalter m. m.

Under anslaget äskas sålunda av fångvårdsstyrelsen och fångvårdens byggnadskommitté tillhopa (4 327 000 + 30 000) 4 357 000 kronor.

Departementschefen

Fångvårdsstyrelsen har vid sin beräkning av medelsbehovet utgått från att samtliga sex av styrelsen föreslagna nya öppna anstalter skall uppföras under nästa budgetår. Såsom närmare framgår av den redogörelse, som jag senare denna dag lämnar vid anmälan av investeringsanslaget Vissa byggnadsarbeten för fångvården, räknar jag endast med uppförande av en sådan anstalt, nämligen i Tillberga. Då erforderliga medel för utrustning av denna anstalt ävensom för övriga av fångvårdsstyrelsen och fångvårdens byggnadskommitté föreslagna ändamål torde rymmas inom ramen för förefintlig behållning under anslaget, erfordras icke någon ny medelsanvisning. Utan att nu i detalj taga ställning till de på de olika förslagen belöpande kostnaderna, vilka torde få bli beroende av Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall, förordar jag att anslaget uppföres med endast ett formellt belopp.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Fångvårdsanstalterna: Maskin- och verktygsutrustning m. m.* för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 kronor.

[40] 6. *Fångvårdsanstalterna: Engångsanskaffning av inventarier m. m.*

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	1 200 000	917 631
1960/61 (statsliggaren s. 143)	2 000 000	
1961/62 förslag	450 000	

Vid utgången av budgetåret 1959/60 fanns å anslaget en reservation av 1 293 783 kronor, varav emellertid 456 649 kronor var disponerat genom skilda beslut av Kungl. Maj:t för utrustning av tidigare beslutade anstalter.

Fångvårdsstyrelsen (skr. 25/8 och 15/10 1960) hemställer — såvitt avser

av styrelsen förvaltrade eller projekterade anstalter — om ett anslag av 4 000 000 kronor.

För modernisering av köksutrustningen vid vissa anstalter, för installering av centralradioanläggningar samt för inköp av arbetsbesparande kontorsmaskiner beräknas ett från 200 000 till 300 000 kronor ökat medelsbehov. Kostnaderna för inventarier till de föreslagna sex nya 120-mannaanstalterna beräknas till 695 000 kronor för anstalten i Tillberga och till 725 000 kronor för var och en av de övriga. Då medel under anslaget finns tillgängliga för täckande av förstnämnda belopp, erfordras som ny medelsanvisning sammanlagt 3 625 000 kronor. Slutligen upptages 75 000 kronor till inventarier till den föreslagna förläggningsspaviljongen vid Hinsebergsanstalten för kvinnliga tvångsarbetare. Anslagsbehovet uppskattas alltså av styrelsen till $(300\,000 + 3\,625\,000 + 75\,000)$ 4 000 000 kronor.

Fångvårdens byggnadskommitté (skr. 29/8, 17/10 och 3/11 1960) hemställer — såvitt avser anstalter som utrustas av kommittén — om en medelsanvisning till ett sammanlagt belopp av 600 000 kronor.

Kostnaderna för inventarieutrustning vid anstalten Hinseberg har tidigare beräknats till 500 000 kronor i prisläget den 1 juli 1958. På grund av prisstegringar beräknar kommittén en ökad kostnad med 8 % eller 40 000 kronor. För anskaffande av inventarier till den nya 72-mannapaviljong, som enligt beslut av 1960 års riksdag skall uppföras vid Hallanstalten, beräknas ett belopp av 330 000 kronor. Efter Kungl. Maj:ts bemyndigande den 18 april 1958 har vid anstalten Norrtälje på försök installerats en för bevakningsändamål anpassad avlyssningsanläggning och en personsökaranläggning. Försöksverksamheten har visat att goda förutsättningar finns att med dessa hjälpmedel rationalisera bevakningstjänsten och inbespara personalkostnader. Kommittén föreslår efter närmare undersökningar att även anstalterna Tidaholm, Mariefred, Hällby, Hall (endast 72-mannapaviljongerna) och Hinseberg utrustas med dylika anläggningar. Sistnämnda anstalt bör — i likhet med vad redan är fallet vid de övriga anstalterna — därjämte utrustas med en samtalsanläggning. Anläggningskostnaderna uppskattas till resp. 45 000, 35 000, 37 000, 33 000 och 80 000 eller tillhopa 230 000 kronor. Anslagsbehovet enligt kommitténs beräkningar uppgår alltså till $(40\,000 + 330\,000 + 230\,000)$ 600 000 kronor.

Kommittén anmäler härjämte, att anskaffningskostnaderna för ytterligare inventarier till anstalterna Norrtälje, Tidaholm och Hinseberg till följd av den beslutade utbyggnaden av dessa anstalter beräknats till resp. 460 000, 435 000 och 115 000 kronor. För Hinsebergsanstaltens del torde ytterligare kostnad — liksom i fråga om maskinutrustningen — uppkomma sedan kommittén tagit slutlig ställning till den av utbyggnaden betingade arbetsdriften. Medelsåtgången för tiden till och med den 30 juni 1962 beräknar kommittén till 800 000 kronor, vilken summa torde rymmas inom det belopp, som anvisats av 1960 års riksdag för genomförandet av utbyggnadsprogrammet för sistnämnda tre anstalter m. m.

Under anslaget äskas alltså av fångvårdsstyrelsen och fångvårdens byggnadskommitté tillhopa (4 000 000 + 600 000) 4 600 000 kronor.

Departementschefen

Av skäl som jag anfört under föregående punkt kan det av fångvårdsstyrelsen beräknade medelsbehovet för inventarier till de föreslagna nya öppna anstalterna begränsas till att avse endast anstalten i Tillberga. Medel bör härutöver beräknas för de övriga av styrelsen ävensom för de av fångvårdens byggnadskommitté upptagna förslagen. Jag är dock icke beredd att nu taga ställning till kostnaderna i varje särskilt fall. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter närmare prövning besluta om ianspråktagande av medel för de olika ändamålen efter hand som behov därav uppkommer.

Med beaktande av den odisponerade behållningen under anslaget synes den erforderliga medelsanvisningen för nästa budgetår kunna begränsas till 450 000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Fångvårdsanstalterna: Engångsanskaffning av inventarier m. m.* för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 450 000 kronor.

[41] 7. Fångvårdsanstalterna: Anskaffning, montering och transport av baracker m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	800 000	433 185
1960/61 (statsliggaren s. 143)	2 400 000	
1961/62 förslag	1 000	

Från anslaget bestrides kostnader för anskaffande av baracker för förläggnings-, expeditions-, verkstads- och förrådsutrymmen m. m. Vid utgången av budgetåret 1959/60 fanns å anslaget en reservation av 1 215 193 kronor. Av beloppet var emellertid i runt tal 1 100 000 kronor disponerade genom beslut av Kungl. Maj:t.

Fångvårdsstyrelsen (skr. 25/8 1960) beräknar, att odisponerat belopp av behållningen under anslaget jämte för budgetåret 1960/61 anvisade medel skall tagas i anspråk för täckande av kostnaderna för den föreslagna nya 120-mannaanstalten i Tillberga. Beträffande medelsbehovet för budgetåret 1961/62 beräknas 130 000 kronor åtgå för uppförande av en verkstadsbarack vid Växjöanstalten i samband med att anstalten omdisponeras för manligt förvaringsklientel. Med hänsyn till angelägenheten av att medel finnes tillgängliga under anslaget för andra uppkommande behov, framför allt för förläggnings- och arbetslokaler, föreslår styrelsen att anslaget uppföres med oförändrat 2 400 000 kronor.

Departementschefen

Vid anmälan senare denna dag av investeringsanslaget Vissa byggnadsarbeten vid fångvården föreslår jag, att medel beräknas under samma anslag för täckande av kostnaderna för den planerade anstalten i Tillberga. Då tillgången på disponibla medel under förevarande anslag härigenom ökas, synes anslaget för nästa budgetår kunna uppföras med endast ett formellt belopp.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Fångvårdsanstalterna: Anskaffning, montering och transport av baracker m. m.* för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 kronor.

[42] 8. Ersättning för vård av fångar på anstalter, som ej tillhör fångvården, m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	88 900	87 699
1960/61 (statsliggaren s. 144)	89 000	
1961/62 förslag	89 000	

Från anslaget bestrides dels ersättning till föreningen Skyddsvärnet i Stockholm för omhändertagande på Björkahemmet av intagna, som permitterats från ungdomsanstalt, och dels avgifter för inackordering i enskilda hem av sådana intagna.

Fångvårdsstyrelsen (skr. 25/8 1960) anmäler, att föreningen Skyddsvärnet i Stockholm hos styrelsen föreslagit, att nuvarande statsbidrag till Björkahemmet, 23 kronor per intagen och dag, måtte höjas med 3 kronor för täckande av kostnader för viss personalförstärkning, räknat från och med den 1 januari 1961. Fångvårdsstyrelsen, som icke funnit skäl tillstyrka framställningen, hemställer att anslaget uppföres med oförändrat belopp.

1956 års eftervårdsutredning, som anmält att den i samband med sin pågående utredning om skyddskonsulentorganisationens utbyggnad även kommer in på frågan om de frivilliga skyddsföreningarnas verksamhet och framtida ställning, har icke funnit anledning till erinran mot fångvårdsstyrelsens beräkning av medelsbehovet för budgetåret 1961/62.

Departementschefen

Anslaget torde i avvaktan på eftervårdsutredningens kommande förslag böra uppföras med oförändrat belopp. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ersättning för vård av fångar på anstalter, som ej tillhör fångvården, m. m.* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 89 000 kronor.

[43] 9. Interneringsnämnden

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	39 000	30 554
1960/61 (statsliggaren s. 144)	43 000	
1961/62 förslag	43 000	

I enlighet med förslag av *fångvårdsstyrelsen* (skr. 25/8 1960) hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Interneringsnämnden* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 43 000 kronor.

[44] 10. Ungdomsfängelnsnämnden

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	25 000	22 815
1960/61 (statsliggaren s. 144)	25 000	
1961/62 förslag	28 000	

Fångvårdsstyrelsen (skr. 25/8 1960) hemställer, att anslagsposten till dagarvoden, som för budgetåret 1960/61 uppförts med 19 000 kronor, höjes med 3 000 kronor. Den verkliga medelsåtgången under posten — med beaktande av eftersläpning i fråga om utbetalningen — för budgetåret 1959/60 beräknas till 22 401 kronor.

Departementschefen

Jag har icke funnit anledning till erinran mot vad *fångvårdsstyrelsen* föreslagit. I enlighet härmed hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ungdomsfängelnsnämnden* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 28 000 kronor.

[45] 11. Skyddskonsulentorganisationen: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	1 417 100	1 366 742
1960/61 (statsliggaren s. 145)	1 601 000	
1961/62 förslag	1 992 000	

Sedan en skyddskonsulentorganisation av mindre omfattning inrättats under år 1942, anslag 1943 års riksdag medel till en organisation, omfattande 13 skyddskonsulenter och 5 skyddsassistenter. Organisationen har där- efter successivt utbyggt och omfattar numera 25 skyddskonsulenter, 29 skyddsassistenter, 19 kanslibiträden och 1 biträde för skriv- och kontors- göromål.

Statistiska uppgifter

Fångvårdsstyrelsen har i anslutning till sina anslagsäskanden lämnat vissa statistiska uppgifter beträffande övervaknings- och tillsynsverksamheten. Följande uppgifter visar antalet personer under övervakning eller tillsyn.

Tidpunkt	Antal villkorligt dömda	Därav under 21 år	Antal villkorligt frigivna	Därav under 21 år	Summa	Därav under 21 år
1 jan. 1959....	10 685	3 306	1 215	56	11 900	3 362
1 jan. 1960....	11 513	4 051	1 411	101	12 924	4 152
1 juli 1960....	12 298	4 752	1 612	119	13 910	4 871
1 sept. 1960 ..	12 399	4 926	1 623	120	14 022	5 046

Under tiden 1 januari 1959—1 juli 1960 har antalet villkorligt dömda stigit med 1 613 och antalet villkorligt frigivna med 397 eller med totalt 2 010 (17 %). Ungdomarnas — under 21 år — andel i totalsumman utgjorde den 1 januari 1959 28 procent och den 1 juli 1960 35 procent. Läget den 1 september 1960 visar en fortsatt ökning av antalet villkorligt dömda och frigivna.

I följande sammanställning redovisas antalet övervakare (öv) och tillsynsmän (ts) fördelade efter antalet uppdrag på var och en.

Antal uppdrag	Antal öv + ts	
	1/10 1959	1/9 1960
1— 5.....	6 631	7 510
6—10.....	174	182
11—15.....	30	36
16—20.....	9	18
21—25.....	9	8
26—50.....	8	9
51—75.....	8	6
Summa	6 869	7 769

Övervakning och tillsyn ombesörjdes den 1 september 1960 i 4 820 fall (34,4 %) av personer, yrkesmässigt verksamma inom socialvården, därav 324 fall (2,3 %) av skyddskonsulenter eller skyddsassistenter, 1 138 fall (8,1 %) av tjänstemän vid skyddsvärnsföreningar och 3 358 fall (24 %) av tjänstemän vid fångvårdsanstalter, anstalter tillhörande barnavården, vårdanstalt för alkoholmissbrukare och arbetsförmedling, eller av andra socialvårdstjänstemän. Antalet uppdrag per övervakare och tillsynsmän har i allmänhet icke överstigit 5. I nio fall har samma person haft upp till 50 uppdrag och i sex fall upp till 75 uppdrag.

Y r k a n d e n

Fångvårdsstyrelsen (skr. 25/8 1960) hemställer, att anslaget höjes med avrundat 510 800 kronor.

	Ökning
1. <i>Tjänsteförändringar</i>	
a) 3 skyddskonsulenter Ae 19—Ae 21	4 212
b) 1 skyddskonsulent Ae 19—Ao 19	—
2. <i>Personalförstärkningar</i>	
a) 1 skyddskonsulent Ae 19	22 682
b) 8 skyddsassistenter Ae 17	159 136
c) 2 skyddsassistenter Ag 17	39 998
d) 7 kanslibiträden Ae 7	49 946
e) 1 biträde i reglerad befordringsgång	10 592
f) Medel till vikarier	40 200
g) Psykiatrisk rådgivning	6 000
3. <i>Omräkning</i>	
Löneklassuppflyttningar	24 164
Kompensation för höjda folkpensionsavgifter	5 300
Höjning av rörligt tillägg	148 600
	510 830

M o t i v

Fångvårdsstyrelsen erinrar inledningsvis om att 1956 års eftervårdsutredning, enligt vad styrelsen inhämtat, överväger en väsentlig förstärkning av skyddskonsulentorganisationen. Förslag härom torde emellertid icke komma att avgivas inom sådan tid, att de kan föreläggas 1961 års riksdag. I avvaktan på utredningens förslag begär styrelsen därför för budgetåret 1961/62 medel endast för en fortsatt utbyggnad av organisationen i ungeför samma omfattning som under närmast tidigare år. Särskilt angeläget är det att de personella resurserna medger en intensiv eftervård av det lagförda unga klientelet som tenderar att starkt öka.

1. a). Nuvarande organisation upptar 14 skyddskonsulenter i lönegrad 21 och 11 i lönegrad 19. Avgörande för lönegradsplaceringen har varit distriktens storlek och arbetsbörda. Konsulentbefattningarna i Örebro, Västmanlands och Kopparbergs distrikt bör i anseende till arbetsbelastningen närmast komma i fråga för uppflyttning till 21 lönegraden.

1. b). Skyddskonsumenten i Ae 19 vid Södertörn-Gotlands distrikt är tillika skyddsassistent i Ao 17 i annat distrikt. Då sistnämnda tjänst därigenom spärras på ett för rekryteringen olyckligt sätt, bör konsulenttjänsten ordinariesättas.

2. a). Västgöta-Dals distrikt, som omfattar Älvsborgs och Skaraborgs län, är det till folkmängden största landsbygdsdistriktet. Inom området ligger

fångvårdsanstalterna i Mariestad, Vänersborg, Smälteryd, Ollestad och Torhult samt den nyinrättade anstalten i Tidaholm, vilken är avsedd att utbyggas från 150 till 230 platser. För närvarande finns en konsulent och två assistenter med stationeringsort i Borås. Distriktet bör delas i ett distrikt för Älvsborgs län med en konsulent och en assistent i Borås samt i ett distrikt för Skaraborgs län. Anstalten i Tidaholm skulle falla inom sistnämnda distrikt, för vilket bör avses en konsulenttjänst och en assistenttjänst, stationerade i Skövde. Sistnämnda konsulenttjänst bör nyinrättas.

2. b) och c). Med hänsyn till den fortgående ökningen av ungdomsklientelet behöver såväl Stockholms expedition för sådant klientel som Malmö distrikt förstärkas med vardera en assistent. För Stockholms distrikt erfordras till följd av det stigande antalet övervaknings- och tillsynsfall ytterligare två assistenttjänster, varav en bör avses för den södra expeditionen och en för den expedition som handhar tillsynen och kontrollen av det från förvaringsanstalt provutskrivna klientelet. Flera distrikt saknar allttjämt skyddsassistenter. Tills vidare bör en sådan tjänst inrättas i ettvar av Örebro, Västmanlands, Kopparbergs och Västernorrlands distrikt. Härutöver bör skyddskonsulentorganisationen — intill dess eftervårdsutredningens utbyggnadsförslag kan prövas och realiseras — förstärkas med två assistenter utan fast distriktsplacering, vilka skall kunna tjänstgöra inom distrikt där arbetstrycket från tid till annan bedömes såsom störst.

2. d) och e). Av samtliga distrikt saknar numera sju (inkl. det föreslagna Skaraborgsdistriktet) heltidsanställda kanslibiträden. Då det är angeläget att konsulenter och assistenter befrias från arbetsuppgifter av rutinkaraktär, bör även de återstående distrikten tillföras kanslibiträdestjänster. Under anslaget beräknade medel för extra skrivhjälp kan därvid minskas med 32 500 kronor. — Omfattningen av verksamheten vid Göteborgsdistriktet för äldre och för Bohuslän motiverar en förstärkning med ett biträde för skriv- och kontorsgöromål.

2. g). För psykiatrisk rådgivning disponerar skyddskonsulentorganisationen nu 6 000 kronor. Beloppet bör höjas till 12 000 kronor med hänsyn till behovet av att utvidga verksamheten.

Y t t r a n d e

1956 års eftervårdsutredning understryker starkt behovet av en intensifiering av kriminalvården i frihet och förstärkning av dess resurser. Härvid erinrar utredningen om den strävan att effektivisera denna form av kriminalvård som kommit till uttryck i Kungl. Maj:ts till lagrådet remitterade förslag till brottsbalk. Nämnda förslag — som i hithörande delar utarbetats i samråd med utredningen — förutsätter bl. a. en betydande utökning av skyddskonsulentorganisationen. De närmare överväganden som är behövliga beträffande den för brottsbalksförslagets genomförande lämpliga utbyggnaden av denna organisation pågår för närvarande inom utredningen. Utredningens förslag i ämnet kommer att avgivas i en nära framtid men

kan ej realiseras redan under budgetåret 1961/62. Då den av fångvårdsstyrelsen nu föreslagna upprustningen av skyddskonsulentorganisationen är angelägen och då densamma icke föregriper utredningens resultat, tillstyrker utredningen livligt bifall till förslaget.

Departementschefen

Skyddskonsulentorganisationen tillfördes förra året en viss personalförstärkning. Av vad såväl fångvårdsstyrelsen som eftervårdsutredningen anfört framgår emellertid att denna är uppenbart otillräcklig och att en väsentlig förstärkning av resurserna erfordras med hänsyn till det stigande antalet villkorligt dömda och frigivna. Enligt det förslag till brottsbalk, som numera framlagts för lagrådets granskning, kommer skyddskonsulentorganisationen att få vidgade och delvis nya uppgifter. Den utbyggnad av organisationen som kan komma att påkallas härav prövas f. n. av eftervårdsutredningen. Några förslag från utredningens sida är emellertid icke att vänta inom sådan tid, att några därpå grundade förslag kan anmälas för årets riksdag. Då den ofrånkomliga utbyggnaden måste ske successivt, förordar jag att organisationen nu förstärkes i huvudsaklig överensstämmelse med vad fångvårdsstyrelsen föreslagit.

Beträffande distriktsindelningen biträder jag styrelsens förslag att nuvarande Västgöta-Dals distrikt delas i ett distrikt för Älvsborgs län och ett distrikt för Skaraborgs län. Med anledning härav bör inrättas en ny skyddskonsulenttjänst i Ae 19. Befattningshavaren bör tills vidare stationeras i Skövde.

Vidare förordar jag inrättande av sju skyddsassistenttjänster i Ae 17 och fem kanslibiträdestjänster i Ae 7. Under anslaget beviljade medel för extra skrivhjälp bör härvid nedräknas med 22 500 kronor. I fråga om samtliga nu nämnda tjänster torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om tjänsternas fördelning på olika distrikt.

Jag tillstyrker därjämte att en skyddskonsulenttjänst i Ae 19 ordinarie-sättes. Förslaget om oppflyttning av tre skyddskonsulenter i Ae 19 till Ae 21 kan jag icke biträda.

Slutligen beräknar jag för vikarier och psykiatrisk rådgivning ytterligare 11 000 respektive 3 000 kronor.

De av mig förordade förslagen ökar medelsbehovet under anslaget med 213 000 kronor. För automatiska utgiftsstegringar bör beräknas ett belopp av 178 000 kronor. Anslaget bör alltså höjas med tillhoppa 391 000 kronor och uppföras med (1 601 000 + 391 000) 1 992 000 kronor samt fördelas på olika poster på sätt framgår av följande avlöningsstat.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga den ändring i personalförteckningen för skyddskonsulentorganisationen, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för skyddskonsulentorganisationen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	383 000
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal	1 144 000
3. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	434 000
4. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	31 000

Summa kronor 1 992 000

c) till *Skyddskonsulentorganisationen*: *Avlöningar* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 992 000 kronor.

[46] 12. Skyddskonsulentorganisationen: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	315 200	289 309
1960/61 (statsliggaren s. 146)	320 000	
1961/62 förslag	354 000	

Y r k a n d e n

Fångvårdsstyrelsen (skr. 25/8 1960) hemställer, att anslaget höjes med 42 200 kronor.

	Ökning
1. Reseersättningar	10 000
2. Övriga expenser	32 200
	42 200

M o t i v

1. *Reseersättningar*. Utgift 1959/60 126 704; anvisat 1960/61 142 000. — Posten bör uppräknas med hänsyn till de föreslagna nya tjänsterna. Vidare torde medgivande böra lämnas att från posten bestrida kostnader för internordiska resor som företages av skyddskonsulentorganisationens befattningshavare.

2. *Övriga expenser*. Utgift 1959/60 151 029; anvisat 1960/61 156 800. — För möbel- och inventarieutrustning till föreslagna nya tjänstemän erfordras ett engångsbelopp av 41 000 kronor. Posten bör härutöver höjas med 7 000 kronor för löpande expenser. Då för budgetåret 1960/61 för engångskostnader beräknats ett belopp av 15 800 kronor, uppgår nettoökningen under posten till 32 200 kronor.

Departementschefen

Anslagsposten till reseersättningar, från vilken även torde få bestridas kostnader för internordiska resor, bör i enlighet med fångvårdsstyrelsens förslag höjas med 10 000 kronor. Under posten till övriga expenser bör beräknas ytterligare 7 000 kronor för löpande utgifter. För engångsanskaffning av inventarier m. m. tillstyrker jag ett belopp av 32 800 kronor. Då för budgetåret 1960/61 15 800 kronor anvisats för dylika anskaffningar, begränsas anslagsökningen i denna del till 17 000 kronor. Anslaget bör alltså höjas med (10 000 + 7 000 + 17 000) 34 000 kronor och uppföras med 354 000 kronor.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Skyddskonsulentorganisationen: Omkostnader* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 354 000 kronor.

[47] 13. Övervakning av villkorligt dömda

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	1 500 000	1 667 017
1960/61 (statsliggaren s. 146)	2 100 000	
1961/62 förslag	2 400 000	

Från anslaget bestrides kostnaderna för arvoden till övervakare över villkorligt dömda samt ersättning till sådan ledamot i övervakningsnämnd, vilken icke är lagfaren befattningshavare vid den domstol som tillsatt nämnden, för deltagande i sammanträde med nämnden.

Fångvårdsstyrelsen (skr. 25/8 1960) hemställer, att anslaget med hänsyn till det stigande antalet villkorligt dömda höjes med 300 000 kronor.

1956 års eftervårdsutredning har icke funnit anledning till erinran mot fångvårdsstyrelsens beräkning av medelsbehovet.

Departementschefen

I enlighet med fångvårdsstyrelsens förslag hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Övervakning av villkorligt dömda* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 2 400 000 kronor.

[48] 14. Tillsyn över villkorligt frigivna m. fl.

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	300 000	333 456
1960/61 (statsliggaren s. 146)	400 000	
1961/62 förslag	450 000	

Från anslaget bestrides kostnaderna för arvoden till tillsynsmän för villkorligt frigivna m. fl.

Fångvårdsstyrelsen (skr. 25/8 1960) hemställer, att anslaget med hänsyn till det stigande antalet tillsynsfall höjes med 25 000 kronor.

1956 års *eftervårdsutredning* har icke funnit anledning till erinran mot fångvårdsstyrelsens beräkning av medelsbehovet.

Departementschefen

Jag förordar att medelsanvisningen under anslaget med hänsyn till den alltjämt fortgående ökningen av antalet tillsynsfall höjes med 50 000 kronor till 450 000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till *Tillsyn över villkorligt frigivna m. fl.* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 450 000 kronor.

[49] 15. Kurser för övervakare, tillsynsmän och personundersökare

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	8 000	6 617
1960/61 (statsliggaren s. 146)	10 000	
1961/62 förslag	10 000	

Vid utgången av budgetåret 1959/60 förelåg å anslaget en reservation av 1 624 kronor.

Fångvårdsstyrelsen (skr. 25/8 1960) hemställer, att anslaget uppföres med oförändrat belopp.

1956 års *eftervårdsutredning* har icke funnit anledning till erinran mot fångvårdsstyrelsens beräkning av medelsbehovet.

Departementschefen

I enlighet med fångvårdsstyrelsens förslag hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Kurser för övervakare, tillsynsmän och personundersökare* för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 10 000 kronor.

[50] 16. Understöd åt verksamhet för frigivna fångar m. fl.

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	850 000	746 088
1960/61 (statsliggaren s. 147)	1 000 000	
1961/62 förslag	1 000 000	

Enligt bestämmelser utfärdade av Kungl. Maj:t må anslaget användas för att understödja eller eljest hjälpa villkorligt dömda personer samt personer som frigives eller utskrivs från fångvårdens anstalter ävensom, om särskilda skäl föreligger, åtalade som kan antagas erhålla villkorlig dom.

Fångvårdsstyrelsen (skr. 25/8 1960) hemställer, att anslaget uppföres med oförändrat belopp.

1956 års eftervårdsutredning har icke funnit anledning till erinran mot fångvårdsstyrelsens beräkning av medelsbehovet.

Departementschefen

Jag hemställer, i enlighet med fångvårdsstyrelsens förslag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Understöd åt verksamhet för frigivna fångar m. fl.* för budgetåret 1961/62 anvisa ett anslag av 1 000 000 kronor.

[51] 17. Bidrag till svenska skyddsförbundet

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	255 000	255 000
1960/61 (statsliggaren s. 147)	280 000	
1961/62 förslag	430 000	

Från anslaget bestrides i huvudsak kostnader för bidrag till skyddsföreningar, anslutna till svenska skyddsförbundet.

Fångvårdsstyrelsens anslagsframställning

Fångvårdsstyrelsen (skr. 25/8 1960) anmäler, att svenska skyddsförbundet hos styrelsen anhållit att anslaget för budgetåret 1961/62 måtte uppräknas med 30 000 kronor för täckande av uppkommet underskott och beräknade merkostnader för den av föreningen Skyddsvärnet i Stockholm bedrivna verksamheten. I avvaktan på eftervårdsutredningens ställningstagande till skyddsföreningarnas organisation och verksamhetsformer finner styrelsen icke skäl för närvarande tillstyrka ökat bidrag till svenska skyddsförbundet. Styrelsen hemställer, att anslaget uppföres med oförändrat belopp av 280 000 kronor.

Eftervårdsutredningen har icke funnit anledning till erinran mot styrelsens förslag.

Förslag om inrättande av inackorderingshem i Stockholm

Föreningen Skyddsvärnet i Stockholm har (skr. 11/9 1958) inkommit med framställning om statsbidrag till anordnande och drift av ett inackorderingshem i Stockholm för frigivna fångar m. fl. Föreningen har anfört i huvudsak följande.

Med hänsyn till det försämrade läge, som i bostadshänseende inträtt för ett växande antal frigivna i Stockholm med omnejd, har föreningen sedan länge haft för avsikt att anordna ett inackorderingshem i staden, där bostad skulle kunna beredas frigivna som saknar lämplig sådan. Avsikten har varit att samordna denna form av bostadsberedning med bostadsanskaffning i fria marknaden och andra resocialiseringsåtgärder. Möjligheter finnes att inrätta ett dylikt inackorderingshem, vilket ej företrädesvis skulle avses för ungdom, i den föreningen tillhöriga fastigheten Tegnérgatan 37 i Stockholm. Fastigheten omfattar ett gatuhus i fem våningar med bostadslägenheter samt ett gårdshus med verkstadslokaler. Avsikten är att bygga om gatuhuset för att erhålla lokaler dels för inackorderingshemmet och dels för skyddsvärnets verksamhet i övrigt. För inackorderingshemmet, som planerats för 30 platser, skulle tagas i anspråk två etager för inredande av tio enkelrum och tio dubbelrum jämte matrum och pentryn samt ett etage för dagrum, särskilda studierum och ett par tjänstebostäder m. m. Ett etage skulle disponeras för skyddsvärnets egentliga kontorslokaler, varjämte i ett annat skulle inredas en medicinsk klinik m. m. De två tjänstebostäderna är avsedda för hemmets husmor och en eftervårdsassistent. Genom att dessa befattningshavare även lokalt anknytes till hemmet beräknas kostnaderna för särskild vaktpersonal bli lägre än vad eljest vore fallet. För att onödiggöra behov av bevakning nattetid skall vidare vissa restriktioner gällan angående öppethållande på kvällarna. Vistelsen vid hemmet beräknas som regel komma att utgöra en till två månader. Fullständigt kosthåll kommer icke att ordnas utan endast morgonmål.

Kostnaderna för ombyggnadsarbetena beräknas till totalt 750 000 kronor. Av detta belopp skulle skyddsvärnet genom lån anskaffa 450 000 kronor, varav 200 000 kronor genom ett nytt inteckningslån och 250 000 kronor genom ett särskilt lån garanterat av Stockholms stad. Återstoden skulle täckas av bidrag från Stockholms stad med 150 000 kronor och med lika mycket från staten. Framställning har gjorts till staden om sådan medverkan till hemmets anordnande.

Driftkostnaderna för inackorderingshemmet beräknas till cirka 80 000 kronor per år, varav 50 000 kronor för hyra och bränsle samt 30 000 kronor för löner och expenser, vilket motsvarar en kostnad av 7 kronor 40 öre per dag. Av försiktighetsskäl torde emellertid dagkostnaden böra beräknas till 8 kronor. En väsentlig del av denna kostnad beräknas kunna uttagas av de inackorderade efter hand som de erhåller arbete och inkomst. Den inackorderingsavgift som den intagne skulle erlägga för logi och kost beräknas till 4 kronor per dag. Merkostnaden skulle, i den mån ej särskilda understöd till bostadshyra utgår, täckas genom statligt driftbidrag till hemmet. Statens bidrag har förutsatts maximerat till omkring 54 000 kronor per år, vilket motsvarar 5 kronor per inackorderad och dag.

Föreningen hemställer, under åberopande av det anförda, om bidrag dels med 150 000 kronor till anordnande av ifrågavarande inackorderingshem och dels till driftkostnader för hemmet.

Över föreningens framställning har yttranden avgivits av 1956 års eftervårdsutredning, fångvårdsstyrelsen och statskontoret.

Eftervårdsutredningen (skr. 30/1 1959), som tidigare framfört planer på ett inackorderingshem i Stockholm och som bifogat kompletterande skrivelser från Skyddsvärnet i Stockholm, anser att det skulle vara av stort värde att få pröva en inackorderingsverksamhet för kriminalvårdens klien-

tel, upplagd i huvudsak enligt de av föreningen framlagda planerna. Utredningen tillstyrker det av föreningen begärda anordningsbidraget under villkor att Stockholms stad deltagar i bestridandet av anordningskostnaderna. Vidare tillstyrkes att bidrag beviljas till driftkostnaderna efter årlig omprövning intill ett visst maximerat belopp.

Även *fångvårdsstyrelsen* (skr. 29/4 1959) tillstyrker att föreningen beviljas det föreslagna anordningsbidraget under de förutsättningar beträffande bidrag och lånegaranti från Stockholms stad som angivits i föreningens framställning. Enligt styrelsen synes staten böra erhålla garantier angående bidraget för det fall verksamheten skulle upphöra eller väsentligt förändras. I fråga om statens bidrag till kostnaderna för hemmets drift föreslår styrelsen liksom eftervårdsutredningen att detta beviljas efter årlig omprövning intill ett visst maximerat belopp för täckande av driftunderskottet. Även om driftkostnaderna skulle bli något högre än vad skyddsvärnet beräknat har man att hålla i minnet att den form av kriminalvård i frihet, varom här är fråga, är mycket billigare än anstaltsvård. Då vissa av föreningens beräkningar synes för låga, anser styrelsen att det maximerade beloppet bör sättas till minst 60 000 kronor.

Statskontoret (skr. 13/4 1959) anser att med det slutliga ställningstagandet till förevarande betydligt kostnadskrävande projekt bör anstå till dess eftervårdsutredningen framlagt sitt förslag till skyddsarbetets framtida organisation. Därest staten skall lämna stöd för en verksamhet av denna art, bör stödet enligt statskontorets mening ske i form av lån mot säkerhet, som av Kungl. Maj:t godkännes. Medel för ändamålet torde böra anvisas under fonden för låneunderstöd.

Departementschefen

Ett inackorderingshem för frigivna fångar m. fl. liknande det som föreningen skyddsvärnet i Stockholm planerat finns sedan några år i Göteborg. Verksamheten vid detta hem bedrivs av skyddsvärnets förening därstädes. Såväl Göteborgs stad som staten har bidragit till kostnaderna för hemmets anordnande. I fråga om kostnaderna för hemmets drift har staten åtagit sig att svara för hyreskostnaden samt därutöver för ett på visst sätt beräknat, för år maximerat driftunderskott (jfr II ht 1958 s. 119). Som framgår av den föreliggande framställningen förutsätter även tillkomsten av det nya hemmet i Stockholm att bidrag till anordnande och drift lämnas från kommunalt och statligt håll.

Verksamheten vid det planerade hemmet i Stockholm är avsedd att bedrivas efter i stort sett samma riktlinjer som verksamheten i Göteborg. Hemmet i Stockholm skall dock ha 30 platser, medan hemmet i Göteborg har 12 platser. En annan skillnad består däri att medan hemmet i Göteborg erbjuder helinackordering, i Stockholm en begränsad kosthållning kommer att tillhandahållas.

I likhet med både eftervårdsutredningen och fångvårdsstyrelsen anser jag

att det initiativ som föreningen i Stockholm tagit är värt det allmännas stöd.

Enligt vad jag inhämtat har Stockholms stad ännu icke fattat beslut i anledning av föreningens framställning. Under förutsättning att föreningen från staden kan erhålla medverkan i minst den omfattning, som föreningen begärt, föreslår jag att föreningen av statsmedel erhåller det begärda anordningsbidraget, uppgående till 150 000 kronor. Fördelat efter det föreslagna platsantalet motsvarar bidraget det statsbidrag som f. n. utgår till anordnande av inackorderingshem för alkoholmissbrukare. Vidare förordar jag att medel anvisas för täckande av driftunderskott vid hemmet, beräknat till högst 60 000 kronor årligen. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om de närmare villkoren för bidragen.

För anordningsbidraget torde medel böra anvisas under förevarande anslag, medan bidraget till driftkostnader i likhet med motsvarande bidrag till inackorderingshemmet i Göteborg torde få bestridas från fångvårdsanstalternas omkostnadsanslag. Enligt vad jag inhämtat torde det nya inackorderingshemmet kunna färdigställas för sitt ändamål tidigast i början av år 1962. Vid anmälan av medelsbehovet under sistnämnda anslag (punkt 38) har jag därför tills vidare endast räknat med driftbidrag för högst ett halvt år.

Vad härefter angår fångvårdsstyrelsens anslagsframställning är jag av skäl som styrelsen anfört icke beredd tillstyrka någon ökad medelsanvisning för bidrag till skyddsföreningarnas verksamhet.

Anslaget torde alltså böra höjas med det för anordningsbidrag till inackorderingshemmet i Stockholm föreslagna beloppet och upptagas med (280 000 + 150 000) 430 000 kronor.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) godkänna av mig i det föregående förordade grunder för statsbidrag till anordnande och drift av ett inackorderingshem i Stockholm för frigivna fångar m. fl.;
- b) till *Bidrag till svenska skyddsförbundet* för budgetåret 1961/62 anvisa ett anslag av 430 000 kronor.

F. Diverse**[52] 1. Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Fångvårdsstyrelsens delfond**

	Anslag
1960/61 (statsliggaren s. 148)	5 141 000
1961/62 förslag	5 721 000

Under hänvisning till vad chefen för finansdepartementet i annat sammanhang anför angående ersättning till fångvårdsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Fångvårdsstyrelsens delfond* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 5 721 000 kronor.

[53] 2. Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Byggnadsstyrelsens delfond

	Anslag
1960/61 (statsliggaren s. 150)	1 228 000
1961/62 förslag	1 282 000

Under hänvisning till vad chefen för finansdepartementet i annat sammanhang anför angående ersättning till byggnadsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Byggnadsstyrelsens delfond* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 282 000 kronor.

[54] 3. Ersättning till domänverkets fond för upplåten mark

	Anslag
1960/61 (statsliggaren s. 150)	145 000
1961/62 förslag	153 000

Under hänvisning till vad chefen för finansdepartementet i annat sammanhang anför angående ersättning till domänverkets fond för upplåten mark hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ersättning till domänverkets fond för upplåten mark* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 153 000 kronor.

[55] 4. *Ersättning till försvarets fastighetsfond för fångvårdsanstalten i Hälsingborg*

	Anslag
1960/61 (statsliggaren s. 151)	45 000
1961/62 förslag	49 000

Under hänvisning till vad chefen för försvarsdepartementet i annat sammanhang anför angående ersättning till försvarets fastighetsfond för fångvårdsanstalten i Hälsingborg hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ersättning till försvarets fastighetsfond för fångvårdsanstalten i Hälsingborg* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 49 000 kronor.

[56] 5. *Bidrag till utgivande av författningskommentarer m. m.*

	Anslag
1957/58	30 000
1958/59	100
1959/60	100
1960/61 (statsliggaren s. 151)	1 000
1961/62 förslag	1 000

Ifrågavarande bidragsverksamhet handhaves, i enlighet med vad som förutsattes då anslag för ändamålet första gången begärdes (II ht 1946 s. 115 f), av en särskild nämnd, kallad nämnden för utgivande av förvaltningsrättsliga publikationer.

Enligt beslut av Kungl. Maj:t den 4 februari 1949 skall till statsverket inflytande inkomster av verk, som utarbetats eller utgivits med bidrag från detta anslag, tagas till uppbörd på anslaget.

Vid utgången av budgetåret 1959/60 förelåg å anslaget en reservation av 66 625 kronor.

Nämnden för utgivande av förvaltningsrättsliga publikationer (skr. 29/8 1960) hemställer — under åberopande av gjorda kostnadsberäkningar — att anslaget för budgetåret 1961/62 uppföres med ett belopp av 30 000 kronor.

Departementschefen

Med hänsyn till förefintlig reservation å anslaget torde det vara till fyllest, att detta uppföres med ett formellt belopp av 1 000 kronor. För budgetåret

1961/62 torde ändock möjligheter föreligga för nämnden att träffa nya avtal.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen
att till *Bidrag till utgivande av författningskommentarer*
m. m. för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag
av 1 000 kronor.

[57] 6. *Bidrag till vissa internationella sammanslutningar m. m. inom privaträttens område*

	Anslag
1960/61 (statsliggaren s. 151)	32 000
1961/62 förslag	32 000

Från förevarande anslag utgår bidrag till internationella byrån för skydd av litterära och konstnärliga verk, till internationella institutet för unifiering av privaträtten och till Haagkonferensens för internationell privaträtt permanenta byrå.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen
att till *Bidrag till vissa internationella sammanslutningar*
m. m. inom privaträttens område för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 32 000 kronor.

[58] 7. *Bidrag till Nordisk årsbok m. m.*

	Anslag
1960/61 (statsliggaren s. 151)	10 000
1961/62 förslag	10 000

Från förevarande anslag bestrides kostnaderna för utgivandet av en nordisk rättsfallssamling. Ehuru denna samling med titeln Nordisk Domssamling ej hunnit utkomma med sitt första häfte förrän under hösten 1959 (jfr II ht 1960 s. 89), har de intill utgången av budgetåret 1959/60 gäldade kostnaderna uppgått till cirka 10 000 kronor. Under budgetåret 1960/61 beräknas utgifterna som kommer att belasta anslaget till omkring 20 000 kronor. Med hänsyn till vid utgången av budgetåret 1959/60 förefintlig reservation, i runt tal 20 000 kronor, torde det emellertid vara till fyllest att anslaget uppföres med oförändrat belopp.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen
att till *Bidrag till Nordisk årsbok m. m.* för budgetåret
1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 10 000 kronor.

[59] 8. Uppgående av gränsen mot Norge m. m.

	Anslag
1959/60	250 000
1960/61 (statsliggaren s. 151)	165 000
1961/62 förslag	210 000

Enligt en mellan Sverige och Norge uppgjord plan för det tekniska genomförandet av gränsuppgången mot Norge skall fältarbetena under tidsperioden 1959—1962 utföras och bekostas vartannat år av Sverige och vartannat år av Norge, varvid Sverige senast haft att svara för arbetena under år 1959 (jfr II ht 1959 s. 114).

I skrivelse den 31 augusti 1960 har den svenske gränsöverkommissarien, överdirektören och chefen för rikets allmänna kartverk, anmält ett medelsbehov för budgetåret 1961/62 av 210 000 kronor. Det begärda beloppet är avsett att täcka kostnaderna för de på Sverige ankommande fältarbetena under år 1961 samt för erforderlig svensk kontroll av de norska arbetena inom 1962 års avsnitt, m. m.

Då jag icke har något att erinra mot den gjorda medelsberäkningen, hemställer jag att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Uppgående av gränsen mot Norge m. m.* för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 210 000 kronor.

Sammanfattning

Huvudtitelns slutsumma, i den av 1960 års riksdag godkända	
riksstaten utgörande	143 989 000
skulle vid bifall till de i det föregående framställda förslagen	
för budgetåret 1961/62 komma att uppgå till	155 600 000
innebärande en höjning med	11 611 000

Förändringarna inom huvudtiteln — efter viss omflyttning av anslagen mellan avdelningarna A och F — framgår av följande sammanställning:

Avdelning	Anvisat 1960/61	Förslag 1961/62	Ökning
A. Justitiedepartementet m. m ..	4 551 000	5 409 000	858 000
B. Justitiekanslersämbetet och riks- åklagarämbetet	748 000	815 000	67 000
C. Domstolarna	46 518 000	53 796 000	7 278 000
D. Rättegångsväsendet i allmänhet	13 534 000	14 657 000	1 123 000
E. Fångvården m. m.	71 871 000	73 465 000	1 594 000
F. Diverse.....	6 767 000	7 458 000	691 000
Summa kronor	143 989 000	155 600 000	11 611 000

Huvudtiteln utvisar sålunda en nettoökning med 11,6 miljoner kronor.

Under huvudtiteln föreslås icke-automatiska utgiftsökningar med 3,1 miljoner kronor. Härav kan under Domstolarna nämnas för arbetskraftförstärkning vid de allmänna domstolarna 1,1 miljon kronor och vid vatten-domstolarna 0,2 miljon kronor. För att kunna förbättra det allmänna disciplinläget inom fångvårdens anstaltsorganisation har upptagits ett belopp av 0,2 miljon kronor för personalförstärkningar vid vissa äldre anstalter, vilka föreslås omändrade till specialanstalter för svårbehandlade. Arbetsdriftens fortgående utveckling har ansetts motivera viss personalförstärkning, bl. a. i fråga om den ledande personalen. Av denna anledning beräknas en anslagshöjning med 0,3 miljon kronor för inrättande av nya tjänster. I syfte att förbättra utbildningsmöjligheterna för fångvårdens tillsynspersonal beräknas en höjning av nuvarande medelsanvisning med 0,2 miljon kronor. Med hänsyn till den fortgående ökningen av antalet villkorligt dömda och frigivna föreslås en fortsatt personalförstärkning av skyddskonsulentorganisationen för en kostnad av 0,2 miljon kronor. Vidare beräknas 0,2 miljon kronor för ett inackorderingshem för frigivna m. fl.

De icke-automatiska minskningarna uppgår till 7,6 miljoner kronor, främst till följd av minskad medelsåtgång under Fångvården m. m. för maskiner, inventarier, baracker m. m.

De automatiska utgiftsökningarna kan beräknas till 17,8 miljoner kronor, varav kan nämnas 1,1 miljon kronor å anslagen Ersättning åt domare, vittnen och parter samt Kostnader enligt lagen om fri rättegång ävensom 0,3 miljon kronor å anslaget Övervakning av villkorligt dömda. Under Fångvården m. m. har beräknats en ökning med 1,7 miljon kronor för personal till nya anstalter och utbyggda sådana. Återstående automatiska kostnadsstegringar hänför sig till de höjda lönerna för statstjänstemännen.

De automatiska utgiftsminskningarna utgör 1,7 miljon kronor, varav 0,2 miljon kronor hänför sig till Häradsrätterna: Ersättningar till nämndemän.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

Margit Hirén

Register

till

Andra huvudtiteln för budgetåret 1961/62**A. Justitiedepartementet m. m.**

Sid.	Kronor
1 Statsrådsberedningen: Avlöningar	713 000
2 Statsrådsberedningen: Omkostnader	22 000
2 Justitiedepartementet: Avlöningar	2 161 000
3 Justitiedepartementet: Omkostnader	162 000
4 Justitiedepartementet: Svensk författningssamling	250 000
4 Lagberedningen	315 000
5 Ombuden för tillsyn av tryckta skrifter	26 000
5 Kommittéer och utredningar genom sakkunniga	1 600 000
6 Extra utgifter	160 000
	5 409 000

B. Justitiekanslersämbetet och riksåklagarämbetet

7 Justitiekanslersämbetet: Avlöningar	345 000
7 Justitiekanslersämbetet: Omkostnader	22 000
8 Riksåklagarämbetet: Avlöningar	420 000
9 Riksåklagarämbetet: Omkostnader	28 000
	815 000

C. Domstolarna

13 Högsta domstolen m. m.: Avlöningar	4 234 000
16 Högsta domstolen m. m.: Omkostnader	285 000
17 Regeringsrätten: Avlöningar	1 041 000
18 Regeringsrätten: Omkostnader	12 000
18 Regeringsrätten: Regeringsrättens årsbok	50 000
18 Hovrätterna: Avlöningar	11 187 000
40 Hovrätterna: Omkostnader	991 000
42 Häradsrätterna: Avlöningar	25 707 000
54 Häradsrätterna: Omkostnader	1 527 000
55 Häradsrätterna: Ersättningar till nämndemän	3 500 000
56 Häradsrätterna: Anskaffande av nya fastighetsböcker för landet	70 000
56 Häradsrätterna: Uppläggande av nya fastighetsböcker för landet	55 000
57 Vattendomstolarna: Avlöningar	4 214 000
61 Vattendomstolarna: Omkostnader	613 000
63 Tekniska hjälpmedel m. m. vid domstolsväsendet	110 000
63 Blanketter för domstolsväsendet	200 000
	53 796 000

Sid.

Kronor

D. Rättegångsväsendet i allmänhet

65 Ersättning åt domare, vittnen och parter	7 400 000
65 Kostnader enligt lagen om fri rättegång	5 500 000
65 Understöd för utomprocessuell rättshjälp.....	1 600 000
66 Tornedalens rättshjälpsanstalt	132 000
67 Efterutbildning inom rättegångsväsendet	25 000
	14 657 000

E. Fångvården m. m.

71 Fångvårdsstyrelsen: Avlöningar	2 619 000
77 Fångvårdsstyrelsen: Omkostnader	354 000
79 Fångvårdsanstalterna: Avlöningar	42 922 000
103 Fångvårdsanstalterna: Omkostnader	20 322 000
107 Fångvårdsanstalterna: Maskin- och verktygsutrustning m. m. . .	1 000
108 Fångvårdsanstalterna: Engångsanskäffning av inventarier m. m.	450 000
110 Fångvårdsanstalterna: Anskaffning, montering och transport av baracker m. m.	1 000
111 Ersättning för vård av fångar på anstalter, som ej tillhör fång- vården, m. m.	89 000
112 Interneringsnämnden	43 000
112 Ungdomsfängelset	28 000
112 Skyddskonsulentorganisationen: Avlöningar	1 992 000
117 Skyddskonsulentorganisationen: Omkostnader	354 000
118 Övervakning av villkorligt dömda	2 400 000
118 Tillsyn över villkorligt frigivna m. fl.	450 000
119 Kurser för övervakare, tillsynsmän och personundersökare	10 000
119 Understöd åt verksamhet för frigivna fångar m. fl.	1 000 000
120 Bidrag till svenska skyddsförbundet	430 000
	73 465 000

F. Diverse

124 Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Fångvårdssty- relsens delfond.....	5 721 000
124 Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Byggnadssty- relsens delfond.....	1 282 000
124 Ersättning till domänverkets fond för upplåten mark	153 000
125 Ersättning till försvarets fastighetsfond för fångvårdsanstalten i Hälsingborg	49 000
125 Bidrag till utgivande av författningskommentarer m. m.	1 000
126 Bidrag till vissa internationella sammanslutningar m. m. inom privaträttens område.....	32 000
126 Bidrag till Nordisk årsbok m. m.	10 000
127 Uppgående av gränsen mot Norge m. m.	210 000
	7 458 000
	Summa 155 600 000

Sammanfattning

BILAGA 5 TILL STATSVERKSPROPOSITIONEN 1961

TREDJE HUVUDTITELN

UTRIKESDEPARTEMENTET

Utdrag av protokollet över utrikesdepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 januari 1961.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Ministern för utrikes ärendena anmäler — beträffande de under punkterna 14 och 21 upptagna frågorna efter samråd med statsrådet Lindström — de frågor som tillhör regleringen av utgifterna under riksstatens tredje huvudtitel för budgetåret 1961/62 och anför därvid följande.

De stora och snabba förändringar som i olika avseenden kännetecknar världsutvecklingen för närvarande nödvändiggör en intensifiering av insatserna inom tredje huvudtitelns område. Bland annat är det i dagens läge ofrånkomligt med en viss utbyggnad av den svenska representationen utomlands. En förstärkning har redan beslutats av riksdagen i samband med Sveriges anslutning till Europeiska frihandelssammanslutningen, EFTA (prop. 1960: 186, SU 201, rskr 399). För nästkommande budgetår föreslås nya beskickningar i Väst- och Centralafrika. Två självständiga beskickningar avses sålunda bli upprättade i Liberia och Nigeria, varjämte den konsulära representationen i Léopoldville, Congo, förutses bli ersatt av en beskickning. Även på andra håll föreslås en förstärkning av den diplomatiska och konsulära personalen. Utrikesförvaltningens avlöningsstat ökar med drygt 4 miljoner kronor, varav 2,4 miljoner är av automatisk karaktär. En höjning av utgiftsstaten för omkostnader och inventarier med närmare 1,3 miljoner kronor sammanhänger till stor del med den vidgade verksamheten. Totalt ökar medelsbehovet under huvudtitelns littera A med 5 619 000 kronor till 45 470 000 kronor.

Beträffande anslagen under littera B föreslås ökad medelsanvisning till

Bidrag till internationell hjälpverksamhet med 13,7 miljoner kronor, från nuvarande 20,9 miljoner till 34,6 miljoner kronor. Vidare sker en uppräknings av anslaget till Förenta Nationerna med närmare 6,7 miljoner kronor till 11 miljoner, vilket främst är att hänföra till beräknade merkostnader för Sveriges bidrag till finansieringen av FN-styrkorna i Främre Orienten och Congo. Ett nytt anslag tillkommer för nästa budgetår, nämligen för bestridande av Sveriges bidrag till EFTA. Utgifterna under littera B ökar sammanlagt med 20 698 700 kronor till 49 399 000 kronor.

För anslagen under littera C förutses ett medelsbehov å sammanlagt 8 177 000 kronor, vilket innebär en ökning med 479 500 kronor. Av ökningen hänför sig 200 000 kronor till anslaget till Upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige.

Sammanlagt äskas under tredje huvudtiteln för budgetåret 1961/62 anslag å (45 470 000 + 49 399 000 + 8 177 000) 103 046 000 kronor, vilket jämfört med för innevarande budgetår anvisade medel innebär en utgiftsökning med 26 797 200 kronor.

A. Utrikesförvaltningen

[1] 1. Utrikesförvaltningen: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	31 636 000	29 690 740
1960/61 (statsliggaren s. 153)	31 731 000	
1961/62 (förslag)	35 770 000	

I 1960 års statsverksproposition lämnades som Bihang A till statsrådsprotokollet en förteckning över Sveriges lönade representation utomlands. De förändringar, som ägt rum sedan dess, torde här böra anmälas. Såsom framgår av proposition 1960: 186 (SU 201, rskr 399) har en ny, självständig delegation upprättats i Genève för Sveriges representation hos den Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA). Delegationen förestås av en tjänsteman i rådsggraden med sändebuds ställning. Därjämte har diplomatiska förbindelser upprättats med Cypern, Nepal, republiken Vietnam och Libyen, varvid Sveriges sändebud i Beirut, New Delhi, Bangkok respektive Rabat ackrediterats jämväl i dessa länder. I ackrediteringshänseende har vidare den förändringen genomförts, att sändebudet i Beirut ackrediterats jämväl i Riyadh (tidigare under sändebudet i Kairo) samt sändebudet i Teheran även i Kabul (tidigare under sändebudet i Moskva).

Det olönade generalkonsulatet i Montreal, som under senare år fått ökad betydelse för de svenska intressena, torde från och med nästa budgetår böra uppföras som lönat generalkonsulat. Denna förändring är av rent formell natur och medför icke några kostnader för statsverket.

Sveriges lönade representation utomlands skulle härefter te sig på sätt framgår av förteckningen under *Bihang A*, vilket torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende.

Riksdagens år 1959 församlade revisorer upptog i sin berättelse (§ 6) till behandling frågan om avlöningsförmåner för diplomatiska och konsulära tjänstemän och ansåg det angeläget att en utredning komme till stånd rörande ifrågavarande tjänstemäns löneförhållanden. Statsutskottet underströk i sitt utlåtande (SU 1960: 128), att en dylik översyn snarast möjligt borde företagas. I skrivelse nr 302 den 24 maj 1960 har riksdagen meddelat Kungl. Maj:t, att riksdagen fattat beslut i överensstämmelse med vad utskottet i utlåtandet föreslagit.

Kungl. Maj:t har den 26 augusti 1960 uppdragit åt utrikesförvaltningens lönenämnd att verkställa översyn av avlöningsförmånerna för utomlands stationerade diplomatiska och konsulära tjänstemän m. fl. Direktiven för nämnden framgår av Berättelsen till 1961 års riksdag om vad i rikets styrelse sig tilldragit. Nämnden kommer alltså att få den dubbla ställningen av dels rådgivande organ vid den fortlöpande prövningen av prisutjämningsstilläggens storlek och dels utredningsorgan i egentlig mening. Planeringen av nämndens arbete i och för utredningsuppdraget pågår.

Diplomatisk och konsulär personal

I 1960 års statsverksproposition anmälde jag, att utrikesförvaltningens diplomatiska och konsulära personal, med undantag av kanslist, under budgetåret 1959/60 uppgick till sammanlagt 226 personer, varav tre med dubblade tjänster som biträdande kabinetssekreterare och biträdande avdelningschefer. Innevarande budgetår är antalet tjänster 229 efter den ökning med tre tjänster som enligt tidigare nämnda proposition ansetts erforderlig för Sveriges deltagande i den Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA). Av dessa är 45 tjänstemän i sändebudsgraden, 45 i rådsgraden samt 139 i sekreterare- och attachégraderna. En detaljerad översikt av denna personals nuvarande placering torde få fogas som *Bihang B* till statsrådsprotokollet i detta ärende.

Sedan statsutskottet i utlåtande den 21 februari 1958 (nr 3 s. 4) förklarat, att det material, som legat till grund för anslagsberäkningarna, i flera avseenden icke varit så fullständigt att utskottet på grundval därav kunnat bilda sig en klar uppfattning om det föreliggande behovet i varje särskilt fall, påbörjades en översyn inom utrikesdepartementet i syfte att erhålla en aktuell bild av behovet av diplomatisk och konsulär personal (III ht 1959 s. 6). I statsverkspropositionen till 1960 års riksdag framhöll jag, att det med hänsyn till omfattningen av det material, som förelåg till bearbetning, icke varit möjligt slutföra översynen i tid för att föreläggas nämnda års riksdag. En redovisning av utredningens resultat finge därför anstå till 1961 års riksdag. I sitt utlåtande den 16 februari 1960 (nr 3 s. 4) underströk statsutskottet angelägenheten av att översynen slutfördes utan tidsutdräkt och redovisades för riksdagen. Översynen, som avslutats under hösten 1960,

har karaktären av en expertutredning, och jag har inte tagit ställning till densamma. En sammanfattande redogörelse för utredningsmaterialet har utgivits av trycket och tillhandahålles riksdagens ledamöter, medan materialet i sin helhet torde få tillställas riksdagens vederbörande utskott.

Den afrikanska kontinenten har under de senaste åren varit skådeplatsen för en snabb, nationell frigörelseprocess. Utvecklingen mot politiskt oberoende har främst gällt Västafrika, där det före år 1957 fanns endast en självständig stat, nämligen Liberia. Sedan dess har elva nya stater proklamerat sitt oberoende och ytterligare en förväntas erhålla självständighet under våren 1961. Genom denna utveckling kommer sålunda Västafrika att omfatta 13 självständiga stater.

Sverige har för närvarande diplomatiska förbindelser endast med Liberia, sedan sändebudet i Lissabon år 1958 ackrediterats även i Monrovia (III ht 1959 s. 2). Konsulära förbindelser upprätthålles med ytterligare sex stater, nämligen Elfenbenskusten, Ghana, Guinea, Nigeria, Sénégal samt Sierra Leone (självständigt från april 1961).

I 1960 års statsverksproposition erinrade jag bl. a. om behovet av ökad svensk utrikesrepresentation främst i Västafrika, där nya statsbildningar och viktiga svenska intressen av ekonomisk och kommersiell art påkallade en utbyggnad av den diplomatiska och konsulära representationen. I syfte att bl. a. undersöka frågan om behovet av officiell svensk representation i Västafrika genomfördes under maj månad 1960 en av utrikesdepartementet anordnad studie- och inspektionsresa till ett flertal länder i Västafrika, i vilken även deltog representanter för Sveriges Allmänna Exportförening. Delegationen har avgivit vissa förslag angående behovet av svensk representation, vilka närmare redovisas i en av delegationen avgiven rapport. Denna ingår även i det utredningsmaterial, som departementet avser tillställa riksdagens vederbörande utskott. Frågan om den svenska representationen har därjämte under hösten 1960 varit föremål för överläggningar med vissa representanter för handel, sjöfart och industri.

Efter noggranna överväganden har jag funnit att för tillvaratagandet av de svenska intressena i Västafrika åtminstone två självständiga beskickningar bör upprättas under budgetåret 1961/62. Vid valet av tänkbara stationeringsorter har jag ansett mig böra förordna Monrovia i Liberia och Lagos i Nigeria.

Vid valet av Monrovia som stationeringsort för en svensk beskickning med uppgift att bevaka Sveriges intressen jämväl i stora delar av övriga Västafrika har hänsyn tagits inte minst till de betydande svenska investeringarna i Liberia, den sannolika möjligheten till ökning av den svenska exporten dit, den stora svenska kolonien därstädes — för närvarande omkring 250 personer — samt de svenska sjö- och luftfartsförbindelserna med detta land. Även Liberias mer än sekellånga självständighet och dess ur geografisk synpunkt centrala läge talar för detta val. För den självständiga beskickningen i Monrovia, vars verksamhetsområde — förutom Liberia — skulle omfatta jäm-

väl Guinea, Sierra Leone och Ghana samt tills vidare vissa av de förutvarande franska områdena, i första hand det närbelägna Elfenbenskusten, får jag föreslå inrättandet av en rådstjänst i Bo 1 och en förste beskickningssekreterartjänst i Ao 23.

Den nya beskickningen i Lagos skulle huvudsakligen ha till uppgift att tillvarata de svenska intressena enbart i Nigeria, som med sina 36 miljoner invånare rymmer omkring halva Västafrikas befolkning. Det må här framhållas, att nära nog samtliga länder med ekonomiska och kommersiella intressen i Västafrika ansett sig böra ha lönad representation i detta land. För beskickningen i Lagos får jag föreslå inrättandet av en rådstjänst i Bo 1.

Frågan om upprättandet av en självständig beskickning jämväl inom förutvarande Franska Västafrika har även varit föremål för överväganden. För närvarande är det dock inte möjligt att taga ställning till frågan, var en sådan beskickning skall förläggas.

Även inom Centralafrika har under det senaste året flera självständiga stater uppkommit. Sedan år 1956 har det olönade konsulatet i Léopoldville förestått av en lönad förste vicekonsul med konsuls ställning. Dennes verksamhetsområde har även omfattat de förutvarande franska territorierna i Centralafrika, nämligen Ekvatorialafrika och Camerun. Då dessa områden numera erhållit självständighet, föreligger behov av att upprätta diplomatiska förbindelser med desamma. För upprättandet av en självständig beskickning, närmast avsedd att placeras i Léopoldville, med verksamhetsområde omfattande — förutom Congo — jämväl de nybildade staterna inom förutvarande Franska Ekvatorialafrika och Camerun, får jag föreslå att en ny post inrättas, nämligen en rådstjänst i Bo 1. För den föreslagna beskickningen bör även ianspråktagas den vid konsulatet i Léopoldville för närvarande placerade förste vicekonsulstjänsten i lönegrad A 23.

Frågan om samverkan mellan de nordiska länderna beträffande utrikes tjänstens samordnande, särskilt i de nya staterna, har under år 1960 varit föremål för behandling inom Nordiska rådet. Vid frågans behandling inom rådets ekonomiska utskott i juli 1960 pekades på de möjligheter, som syntes föreligga att genom sådan samverkan nå fram till rationalisering, besparingar och bättre utnyttjande av utrikesrepresentationerna, särskilt beträffande de konsulära uppgifter som åvilade såväl beskickningar som konsulat. När det gällde utrikesrepresentationens kommersiella, handelspolitiska och politiska verksamhet vore förhållandet delvis annorlunda. Även här syntes emellertid — och särskilt gällde detta kanske de nya staterna — ett visst utrymme finnas för en nordisk samverkan. Det syntes utskottet angeläget, att regeringarna prövade hur och på vilka områden en sådan samverkan konkret kunde utformas. I sin rekommendation föreslog Nordiska rådet regeringarna att pröva, i vad mån en rationalisering av utrikestjänsten, särskilt i de nya staterna, kunde uppnås genom nordisk samverkan.

Vid det nordiska utrikesministermötet i Oslo den 29—30 augusti 1960 uppnåddes enighet om, att cheferna för de administrativa avdelningarna inom de nordiska ländernas utrikesdepartement borde närmare utreda för-

utsättningarna för praktisk samverkan mellan de nordiska beskickningarna. Avsikten är att överläggningar i denna fråga skall äga rum i början av innevarande år.

I fråga om Sveriges diplomatiska representation i övrigt vill jag framhålla, att beskickningarna i Bagdad och Bukarest, vilka lyder under sändebuden i Teheran respektive Moskva, helt nyligen tillförts fast stationerad diplomatisk och annan utsänd personal. Dessa beskickningar bör tills vidare förestås av vardera en förste beskickningssekreterare såsom chargé d'affaires ad interim. I anledning härav torde två ordinarie tjänster i lönegraden A 23 inrättas.

Den ökning av antalet utlandsmyndigheter, som följer av framlagda förslag, ävensom det accentuerade behovet av utsänd personal vid ett ökat antal kommersiella stödjepunkter, framför allt i Afrika, samt vid vissa olönade konsulat kräver en förstärkning av kanslistorganisationen med sju tjänster i reglerad befordringsgång.

Sedan år 1950 har vid beskickningen i Bonn varit placerad en arvodesbefattning av kommersiell och konsulär karaktär. Medel för avlöning av befattningshavaren bestrides för närvarande från anslaget A 4 Ersättningar åt olönade konsulter. Då ett stadigvarande behov av en dylik tjänsteman synes föreligga, förordar jag att en extra ordinarie tjänst som förste kanslist inrättas för ändamålet.

Den förstärkning av personalen vid departementets rättsavdelning, som jag funnit i och för sig önskvärd (III ht 1960 s. 3), är jag inte heller i år beredd att framlägga förslag om.

Inom handelsavdelningen torde däremot en viss förstärkning snarast böra företagas. Genom tillkomsten av nya beskickningar i Västafrika kommer ett omfattande arbetsmaterial att tillställas avdelningen för bearbetning. Handläggningen av dessa afrikaärenden bör på sekreterarnivån koncentreras till en tjänsteman. För detta ändamål torde en ordinarie tjänst i lönegraden A 23 böra inrättas.

Med avseende å personalavdelningen bör tills vidare inom personalbyrån inrättas en extra kanslistbefattning i lönegrad A 15. Detta möjliggör samtidigt en nedräkning av anslaget till Administrativ personal: Avlöningar till ordinarie tjänstemän med belopp svarande mot lönen åt en förste kansli-skrivare.

Under hänvisning till vad chefen för civildepartementet anfört vid anmälan av för flera huvudtitlar gemensamma frågor torde sju tjänster som andre sekreterare, beskickningssekreterare eller vicekonsuler i Ao 19 böra utbytas mot sju tjänster som förste sekreterare, förste beskickningssekreterare eller förste vicekonsuler i Ao 23.

Administrativ personal

I 1960 års statsverksproposition (III ht s. 5) lämnade jag en redogörelse för den utredning, som tillsatts under 1958 för att överse formerna för en

del av den administrativa organisationen inom utrikesdepartementet. Utredningsmannen har den 30 juni 1960 avgivit ett andra delbetänkande, benämnt Administrativ organisation inom utrikesförvaltningen II. Betänkandet innehåller förslag till organisation för medelsförvaltningen vid enskild utlandsmyndighet inom ramen för planerad försöksverksamhet vid beskickningen i Washington och generalkonsulatet i New York. Utredningen har därjämte medverkat vid utarbetandet av nya föreskrifter för medelsförvaltningen vid Sveriges lönade representation i utlandet. Kungl. Maj:t har den 30 december 1960 utfärdat reglemente för denna medelsförvaltning. Sedan chefen för utrikesdepartementets ekonomibyrå erhållit tjänstledighet för särskilda uppdrag, har utredningsmannen förordnats att fr. o. m. den 1 november 1960 tills vidare tjänstgöra som chef för nämnda byrå. Med anledning av att utredningsmannen härigenom erhållit vidgade uppgifter har Kungl. Maj:t den 28 oktober 1960 bemyndigat chefen för utrikesdepartementet att tillkalla ytterligare en sakkunnig för ifrågavarande utredningsuppdrag.

Utredningsmannens undersökningar har visat, att det inom ekonomibyrån föreligger ett omedelbart behov av personalförstärkning på revisorsplanet för utförande av vissa arbetsuppgifter såsom sektionschef. Avsikten är att en revisor i Ag 19 snarast skall anställas, vilket innevarande budgetår kan genomföras inom ramen för tillgängliga anslagsmedel. Som föreståndare för ekonomibyråns sjukvårdssektion tjänstgör för närvarande en kanslist i reglerad befordringsgång. Med hänsyn till de kvalificerade arbetsuppgifter, som åvilar denna befattning, torde tjänsteinnehavaren böra hänföras till Ag 15. Samtidigt bör en kanslisttjänst i reglerad befordringsgång vakanssättas.

För att tillgodose behovet av biträdespersonal vid de nya utlandsrepresentationerna torde sex extra ordinarie tjänster som kanslibiträden i lönegrad A 7 böra inrättas.

Beträffande de i personalförteckningen under administrativ personal redovisade tjänsterna å övergångsstat (III ht 1960 s. 9) får jag anmäla, att kanslisttjänsten i Ao 11 och en tjänst som kansliskrivare i Ao 10 indragits. Tjänsterna torde avföras ur personalförteckningen och kanslisttjänsten utbytas mot en tjänst som kansliskrivare i Ao 10. Till följd av indragningen av kansliskrivartjänsten å övergångsstat kommer en hittills vakanthållen kontoristbefattning i Ao 9 att tillsättas.

Två expeditionsvaktstjänster i Ae 7 bör överföras å ordinarie stat.

Under hänvisning till vad chefen för civildepartementet anfört vid anmälan av för flera huvudtitlar gemensamma frågor bör följande tjänster uppflyttas, nämligen en arkivarie i Af 15—Ae 19 till förste byråinspektör i Ae 23 och en kontorist i Ae 9 till kansliskrivare i Ae 10.

De nya tjänster, som inrättats med anledning av Sveriges anslutning till EFTA, medför ett ökat medelsbehov av 32 964 kronor för en rådstjänst i Be 1, 21 876 kronor för en förste sekreterartjänst i Ae 23, 16 044 kronor för

en diplomatisk tjänst i reglerad befordringsgång samt 28 824 kronor för en kontoristtjänst i Ae 9, en kanslibiträdestjänst i Ae 7 och en kontorsbiträdestjänst i reglerad befordringsgång, således sammanlagt 99 708 kronor.

De av mig här framlagda förslagen påkallar ytterligare medelsbehov med 98 892 kronor för tre rådstjänster i Bo 1, 87 504 kronor för fyra förste sekreterartjänster i Ao 23, 28 560 kronor för uppflyttning av sju andre sekreterartjänster i Ao 19 till förste sekreterartjänster i Ao 23, 17 796 kronor för en förste kanslisttjänst i Ae 19, 2 064 kronor för en kanslistbefattning i Ag 15, 17 796 kronor för en revisorstjänst i Ag 19, 1 416 kronor för en föreståndare för sjukvårdsdetaljen i Ag 15, 76 596 kronor för sju kanslisttjänster i reglerad befordringsgång, 57 456 kronor för sex kanslibiträdestjänster i Ae 7 samt 4 644 kronor för de i det föregående nämnda lönegradsförändringarna, således sammanlagt 392 724 kronor.

I fråga om anslagsposterna till *Diplomatisk och konsulär personal*, delposterna 6 c *Prisutjämningsstillägg* och 6 d *Särskilda förmåner i övrigt*, samt anslagsposten *Administrativ personal*, delposten 3 *Ortstillägg*, beräknas medelsbehovet öka med 700 000 kronor, 435 000 kronor respektive 50 000 kronor, främst som en följd av nytillkommande tjänster utomlands. Delposten *Exspektansarvoden bestämda av Kungl. Maj:t* under anslagsposten till *Diplomatisk och konsulär personal* samt anslagsposten till *Ersättningar till expertis och tillfällig arbetskraft* torde med hänsyn till belastningen få uppräknas med 50 000, respektive 30 000 kronor.

Det i avlöningar till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän under anslagsposten *Administrativ personal* ingående beloppet till vikariatsersättningar har visat sig vara för knappt tilltaget, varför en höjning av detsamma med 6 000 kronor är erforderlig.

Den sammanlagda ökningen under delposterna till *Rörligt tillägg* förutses uppgå till 1 805 000 kronor, varjämte posterna till *Kompensation för höjda folkpensionsavgifter* bör höjas med 18 000 kronor. Löneklassuppflyttningar, uppflyttningar i reglerad befordringsgång samt den under 1960 företagna revisionen av B-löneplanen beräknas föranleda automatiska utgiftsstegringar med tillhoppa 303 700 kronor. Härtill kommer en beräknad merutgift å 150 000 kronor under anslagsposten *Av vederbörande utlandsmyndigheter anställd personal* för i första hand anställning av erforderlig lokal personal vid de nytillkommande utlandsrepresentationerna. Tjänsteförändringarna med anledning av att två tjänster avföres ur personalförteckningen medför en utgiftsminskning å 1 152 kronor.

Anslaget Utrikesförvaltningen: Avlöningar torde således höjas med (99 708 + 392 724 + 700 000 + 435 000 + 50 000 + 50 000 + 30 000 + 6 000 + 1 805 000 + 18 000 + 303 700 + 150 000 — 1 152) 4 038 980 kronor eller i runt tal 4 039 000 kronor och för nästa budgetår uppföras med 35 770 000 kronor. Anslaget bör fördelas på olika poster på sätt framgår av avlöningsstaten i efterföljande hemställan.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att:

- a) godkänna följande personalförteckning för utrikesförvaltningen att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62:

Personalförteckning

I. Diplomatisk och konsulär personal

A. Ordinarie tjänstemän:

Befattning	Lönegrad
1 sändebud såsom kabinetssekreterare	Bo 6
4 sändebud	Bo 6
7 sändebud	Bo 5
1 chef för rättsavdelningen	Bo 5 ¹ (Bo 4)
1 chef för handelsavdelningen	Bo 5 eller Bo 4
2 utrikesråd såsom avdelningschefer	Bo 4
25 sändebud eller generalkonsuler	Bo 4
1 protokollchef	Bo 1
37 byråchefer, beskickningsråd, handelsråd eller konsuler	Bo 1
59 förste sekreterare, förste beskickningssekreterare eller förste vicekonsuler	Ao 23
4 andre sekreterare, beskickningssekreterare eller vicekonsuler	Ao 19
17 förste kanslister	Ao 19
25 kanslister	Ao 15

B. Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än Ae 19:

1 sändebud	Be 4
10 byråchefer, beskickningsråd, handelsråd eller konsuler	Be 1
16 förste sekreterare, förste beskickningssekreterare eller förste vicekonsuler	Ae 23

II. Administrativ personal

A. Ordinarie tjänstemän:

1 kansliråd och chef för arkivet	Bo 1
1 kansliråd och chef för ekonomibyrån	Bo 1
1 förste arkivarie	Ao 26

¹ Så länge nuvarande befattningshavare innehar tjänsten.

Befattning	Lönegrad
1 förste bibliotekarie	Ao 26
1 förste byråinspektör	Ao 23
1 arkivarie	Ao 21
1 förste revisor	Ao 21
1 revisor	Ao 19
1 kontorsskrivare	Ao 13
6 förste kansliskrivare	Ao 12
1 expeditionsförman	Ao 10
15 kansliskrivare	Ao 10
37 kontorister	Ao 9
3 förste expeditionsvakter	Ao 8
16 expeditionsvakter	Ao 7
54 kanslibiträden	Ao 7
91 kontorsbiträden	Ao 5

B. Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än Ae 19:

1 förste byråinspektör	Ae 23
1 förste kanslisekreterare	Ae 23
1 pressombudsman	Ae 23
2 översättare	Ae 23
1 arkivarie	Ae 21
1 intendent	Ae 21
1 redaktör	Ae 21

C. Tjänstemän å övergångsstat:

1 kamrerare	Ao 23
3 kansliskrivare	Ao 10
1 kanslibitråde	Ao 7

III. Pressattachéer

Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än Ae 19:

7 pressattachéer	Ae 23
------------------------	-------

b) godkänna följande avlöningsstat för utrikesförvaltningen att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62:

Avlöningsstat

I. Diplomatisk och konsulär personal	23 140 000
1. Avlöning till departementschefen, ministern för utrikes ärendena ...	57 000
2. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	5 122 000

3. Arvoden bestämda av Kungl. Maj:t	8 000
4. Exspektansarvoden bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	300 000
5. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	3 230 000
6. Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän	11 725 000
a. Representationsbidrag till ministern för utrikes ärendena	20 000
b. Representations- och hyresbidrag till vissa befattningshavare i utrikesdepartementet	20 000
c. Prisutjämningsstillägg	7 150 000
d. Särskilda förmåner i övrigt, <i>förslagsvis</i> ...	4 535 000
7. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	2 523 000
8. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	175 000
II. Administrativ personal	8 945 000
1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	1 903 000
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal	3 373 000
3. Ortstillägg	1 980 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	1 583 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	106 000
III. Pressattachéer	525 000
1. Avlöningar till icke-ordinarie personal	170 000
2. Ortstillägg, <i>förslagsvis</i>	300 000
3. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	51 000
4. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	4 000
IV. Av vederbörande utlandsmyndigheter anställd personal	3 100 000
V. Ersättningar till expertis och tillfällig arbetskraft, <i>förslagsvis</i>	60 000
Summa kronor 35 770 000	

c) till *Utrikesförvaltningen: Avlöningar* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 35 770 000 kronor.

[2] 2. Utrikesförvaltningen: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	6 390 000	7 313 246
1960/61 (statsliggaren s. 157)	6 455 000	
1961/62 (förslag)	7 425 000	

Kungl. Maj:t har den 3 juni 1960 fastställt följande omkostnadsstat för utrikesförvaltningen att tillämpas tills vidare under budgetåret 1960/61:

Omkostnader

1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	225 000	
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i>	1 400 000	
3. Flyttningserättningar, <i>förslagsvis</i>	750 000	
4. Publikationstryck, <i>förslagsvis</i>	95 000	
5. Fraktkostnader, <i>förslagsvis</i>	300 000	
6. Expenser, <i>förslagsvis</i>		
Bränsle, lyse och vatten, <i>förslagsvis</i>	75 000	
Övriga expenser:		
Telegram, telefon och annonsering, <i>förslagsvis</i>	1 500 000	
Andra ändamål:		
a) för utrikesdepartementet, <i>högst</i>	800 000	
b) för utrikesrepresentationen, <i>högst</i>	1 310 000	3 685 000
		Summa kronor 6 455 000

Förevarande anslag torde för budgetåret 1961/62 beräknas på följande sätt.

Anslagsposten till *sjukvård m. m.* upptages till oförändrat belopp. På grund av ökad belastning torde anslagsposterna till *rese- och flyttningserättningar* böra uppräknas med 500 000, respektive 250 000 kronor samt anslagsposten till *publikationstryck* och delposten till *bränsle, lyse och vatten* med vardera 10 000 kronor. Höjda avgifter för kurirbefordran föranleder en ökning av posten till *fraktkostnader* med 80 000 kronor. Till följd av att de olönade konsulernas utgifter för telegram och telefonsamtal i tjänsteärenden nästkommande budgetår avses belasta anslaget A 4 Ersättningar åt olönade konsul kan delposten till *telegram, telefon och annonsering* nedräknas med 75 000 kronor. De i omkostnadsstaten för nästföljande budgetår under 1—5 upptagna anslagsposterna samt de under 6 redan nämnda delposterna skulle härigenom öka med (500 000 + 250 000 + 10 000 + 10 000 + 80 000 — 75 000) 775 000 kronor.

Under posten till *övriga expenser, andra ändamål: för utrikesdepartementet* kan delposten *bokinköp för departementets bibliotek* bibehållas vid oförändrat belopp. Till följd av höjda avtalslöner stiger delposten till *renhållning och städning* med 10 000 kronor. Delposten till *skrivmaterialier, papper, blankettryck o. d.* torde på grund av kostnadsfördyringar och vidgad verksamhet böra uppräknas med 40 000 kronor. Av samma skäl synes delposten till *prenumeration å tidningar och tidskrifter* böra höjas med 20 000 kronor. Delposten till *inköp och underhåll av kontorsmaskiner, tjänstefordon m. fl. inventarier* bör höjas med 85 000 kronor, varav 40 000 kronor är avsedda för inredning av ett 15-tal tjänsterum, som beräknas kunna ställas till departementets förfogande under nästa budgetår. Resterande 45 000 kronor är avsedda för erforderlig upprustning av maskinparken. Delposten till *övriga ändamål* kan nedräknas med 10 000 kronor. Förevarande delpost till *övriga expenser, andra ändamål: för utrikesdepartementet* kommer sålunda att öka med $(10\,000 + 40\,000 + 20\,000 + 85\,000 - 10\,000)$ 145 000 kronor.

Under posten till *övriga expenser, andra ändamål: för utrikesrepresentationen* upptages delposterna till *åkning i tjänsteärenden och inköp, underhåll och drift av tjänstefordon* till oförändrade belopp. Däremot bör delposten till *övriga omkostnader* på grund av ökad belastning samt nytillkommande utlandsmyndigheter uppräknas med 50 000 kronor.

I vad avser utgifter för anskaffande av tjänstebilar till beskickningar, delegationer och konsulat lämnas riksdagen härom årlig redogörelse (III ht 1946 s. 27, rskr 3). Under budgetåret 1959/60 har nyanskaffats tjänstebilar för beskickningarna i Bangkok, Beirut och Canberra för en sammanlagd kostnad av 27 600 kronor, varjämte 18 äldre tjänstebilar av driftsekonomiska skäl utbytts mot nya.

Enligt här framlagda förslag skulle förevarande anslag ökas med $(775\,000 + 145\,000 + 50\,000)$ 970 000 kronor, och jag hemställer således, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Utrikesförvaltningen: Omkostnader* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 7 425 000 kronor.

[3] 3. Inventarier för beskickningar, delegationer och konsulat

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	800 000	723 903
1960/61 (statsliggaren s. 159)	700 000	
1961/62 (förslag)	1 025 000	

Medlen under förevarande anslag är avsedda för den fortgående anskaffningen av dels inventarier för utlandsmyndigheternas kanslier och dels möbler för tjänste- och personalbostäder. Därjämte är medel avsatta för underhåll och reparation av det utomlands befintliga inventarie- och möbelbeståndet.

För budgetåret 1961/62 torde ett belopp av 1 025 000 kronor erfordras för dessa ändamål. Däri är inräknat kostnader för anskaffning av inventarier för de nya beskickningar, som jag tidigare föreslagit, ävensom möbler för tjänste- och personalbostäder åt de utsända befattningshavare som kommer att tjänstgöra vid dessa nya beskickningar. Genom att personalbostäderna möbleras av staten torde utgifterna för flyttningssättningar avsevärt kunna begränsas.

Jag hemställer således, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Inventarier för beskickningar, delegationer och konsulat* för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 1 025 000 kronor.

[4] 4. Ersättningar åt olönade konsuler

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	600 000	556 651
1960/61 (statsliggaren s. 159)	750 000	
1961/62 (förslag)	950 000	

Under innevarande budgetår utgår tills vidare ersättning till 71 av Sveriges för närvarande mer än 500 olönade konsulatschefer. Ehuru en höjning av vissa bidrag kunnat ske under innevarande budgetår, torde alltså i ett flertal fall utgående ersättningar icke förslå till att täcka de med konsulsbefattningen förenade kostnaderna. För tillgodoseende av krav på höjda bidrag samt för täckande av nytillkommande utgifter bl. a. vid konsulat i de nya staterna i Afrika torde för budgetåret 1961/62 erfordras ett belopp av minst 70 000 kronor.

Som framhölls senast i statsverkspropositionen till 1960 års riksdag finnes vid ett tjugotal olönade konsulat, vid vilka arbetsuppgifterna är av betydande omfattning, en utsänd tjänsteman tillhörande utrikesförvaltningen. För mötande av de mest trängande personalbehoven i framförallt vissa utomeuropeiska länder torde under instundande budgetår ytterligare olönade konsulat böra förses med lönade tjänstemän. Nya kanslisttjänster härför har äskats i det föregående. Ifrågavarande upprustningar kommer även att medföra en ökning av de allmänna kostnaderna vid vederbörande konsulat, i första hand för lokalhyra och lön åt lokal biträdespersonal. Härför förutses en merutgift å tillhoppa 90 000 kronor för budgetåret 1961/62.

Som jag tidigare anfört under omkostnadsstaten, torde de olönade konsulernas kostnader för telegram och telefonsamtal i tjänsteärenden, som hittills påförts anslagsposten *Övriga expenser: Telegram, telefon och annonsering*, överföras till detta anslag. Härigenom kommer samtliga ersättningsgilla ämbetsutgifter vid olönade konsulat att redovisas under förevarande anslag. Förstnämnda kostnader beräknas komma att uppgå till 75 000 kronor för budgetåret 1961/62.

Å andra sidan kommer, som jag anförde under avlöningsanslaget, vid bifall av det i sagda sammanhang framförda förslaget om inrättande av en ny förste kanslisttjänst i Bonn, det i innevarande budgetårs stat för Ersättningar åt olönade konsuler under nämnda ort uppförda beloppet att utgå. Detta kommer att medföra en nedräkning av anslaget med i runt tal 35 000 kronor.

Anslaget torde sålunda höjas med $(70\,000 + 90\,000 + 75\,000 - 35\,000)$ 200 000 kronor, och jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till *Ersättningar åt olönade konsuler* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 950 000 kronor.

[5] 5. Kostnader för vissa nämnder m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	15 000	20 250
1960/61 (statsliggaren s. 163)	25 000	
1961/62 (förslag)	85 000	

Kostnaderna för utrikesdepartementets nämnder av mera permanent karaktär, nämligen nämnden för konsulära sjöfolks- och sjöfartsärenden, understödsnämnden, utrikesförvaltningens lönenämnd ävensom understödsnämnden för rysslandssvenskar bestrides av förevarande anslag. Jämväl kostnaderna för det utredningsuppdrag, som anförtrotts utrikesförvaltningens lönenämnd jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 26 augusti 1960 (jfr s. 3), torde böra gäldas från detta anslag. Dessa senare kostnader torde för nästa budgetår ej komma att överstiga 60 000 kronor.

Med anledning härav torde anslaget böra uppräknas med 60 000 kronor.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till *Kostnader för vissa nämnder m. m.* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 85 000 kronor.

[6] 6. Extra utgifter

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	120 000	140 903
1960/61 (statsliggaren s. 163)	110 000	
1961/62 (förslag)	110 000	

Anslaget bör för instundande budgetår uppföras med oförändrat belopp. Jag hemställer således, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till *Extra utgifter* för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 110 000 kronor.

[7] 7. Tillfälliga representationskostnader

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	110 000	124 211
1960/61 (statsliggaren s. 163)	80 000	
1961/62 (förslag)	105 000	

Under anslaget förelåg vid ingången av innevarande budgetår en reservation av 54 714 kronor. Med hänsyn härtill och till det beräknade medelsbehovet för nästa budgetår förordar jag, att anslaget uppräknas med 25 000 kronor. Jag hemställer således, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Tillfälliga representationskostnader* för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 105 000 kronor.

B. Bidrag till vissa internationella organisationer m. m.

[8] 1. Permanenta skiljedomstolens internationella byrå i Haag

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	4 000	3 391
1960/61 (statsliggaren s. 161)	4 000	
1961/62 (förslag)	4 000	

Byråns utgiftsstat har för ettvarrt av budgetåren 1960 och 1961 fastställts till 106 300 floriner. Sveriges bidrag under budgetåret 1961/62 torde kunna beräknas till samma belopp som för innevarande budgetår. Jag får hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Permanenta skiljedomstolens internationella byrå i Haag* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 4 000 kronor.

[9] 2. Förenta Nationerna

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	4 932 500	4 932 500
1960/61 (statsliggaren s. 161)	4 301 300	
1961/62 (förslag)	11 000 000	

I samtidigt härmed avlåten proposition nr 2 angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1960/61 anmäles för riksdagen under *Egentliga statsutgifter, Tredje huvudtiteln*, att ett överskridande av förevarande anslag med sammanlagt omkring 7 725 000 kronor är att förutse under innevarande budgetår för erläggande av Sveriges andel av *dels* en för Förenta Nationerna beslutad tilläggsbudget för 1960, huvudsakligen för att täcka kostnaderna för FN:s militära insats i Congo, och *dels* FN:s ordinarie utgiftsstat för 1961.

För budgetåret 1961/62 torde under detta anslag upptagas Sveriges ordinarie medlemsbidrag för 1962. Eftersom FN:s budget för 1962 enligt nuvarande ordning torde komma att fastställas i slutet av år 1961, synes som utgångspunkt för beräkningarna av Sveriges medlemsbidrag böra tagas bidraget för 1961, vilket enligt preliminär beräkning på grundval av nu kända förhållanden ger vid handen ett anslagsbehov av omkring 4 350 000 kronor.

Under detta anslag torde jämväl förutses medel för erläggande av Sveriges andel i FN:s kostnader för dess vaktstyrkor i Främre Orienten och Congo under 1961. Helt preliminärt kan Sveriges andel för styrkan i Främre Orienten uppskattas till 1 350 000 kronor och för FN:s militära insats i Congo till 5 300 000 kronor, sammanlagt 6 650 000 kronor.

Det totala medelsbehovet för bidrag till Förenta Nationerna för budgetåret 1961/62 beräknas således till (4 350 000 + 6 650 000) 11 000 000 kronor. Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förenta Nationerna* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 11 000 000 kronor.

[10] 3. Organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete (OEEC)

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	1 700 000	1 506 140
1960/61 (statsliggaren s. 161)	1 400 000	
1961/62 (förslag)	1 100 000	

Organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete (OEEC) är föremål för ombildning och förväntas före utgången av år 1961 komma att ersättas av en ny organisation. Ombildningen har i första hand aktualiserats av att OEEC löst åtskilliga av sina ursprungliga uppgifter i samband med Europas ekonomiska återuppbyggnad efter kriget, att de kvantitativa importrestriktionerna i stor utsträckning avskaffats, att en hög grad av valutakonvertibilitet genomförts av medlemsländerna samt att i samband härmed och genom de ekonomiska framstegen i Europa vissa nya uppgifter kommit i förgrunden.

Efter förhandlingar som pågått under större delen av år 1960 har en konvention avsedd att ersätta OEEC-stadgan den 14 december 1960 undertecknats av samtliga medlemsstater i OEEC samt av Amerikas Förenta Stater och Canada, vilka båda senare i OEEC endast har associerad ställning. Genom konventionen upprättas i OEEC:s ställe Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD) med de tre huvuduppgifterna att behandla frågor angående samordning av medlemsstaternas ekonomiska politik, hjälp till utvecklingsländer och fortsatt liberalisering av världshandeln. Förutsatt att ett tillräckligt antal länder ratificerar stadgan, beräknas OECD träda i verk-

samhet till hösten. Den kommer att med särskild proposition föreläggas riksdagen.

Intill dess OECD-konventionen trätt i kraft kommer OEEC att fortbestå. I Sveriges bidrag till denna organisation har hittills ingått utgifter för dels själva organisationen, dels därtill anslutna transportministerkonferensen, produktivitetsinstitutet, kontoret för vetenskaplig och teknisk personal samt europeiska atomenergiorganet, dels slutligen den för medlemsländerna gemensamma fonden för publicitetsändamål i Amerikas Förenta Stater.

1. Organisationens utgifter, vilka ersättes genom bidrag av medlemsländerna, beräknas i dess budget 1960/61 till 17 855 330 nya franska francs. Länderbidragen närmast föregående budgetår uppgick till 19 447 330 francs, inklusive den 1 juli 1960 fastställd tilläggsbudget.

Enligt organisationens beslut den 8 juli 1960 uppgår Sveriges bidragsprocent för budgetåret 1960/61 till 4,02. Sveriges bidrag till OEEC:s allmänna budget för innevarande budgetår utgör följaktligen 718 990 nya franska francs, motsvarande närmare 760 000 kronor, vilket belopp med 40 000 kronor understiger det i 1960 års statsverksproposition beräknade bidraget.

Med hänsyn till att den tilltänkta nya organisationen, såvitt nu kan bedömas, kommer att träda i funktion före utgången av år 1961 och att Amerikas Förenta Staters och Canadas medlemskap i densamma torde medföra en icke obetydlig minskning av de övriga medlemsstaternas bidrag jämfört med hittillsvarande bidragsprocent, kan det svenska bidraget för budgetåret 1961/62 beräknas till omkring 600 000 kronor.

2. För transportministerkonferensen, vars sekretariat bekostas av organisationen, har Sveriges bidrag för budgetåret 1960/61 fastställts till i runt tal 10 000 kronor, d. v. s. samma belopp som 1959/60. För budgetåret 1961/62 synes oförändrat belopp kunna upptagas.

3. Sveriges bidrag till produktivitetsinstitutet för innevarande budgetår har fastställts till 300 000 kronor, medan motsvarande bidrag 1959/60 uppgick till nära 370 000 kronor. Även om produktivitetsinstitutet sannolikt kommer att upphöra som självständigt organ i och med omorganisationen, torde ett flertal av institutets nuvarande funktioner komma att fullgöras inom OECD:s ram. Bidraget för budgetåret 1961/62 synes böra upptagas till 175 000 kronor.

4. För kontoret för vetenskaplig och teknisk personal har det svenska bidraget under budgetåret 1960/61 bestämts till omkring 165 000 kronor. För budgetåret 1961/62 bör upptagas ett belopp å 150 000 kronor.

5. Det svenska bidraget till det europeiska atomenergiorganet har innevarande budgetår fastställts till närmare 80 000 kronor. Beslut om organets budget under 1961/62 har ännu icke fattats, men det torde vara realistiskt att förutse en mindre ökning och beräkna det svenska bidraget till 85 000 kronor.

6. Vad slutligen beträffar den för medlemsländerna gemensamma fonden för publicitetsändamål i Amerikas Förenta Stater utgjorde bidraget för

1960 omkring 70 000 kronor. Sveriges bidrag för 1961 har fastställts till samma belopp.

Det sammanlagda bidraget till OEEC för budgetåret 1961/62 beräknas sålunda uppgå till (600 000 + 10 000 + 175 000 + 150 000 + 85 000 + 70 000) 1 090 000 kronor eller i runt tal 1 100 000 kronor.

Jag förutsätter, att medlen under detta anslag jämväl får disponeras för Sveriges bidrag till den organisation, som torde komma att efterträda OEEC.

Jag hemställer således, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till *Organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 100 000 kronor.

[11] 4. Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA)

	Anslag
1960/61	641 000
1961/62 (förslag)	600 000

Å tilläggsstat I till riksstaten för innevarande budgetår (prop. 186, SU 201, rskr 399) har riksdagen anvisat ett förslagsanslag av 641 000 kronor för Sveriges bidrag till EFTA.

Storleken av det svenska bidraget under budgetåret 1961/62 kan ännu inte bestämmas. Det torde dock vara realistiskt att beräkna bidraget till omkring 600 000 kronor.

Jag hemställer följaktligen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till *Europeiska frihandelssammanslutningen* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 600 000 kronor.

[12] 5. Europarådet

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	450 000	438 884
1960/61 (statsliggaren s. 161)	465 000	
1961/62 (förslag)	465 000	

Storleken av Sveriges bidrag till Europarådet under budgetåret 1961/62 kan ännu inte med säkerhet bestämmas. De uppgifter därom, som sannolikt kommer att föreligga vid anslagsfrågans behandling i riksdagen, torde lämpligen få tillställas vederbörande utskott. Såvitt nu kan bedömas, torde bidraget komma att uppgå till omkring 450 000 kronor.

Vad beträffar Europarådets utställningsverksamhet har ansvaret för det svenska deltagandet i 1960 års utställning i Paris (jfr III ht 1960 s. 18)

åvilat Svenska institutet för kulturellt utbyte med utlandet. Utställningen öppnades i början av december 1960 och beräknas pågå till slutet av januari 1961.

Under sommaren 1961 planeras en utställning i Barcelona och Santiago de Compostela under mottot »Romansk konst under medeltiden». Ett svenskt deltagande i denna manifestation synes önskvärt. Kostnaderna härför har av Svenska institutet uppskattats till högst 15 000 kronor. Jag förordar, att medel för detta deltagande beräknas under förevarande anslag.

Jag får därför hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till *Europarådet* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 465 000 kronor.

[13] 6. Särskilda förhandlingar med främmande makter

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	1 650 000	1 945 628
1960/61 (statsliggaren s. 161)	1 600 000	
1961/62 (förslag)	1 600 000	

Den höga belastningen under budgetåret 1959/60 beror delvis på den intensiva förhandlingsverksamheten i samband med tillkomsten av EFTA. Från anslaget har därjämte förskottats vissa utgifter för finansiering av det provisoriska EFTA-sekretariatet. För dessa utgifter kommer ersättning att sedermera tillgodoföras anslaget.

För budgetåret 1961/62 beräknar jag anslagsbehovet till oförändrat 1 600 000 kronor. Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Särskilda förhandlingar med främmande makter* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 600 000 kronor.

[14] 7. Bidrag till internationell hjälpverksamhet

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	20 875 000	20 993 655
1960/61 (statsliggaren s. 161) ..	20 900 000	
1961/62 (förslag)	34 600 000	

Vid ingången av budgetåret 1960/61 fanns totalt 3 699 673 kronor i reservationsmedel, varav dock större delen var genom utfästelser bundna eller eljest disponerade belopp.

Anslagen för budgetåren 1959/60 och 1960/61 ävensom de beräknade utgifterna för budgetåret 1961/62 har sammanförts i följande tablå:

	Budgetåret 1959/60	Budgetåret 1960/61	Budgetåret 1961/62 (förslag)
I. Multilateral verksamhet för tekniskt bistånd	16 900 000	16 900 000	19 000 000
II. Bilateral verksamhet för tekniskt bistånd	2 450 000	2 475 000	10 575 000
III. Övrig internationell hjälpverksamhet	1 525 000	1 525 000	2 025 000
IV. Bidrag till insamlingen "Sverige Hjälper"	—	—	3 000 000
Summa kronor	20 875 000	20 900 000	34 600 000

En närmare redovisning för varje huvudgrupp lämnas i det följande.

I. Multilateral verksamhet för tekniskt bistånd

	Budgetåret 1959/60	Budgetåret 1960/61	Budgetåret 1961/62 (förslag)
a) Förenta Nationernas utvidgade verksamhet för tekniskt bistånd (EPTA).	4 670 000	4 670 000	*5 200 000
b) Förenta Nationernas särskilda fond (Specialfonden)	10 880 000	10 880 000	10 880 000
c) Förenta Nationernas barnfond (UNICEF)	1 350 000	1 350 000	1 520 000
d) Anslag till FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO), till Internationella arbetsorganisationen (ILO) och till Världshälsovårdsorganisationen (WHO) för särskilda ändamål m. m.	—	—	1 400 000
Summa kronor	16 900 000	16 900 000	19 000 000

* motsvarande 1 miljon dollar

a—b) Förenta Nationernas verksamhet för tekniskt bistånd (EPTA och Specialfonden)

De sammanlagda bidragen från länder, som deltar i Förenta Nationernas utvidgade program för tekniskt bistånd (EPTA), uppgick för kalenderåren 1959 och 1960 till 30, resp. 33 miljoner dollar. Till Förenta Nationernas särskilda fond (Specialfonden) uppgick medlemsstaternas bidrag för samma år till 26, resp. 37 miljoner dollar. För kalenderåret 1961 har utfästelser hittills gjorts om bidrag, som för EPTA och Specialfonden tillsammans uppgår till 88,7 miljoner dollar. Slutgiltig fördelning av bidragen mellan de båda ändamålen har ännu inte skett. Det är dock att märka, att det bidrag, som Amerikas Förenta Stater har utfäst för båda verksamheterna, på sammanlagt 40 miljoner dollar, i likhet med vad som varit fallet tidigare

år, utgår i sin helhet endast under förutsättning, att det inte överstiger 40 procent av den totala bidragssumman.

Departementschefen. Inom ramen för Förenta Nationernas utvidgade verksamhet för tekniskt bistånd (EPTA) ställes årligen inemot 2 500 experter från olika länder till förfogande som rådgivare på områden av väsentlig betydelse för det mottagande landets ekonomiska och sociala utveckling. Därjämte utdelas ett nästan lika stort antal stipendier till personer i utvecklingsländerna. EPTA har under en mer än tioårig verksamhet stabiliserat sin ställning som ett högt värderat internationellt clearingorgan för kunskaper och erfarenheter, som kan användas i utvecklingens tjänst. Det har emellertid enligt sina statuter inga befogenheter att ge investeringshjälp för demonstrationsprojekt, där experterna kan åskådliggöra hur en viss teknisk eller social process går till. Då detta kändes som en brist av FN:s medlemsstater, beslöt församlingen år 1958 att — likaledes med frivilliga bidrag — inrätta en särskild fond för främjande av utvecklingsländernas egen investeringsverksamhet genom kartläggning av deras naturtillgångar och upprättande av utbildningscentra. Intresset för den särskilda fondens verksamhet har varit stort, inte minst bland utvecklingsländerna, som funnit dess kombination av tekniskt bistånd och kapitalhjälp för inköp av utrustning väl avvägd.

Sverige tillmäter verksamheten i EPTA och Specialfonden stor betydelse och tillhör även de större bidragsgivarna, vare sig man räknar i årliga penningbidrag eller i antalet utsända experter och mottagna stipendiat. Med all sannolikhet kommer anspråken efter hand att öka på Sveriges deltagande i dessa biståndsprogram, och det har riktat uppmärksamheten på frågan om sambandet mellan våra finansiella insatser och personella resurser. Om vårt land skall kunna motsvara dessa anspråk, förutsätter detta dels en rationell organisation för handhavandet inom landet av verksamheten för tekniskt bistånd, dels tillräcklig och kvalificerad personal för de därmed förenade uppgifterna. Behovet av personal gör sig gällande både för administrativa och andra funktioner inom de institutioner, som har direkt befattning med biståndsverksamheten, för expert- och läraruppdrag i utvecklingsländerna och för utbildning och handledning härhemma av stipendiater och kursdeltagare från dessa länder. En utredning av dessa frågor har därför ansetts påkallad, och efter Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades den 20 maj 1960 särskilda sakkunniga för att utreda de organisatoriska frågorna och möjligheterna till en förstärkning av de personella resurserna för biståndsverksamheten.

Beträffande det svenska bidraget till FN:s utvidgade verksamhet för tekniskt bistånd (EPTA) för nästa budgetår föreslår jag, att under denna post upptages ett belopp av 5 200 000 kronor, motsvarande 1 000 000 dollar, en höjning med drygt 10 procent. Till Specialfonden, där Sveriges bidrag redan ligger högt i förhållande till andra staters, föreslås ett oförändrat anslag av 10 880 000 kronor.

c) *Förenta Nationernas barnfond (UNICEF)*

Barnfonden har under de senaste åren till en årlig kostnad av omkring 25 miljoner dollar ombesörjt förnödenheter, teknisk utrustning och annat materiellt bistånd till mödra- och barnvårdscentraler, till kampanjer mot malaria, tuberkulos och andra epidemiska och tropiska sjukdomar bland barn samt till barnbespisningsaktioner i utvecklingsländerna. Erforderliga medel för sin verksamhet har UNICEF erhållit huvudsakligen genom frivilliga bidrag från FN:s medlemsstater. Sveriges bidrag har under innevarande budgetår uppgått till 1 350 000 kronor.

Departementschefen. Sverige har under flera år gjort en aktiv insats i UNICEF och är för närvarande representerat i dess styrelse. På svensk sida har man strävat efter ökad samordning av UNICEF:s hjälpinsatser med FN:s övriga fackorgan i de enskilda länderna. Denna strävan har varit ökad förståelse inom organisationen, vilket kommit till uttryck i dess praktiska verksamhet. Jag förordar en uppräkningsanslag med 170 000 kronor eller cirka 12 procent. Anslaget torde sålunda uppföras i budgeten med ett belopp av 1 520 000 kronor.

d) *Anslag för särskilda ändamål*

Inom några av Förenta Nationernas fackorgan har önskemål aktualiserats, som främst tar sikte på att förbättra de sociala villkoren i underutvecklade områden. Ansträngningarna att öka näringslivets produktivitet och därmed försörjningsmöjligheterna i sådana områden försvåras nu i stor utsträckning genom att den oskolade arbetskraften ofta och oberäkneligt uteblir från arbetsplatserna på grund av kroppslig svaghet, förorsakad av undernäring, sjukdomar och en låg levnadsstandard överhuvudtaget.

I syfte att underlätta lösningen av arbetsmarknadsfrågor och därmed sammanhängande sociala problem har Internationella arbetsorganisationens (ILO) senaste arbetskonferens, i juni 1960, givit sin anslutning till ett förslag om inrättandet av ett ILO:s studiecentrum för arbetsmarknadsfrågor och socialpolitik. Institutet är avsett att bli ett slags högskola, där kurser, seminarier och rundabordskonferenser anordnas med deltagare från arbetsmarknadens partsorganisationer, näringslivet, jordbruket, förvaltningen och forskningen och med tyngdpunkten i arbetet förlagd till de underutvecklade ländernas problem. Institutet skall bygga på en grundfond av 5 miljoner dollar, och medlemsländerna har inbjudits att med frivilliga anslag bidra till etableringen av denna fond.

Undernäringens problem berör både den arbetskraft, som sysselsättes i ett utvecklat näringsliv, och de familjer som måste leva på dess inkomster. FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO) inledde den 1 juli 1960 en femårig kampanj under mottot »Frihet från hunger». Den förutsätter en intensifiering av forskningen och undervisningen angående mänskligens näringsbehov och möjligheterna att öka produktionen av livsmedel och göra distributionen därav effektivare. Då detta kostar mera pengar än vad FAO:s ordinarie budget kan släppa till, har organisationen vädjat till medlemsnationerna om frivilliga bidrag för ändamålet.

Av sjukdomar, som bryter ner människorna i tropiska länder och gör dem oförmögna att med arbete försörja sig, är malarian den mest spridda. Inom Världshälsovårdsorganisationen (WHO) pågår sedan ett par år en anti-malariakampanj, som huvudsakligen finansieras med frivilliga bidrag från medlemsländerna. Tidigare frivillighetsbidrag är snart uttömda, och organisationen har riktat en förnyad vädjan till medlemsländerna om bidrag för ändamålet.

Departementschefen. För Sverige, som har en välorganiserad arbetsmarknad, där arbetskonflikter är sällsynta, och en yrkesskicklig arbetarstam med i stort sett goda arbetshygieniska betingelser, är det naturligt att intressera sig för det projekt, som rekommenderats av Internationella arbetsorganisationen, och bidra till grundfonden för ett arbetsmarknadspolitiskt studiecentrum. Medel för ändamålet bör anvisas, sedan förutsättningarna klarlagts för en nordisk insats för ändamålet. Även »Frihet från hunger»-kampanjen bör kunna påräkna ett positivt gensvar från svensk sida i form av ett bidrag, som anpassas till det program för kampanjen, som håller på att ta form. WHO har som nämnts inlett en tidsbegränsad kampanj med målsättningen att inom fem år få bukt med malarians smittokällor. På en tidigare vädjan om frivilliga bidrag för ändamålet har organisationen från tredje huvudtiteln anslag för internationell hjälp anvisats ett mindre anslag av 100 000 kronor. En förnyad vädjan föreligger nu med anledning av att kampanjens ekonomiska tillgångar beräknas vara uttömda med utgången av år 1961. Världshälsovårdsorganisationen sammanträder till årskonferens våren 1961 för att uppgöra sitt arbetsprogram för 1962. Tillräckliga medel bör reserveras för att möta de anspråk, som kan bli följden av konferensens ställningstaganden eller rekommendationer och de åtaganden som i samband därmed kan anses påkallade från svensk sida.

För de ovannämnda tre ändamålen beräknar jag ett belopp av 1,4 miljon kronor, att fördelas mellan dem med hänsyn till de ännu inte helt preciserade förutsättningarna. Jag föreslår alltså, att under denna post upptages ett belopp av 1 400 000 kronor.

II. Bilateral verksamhet för tekniskt bistånd

	Budgetåret 1959/60	Budgetåret 1960/61	Budgetåret 1961/62 (förslag)
a) Fältprojekt i utvecklingsländer jämte kurser och annan utbildning i Sverige	1 750 000	1 750 000	9 075 000
b) Stipendier	400 000	400 000	800 000
c) Administrationen (Svenska institutet och Centralkommittén)	*300 000	*325 000	700 000
Summa kronor	2 450 000	2 475 000	10 575 000

* Dessa belopp hänför sig uteslutande till administrationen av den multilaterala verksamheten. Administrationen av det bilaterala programmet bekostas under ifrågakvarande budgetår av anslaget till Centralkommitténs allmänna verksamhet.

a—b) *Fältprojekt i utvecklingsländer. Kurser och annan utbildning i Sverige. Stipendier.*

Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd driver för närvarande med statsmedel dels en svensk-pakistansk yrkesskola i Karachi, för vilken de svenska utgifterna 1959/60 uppgick till 632 198 kronor, dels ett svensk-etiopiskt byggnadstekniskt institut i Addis Abeba, som samma budgetår kostade 853 185 kronor i svenska bidrag. Vidare har Centralkommittén under 1959/60 i samarbete med FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO) med statsmedel — 200 000 kronor — finansierat en växtförädlingskurs i Lund och Svalöv. Därjämte har förberedelser igångsatts på ett internationellt fysikseminarium i Uppsala och viss elektroteknisk utrustning lämnats till Pakistan. Under innevarande budgetår bestrides dessutom kostnaderna för två svenska instruktionsskötorskor för hälsovårdsarbeten i Ghana och en expert i huslig ekonomi i Etiopien, där Centralkommittén med insamlingsmedel driver ett barnsjukhus vid sidan om det förut nämnda byggnadsinstitutet. Likaledes finansieras av insamlingsmedel ett familjeplaneringsprojekt på Ceylon.

Med skrivelse den 16 september 1960 har Centralkommittén — huvudsakligen på grundval av förslag, som framlagts i ett betänkande »Sverige Hjälper — ett handlingsprogram», vilket i oktober 1959 överlämnades till Kungl. Maj:t och därefter remitterades till ett 30-tal organisationer och myndigheter — framfört anslagsäskanden, som skulle innebära en väsentlig utvidgning av dess verksamhet. För bestridande av utgifterna härför begär Centralkommittén bidrag av statsmedel med 11 692 000 kronor, varav för nya biståndsinsatser i runt tal 6 miljoner kronor.

Centralkommittén föreslår en fortsatt biståndsverksamhet, som liksom hittills innefattar dels fältprojekt med huvudsaklig inriktning på praktisk yrkesutbildning, hälso- och sjukvård samt familjeplanering, dels även kurser och stipendieverksamhet. Vad beträffar den geografiska fördelningen av sådana insatser eftersträvas en regional koncentration av verksamheten och därmed i möjligaste mån en samordning och samverkan mellan de enskilda svenska projekten samt mellan dessa och annan internationell biståndsverksamhet inom regionen. Centralkommittén framlägger sitt förslag rörande biståndsverksamhetens omfattning under budgetåret 1961/62 under förutsättning, att kommittén såvitt möjligt redan under innevarande budgetår skall kunna företaga de erforderliga förberedelserna för att den vidgade verksamheten måtte kunna igångsättas snarast möjligt efter budgetårsskiftet.

Kostnaderna under 1961/62 för fortsättande av nuvarande projekt i oförändrad omfattning uppskattar Centralkommittén till 2 814 000 kronor. Centralkommittén förordar samtidigt en avsevärd utvidgning av den nu bedrivna verksamheten i Etiopien, Pakistan och på Ceylon och av den därmed förknippade stipendieverksamheten. Man tänker sig, att forsknings- och materialprovningsavdelningen vid byggnadsinstitutet i Addis Abeba skall få en större verksamhetsradie och utsträcka sin service även till angränsande delar av Östafrika och att i samband därmed genom stipendier skall öppnas

vissa studiemöjligheter på byggnadsområdet i Sverige. Verksamheten vid byggnadsinstitutet skulle enligt detta förslag bedrivas i nära samarbete med FN:s ekonomiska Afrika-kommission, som har sitt säte i Addis Abeba, och samordnas med FN:s »Low-cost housing program». Även för yrkesskolan i Karachi föreslås en utbyggnad. Nya yrkesavdelningar för mekaniker, reparatörer och el-installatörer ingår i programmet samt, för att underlätta elevernas inträde i förvärvslivet, en småindustrikonsulent och en lånefond för småföretagsetablering. Vad beträffar familjeplaneringsverksamheten på Ceylon tänker sig Centralkommittén möjligheten av att vidga verksamhetsrängongen med ytterligare några byområden. Kostnaderna för utbyggnad av nuvarande verksamhetsgrenar kalkylerar Centralkommittén till i runt tal 2,1 miljoner kronor.

Slutligen föreslår Centralkommittén vissa nya biståndsinsatser. I Asien förordar kommittén bl. a. en ny yrkesskola i Chittagong i Pakistan, en familjeplaneringsinsats i samma land, ett småindustriinstitut i Indien och ett tekniskt institut i Iran. I Afrika förordas bistånd till Nigeria och Liberia i form av yrkesläroutbildning i det förra landet och en yrkesskola i det senare. I Sverige vill kommittén förlägga en ny kurs för förmans- och yrkesläroutbildning till Kockums verkstadsskola, Malmö, och utdela stipendier till förslagsvis tio personer från utvecklingsländerna, som kan vilja studera vid det internationella ekonomiska forskningscentrum, som torde komma att upprättas vid Stockholms universitet.

Överhuvudtaget har stipendiefrågorna intagit en alltmera framskjuten plats i planerna på vidgade svenska hjälpinsatser för utvecklingsländerna. Sveriges förenade studentkårer omhändertar sedan flera år med hjälp av statsmedel en grupp indonesiska studenter, som idkar högskolestudier i Sverige. Även från nya länder i Afrika kan stipendiater väntas, sedan Sverige i samband med självständighetsdagen för vissa afrikanska länder erbjudit dem stipendiegåvor. Så har skett med Somali, Congo och Nigeria.

Till sist må nämnas, att det i budgetarbetets slutskede ingivits ett par framställningar till Kungl. Maj:t om anslag för upprättande av ett internationellt universitet i Stockholm eller Lund, varvid början skulle göras med en studiegång, där samhällsvetenskaperna ställes i centrum. Framställningarna har den 19 december 1960 remitterats till den tidigare nämnda utredningen för det tekniska biståndets administration med förfrågan, om utredningen anser sig kunna med sitt nuvarande uppdrag förena uppgiften att pröva målsättningen och de praktiska förutsättningarna för detta vittgående förslag.

Departementschefen. Det starka intresset för en ökad svensk direktinsats för utvecklingsländerna präglar de många förslag till utformning av denna insats, som berörts i den lämnade redovisningen. Budgetåret 1959/60 förstärktes anslagen till FN:s biståndsverksamhet högst betydligt. En motsvarande förstärkning av det bistånd, som lämnas direkt från Sverige till annat land, bör nu komma till stånd. I detta syfte förordas under förevarande

punkt en uppräknig av anslaget till bilateral verksamhet, som bör ge utrymme för en väsentligt ökad aktivitet. Valet av objekten för denna aktivitet är mindre lätt att göra. Centralkommittén för tekniskt bistånd har helt allmänt gett uttryck för den meningen, att man främst bör inrikta sig på att verka för praktisk yrkesutbildning, teknisk skolning, förbättrad hälsovård och ökad upplysning om familjeplanering. Remissinstanserna delar denna uppfattning, och för egen del ansluter jag mig till samma mening.

På yrkesskoleområdet har Centralkommittén redan förvärvat värdefulla erfarenheter, som bör kunna underlätta vidgade insatser för en yrkesundervisning, till tjänst för näringslivet i utvecklingsländer. Även familjeplaneringsprojektet på Ceylon har varit lärorikt. En formell framställning från Pakistans regering om svenskt bistånd med familjeplanering föreligger och bör tillmätas hög prioritet. Till yrkesutbildning bör här även räknas utbildning av förvaltningstjänstemän och samhällsplanerare för nya stater, som befinner sig i uppbyggnadsskedet. De förslag, som nyligen framkommit om universitetsutbildning i Sverige för grupper av sådana personer från utvecklingsländerna, har inte hunnit genomarbetas med hänsyn till förutsättningarna att sätta dem i verket. Ej heller är målsättningen fullt klar. Bland annat kan nämnas, att från norsk håll framförts liknande, ehuru i centrala punkter avvikande förslag och att Nordiska rådets presidium uttalat sig för gemensamma insatser inom det tekniska biståndets ram. Inte minst det sistnämnda gör det angeläget, att riksdagen inte låser de medel, som kan komma att beviljas till bilateral verksamhet, vid vissa bestämda projekt. Till skillnad från den multilaterala hjälpen, som för svenskt vidkommande endast innebär anslagsutbetalning till vederbörande internationella organ, är det bilaterala biståndet beroende av det intresse som ett presumtivt mottagarland visar för svenska förslag och — eftersom bistånd av detta slag ofta baseras på en halvering av kostnaderna i avtal mellan givar- och mottagarland — beroende av hur snabbt man kan förhandla sig fram till en hållfast överenskommelse. Bilaterala projekt är vidare avhängiga av tillgången på experter — lärare, läkare etc. — som kan leda arbetet ute på fältet samt av personal i Sverige med erfarenhet av förhandlings-, planlägnings- och rekryteringsarbete. I insikt härom förordas också senare under punkt c) en förstärkning av anslaget till Centralkommitténs administration.

Överhuvudtaget får de olika förslag till biståndsinsatser, som framförts från Centralkommittén och andra håll, vägas sinsemellan och prioriteras såsom arbetsobjekt under nästa budgetår med hänsyn till hur långt förberedelsearbetet hinner och hur angelägna de framstår i förhållande till varandra. Det torde därvid få ankomma på Centralkommittén, på den tidigare nämnda utredningen om det tekniska biståndets administration och på andra sakkunniga, som kan komma att anlitas, att råda Kungl. Maj:t vid fördelningen av anslaget till bilaterala insatser. Härmed förordas, att anslaget under punkterna a) och b) uppföres med ett belopp av sammanlagt 9 875 000 kronor.

c) Administrationen av det tekniska biståndet

De praktiska arbetsuppgifterna i samband med den internationella hjälpen handlägges f. n. till största delen av Svenska institutets avdelning för tekniskt bistånd, som tillika är sekretariat för Centralkommittén. I dess uppgifter ingår rekrytering av experter och omhändertagande av stipendiater för FN:s och de internationella fackorganens räkning och anordnande av internationella seminarier i Sverige av biståndskaraktär. För detta arbete har ett statsbidrag utgått, som innevarande budgetår utgör 325 000 kronor. Omfattande har emellertid även de arbetsuppgifter varit, som hänför sig till den bilaterala verksamheten, där de svenska fältprojekten i Etiopien, Pakistan och Ceylon inneburit ett ständigt kontaktarbete med projektens ledare i utlandet och indirekt med myndigheterna i de länder, varmed avtal ingåtts om dessa projekt. Kostnaderna för detta Centralkommitténs arbete har bestritts med medel ur det allmänna anslaget till kommitténs verksamhet och har för detta budgetår beräknats till omkring 170 000 kronor, i vilket belopp även ingår kostnaderna för Centralkommitténs upplysningsarbete.

Departementschefen. Som jag tidigare nämnt har under 1960 tillsatts en utredning med uppdrag att granska administrationen av Sveriges insatser i det tekniska biståndet och föreslå rationaliseringar av denna administration. Utan att föregripa utredningen och de förslag den kan komma med, bör dock anslag utgå till nu ofrånkomliga personalförstärkningar. Arbetet med den multilaterala biståndsverksamheten har inte undergått några större förändringar under senaste budgetår, även om antalet omhändertagna stipendiater efter hand stiger. Någon personalökning av denna anledning är därför knappast erforderlig för närvarande.

Däremot står det bilaterala tekniska biståndet nu inför en avsevärd utbyggnad. Såsom framgått av punkterna a) och b) föreslås för den bilaterala verksamheten en anslagshöjning, som kan inrymma många nya ändamål, vilkas närmare projektering och planläggning kräver mycket och omsorgsfullt förberedelsearbete. Tidigare erfarenheter av biståndsprojekt på tvåpartsbas visar, att den nödvändiga planeringen ofta tar längre tid än beräknat både på grund av förvaltningsmässiga olikheter mellan länderna i handläggningen av ärendena och på grund av ansträngda personella resurser. Centralkommitténs sekretariat måste därför rustas väl för de nya anspråk, som ställes på detsamma, och för att inte bli en flaskhals som inte snabbt nog släpper igenom förverkligandet av angelägna biståndsprojekt. Centralkommittén har själv beräknat, att kommittén skall kunna bemästra de nya uppgifter, som den för fram i sin anslagsframställning, om dess utgifter för administration tillåtes öka (från omkring 170 000 kronor) till 490 000 kronor. Mot bakgrund av att Centralkommitténs förslag till utbyggnad av administrationen baserar sig på en statlig medelsanvisning till det bilaterala biståndsprogrammet, som är högre än den jag funnit mig kunna förorda, samt att utformningen av administrationen av det tekniska bi-

ståndet är under utredning, anser jag mig för närvarande böra föreslå en till 350 000 kronor ökad medelsanvisning för detta ändamål. Tillsammans med de 350 000 kronor, som erfordras för fullgörande av de multilaterala arbetsuppgifterna, kommer därmed anslaget till administration av tekniskt bistånd att uppgå till totalt 700 000 kronor mot nuvarande 495 000 kronor. Jag hemställer, att detta belopp måtte uppföras i budgeten. Det torde vidare få ankomma på Kungl. Maj:t att efter utredningsarbetets avslutande i vad avser administrationen av det svenska biståndsprogrammet ompröva administrationsbidragets storlek samt företa den erforderliga omfördelningen inom anslagsposten till bilateral verksamhet för tekniskt bistånd.

III. Övrig internationell hjälpverksamhet

	Budgetåret 1959/60	Budgetåret 1960/61	Budgetåret 1961/62 (förslag)
a) Flyktinghjälp	1 515 000	1 515 000	1 515 000
b) Katastrofhjälp och andra tillfälliga ändamål	—	—	500 000
c) Arvoden till ledamöter i vissa nämnder och kommittéer	10 000	10 000	10 000
Summa kronor	1 525 000	1 525 000	2 025 000

a) Flyktinghjälp

Inom ramen för världsflyktingåret juni 1959—juni 1960 har ett sammanlagt bidrag av 33 481 000 kronor utgått från Sverige. Därav har 22 366 000 insamlats av Röda Korset, Rädda Barnen, Svenska avdelningen av Lutherska Världsförbundet, Inomeuropeisk Mission, Svenska Kyrkohjälpen och andra ideella sammanslutningar. Det statliga bidraget uppgick till sammanlagt 11 115 000 kronor, varav under utrikesdepartementets huvudtitel 1 515 000 kronor. Av sistnämnda belopp är 750 000 kronor bidrag till FN:s flyktingkommissarie, 376 441 kronor den svenska andelen av förvaltningskostnaderna för Mellanstatliga kommittén för europeisk migration (ICEM) under kalenderåret 1959 samt 300 000 kronor bidrag till FN:s hjälporgan för Palestina-flyktingar (UNRWA). Vid slutet av budgetåret 1959/60 uppgick reservationen under ifrågavarande post till 172 335 kronor.

Härutöver må nämnas, att Sverige i början av år 1960 mottog ett femtio-tal invaliderade flyktingar jämte anhöriga, sammanlagt omkring 200 personer. Vidare anordnades i Sigtuna i april—maj 1960 i samarbete med FN:s flyktingkommissarie ett internationellt seminarium i flyktingfrågor med representanter för internationella organisationer och olika immigrationsländer.

Departementschefen. Under posten flyktinghjälp torde få upptagas ett oförändrat belopp av 1 515 000 kronor, varav till FN:s flyktingkommissarie 600 000 kronor, till FN:s hjälporgan för Palestina-flyktingar (UNRWA)

300 000 kronor samt till annan flyktinghjälp 200 000 kronor. Till ICEM, som ombesörjer emigrant- och vissa flyktingtransporter från Europa, betalar Sverige ett administrationsbidrag, som för nästa budgetår beräknas uppgå till 415 000 kronor. Då en omprövning av Sveriges medlemskap i ICEM kan komma att aktualiseras under nästa budgetår, är det tänkbart att medel på denna anslagspost, avseende senare delen av budgetåret, kan komma att frigöras. De bör i så fall disponeras för en verksamhet, som kommer flyktingarna mera direkt tillgodo.

b) Katastrofhjälp och andra tillfälliga ändamål

Under budgetåret 1959/60 har utbetalats 100 000 kronor att disponeras av Röda Korset för offren för jordbävningkatastrofen i Agadir i Marocko och 125 000 kronor för inköp av tio monteringsfärdiga trähus som ett bidrag till lindrande av bostadsnöden bland offren för jordbävningen i Chile. I båda fallen insamlades avsevärda belopp även på frivillig väg. Reservationsmedlen under denna post, som vid utgången av budgetåret 1959/60 uppgick till 583 105 kronor, är avsedda att räcka jämväl för innevarande budgetår, då inget särskilt belopp för ändamålet har uppförts i staten.

Departementschefen. Svårigheten att beräkna anslag för oförutsedda ting är särskilt accentuerad när det gäller katastrofhjälp. Under vissa år har katastrofer inträffat tätt och medlen under denna post nästan helt tagits i anspråk, medan andra år såsom 1959/60 reservationsmedel kunnat noteras vid budgetårets slut. Under innevarande budgetår har bidrag utbetalats till bland annat det cyklonskadade Östpakistan. Då sannolikheten talar för att tillgängliga medel har decimerats betydligt vid slutet av detta budgetår, förordar jag, att ett anslag för katastrofhjälp och andra tillfälliga ändamål ånyo uppföres på budgeten och att anslaget beräknas till 500 000 kronor.

c) Arvoden till ledamöter i vissa nämnder och kommittéer

Av denna post har under budgetåret 1959/60 utbetalats 3 190 kronor såsom arvoden till ledamöterna av Svenska UNICEF-kommittén och 2 490 kronor för samma ändamål till ledamöterna av nämnden för internationella expert- och stipendieärenden. Reservationsmedlen vid det löpande budgetårets ingång uppgick till 4 320 kronor.

Departementschefen. Jag hemställer, att ett oförändrat belopp av 10 000 kronor uppföres under denna post.

IV. Bidrag till insamlingen »Sverige Hjälper»

Centralkommittén har i en särskild skrivelse den 10 oktober 1960 hemställt om ett statsanslag, motsvarande minst vad som inflyter av frivilliga bidrag till en av Centralkommittén anordnad »Sverige Hjälper»-insamling med början 1961, dock med en maximering av det statliga bidraget till 6 miljoner kronor. Avsikten med nämnda insamling, som utgör ett upprepande

av en åren 1955—1956 genomförd liknande kampanj, vilken inbringade i runt tal 3 miljoner kronor, är att erhålla medel för att under ytterligare en femårsperiod fullgöra åtagandena beträffande barnsjukhuset i Etiopien och familjeplaneringsprojektet på Ceylon. Därjämte hoppas kommittén att med insamlingsmedel kunna finansiera dels vissa sociala och hälsovårdande åtgärder i anknytning till de med statsmedel bekostade biståndsprojekten, dels ytterligare en yrkesskola i lämpligt land, dels även svenska biståndsinsatser av brådskande karaktär. Centralkommittén anser, att ett statligt bidrag till »Sverige Hjälper»-insamlingen, som motsvarar de på frivillig väg insamlade bidragen, i hög grad skulle stimulera insamlingsaktionen och samtidigt skapa säkra ekonomiska garantier för den verksamhet, till vars förmån actionen äger rum.

Departementschefen. Den insamlingskampanj, som Centralkommittén avser att starta på nyåret 1961, utgör en upprepning av den »Sverige Hjälper»-insamling, som under kalenderåren 1955—1956 inbringade ca 3 miljoner kronor till Centralkommitténs biståndsverksamhet. Bakom insamlingsaktioner av detta slag står uppfattningen, att hjälpen till sämre lottade länder inte bara är en fråga, som bör lösas via statsbudgeten, utan en angelägenhet som behöver förankras även hos folket självt genom tillfällen till frivilliga personliga insatser. Då jag delar den meningen, att ett statligt bidrag, som motsvarar det belopp insamlingen inbringar, kan få en viss stimulerande effekt på insamlingsresultatet, tillstyrker jag i princip det av Centralkommittén förordade förfarandet, att staten tillskjuter lika mycket — med angiven maximering — som insamlingen kan komma att ge. Vilket slutbelopp, som den blivande »Sverige Hjälper»-insamlingen kan uppnå, är emellertid svårt att bedöma för närvarande med hänsyn till de stora insamlingsaktioner, som nyligen ägt rum i regi av Landsorganisationen, Tjänstemännens centralorganisation, Kooperativa förbundet, missionen m. fl. Av tidigare erfarenheter att döma torde det vara tillräckligt, om staten för det närmaste budgetåret reserverar ett mot insamlingsresultatet svarande belopp av högst 3 miljoner kronor att av Centralkommittén i samråd med Kungl. Maj:t användas i insamlingens syfte.

Jag får alltså föreslå, att 3 miljoner kronor för nämnda ändamål måtte upptagas för budgetåret 1961/62.

I den mån utgifterna under delposterna I—III visar sig inte komma att överensstämma med beräknade belopp, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att företaga en utjämning mellan utgiftsposterna inom ramen för disponibla medel.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bidrag till internationell hjälpverksamhet* för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 34 600 000 kronor.

[15] 8. Bidrag till Röda Korsets internationella kommitté

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	30 000	30 000
1960/61 (statsliggaren s. 161)	30 000	
1961/62 (förslag)	30 000	

Detta anslag bör för nästa budgetår uppföras med oförändrat belopp, och jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bidrag till Röda Korsets internationella kommitté* för budgetåret 1961/62 anvisa ett anslag av 30 000 kronor.

C. Diverse

[16] 1. Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Beskickningsfastigheternas delfond

Under hänvisning till vad chefen för finansdepartementet vid anmälan av för flera huvudtitlar gemensamma frågor anfört angående ersättning till beskickningsfastigheternas delfond av statens allmänna fastighetsfond hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Beskickningsfastigheternas delfond* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 5 346 000 kronor.

[17] 2. Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Byggnadsstyrelsens delfond

Med åberopande av vad chefen för finansdepartementet vid anmälan av för flera huvudtitlar gemensamma frågor anfört beträffande ersättning till byggnadsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Byggnadsstyrelsens delfond* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 457 000 kronor.

[18] 3. Gottgörelse av kostnader för sjöfolk och nödställda svenska medborgare

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	150 000	139 814
1960/61 (statsliggaren s. 162)	150 000	
1961/62 (förslag)	150 000	

Detta anslag bör för nästa budgetår uppföras med oförändrat belopp, och jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Gottgörelse av kostnader för sjöfolk och nödställda svenska medborgare* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 150 000 kronor.

[19] 4. Förstärkning av avkastningen av understödsfonden för rysslandssvenskar

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	45 000	45 000
1960/61 (statsliggaren s. 162)	30 000	
1961/62 (förslag)	30 000	

I petitaskrivelse den 31 augusti 1960 framhåller understödsnämnden för ryslandssvenskar bland annat, att antalet fasta månadsunderstödstagare utgör 101, därav 85 huvudmän. För innevarande budgetår bör för månadsunderstöd avses tillhopa 86 000 kronor, sedan hänsyn tagits till höjningen av folkpensionerna den 1 juli 1960. Enligt nämnden är emellertid månadsunderstöden utmätta i underkant, vilket medför att behovet av tillfällig hjälp gör sig gällande och med åren ökat. För tillfälliga understöd kommer att finnas till förfogande skillnaden mellan å ena sidan avkastningen av fonden 65 000 kronor och förevarande anslag 30 000 kronor och å andra sidan månadsunderstöden å 86 000 kronor, d. v. s. 9 000 kronor. Med dessa medel är avsett att bestrida bidrag och understöd för begravningshjälp, medicin, tandvård eller eljest bistånd i uppkommande nödläge. Detta belopp svarar dock inte mot det behov, varmed man måste räkna. En höjning av förstärkningsanslaget är således enligt nämnden väl motiverad. Då budgetära förhållanden antages utgöra hinder härför, hemställer understödsnämnden om ett oförändrat anslag å 30 000 kronor.

Departementschefen. Den fr. o. m. budgetåret 1954/55 påbörjade successiva minskningen av bidraget under detta anslag bör i princip fullföljas. Med hänsyn till det hjälpbehov, som här synes föreligga, torde dock en fortsatt reduktion av bidraget böra anstå detta år. Ett oförändrat anslag bör således utgå, och jag hemställer att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förstärkning av avkastningen av understödsfonden för rysslandssvenskar* för budgetåret 1961/62 anvisa ett anslag av 30 000 kronor.

[20] 5. Upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	1 763 000	1 762 954
1960/61 (statsliggaren s. 162)	1 843 000	
1961/62 (förslag)	2 043 000	

Kungl. Maj:t har den 3 juni 1960 fördelat det för innevarande budgetår beviljade anslaget på följande sätt:

1. Bidrag till Svenska institutet för kulturellt utbyte med utlandet ..	1 129 000
2. Bidrag till Svensk-amerikanska nyhetsbyrån	499 000
3. Bidrag till Svensk-internationella pressbyrån	155 000
4. Övrig upplysningsverksamhet	60 000
Summa kronor 1 843 000	

Den år 1959 av chefen för handelsdepartementet tillkallade utredningen (III ht 1960 s. 35) med uppgift att undersöka möjligheterna att till *en* lokal sammanföra organen på området för svensk upplysningsverksamhet i utlandet — främst Svenska institutet för kulturellt utbyte med utlandet och Svenska turisttrafikförbundet — har den 11 juli 1960 avgivit betänkande. Utredningens förslag, som förutom institutet och turisttrafikförbundet berör även utrikesdepartementets pressbyrå, Svensk-amerikanska nyhetsbyrån och Svensk-internationella pressbyrån, syftar till lösandet av de berörda organens lokalproblem genom uppförandet i det centrala Stockholm av ett s. k. Sverige-hus. Utredningens förslag till samordning av de nämnda organens verksamhet utgår i övrigt från förutsättningen av gemensamma lokaler. Förslagen, över vilka remissyttranden avgivits, är för närvarande föremål för övervägande inom berörda departement.

1. Svenska institutet för kulturellt utbyte med utlandet

Svenska institutets budget för innevarande år förutser utgifter å sammanlagt 1 954 000 kronor, vilka skall täckas dels av anslag från tredje huvudtiteln å 1 129 000 kronor, dels av anslag från åttonde huvudtiteln å 249 685 kronor för lektorats- och stipendieverksamhet, föreläsarutbyte samt vissa andra åtgärder inom det allmänna kulturutbytet, dels av medlemsavgifter och vissa bidrag och dels av skilda intäkter, bland annat av bokförsäljning och försäljning av filmrätter. För nästkommande budgetår beräknas utgifterna uppgå till 2 638 200 kronor. För deras bestridande begär institutet bidrag av statsmedel från tredje huvudtiteln med 1 631 150 kronor, vilket i jämförelse med innevarande budgetårs anslag innebär en ökning med 502 150 kronor. Samtidigt begär institutet anslag under åttonde huvudtiteln med 406 685 kronor. Återstående utgifter beräknas bli täckta genom medlemsavgifter, bidrag och diverse intäkter.

I skrivelse den 25 augusti 1960 framhåller institutet bland annat, att dess verksamhet fördubblats under åren 1953—59. Ökningen av institutets arbetsuppgifter har blivit betydligt större än vad man tidigare räknat med. Utvecklingen har nu gått därhän, att kapacitetsutnyttjandet på personalsidan nått sitt maximum. Institutet anför vidare, att en allmän informationsverksamhet av det slag institutet bedriver alltmer kommit att framstå som ett nödvändigt komplement till den direkt kommersiellt syftande verksamheten. Tillgången på upplysningsmaterial förmår inte hålla jämna steg med

efterfrågan. Oförändrade eller endast obetydligt höjda anslag skulle med hänsyn till de alltmer ökade framställningskostnaderna de facto medföra små möjligheter att tillgodose den växande efterfrågan. Förhållandet är i princip likartat i vad gäller film och utställningar.

I samband med de överväganden som ägt rum inom utredningen rörande samverkan mellan organen på området för upplysningsverksamheten i utlandet har institutet uppgivit, att trots den fortlöpande rationaliseringen av institutets arbete en betydande förstärkning av dess personalresurser är erforderlig. I flera fall hoppas institutet kunna lösa sina personalbehov genom arvodes- eller kontraktsanställning.

Medlemsavgifterna till institutet och de privata bidragen har fortsatt att öka under budgetåret 1959/60. Stödet från näringslivet uppgick under denna tid till 580 000 kronor mot 542 000 kronor året innan. I enlighet med riktlinjerna för bidragsvärkning har dessa medel främst disponerats för film-, publikations- och utställningsverksamhet i utlandet, varvid samarbetet med enskilda företag och organisationer ytterligare utbyggs.

Beträffande institutets huvudsakliga verksamhetsgrenar nämnes följande.

Institutets *publikationsverksamhet* under budgetåret 1959/60 har dragit en kostnad av 208 000 kronor mot 226 500 kronor under budgetåret 1958/59. Då behovet av grundläggande, allmänt informationsmaterial om Sverige uppvisat en fortgående kraftig ökning, har liksom tidigare huvuddelen av de disponibla medlen ägnats skrifter av detta slag. Åttonde upplagan av »Facts about Sweden» utkom under våren 1960 och har liksom de tidigare upplagorna nått synnerligen god spridning. Samtidigt färdigställdes efter ett omfattande förberedelsearbete en tysk version med titeln »Schweden von heute». Trots att kostnadsnivåns förskjutning i realiteten inneburit en nedskärning av produktionsmöjligheterna, har stora ansträngningar gjorts att tillgodose behovet av upplysningslitteratur inom två hittills efter samma språkområden — tyska och spanska — samt i viss mån även franska. I linje med dessa strävanden ligger framställandet av en fransk och en ny spansk upplaga av den ekonomiska översikten »La vie économique», respektive »La vida económica». Dessa skrifter distribuerades under hösten 1960. Samtidigt utgavs på franska, engelska och tyska en översikt av de senaste årens svenska skönlitteratur. — För budgetåret 1961/62 beräknas kostnaderna för publikationsverksamheten till 245 000 kronor.

Kostnaderna för *filmverksamheten* har under verksamhetsåret 1959/60 uppgått till 274 448 kronor. Den stegrade prisnivån har för filmverksamheten blivit synnerligen kännbar. Ett flertal av institutets projekt från 1958/59 har dock kunnat fullföljas. Skogsfilmen »Seklernas såningsmän» föreligger nu i engelsk, fransk, tysk och spansk version. Filmen om den svenska järn- och stålindustrin med titeln »Bron», som delvis finansierats genom bidrag från dessa industrier i samverkan med Jernkontoret, har färdigställts. Den förelåg i engelsk version hösten 1960. Den allmänna Sverige-filmen med arbetstiteln »Swedish Souvenir» har inspelats under 1959/60 och beräknas bli färdig innevarande budgetår. Filmen om svenskt skolvä-

sen »At School in Sweden» finns nu i sin amerikanska grundversion. I samarbete med andra organ förbereds nya kortfilmer, bl. a. en film om »Industri och teknisk forskning» samt en industri- och socialfilm med arbetstiteln »Ett svenskt brukssamhälle». Omfattande kopeinköp av kortfilmer har gjorts under året. Totalt har 247 kopior inköpts under 1959/60. Distributionen till depåerna i utlandet under samma period har inklusive kopior av de egna filmprojekten omfattat 400 kopior. Inalles betjänas för närvarande 63 depåer i 49 olika länder med sammanlagt 1 500 deponerade filmkopior. Slutligen har institutet förmedlat svenskt deltagande i olika filmfestivaler och offentliga manifestationer. — Innevarande budgetår har ett belopp av 220 000 kronor uppförts för filmverksamheten och för nästa budgetår äskas 332 000 kronor.

Det stora antalet samfällda Sverige-manifestationer, som under budgetåret 1959/60 ägt rum i utlandet, har bidragit till att väsentligt öka anspråken på institutets *utställningsverksamhet*. Bland de länder där av institutet arrangerade eller understödda utställningar visats märks Amerikas Förenta Stater, Brasilien, Argentina, Chile, Venezuela, Colombia, Ceylon, Frankrike, Tyskland, Storbritannien, Schweiz, Nederländerna, Jugoslavien, Belgien och Italien. Under 1959 fortsatte i institutets regi vandringen av industritextilutställningen »Swedish Textiles Today» i Amerikas Förenta Stater, som arrangerats med stöd från industrin och USA-beredningen. Samma år visades den av institutet arrangerade arkitekturutställningen för första gången i Jugoslavien. Som ett komplement till utställningen »Swedish Textiles for Modern Living», som under första halvåret 1960 började cirkulera i Storbritannien, framställde institutet ett bildmontage över svensk textilkonst genom tiderna. Institutet har också svarat för större delen av kostnaderna och förberedelserna för det svenska deltagandet i XII:e Triennalen i Milano. Sverige-året i Nederländerna innebar omfattande arbetsuppgifter. En holländsk version av den tidigare nämnda arkitekturutställningen visades bland annat i Haag. Ytterligare liknande manifestationer kan nämnas: »Sverige och sjustaterna», en bildutställning kring EFTA, samt »Svenskt kyrkoliv», som framställdes i samband med Augustana-synodens 100-årsjubileum. Utställningsverksamheten har under budgetåret 1959/60 dragit en kostnad av 186 300 kronor. Trots att utställningar av paket- och vandringstyp i stor utsträckning kommit till användning har många välgrundade önskemål om framträdanden i utlandet måst avvisas på grund av medelsbrist. Med tanke på de allt talrikare tillfällen till utställningsframträdanden som bland annat sjustatsmarknaden och den sannolika utvidgningen av den tekniska biståndsverksamheten kan väntas medföra, bedömer institutet att en avsevärd förstärkning av utställningsverksamheten är oundgänglig. Ett sammanlagt belopp av 260 000 kronor bedömes erforderligt.

I administrationskostnader förutser institutet för budgetåret 1961/62 en ökning med 148 150 kronor. Denna ökning hänföres till vissa planerade personalförstärkningar, vilka uteslutande avser produktionsavdelningarna inom institutet, ävensom till kostnadshöjningar av huvudsakligen automatisk karaktär.

Departementschefen. Som framgår av Svenska institutets redogörelse har dess verksamhet under det gångna budgetåret ytterligare intensifierats, bland annat med avseende å utställningsframträdanden. Vidare har de bidrag institutet erhåller från enskilt håll, särskilt näringslivet, även under denna tid ökat icke oväsentligt, en utveckling som jag finner synnerligen tillfredsställande. Med hänsyn härtill och då institutet kommer att ställas inför vidgade uppgifter inom den närmaste framtiden, är jag beredd att förorda en ökning även av det statliga bidraget. Jag föreslår alltså, att bidraget för budgetåret 1961/62 utgår med 1 289 000 kronor, vilket jämfört med innevarande budgetår innebär en ökning med 160 000 kronor.

2. Svensk-amerikanska nyhetsbyrån

I skrivelse den 14 september 1960 anholder Svensk-amerikanska nyhetsbyrån om ett statsbidrag å 624 000 kronor, vilket i jämförelse med innevarande budgetårs anslag innebär en ökning med 125 000 kronor.

Rörande verksamheten framhåller nyhetsbyrån, att det planeringsarbete, som pågått under de senaste åren för att finna effektivare verksamhetsformer, under föregående budgetår resulterade i nya stadgar och delvis nya arbetsformer. I den mån byråns personalresurser det tillåter, kommer arbetet att läggas efter de linjer som föreslagits av USA-beredningen och dess USA-kommitté, så att största möjliga effektivitet uppnås genom samarbete med övriga upplysningsorgan. I första hand är avsikten att vid nyhetsbyråns kontor i New York genomföra en utökning av den engelskspråkiga nyhetstjänsten och att företaga en förstärkning för allmänna informationsuppgifter och kontaktverksamhet. För att möta dessa nya, angelägna behov kräves ytterligare kvalificerad arbetskraft. För detta ändamål samt för verksamheten i övrigt förutses en ökning av New York-kontorets utgiftsstat med 132 000 kronor till totalt 536 000 kronor. Beträffande nyhetsbyråns Stockholmskontor anmäles, att viss personalminskning företagits och att utgiftsstaten därför kan sänkas med 7 000 kronor till 125 000 kronor.

Departementschefen. Sedan budgetåret 1958/59 utgår bidraget till Svensk-amerikanska nyhetsbyrån med ett belopp av 499 000 kronor. Under budgetåret 1961/62 torde nyhetsbyrån komma att ställas inför ökade krav i fråga om nyhetsförmedling och information om Sverige på den nordamerikanska marknaden. Då jag finner det angeläget att byrån i viss utsträckning erhåller möjlighet att tillmötesgå dessa krav, förordar jag att bidraget till Svensk-amerikanska nyhetsbyrån för nästkommande budgetår höjes med 20 000 kronor till 519 000 kronor.

3. Svensk-internationella pressbyrån

För upprätthållande av Svensk-internationella pressbyråns verksamhet anholder Sveriges Allmänna Exportförening i skrivelse den 2 september 1960 dels om ett tilläggsanslag för innevarande budgetår å 9 000 kronor och dels om ett till 167 000 kronor höjt bidrag för budgetåret 1961/62. Som tidigare

nämnts uppgår bidraget för budgetåret 1960/61 till 155 000 kronor. Begäran om tilläggsanslag motiveras med att byrån fått vidkännas kraftigt ökade utgifter för löner och pensioner. Även den för budgetåret 1961/62 begärda höjningen är föranledd av dylika kostnadsstegringar av automatisk karaktär.

Byråns verksamhet, framhåller föreningen, har under det gångna budgetåret följt tidigare riktlinjer och ytterligare utvecklats. Regelbundet distribueras informativt material om Sverige på sex språk. Byrån håller kontakt med omkring 6 000 pressorgan, enskilda pressmän, radiostationer etc. världen runt. Den i april 1959 startade nyhetstjänsten på holländska språket har tillvunnit sig betydande intresse. Det är föreningens förhoppning att nyhetstjänsten i fråga skall kunna bestå, då den uppenbarligen har en väsentlig uppgift att fylla.

Departementschefen. Jag kan inte tillstyrka föreningens framställning om ökad medelsanvisning för innevarande budgetår. För budgetåret 1961/62 föreslår jag en höjning av bidraget med 10 000 kronor till 165 000 kronor.

4. Övrig upplysningsverksamhet

Denna delpost, till vilken hänföres upplysningsverksamhet som bedrivs av beskickningar, delegationer och konsulat, torde bland annat med hänsyn till upprättandet av nya utlandsmyndigheter böra höjas med 10 000 kronor till 70 000 kronor.

Anslaget till Upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige skulle enligt de framlagda förslagen ökas med (160 000 + 20 000 + 10 000 + 10 000) 200 000 kronor till 2 043 000 kronor och beräknas på följande sätt:

1. Bidrag till Svenska institutet för kulturellt utbyte med utlandet ..	1 289 000
2. Bidrag till Svensk-amerikanska nyhetsbyrån	519 000
3. Bidrag till Svensk-internationella pressbyrån	165 000
4. Övrig upplysningsverksamhet	70 000
	Summa kronor 2 043 000

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige* för budgetåret 1961/62 anvisa ett anslag av 2 043 000 kronor.

[21] 6. Bestridande av resekostnader för inom Förenta Nationerna utsedda svenska stipendiater

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	12 500	—
1960/61 (statsliggaren s. 162)	12 500	
1961/62 (förslag)	1 000	

Med hänsyn till den reservation, som finnes under anslaget, är någon medelsanvisning ej behövlig för budgetåret 1961/62 utan anslaget bör upptagas med ett formellt belopp av 1 000 kronor.

Jag hemställer i enlighet härmed, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till *Bestridande av resekostnader för inom Förenta Nationerna utsedda svenska stipendiater* för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 kronor.

[22] 7. Utländska pressbesök

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	30 000	45 648
1960/61 (statsliggaren s. 162)	30 000	
1961/62 (förslag)	40 000	

Behov föreligger av att ökade medel ställes till förfogande för anordnande genom utrikesdepartementets pressbyrås försorg av besök i Sverige för utländska pressmän. Då dessa besök under senare år tilltagit i omfattning, förordas en höjning av anslaget med 10 000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till *Utländska pressbesök* för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 40 000 kronor.

[23] 8. Upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	100 000	99 500
1960/61 (statsliggaren s. 163)	105 000	
1961/62 (förslag)	110 000	

För ifrågavarande ändamål har Kungl. Maj:t innevarande budgetår anvisat sammanlagt 105 000 kronor, fördelade på följande sätt:

Utrikespolitiska institutet	80 000
Svenska FN-förbundet	15 000
Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet	4 000
Svenska freds- och skiljedomsföreningen	3 500
Nordiska fredsförbundet	500
Sveriges studenters FN-förbund	1 500
Utrikespolitiska föreningen i Lund	500

Framställningar om ökade statsbidrag har inkommit från Utrikespolitiska institutet (+ 5 000), Svenska FN-förbundet (+ 15 000), Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet (+ 6 000), Svenska freds- och skilje-

domsföreningen (+ 6 500), Sveriges studenters FN-förbund (+ 3 000) och Utrikespolitiska föreningen i Lund (+ 500).

Departementschefen. Statsutskottet har i sitt utlåtande nr 3 den 16 februari 1960 uttalat önskemål om att en samordning i största möjliga utsträckning kommer till stånd beträffande upplysningsverksamheten av på ifrågavarande område verksamma organisationer. Detta önskemål synes lämpligen kunna tillgodoses genom att Svenska FN-förbundet, vari Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet, Sveriges studenters FN-förbund och Utrikespolitiska föreningen i Lund ingår som medlemmar, erhåller i uppdrag — tills vidare försöksvis — att samordna det upplysningsarbete, som faller utanför Utrikespolitiska institutets verksamhetsområde. Visserligen är Svenska freds- och skiljedomsföreningen inte ansluten till FN-förbundet men har förklarat sig ej ha någon erinran mot ett samarbete i dylik form med sistnämnda organisation.

Beträffande anslaget för budgetåret 1961/62 synes en uppräknig böra ske med 5 000 kronor, vilken torde komma Svenska FN-förbundet till godo. Utrikespolitiska institutet skulle således erhålla ett oförändrat bidrag å 80 000 kronor och Svenska FN-förbundet jämte övriga upplysningsorganisationer ett bidrag å sammanlagt 30 000 kronor. Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor* för budgetåret 1961/62 anvisa ett anslag av 110 000 kronor.

Sammanfattning

Tredje huvudtitelns slutsumma för budgetåret 1960/61 utgörande	76 248 800
kommer vid bifall till de av mig framställda förslagen att för budgetåret 1961/62 uppgå till	103 046 000
innebärande en ökning med	26 797 200

Av huvudtitelns totalökning uppgår de icke-automatiska ökningarna till 23,1 miljoner kronor huvudsakligen avseende anslagen till internationell hjälpverksamhet, Förenta Nationerna och utrikesförvaltningens avlönings- och omkostnadsstater. Ökningar om 4 miljoner kronor är av automatisk karaktär och faller främst på nämnda anslag till avlöningar och omkostnader. Anslagsminskningarna, 0,3 miljon kronor, avser framförallt anslaget till OEEC och är av automatisk karaktär.

Vad ministern för utrikes ärendena med instämmande av statsrådets övriga medlemmar hemställt, behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

Pierre Bothén

*Bihang A***Förteckning****över****beskickningar, delegationer samt vissa generalkonsulat och konsulat****Beskickningar:**

Addis Abeba	*Managua (Mexico)
*Amman (Beirut)	*Manila (Djakarta)
Ankara	Mexico
*Asunción (Buenos Aires)	*Monrovia (Lissabon)
Athen	Montevideo
*Bagdad (Teheran)	Moskva
Bangkok	New Delhi
Beirut	*Nicosia (Beirut)
Belgrad	Oslo
Bern	Ottawa
Bogotá	*Panamá (Bogotá)
Bonn	Paris
Bryssel	Peking
*Budapest (Prag)	*Port-au-Prince (Caracas)
Buenos Aires	Prag
*Bukarest (Moskva)	Pretoria
Canberra	*Quito (Bogotá)
Caracas	Rabat
*Ciudad Trujillo (Caracas)	*Rangoon (Bangkok)
*Colombo (New Delhi)	Reykjavik
Djakarta	Rio de Janeiro
Dublin	*Riyadh (Beirut)
*Guatemala (Mexico)	Rom
Haag	*San José (Mexico)
*Havana (Caracas)	*San Salvador (Mexico)
Helsingfors	Santiago de Chile
*Kabul (Teheran)	*Saigon (Bangkok)
Kairo	*Sofia (Moskva)
Karachi	*Söul (Tokio)
*Khartoum (Addis Abeba)	*Tegucigalpa (Mexico)
*Kathmandu (New Delhi)	Teheran
*Kuala Lumpur (Djakarta)	Tel Aviv
Köpenhamn	*Tripoli (Rabat)
*La Paz (Santiago de Chile)	Tokio
Lima	*Tunis (Rabat)
Lissabon	Warszawa
London	Washington
*Luxemburg (Bryssel)	Wellington
Madrid	Wien

Med * betecknad beskickning lyder under beskickning angiven inom parentes.

Delegationer:

Sveriges ständiga representation vid
Förenta Nationerna i New York

Sveriges ständiga representation vid
Förenta Nationernas Europakontor
i Genève (ECE)

Sveriges delegation hos Organisatio-
nen för europeiskt ekonomiskt
samarbete i Paris (OEEC)

*Sveriges delegation hos den europeis-
ka kol- och stålunionens Höga
Myndighet i Luxemburg (CECA)
(Brysseldelegationen)

Sveriges delegation hos Europeiska
atomenergigemenskapen (Eur-
atom) och Europeiska ekonomiska
gemenskapen (CEE) i Bryssel

Sveriges delegation hos Europeiska
frihandelssammanslutningen i Ge-
nève (EFTA)

Lönade konsulat:**Generalkonsulat:**

Antwerpen
Berlin
Chicago
Hamburg
London
Montreal
New York
San Francisco

Konsulat:

Gdańsk
Hongkong
Houston, Texas
Mariehamn
Minneapolis

**Olönade konsulat, som förestås av
lönad tjänsteman:****Generalkonsulat:**

Genua
Istanbul

Konsulat:

Léopoldville

Med * betecknad delegation lyder under delegation angiven inom parentes.

Bihang B

**Översikt av utrikesförvaltningens diplomatiska och konsulära personals
(utom kanslist) placering den 1 december 1960¹**

	Kabinettssekr. Avdelningschefer Sändebud Generalkonsuler	Chargé d'affaires med sändebuds, konsuler med gene- ralkonsuls ställning Bitr. avdelningsch. i lgr B 1	Byråchefer Besikkringsråd Handelsråd Konsuler	Förste sekr. » besk.sekr. » vicekonsuler	Andre sekr. Besk.sekr. Vicekonsuler Attachéer
	B 4—6	B 1	B 1	A 23	A 15—19
<i>Utrikesdepartementet:</i>					
Kab.sekr., bitr. kab.sekr..	2 ²				
Politiska avd.	1	1	3 ³	4	7
Rättsavd.	2 ³		2	4	6
Handelsavd.	2 ³		3	10	7
Personalavd.	1		1	4	3
Protokollet			1	2	2
Pressbyrån			1	1	2
Summa hemma	8	1	11	25	27
<i>Utlandsmyndigheterna:</i>					
Addis Abeba		1			
Ankara	1			1	
Antwerpen, gk		1			
Athen	1			1	
Bagdad					
Bangkok		1			
Beirut		1			
Belgrad	1			1	
Berlin, gk	1				1
Bern	1			1	
Bogotá		1			1
Bonn	1		1	3	3
Bryssel	1			1	1
Bryssel, del. ⁴				1	1
Budapest				1	
Buenos Aires	1		1		1
Canberra	1				1
Caracas	1				1
Chicago, gk		1		1	
Djakarta		1			1
Dublin		1			
Gdańsk, k ⁵					
Genève, ECE-del.		1		1	
Genève, EFTA-del.		1		1	1
Genua, gk		1			
Haag	1			1	1
Hamburg, gk	1			1	
Helsingfors	1			1	1
Hongkong, k				1	
Houston, k				1	
Istanbul, gk				1	

	B 4—6	B 1	B 1	A 23	A 15—19
Kairo	1			1	1
Karachi		1			1
Köpenhamn	1			1	1
Léopoldville, k				1	
Lima	1				
Lissabon	1			1	
London	1		1	1	3
London, gk		1		1	
Madrid	1			1	1
Mariehamn, k ^o					
Mexico	1			1	1
Minneapolis, k		1			
Montevideo		1			
Montreal, gk		1			
Moskva	1		1	1	1
New Delhi	1		1		2
New York, FN	1			2	1
New York, gk	1			1	1
Oslo	1			2	
Ottawa	1			1	
Paris	1		1	2	2
Paris, OEEC	1			2	1
Peking	1				1
Prag	1			1	
Pretoria	1				1
Rabat		1			1
Reykjavik		1			
Rio de Janeiro		1		1	2
Rom	1		1		1
San Francisco, gk	1			1	
Santiago de Chile		1			
Teheran		1		1	
Tel Aviv		1			
Tokio	1				1
Warszawa	1			1	1
Washington	1		2	1	4
Wellington		1			
Wien	1		1	1	
Summa ute:	37	23	10	45	42
Totalt:	45	24	21	70 ¹	69
			45		

¹ Av riksdagen beslutad personalökning fr. o. m. 1 januari 1961 för EFTA har inräknats.

² Varav en dubblerad tjänst.

³ En befattning f. n. vakant.

⁴ Delegationens chef innehar arvodesbefattning.

⁵ Konsulatet förestås av en kanslist.

⁶ Konsulatet förestås av en tjänsteman med arvode.

⁷ Fr. o. m. 1 januari 1961 må antalet tjänstemän i förste sekreterargraden uppgå till 71.

Register

till

Tredje huvudtiteln för budgetåret 1961/62**A. Utrikesförvaltningen**

Sid.		Kronor
2	Utrikesförvaltningen: Avlöningar	35 770 000
12	Utrikesförvaltningen: Omkostnader	7 425 000
13	Inventarier för beskickningar, delegationer och konsulat	1 025 000
14	Ersättningar åt olönade konsulter	950 000
15	Kostnader för vissa nämnder m. m.	85 000
15	Extra utgifter	110 000
16	Tillfälliga representationskostnader	105 000
	Säger för utrikesförvaltningen	45 470 000

B. Bidrag till vissa internationella organisationer m. m.

16	Permanent skiljedomstolens internationella byrå i Haag	4 000
16	Förenta Nationerna	11 000 000
17	Organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete	1 100 000
19	Europeiska frihandelssammanslutningen	600 000
19	Europarådet	465 000
20	Särskilda förhandlingar med främmande makter	1 600 000
20	Bidrag till internationell hjälpverksamhet	34 600 000
32	Bidrag till Röda Korsets internationella kommitté	30 000
	Säger för bidrag till vissa internationella organisationer m. m.	49 399 000

C. Diverse

	Ersättning till statens allmänna fastighetsfond:	
32	Beskickningsfastigheternas delfond	5 346 000
32	Byggnadsstyrelsens delfond	457 000
32	Gottgörelse av kostnader för sjöfolk och nödställda svenska medborgare	150 000
33	Förstärkning av avkastningen av understödsfonden för rysslands-svenskar	30 000
33	Uppplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige	2 043 000
38	Bestridande av resekostnader för inom Förenta Nationerna utsedda svenska stipendiater	1 000
39	Utländska pressbesök	40 000
39	Uppplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor	110 000
	Säger för diverse	8 177 000
	Summa	103 046 000

BIHANG
TILL
RIKSDAGENS PROTOKOLL
ÅR 1961

FÖRSTA SAMLINGEN

ANDRA BANDET

*Bilagor till Kungl. Maj:ts proposition nr 1
angående statsverkets tillstånd och behov:
fjärde—sjunde huvudtitlarna*

FJÄRDE HUVUDTITELN

FÖRSVARSDEPARTEMENTET

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 januari 1961.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDEÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, redogör för de frågor som tillhör regleringen för budgetåret 1961/62 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel och anför därvid följande.

[1] Inledning

Vederbörande myndigheters beräkningar m. m.

Vid 1958 års B-riksdag fattades beslut om försvarshuvudtitelns utveckling under de närmaste budgetåren. Enligt detta beslut skulle försvarshuvudtiteln tillåtas stiga med i genomsnitt $2\frac{1}{2}$ % årligen för teknisk utveckling. Härutöver utgår i enlighet med beslutet från och med budgetåret 1959/60 kompensation för löne- och prisstegringar. Vissa regler angående beräkningen av dessa kostnadsförändringar har fastlagts genom beslut vid 1959 års riksdag (prop. 119; rskr. 292). I enlighet med 1958 års beslut har försvarshuvudtiteln fixerats till 2 700 miljoner kronor för budgetåret 1958/59. För budgetåren 1959/60 och 1960/61 har huvudtiteln upptagits till 2 776 miljoner kronor respektive 2 857,8 miljoner kronor,

bortsett från anslag till reglering av prisstegringar och täckning av lönehöjningar. Huvudtitelns slutsummor enligt riksstaterna för sistnämnda budgetår är 2 827 miljoner kronor respektive 2 962,8 miljoner kronor. Därjämte har å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1959/60 anvisats 14 miljoner kronor för täckning av beräknade merkostnader till följd av 1960 års lönehöjningar.

Vederbörande myndigheters beräkningar har enligt överbefälhavarens direktiv uppgjorts med utgångspunkt i att utgiftsramen under fjärde huvudtiteln för budgetåret 1961/62 skulle tillåtas utveckla sig enligt de år 1958 fastställda riktlinjerna. Enligt myndigheternas beräkningar skulle huvudtitelns slutsumma (om anslag till reglering av prisstegringar antages utgå med oförändrat 60 miljoner kronor) för budgetåret 1961/62 stiga till i runt tal 3 110 miljoner kronor, en ökning med 147 miljoner kronor. Fördelningen med ledning av myndigheternas i petitaskrivelserna lämnade uppgifter av det äskade beloppet åskådliggöres i följande sammanställning (beloppen i denna liksom i inledningens övriga sammanställningar i miljoner kronor).

	Anslag		Skillnad	Härav enligt myndigheterna	
	1960/61 enligt riksstaten	1961/62 enligt myndigheternas förslag		löne- och prisstegringar	andra orsaker
armén	990,2	1 060,1	+ 69,9	+ 48,6	+ 21,3
marinen	389,9	415,0	+ 25,1	+ 17,6	+ 7,5
flygvapnet	1 170,4	1 228,3	+ 57,9	+ 24,7	+ 33,2
gemensamt	412,3	405,4	— 6,9	— 28,1	+ 21,2
Summa	2 962,8	3 108,8	+ 146,0	+ 62,8	+ 83,2

I sammanställningen har ej beaktats fortifikationsförvaltningens slutliga förslag beträffande ersättningsanslagen till försvarets fastighetsfond, enligt vilket medelsbehoven stiger med ytterligare 1,3 miljon kronor.

Beträffande beräkningarna av pris- och lönestegringar må följande anföras. Merkostnaden för de under år 1960 beslutade lönehöjningarna för åren 1960 och 1961 utgör enligt myndigheternas uppgifter sammanlagt cirka 64 miljoner kronor. Från detta belopp har vid sammanställningens uppgörande dragits 45 miljoner kronor utgörande det i innevarande budgetårs riksstat upptagna anslaget för täckning av beräknade merkostnader för löner. Övriga automatiska kostnadsökningar utgöres av prisstegringar och allmän varuskatt.

Den huvudsakliga fördelningen på viktigare ändamål av de förändringar som föreslagits med annan motivering än pris- och lönestegringar framgår av följande sammanställning.

	Armén	Marinen	Flyg- vapnet	Gemen- samt	Summa
Avlöningar (nya tjänster o.d.).....	+ 3,2	+ 0,9	+ 4,7	+ 5,9	+ 14,7
Avlöningar m.m. till värnpliktiga	+ 0,7	+ 0,5	— 0,4	—	+ 0,8
Intendenturmateriel m.m.	+ 2,4	+ 1,1	+ 0,5	+ 0,2	+ 4,2
Anskaffning av tygmateriel m.m. (motsvarande)	+ 8,4	+ 4,0	+ 5,0	+ 0,5	+ 17,9
Luftförsvarsrobot	—	—	— 3,0	—	— 3,0
Underhåll av tygmateriel (motsvarande)	—	+ 1,1	+ 16,6	—	+ 17,7
Övningar m.m. (inkl. drivmedel för flygvapnet)	+ 2,4	+ 0,6	+ 6,2	— 0,1	+ 9,1
Underhåll av fastigheter	+ 2,0	+ 0,3	+ 1,4	+ 1,4	+ 5,1
Forskningsanstalten	—	—	—	+ 7,3	+ 7,3
Hemvärnet och frivilliga försvarsorganisationer m. m.	+ 0,3	—	—	+ 0,3	+ 0,6
Övriga ändamål	+ 1,9	— 1,0	+ 2,2	+ 5,7	+ 8,8
Summa	+ 21,3	+ 7,5	+ 33,2	+ 21,2	+ 83,2

I anslutning till sammanställningen må följande anföras rörande inbörden i myndigheternas förslag. En betydande del av ökningen på avlöningsanslagen avser föreslagna tjänster i de centrala förvaltningsmyndigheterna. En icke oväsentlig del av ökningen på försvarsgrenarnas avlöningsanslag utgöres av sådana kostnader för frivilligt tjänstgörande personal, som jämlikt beslut av 1960 års riksdag överförts från anslagen för avlöning av värnpliktiga. Under flygvapnets allmänna avlöningsanslag föreslås en betydande utbyggnad av stridslednings- och luftbevakningsorganisationen. Den angivna ökningen under arméns anslag till anskaffning av tygmateriel m.m. överensstämmer — sedan därtill lagts vissa kostnader som föreslås bli överförda till annat anslag — med den av 1960 års riksdag beslutade kostnadsramen för ifrågavarande anskaffningar. Motsvarande kostnadsramar för marinens anslag till fartygsbyggnader m. m. samt till anskaffning av vapenmateriel m. m. innebär en minskning av dessa anslag med sammanlagt 13,5 miljoner kronor. En anpassning till marinens totala kostnadsram enligt överbefälhavarens direktiv anses emellertid möjliggöra en ökning av de för budgetåret 1961/62 fastställda årskvoterna med sammanlagt 17,5 miljoner kronor. Anslagsökningen blir då den i sammanställningen angivna. I den av 1960 års riksdag antagna kostnadsramen för anskaffning av flygmateriel m. m. upptages för budgetåret 1961/62 en ökning av årskvoten med 19 miljoner kronor. Med hänsyn till flygvapnets medelsbehov under andra anslag har nämnda ökning måst reduceras med 14 miljoner kronor. De redovisade höjningarna för underhåll av flygmateriel samt för flygvapnets övningar betingas huvudsakligen av fortsatt övergång till mera bränslekrävande flygplantyper, en mindre ökning av flygtidsuttaget samt stridsledningsorganisationens utbyggnad. Av föreslagna anslagshöjningar för forskningsanstalten belöper något mindre än 3 miljoner kronor på avlöningsanslaget, närmare 2,8 miljoner

kronor på forskningsanslaget samt 1,6 miljon kronor på anslaget till engångsanskaffning av viss utrustning. Bidrag till forskningsanstalten från försvarsgrensförvaltningarna förutsättes icke längre skola utgå. Av övriga i sammanställningen beräknade anslagsökningar må här endast nämnas en höjning av flygförvaltningens omkostnadsanslag med över 4 miljoner kronor, huvudsakligen utgörande kostnader för databehandlings-system.

Av myndigheterna begärda beställningsbemyndiganden uppgår till i runt tal 1 392 miljoner kronor, varav 400 miljoner kronor belöper på anskaffning av tygmateriel m. m. för armén, 78 respektive 79,5 miljoner kronor på fartygsbyggnader m. m. och anskaffning av vapenmateriel m. m. för marinen, 740 miljoner kronor på anskaffning av flygmateriel m. m. samt 60 miljoner kronor på luftförsvarsrobot. Som jämförelse kan nämnas, att myndigheterna äskade bemyndiganden om sammanlagt 1 569 miljoner kronor för innevarande budgetår.

Överbefälhavarens yttrande

Överbefälhavaren utgår från att den totala kostnadsramen för fjärde huvudtiteln för budgetåret 1961/62 fixeras till 3 039 miljoner kronor, bortsett från anslag till reglering av prisstegringar. Beloppet har framräknats med utgångspunkt i fortsatt tillämpning av de år 1958 antagna riktlinjerna för krigsmaktens framtida utformning och med korrigering för inträffade prisförändringar, varvid skillnaden i försvarsindex för maj 1959 och maj 1960 konstituerar prisförändringsbeloppet.

Nu angiven kostnadsram för budgetåret 1961/62 har utgjort utgångspunkten för överbefälhavarens direktiv för myndigheternas äskanden. Direktiven har vidare grundats på avvägningen av anslagen enligt riksstaten för budgetåret 1960/61 samt på de av 1960 års riksdag godkända materielanskaffningsplanerna.

För att armén skall kunna vidareutvecklas enligt 1958 års försvarsbeslut har arméns andel inom totalramen för budgetåret 1961/62 ökats med 15 miljoner kronor i stället för — såsom tidigare beräknats — 10 miljoner kronor.

För att förhindra allvarliga förseningar med framtagandet av det nya ubåtsprojektet och annan viktig materielanskaffning har det enligt överbefälhavaren visat sig nödvändigt att inom totalramen för nästa budgetår tillföra marinen 20 miljoner kronor.

Kostnadsinriktningen för närmast följande budgetår bör enligt överbefälhavaren vara följande (pris- och löneläge för maj 1959):

för armén ökning med 10—15 miljoner kronor per budgetår;

för marinen 362 miljoner kronor för budgetåret 1962/63 samt därefter ökning med 7—8 miljoner kronor per budgetår; samt

för flygvapnet ökning med cirka 45 miljoner kronor per budgetår.

Överbefälhavaren beräknar myndigheternas sammanlagda äskanden under fjärde huvudtiteln för budgetåret 1961/62 till 3 045 miljoner kronor, en ökning med 187,2 miljoner kronor i förhållande till riksstaten för innevarande budgetår med undantag av anslagen till reglering av prisstegringar och täckning av lönehöjningar. Härav skulle enligt myndigheternas beräkningar cirka 109,5 miljoner kronor belöpa på löne- och prisstegringar. Äskandena innebär att den av överbefälhavaren beräknade kostnadsramen överskridits med cirka 6 miljoner kronor.

Överbefälhavaren tillstyrker de förslag som kan inrymmas i de för försvarsgrenarna m. fl. av överbefälhavaren beräknade kostnadsramarna. Anslaget till luftförsvarsrobot har överbefälhavaren i sina direktiv upptagit till 60 miljoner kronor men förutsatt, att en justering skulle vara möjlig i anslutning till överbefälhavarens yttrande över äskandena. En dylik justering uppåt är enligt överbefälhavaren motiverad mot bakgrund av tidigare nedskärningar av anslaget och det betalningsutfall som kan väntas under budgetåret 1961/62. Överbefälhavaren föreslår därför, att anslaget uppföres med 65 miljoner kronor.

Överbefälhavaren erinrar om förslaget om medelsanvisning för budgetåret 1959/60 för att framtaga tekniskt och ekonomiskt underlag för ett framtida ställningstagande angående tillverkning av kärnladdningar. Överbefälhavaren vidhåller sina därvid framförda synpunkter på behovet av kärnladdningar till våra vapen och behovet av forskning för konstruktion av laddningar. Till dessa frågor avser överbefälhavaren att återkomma i annat sammanhang.

Kostnaderna för den av 1960 års riksdag beslutade höjningen av familjepennningen, cirka 2 miljoner kronor, samt för de uppflyttningar av vissa tjänster som skett jämligt proposition 1959: 152, cirka 1,5 miljon kronor, bör enligt överbefälhavaren kompenseras på samma sätt som ökade priser och löner. Förut beräknad totalram för budgetåret 1961/62 bör därför enligt överbefälhavaren uppräknas med cirka 3,5 miljoner kronor. Vidare anser överbefälhavaren, att ett belopp av cirka 22 miljoner kronor, som reserverats till Kungl. Maj:ts disposition under anslaget till anskaffning av flygmateriel m. m., bör få utnyttjas.

Överbefälhavaren framhåller, att det visat sig vara förenat med stora svårigheter att inom givna kostnadsramar tillgodose de i 1958 års försvarsbeslut uppställda fordringarna på såväl kvalitet som kvantitet. I anslutning härtill anför överbefälhavaren följande.

Den årliga stegringen av kostnadsramen för armén har till och med budgetåret 1960/61 utgjort 10 miljoner kronor och är från och med budgetåret 1961/62 15 à 10 miljoner kronor. Chefen för armén har framhållit att de ökade krav, som utvecklingen efter hand ställer på krigsberedskap och personell kvalitet, icke kan tillgodoses, om kostnadsstegringen även i framtiden hålles på en lägre nivå än den som räknas för krigsmakten i övrigt. För att ekonomiskt utnyttja de materiella resurserna fordras bland

annat successiva åtgärder för att säkerställa godtagbar personell kvalitet hos arméstridskrafterna. Härför skulle enligt chefen för armén erfordras en årlig stegring av kostnadsramen med omkring 20 miljoner kronor.

Chefen för marinen anser att marinens framtida kostnadsinriktning bör bestämmas mot bakgrund av marinplanens kvantitativa omfattning. Icke heller för budgetåret 1961/62 finns det ekonomiskt utrymme för annat tillgodoseende av marinchefens förslag än den höjning av kostnadsramen med 20 miljoner kronor som inrymmes i överbefälhavarens direktiv till de slutliga äskandena för detta budgetår.

Flygförvaltningen har i särskild skrivelse till Konungen den 26 augusti 1960 visat hur flygmaterielanslaget under budgetåren 1959/61 har måst reduceras. Samma förhållande gäller äskandena för budgetåret 1961/62. Vidare konstateras att med oförändrad kostnadsram flygmaterielanslaget även framdeles kommer att behöva reduceras. Dessa förhållanden kommer att leda till successivt minskad materielanskaffning. Omfattningen härav belyses närmare i flygförvaltningens medelsäskanden. Under budgetåret 1961/62 skulle flygvapnets totalram behöva uppräknas med cirka 24 miljoner kronor för att reducering av flygmaterielanslaget ej skulle behöva ske och samtidigt flygtidsuttag skulle vara möjligt enligt av riksdagen beslutade normer.

Inom den begränsade kostnadsram, inom vilken överbefälhavaren skall inplanera myndigheternas äskanden, är det icke möjligt att tillgodose dessa i och för sig väl motiverade behov. Antingen borde den erforderliga lyftningen av anslagen ske, procentsatsen för den tekniska utvecklingen höjas eller en lämplig kombination av dessa båda åtgärder komma till stånd.

Förslag av 1960 års försvarskommitté

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 22 april 1960 tillkallade chefen för försvarsdepartementet 9 sakkunniga¹ för att verkställa utredning rörande försvarets fortsatta kostnadsram m. m. De sakkunniga, som antagit benämningen 1960 års försvarskommitté, har med skrivelse den 14 december 1960 överlämnat betänkande Försvarskostnaderna budgetåren 1961/63 (SOU 1960: 40).

I betänkandet framlägger försvarskommittén förslag rörande kostnaderna för det militära försvaret under budgetåren 1961/63 i fråga om såväl drift- som kapitalbudgeten samt för civilförsvaret under i första hand budgetåret 1961/62. Betänkandet innehåller — förutom avsnitt beskrivande tillkomsten av 1958 års försvarsbeslut och detta besluts innebörd och tillämpning samt besluten om civilförsvarets uppbyggnad m. m. — kommitténs bedömningar av de utrikespolitiska, militärpolitiska, militärtekniska, samhällsekonomiska och statsfinansiella förutsättningarna för bedömandet av försvarskostnaderna. I betänkandet framför försvarskom-

¹ Landshövdingen E. A. Westerlind, ordförande, ledamöterna av riksdagens andra kammare B. G. Bohman, L. M. Eliasson och G. E. Heckscher, ledamöterna av riksdagens första kammare E. B. Holmqvist, P. Jacobsson samt andre vice talmannen N. I. Johansson ävensom ledamöterna av riksdagens andra kammare M. D. E. Ståhl och numera talmannen G. F. Thapper.

mittén vidare synpunkter i fråga om innebörd och utformning av en kostnadsram för det militära försvaret, i fråga om faktorer av betydelse vid bestämmandet av en dylik kostnadsram samt synpunkter och förslag beträffande utnyttjandet av medel som anslås för det militära försvaret och civilförsvaret.

Försvarskommittén är enhällig i sina förslag. I ett särskilt yttrande har dock herrar Eliasson och Johansson framfört vissa synpunkter beträffande det fortsatta utredningsarbetet. I detta hävdas, att skäl förelegat för att försvarskommitténs arbete bort fortsätta i stället för att en ny parlamentarisk utredning tillsättes inom en nära framtid.

Jag kommer i fortsättningen att redogöra för det huvudsakliga innehållet i betänkandet. I vissa delar torde få hänvisas till betänkandet. Detta gäller de avsnitt som behandlar tillkomsten av 1958 års försvarsbeslut samt dettas innebörd och tillämpning, civilförsvarets uppbyggnad samt den samhällsekonomiska och statsfinansiella utvecklingen ävensom utnyttjande av medel för civilförsvaret (betänkandet s. 11—32 och 56—58).

Försvarskommittén konstaterar, att det utrikes- och militärpolitiska läget under de senaste åren icke undergått någon förbättring. FN har icke kunnat fungera som det instrument för världsfredens bevarande som ursprungligen avsågs, även om värdet av dess insatser på säkerhetsområdet icke bör underskattas. När det gäller lösandet av konflikter mellan stormakterna är FN:s möjligheter starkt begränsade.

Motsättningarna mellan stormaktsblocken består. Ingen av de stora tvistefrågorna har kunnat föras närmare sin lösning och läget har närmast hårdnat i frågor som Tysklands enande, Berlins ställning och nedrustningen. Maktbalansen mellan stormaktsblocken gör att ett storkrig anses mindre sannolikt och att stormakterna kan antagas visa återhållsamhet när det gäller lokala krig som innefattar risker för storkrig. Läget innebär emellertid, anser försvarskommittén, betydande risker och förblir farofyllt. Här kan pekas på krigsrisker till följd av felbedömningar, i samband med underrättelseaktioner och genom lokala konflikter som uppstått utan tillskyndan av stormakt. Det får icke heller förbises, att Tysklands- och Berlinfrågorna kan komma att utvecklas i en riktning som innebär faror för den allmänna freden. Riskerna för Sveriges del synes enligt kommittén i första hand sammanhånga med att någon stormakt önskar utnyttja svenskt territorium eller hindra den andra parten från ett dylikt utnyttjande. Försvarskommittén finner, att Sverige därför måste vidmakthålla ett respektingivande försvar, som förmår skapa tilltro till vår förmåga att bevara vår utrikespolitiska handlingsfrihet. Försvarets uppgift är i första hand fredsbevarande. Det bör snabbt kunna utveckla högsta styrka så att en presumtiv angripare kan förmås att avstå från sina planer. Om ett angrepp trots detta kommer till stånd blir det svenska för-

svarets uppgift att förhindra att svenskt territorium besättes. De militära försvarsanstalterna måste kompletteras med aktiv beredskap inom övriga delar av totalförsvaret för att bevara vår motståndskraft mot påtryckningar eller angrepp.

Den militärtekniska utvecklingen har, uttalar försvarskommittén, gått snabbt, i vissa fall kanske till och med snabbare än som antogs år 1958. Särskilt påtaglig är enligt kommittén utvecklingen beträffande robotvapen, atomstridsmedel samt kemiska och biologiska stridsmedel. Däremot har anskaffning av flygplan icke skett i den takt som ansågs sannolik år 1958. Detta torde främst sammanhånga med den snabba utvecklingen av robotar och med de avsevärda kostnaderna för förbättring av existerande flygplantyper men torde även bero på den ökade effekten av flygplanens vapen. Försvarskommittén anser sig kunna ansluta sig till tidigare gjorda bedömningar, att kostnaderna för att vidmakthålla en bestämd försvarseffekt sannolikt efter hand ökar till följd av den militärtekniska utvecklingen.

Den nu redovisade bedömningen av de utrikespolitiska och militärpolitiska förhållandena samt den militärtekniska utvecklingen föranleder enligt försvarskommitténs mening icke någon ändring av de krav på det militära försvaret och på civilförsvaret som tidigare uppställts. Visserligen har utvecklingen ökat möjligheterna till snabba och överraskande angrepp men riskerna härför neutraliseras enligt försvarskommitténs mening i viss mån genom vårt lands goda naturliga försvarsbetingelser.

Försvarskommittén konstaterar, att möjligheterna att genom utrymning undandra befolkningen verkan av flyg- och fjärrvapenanschall riktade mot tätorterna är större i Sverige än i flertalet andra länder. Goda förutsättningar föreligger enligt kommitténs mening för en snabbt genomförd mobilisering på vitt skilda platser, varigenom relativt starka försvarskrafter redan i ett tidigt skede kan möta angrepp. Mobiliseringssystemet besitter motståndskraft mot bekämpning av olika slag.

De kommunikationer som leder in i landet över landgränsen begränsar, anför kommittén, styrkeinsatsen för en angripare och går delvis genom terräng, som försvårar användning av mekaniserad trupp i stor skala. Mot stora delar av landet måste en invasion genomföras huvudsakligen över kusterna. Det betydande behov av invasions- och lufttransportmedel som sådana företag kräver kan vara svårt för en angripare att tillgodose; därigenom begränsas hans styrkeinsats. Med utnyttjande av tillgängliga försvarsresurser finns enligt försvarskommittén förutsättningar att bjuda segt motstånd mot invasionsföretag, särskilt om försvaret inom tänkbara invasionsområden förberedes redan i fredstid.

Kommittén förutsätter alltså icke någon ändring i målsättningen för det militära försvaret sådan denna angivits genom beslut vid 1948 och 1958 års riksdagar. Likaså utgår kommittén från de uppgifter för civilförsvaret som angivits i samband med 1959 års principbeslut.

Vidkommande de samhällsekonomiska förutsättningarna anser sig kommittén — utifrån de bedömningar som nu kan göras — kunna konstatera, att utgångspunkterna i dagens läge är ungefärligen desamma som eller i vart fall inte sämre än år 1958. De statsfinansiella möjligheterna åter torde nu kunna överblickas bättre än som var möjligt år 1958. En restriktiv anslagsprövning synes kommittén vara en förutsättning för balans mellan inkomst- och utgiftsökningar. Restriktivitet vid prövning av framtida utgiftsbehov är enligt kommittén nödvändig även i fråga om utgifter för försvarsändamål och bör iakttagas så långt det är möjligt med hänsyn till upprätthållandet av den försvarspolitiska målsättningen. Tendenserna i fråga om den statsfinansiella utvecklingen under de närmaste budgetåren talar enligt försvarskommitténs mening för att försvarsutgifterna sammanlagt icke bör stiga i snabbare takt än under de senaste åren.

Försvarskommittén har enligt sina direktiv haft att pröva utgifterna för det militära försvaret och för civilförsvaret. Prövningen bör ske med utgångspunkt i en enhetlig målsättning för totalförsvaret.

När det gäller avvägningen av kostnaderna mellan krigsmakten och civilförsvaret bör enligt kommittén bland andra följande omständigheter beaktas. Civilförsvarets organisation har genom beslut vid 1959 års riksdag bestämts relativt detaljerat. Behovet av flexibilitet i organisationen har ej uttalats på samma sätt som i fråga om krigsmakten. Civilförsvaret står inför ett uppbyggnadsskede; de nu i riksstaten uppförda anslagen svarar icke mot de behov som uppkommer under en sådan period. Anslagen för krigsmaktens driftbudget svarar däremot i stort sett mot behoven för att vidmakthålla och vidareutveckla organisationen. Gemensamma planeringsorgan för krigsmakten och civilförsvaret saknas praktiskt taget helt. Några påtagliga fördelar av att införa en gemensam ramhushållning för krigsmakten och civilförsvaret synes därför enligt kommitténs mening knappast vara att vinna — i varje fall ej för närvarande. Kommittén erinrar om att frågan om totalförsvarets högsta ledning för närvarande är under prövning. Om man därvid kan komma fram till ändamålsenliga former och organ för en kontinuerlig avvägning mellan totalförsvarets olika grenar, åstadkommes enligt kommitténs uppfattning bättre förutsättningar för en hushållning inom en gemensam kostnadsram.

Av anförda skäl är det enligt försvarskommitténs mening icke möjligt att nu genomföra en gemensam utgiftsram för krigsmakten och övriga delar av totalförsvaret — civilförsvaret, det ekonomiska försvaret o. s. v.

Vad nu sagts bör enligt kommittén icke utgöra hinder för att från mera allmänna synpunkter göra en bedömning av i vilken omfattning behoven för det militära försvaret och civilförsvaret bör tillgodoses, om de sammanlagda behoven av statsfinansiella skäl icke kan tillgodoses i sin helhet. Med denna utgångspunkt har försvarskommittén funnit det befogat att under den närmaste tiden en viss förskjutning sker från krigsmakten till civilförsvaret.

Försvarskommittén konstaterar, att de militära myndigheternas erfarenheter av planering inom en bestämd kostnadsram är övervägande gynnsamma. Kommittén har också funnit, att det även för statsmakterna varit lämpligt att försvarsutgifterna i sina huvuddrag kunnat förutses.

Försvarskommittén anser, att den dynamiska tekniska utvecklingen icke gör det möjligt att utan uppenbara vådor återgå till att fixera krigsmaktens utformning i en försvarsordning av tidigare gängse typ. Ej heller synes det lämpligt att tillgripa den utvägen att söka inrikta krigsmaktens utveckling för framtiden genom att organisatoriskt eller kostnadsmässigt binda en viss del eller vissa delar av krigsmakten. Den tekniska utvecklingen medför nämligen enligt kommittén att oavslätlig uppmärksamhet måste ägnas åt avvägning mellan olika komponenter inom krigsmakten. Oavsett vilken del av organisationen som fixeras, löper man risken, att anpassningen till den tekniska utvecklingen försvåras. Följden härav blir under alla förhållanden att kostnaderna för en bestämd försvarseffekt tenderar att stiga. Kravet på kontinuerlig anpassning till den tekniska utvecklingen bör dock, anför kommittén vidare, icke föranleda sådana ofta återkommande förändringar av fredsorganisationen att en rationell planering, utbildningsarbetet, stabila arbetsförhållanden och rekrytering av fast anställd personal äventyras.

Med beaktande av det anförda har försvarskommittén funnit, att de allmänna grunder som fastställdes i 1958 års försvarsbeslut i princip visat sig tillfredsställande. Planering och inriktning skall alltså fullföljas i överensstämmelse med detta beslut.

I detta sammanhang behandlar försvarskommittén några frågor rörande innebörden och utformningen av en kostnadsram för det militära försvaret. Därvid anföres följande.

Försvarskommittén har tidigare visat på önskvärdheten av att en ekonomisk ram bestämmas för utgifterna för det militära försvaret. Om myndigheternas långsiktsplanering skall ske inom en sådan ram, måste riktlinjerna för planeringen — åtminstone i sina huvuddrag — vara kända för ett antal år framåt. Ett beslut om riktlinjerna för försvarsutgifternas utveckling under de närmaste åren bör tjäna som underlag för myndigheternas budgetarbete, vilket bör bedrivas med sikte på att på ett ändamålsenligt sätt anpassa utgifterna inom angiven kostnadsram. Riksdagen är emellertid vid sin prövning av statsregleringen icke formellt bunden av tidigare beslut beträffande kostnadsramen. Om beslutet begränsas till att avse kostnadsutvecklingen under de närmast följande två budgetåren, anser sig försvarskommittén dock kunna förutsätta, att det icke rubbas. Försvarskommittén anser sig i detta sammanhang böra framhålla, att dess förslag bygger på de i det föregående redovisade bedömningarna i fråga om det utrikes- och militärpolitiska läget samt de statsfinansiella förutsättningarna. Endast om under den angivna tidrymden avgörande förändringar inträffar i fråga om nyssnämnda utgångspunkter är det enligt kommitténs mening motiverat, att en omprövning av statsmakternas beslut om kostnadsramens utveckling aktualiseras.

Genom de 1958 antagna riktlinjerna för krigsmaktens utveckling angavs en kostnadsram endast för driftbudgetens fjärde huvudtitel. I fråga om utgifterna under försvarets kapitalbudget underströks emellertid vikten av att anslagen under denna budget efter hand ökades. Från militärt håll har kraftigt understrukits, att bristande balans råder mellan försvarets driftbudget och kapitalbudget. I direktiven pekar också departementschefen särskilt på avvägningen mellan driftbudgeten och kapitalbudgeten.

Försvarskommittén vill till en början erinra om att 1959 års besparingsutredning för försvaret föreslagit, att försvarets kapitalbudget skall avskaffas och att medel för investeringar fortsättningsvis skall anslås på driftbudgeten över försvarshuvudtiteln. Som motivering för sitt förslag har besparingsutredningen anfört, att risk föreligger för att materielanskaffningen och däremot svarande investeringsutgifter kommer i otakt med risk för kapitalförstöring och sänkt försvarseffekt som följd. Det ter sig enligt besparingsutredningen angeläget, att beslut om materielanskaffningar samordnas med motsvarande beslut om investeringar och att de långsiktiga anskaffningsplanerna bringas att omfatta även de senare. I flertalet av de remissyttranden som behandlat besparingsutredningens ifrågavarande förslag har önskvärdheten av en samordning av försvarets drift- och kapitalbudget understrukits. De remissmyndigheter som yttrat sig över utredningens förslag till förändring av statsbudgetens redovisningsprinciper har dock avstyrkt utredningens förslag i denna del.

Försvarskommittén delar besparingsutredningens uppfattning, att en samordning av drift- och kapitalbudgeten är önskvärd. Kommittén framhåller härvid ytterligare några synpunkter. Gränsdragningen mellan de två budgeterna är i viss mån flytande. Ändrad sammansättning av den materiel som anskaffas med driftbudgetmedel medför ändrade medelsbehov under kapitalbudgeten. Den omständigheten att en utgiftsram endast fastställs för driftbudgeten kan därför enligt försvarskommittén leda till mindre ändamålsenliga utgiftsdispositioner från myndigheternas sida. Vid bedömning av rationaliseringsåtgärders lönsamhet kan man vidare komma i det läget att investeringsutgifterna icke beaktas tillräckligt. Man riskerar således, att totalkostnaderna ökar. Om däremot en gemensam utgiftsram fastställs, kommer, anser försvarskommittén, myndigheterna att stimuleras att planera verksamheten så att de totala utgifterna ger största möjliga effekt. Vidare kommer, som besparingsutredningen framhållit, risken för kapitalförstöring att nedgå.

För att åstadkomma en samordning av försvarets driftbudget och kapitalbudget är det enligt försvarskommitténs mening emellertid ingalunda erforderligt att ändra redovisningsreglerna för statsbudgeten. En ändring av redovisningsprinciperna kan för övrigt icke lämpligen begränsas till försvarsutgifterna och försvarskommittén anser det falla utom ramen för dess uppdrag att upptaga frågan om en omprövning av principerna för budgetredovisningen. Kommittén utgår alltså från att nuvarande regler skall bibehållas i princip.

Av rationaliseringsåtgärder föranledda besparingar har enligt den ordning som tillämpats sedan 1958 icke påverkat kostnadsramen. Besparingarna har alltså fått utnyttjas för att höja försvarseffekten. Enligt kommitténs mening är den sålunda tillämpade ordningen icke i allo helt tillfredsställande. Kommittén hänvisar till att vinsterna av indragningen av försvarets socialbyrå vid nuvarande ordning användes för att höja försvarseffekten. Den tillämpade ordningen har emellertid också inneburit, att det varit tveksamt om tillkomsten av nya uppgifter för krigsmakten skulle ha fått föranleda ökning av kostnadsramen.

Försvarskommittén anser, att i princip bör gälla *dels* att kostnadsramen skall minskas om krigsmakten åvilande fredsuppgifter bortfaller eller till följd av rationaliseringar som genomförts på statsmakternas initiativ kan lösas på billigare sätt, *dels ock* att kostnadsramen skall ökas om nya fredsuppgifter tillkommer eller krigsmakten åvilande uppgifter till följd av åtgärder som statsmakterna beslutar måste lösas på dyrare sätt än hittills.

Försvarskommittén är medveten om att åtskilliga svårigheter måste råda vid den praktiska tillämpningen av en dylik princip och att tolkningen blir beroende av Kungl. Maj:ts och riksdagens ställningstagande i varje enskilt fall. Till belysande av innebörden anföres följande.

Som exempel på nya eller bortfallande fredsuppgifter kan i första hand tagas överföring av uppgifter mellan krigsmakten och andra delar av statsförvaltningen, såsom överförandet av sjukarteverket till tionde huvudtiteln eller av visst ämbetsverk eller institution från annan huvudtitel till den fjärde. I fråga om rationaliseringsåtgärder avser försvarskommittén främst förändringar i stabs-, förvaltnings- och utbildningsorganisationen, innebärande exempelvis sammanförande av enheter eller uppdelning av en enhet, under förutsättning att initiativet till åtgärden utgått från kommitté som tillkallats av chef för statsdepartement. Härmed bör jämsättas kostnadsminskningar genom utnyttjande av outnyttjad kapacitet. Åtgärder som initierats av de militära myndigheterna bör däremot oavsett om de föranleder merkostnader eller besparingar inte påverka kostnadsramen liksom ej heller sådana förändringar i upphandlingspriserna som avviker från de i index registrerade. Ej heller bör förändringar i de värnpliktigas utrustnings-, utspisnings- eller förlägningsstandard påverka kostnadsramen. Frågor om hur kostnadsramen bör påverkas av förändringar i de värnpliktigas eller den fast anställda personalens kontanta förhöllanden sammanhänger däremot med spörsmålen om prisreglering av försvarsutgifterna.

Kommittén förutsätter, att en viss omprövning av beräkningsmetoderna för prisregleringen kommer att göras i samband med den revision som blir erforderlig, om även utgifterna under kapitalbudgeten inräknas i ramen för försvarsutgifterna.

Försvarskommittén erinrar om den ordning som för närvarande gäller i fråga om kompensation för pris- och lönestegringar, innebärande att er-

sättning beräknas på grundval av särskilda prisindexserier. Hittillsvarande erfarenheter av denna ordning ger icke försvarskommittén anledning att ifrågasätta någon principiell förändring. Kommittén erinrar emellertid om att överbefälhavaren i sitt yttrande över myndigheternas förslag till anslagsäskanden under fjärde huvudtiteln för budgetåret 1961/62 påtalat, att kompensation ej erhållits för merutgifter för höjda familjebidrag och lönehöjningar på den s. k. B-listan, vilka av statsmakterna hänförs till den tekniska utvecklingen. Som förut anförts har försvarskommittén förutsatt, att en viss revision av prisindexserierna skall komma till stånd, därest statsmakterna biträder vad försvarskommittén föreslår beträffande gemensam totalram för krigsmakten. Därvid bör enligt kommittén uppmärksammas frågor som sammanhänger med förändringar i de värnpliktigas eller den fast anställda personalens kontanta förmåner. I anslutning till det sagda erinrar försvarskommittén om att 1955 års försvarsberedning framhållit vilken avgörande betydelse det har för möjligheterna att vidmakthålla en viss försvarseffekt, att det reella innehållet i en försvarsorganisation icke efter hand beskäres genom att kompensation icke erhålles för automatiska kostnadsökningar i form av löne- och prisstegringar.

Vad angår den år 1958 beslutade principen att anslagssumman under fjärde huvudtiteln skulle tillåtas stiga med 2,5 % årligen för teknisk utveckling erinrar försvarskommittén om att man då bedömde att med den dynamiska utveckling man hade att räkna en fastlåst kostnadsram — även i fasta priser — ofrånkomligen leder till urholkning av försvarsorganisationen och reduktion av försvarseffekten. Att ökningstakten fixerades till 2,5 % om året på huvudtitelns slutsumma skedde mot bakgrunden av den sannolika samhällsekonomiska utvecklingen, som ansågs innebära att ökningen icke skulle medföra ökad real belastning av medborgarna. Förenklat skulle man enligt kommittén kunna uttrycka saken så att ökningen för teknisk utveckling i princip syftar till bibehållen försvarseffekt mot en potentiell angripare men att procentsatsen i realiteten närmast bestämts med hänsyn till den inhemska samhällsekonomiska utvecklingen. Att den sistnämnda omständigheten varit utslagsgivande bestyrkes också, anför kommittén, av det förhållandet att det svårigen kan bedömas hur stor kostnadsstegringen till följd av den tekniska utvecklingen i själva verket är. På en del områden förekommer sålunda ingen stegring alls, medan den kan vara betydande på andra områden, där man befinner sig i ett snabbt utvecklingsskede.

Försvarskommittén utgår från att en fortsatt anslagshöjning för teknisk utveckling är erforderlig för att bibehålla avsedd försvarseffekt men att storleken av detta tillägg också får bedömas med hänsyn till den samhällsekonomiska och statsfinansiella utvecklingen i Sverige.

Tillägget för teknisk utveckling bestämdes år 1958 som ett procentuellt tillägg på kostnadsramen för driftbudgeten i dess helhet. Försvarskommittén har också stannat i den uppfattningen att ett tillägg för teknisk utveckling bör anknytas till kostnadsramen i dess helhet. Kommittén hänvisar härvidlag till att krigsmaktens organisation ständigt måste anpassas så att den med minsta möjliga kostnad kan bibehålla sin effekt. Detta kan medföra behov av förskjutningar mellan personal och materiel. Införandet av ny utrustning kan föranleda ökat personalbehov men kan också medföra att personalbehovet kan nedgå. Om endast en del av kostnaderna — t. ex. endast materielen eller endast driftbudgeten — regleras, kan man enligt kommittén riskera att totalkostnaderna stiger mer än som eljest varit erforderligt. Möjligheterna till flexibilitet tillvaratages bäst, anser kommittén, om tillägget för teknisk utveckling beräknas gemensamt för samtliga utgifter för krigsmakten.

Försvarskommittén upptager därefter frågan, om en fastslåsning av ramen för försvarsutgifterna minskar möjligheterna att bedriva en rationell konjunkturpolitik. Enär försvarsutgifterna utgör nära hälften av de statsutgifter som direkt tar i anspråk samhällsekonomiska resurser i form av arbetskraft och annan produktionskapacitet, skulle enligt kommittén en definitiv bindning av försvarsutgifterna innebära en betydande begränsning av den rörlighet som kan behövas av konjunkturpolitiska skäl. Kommittén är emellertid icke övertygad om att den i och för sig önskvärda konjunkturpolitiska handlingsfriheten erhålles genom att de i riksstaten uppförda anslagen varieras. Anslagen avses ju till stor del för likvidering av tidigare gjorda beställningar. Det torde enligt kommitténs mening tekniskt sett ej bereda några svårigheter att i stället åstadkomma en anpassning till konjunkturpolitiken genom att anslag och beställningsbemyndiganden hålles till Kungl. Maj:ts disposition och ställes till myndigheternas förfogande vid lämplig tidpunkt. Det är också tänkbart att åtgärder kan vidtagas för att i viss mån dirigera förbrukningen av reservationer. Kommittén utgår från att Kungl. Maj:t skall ägna frågan fortsatt uppmärksamhet. Självfallet får icke sådana åtgärder vidtagas som kan innebära rubbning av den militärpolitiska målsättningen.

Försvarskommittén har enligt sina direktiv haft att pröva de förslag och påpekanden som framförts av 1959 års besparingsutredning för försvaret i dess betänkande I. Denna uppgift har uppfattats så, att kommittén skall bedöma, om de avgivna förslagen är av sådan natur att de kan och bör påverka den kostnadsram för försvaret som kommittén kommer att förorda eller eljest har direkt samband med kommitténs uppdrag. Någon detaljprövning av besparingsutredningens förslag har kommittén däremot inte företagit.

De av besparingsutredningen hittills framlagda förslagen skulle enligt utredningens egna beräkningar om de realiserades medföra besparingar, som uppskattats till cirka 50 miljoner kronor. Då utredningens förslag är av sådan natur att de i flertalet fall för att kunna genomföras kräver ytterligare detaljutredningar och eventuella besparingar följaktligen inte torde kunna komma till stånd under det närmaste budgetåret, har försvarskommittén inte kunnat ta hänsyn till dem vid bedömandet av kostnadsramen för försvaret. I den mån det visar sig att besparingsförslagen efter ytterligare prövning kan genomföras utan menliga återverkningar på försvarseffekten, är de nettobesparingar som därvid kan uppkomma dock av sådan natur att de enligt vad försvarskommittén tidigare anfört bör medföra motsvarande nedskärning av gällande kostnadsram.

Försvarskommittén behandlar därefter vissa ytterligare faktorer som bör beaktas vid bestämmandet av utgiftsramen för det militära försvaret under de närmaste budgetåren.

Försvarskommittén har av experterna inhämtat de överväganden, som legat till grund för försvarsgrenschefernas anmälda behov för budgetåret 1961/62 och de därefter följande sex budgetåren. Kommittén har dock icke ansett sig kunna förorda en höjning av den totala kostnadsramen. Osäkerheten om tendenserna i den militärtekniska utvecklingen och i bedömningen av hur den bör påverka utformningen av vårt framtida försvar är enligt kommittén i vissa fall betydande. Kommittén pekar härvidlag särskilt på luftförsvaret. Angivna omständighet motiverar enligt kommitténs mening en viss återhållsamhet, i varje fall under de närmaste budgetåren. Ingående överväganden erfordras fortlöpande för att undvika felinvesteringar. Inom ramen för långsiktsplaneringen bör en successiv översyn ske av målsättning och resurser för de olika försvarsfunktionerna, där alla försvarsgrenarna medverkar i varierande grad.

Kommittén har kommit till den uppfattningen, att den i 1958 års försvarsbeslut avsedda försvarseffekten i allt väsentligt kunnat upprätthållas. Väl har anslag för anskaffning av materiel slutligt kommit att uppföras med lägre belopp än som ursprungligen planerats. Att vissa anslagsjusteringar måste göras för att erhålla anpassning inom en given ram är dock enligt kommitténs uppfattning naturligt. Att så skett under de senaste åren synes vara föranlett, bland annat, av att ingångsvärdena i vissa fall ej varit realistiska samt att beredskap och personell kvalitet prioriterats framför materiel. Kommittén anser det emellertid angeläget, att utvecklingen uppmärksamts så att försvarseffekten icke minskas till följd av urholkning av krigsorganisationens reella innehåll.

Till anslagsbeloppen under försvarets kapitalbudget togs ej ställning i samband med 1958 års försvarsbeslut. Vikten av att dessa anslag ökades

underströks emellertid. Det framhölls, att en ökning av anslagen var ofrånkomlig för att de stridsmedel som anskaffades skulle kunna utnyttjas effektivt, för att en rationell fredsorganisation av försvaret skulle kunna åstadkommas och för att de genom rationalisering uppnåeliga besparingarna i löpande fredskostnader skulle kunna realiseras.

Försvarskommittén erinrar om, att anslagen under försvarets kapitalbudget de tre senaste budgetåren varit uppförda med (i avrundade tal) 117, 172 och 170 miljoner kronor. De vid utgången av samma budgetår outnyttjade beloppen under försvarets fastighetsfond utgjorde respektive (i runda tal) 82, 87 och 130 miljoner kronor. Att de outnyttjade beloppen ökat under de senaste åren sammanhänger bland annat med bristande projekteringskapacitet, arbetsmarknadsskäl och anslagstekniska förhållanden. De outnyttjade beloppen har emellertid legat vid ungefär samma eller högre nivå under hela 1950-talet.

I den till propositionen 1960: 150 fogade promemorian angående huvudragen i den statsfinansiella utvecklingen under budgetåren 1949/50—1964/65 har anslagen under försvarets kapitalbudget under de närmaste budgetåren upptagits till 197 miljoner kronor. Nämda belopp inkluderar kostnaderna för utbyggnaden på Muskö samt visst belopp för upprustning av örlogsvarvet i Karlskrona.

Myndigheternas förslag till äskanden för nästa budgetår uppgår till sammanlagt 222 miljoner kronor.

Efter en erinran om innehållet i överbefälhavarens yttrande över myndigheternas förslag såvitt rör kapitalbudgeten (återgivet i annat sammanhang) uttalar försvarskommittén, att vad överbefälhavaren anför visar entydigt på behovet av särskilda åtgärder för att under de närmaste budgetåren söka åstadkomma en bättre överensstämmelse mellan den verksamhet som finansieras över driftbudgeten och den som bekostas av medel under kapitalbudgeten. Med hänsyn till vad kommittén anför rörande de statsfinansiella utvecklingstendenserna, bör härvid för de närmaste budgetåren uppmärksamheten inriktas på andra åtgärder än anslagshöjningar. För de närmaste budgetåren bör enligt kommittén förutsättas en i stort sett oförändrad anslagsnivå. Även sett på något längre sikt förefaller det försvarskommittén icke möjligt att inrikta planeringen av verksamheten under kapitalbudgeten mot en anslagsnivå av den höjd överbefälhavaren antyder. Vid sin bedömning av anslagsnivån under försvarets kapitalbudget måste statsmakterna — liksom eljest — taga hänsyn till de samhällsekonomiska resurserna. Därest kommitténs förslag om en gemensam ram för drift- och kapitalbudgeten med visst årligt tillägg för teknisk utveckling genomföres, kommer emellertid, anför kommittén vidare, successivt ett något ökat utrymme att stå till myndigheternas förfogande. Möjligheterna att tillgodose byggnads- och anläggningsprojekt kommer emellertid att bli begränsade och nödvändigögra en sträng

angelägenhetsgradering av aktuella projekt. Kommittén erinrar dock om att anordningen med gemensam ram för driftbudgeten och kapitalbudgeten medför att förskjutningar kan ske mellan dessa budgetar från år till år.

Som framgår av det föregående bör man enligt försvarskommitténs mening i första hand begagna andra möjligheter än anslagshöjningar för att intensifiera verksamheten under försvarets kapitalbudget. Härvid kommer främst anslagstekniska förändringar och åtgärder för höjande av projekteringskapaciteten i fråga. I anslutning härtill anför kommittén följande.

Medelsanvisning för militära ändamål av beskaffenhet att böra tillgodoses över kapitalbudgeten sker huvudsakligen genom anvisande av investeringsanslag i försvarets fonder, försvarets fastighetsfond och försvarets fabriksfond. Antalet i riksstaten uppförda anslagsrubriker är betydande, för innevarande budgetår över 40. En viss ytterligare uppdelning i särskilda poster sker i samband med att Kungl. Maj:t medgiver myndigheter att anlita anslagen. Eftersom projekteringskapaciteten är begränsad och en viss förskjutning av tiderna för igångsättande av byggandet av olika objekt alltid förekommer, medverkar angivna förhållanden till svårigheter att effektivt utnyttja anvisade medel. Försvarskommittén finner det angeläget, att dessa svårigheter undanröjes i så stor utsträckning som möjligt. Det bör dock understrykas, att avkall icke får göras på kravet på att statsmakterna skall kunna följa huvuddragen av den militära byggnads- och anläggningsverksamheten och ha tillförlitliga kostnadsberäkningar som underlag för sina ställningstaganden. Lämpliga åtgärder synes kommittén vara att minska antalet i riksstaten uppförda anslag och att upphäva bindningar av outnyttjade belopp. Enligt kommitténs mening bör Kungl. Maj:t närmare undersöka förutsättningarna för att minska antalet anslag och för riksdagen framlägga förslag i ämnet. Den utredning som med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 14 oktober 1960 igångsatts rörande redovisning av försvarets befästningar har enligt vad kommittén inhämtat tillkommit, bland annat, i syfte att åstadkomma förutsättningar för sammanförande av olika anslag under försvarets fonder. Vidare rekommenderar försvarskommittén, att Kungl. Maj:t utverkar riksdagens bemyndigande att utnyttja medel som anvisats för visst objekt å kapitalbudgeten såsom investeringsanslag i försvarets fonder för annat objekt, under förutsättning att totalkostnaderna för pågående objekt icke ökas utöver vad som skulle varit fallet därest i stället det ursprungliga objektet påbörjats.

Projekteringskapaciteten för militära objekt sammanhänger intimt med organisationen av den största byggnadsförvaltande myndigheten inom krigsmakten, fortifikationsförvaltningen. Försvarskommittén förutsätter, att 1956 års försvarsförvaltningsakkunniga, vilka enligt beslut av Kungl. Maj:t den 14 oktober 1960 fått i uppdrag att verkställa en översyn av fortifikationsförvaltningen, har sin uppmärksamhet riktad på behovet av effektivisering av ämbetsverkets organisation. Det synes kommittén ofrånkomligt, att man härvid undersöker nya utvägar för en höjning av projekteringskapaciteten. I sammanhanget bör också framhållas vikten av att tillgänglig projekteringskapacitet utnyttjas effektivt och för objekt som i första hand bör komma till utförande. Det synes därför angeläget att vederbörande myndigheter snarast söker uppgöra en plan för de byggnads- och anläggningsobjekt som bedömes kunna komma till utförande

under de närmaste åren. I sammanhanget må också erinras om betydelsen av att med hänsyn till sysselsättningsberedskapen ha tillgång till en reserv av färdigprojekterade dylika objekt.

Kommittén erinrar i förevarande sammanhang om att den pågående expansionen av städer och tätorter — liksom även interferensproblemen mellan civil luftfart och militär övningsverksamhet vilka påtalats av luftfartsstyrelsen i skrivelse till kommittén den 7 oktober 1960 — kan aktualisera frågor om omlokalisering av militär verksamhet. Särskilt ofta förekommer, att mark måste avstås för exploateringsändamål, varvid annan mark måste anskaffas som kompensation. Statsmakterna har ansett det önskvärt att dylika markbehov tillgodoses i största möjliga utsträckning. Detta har likväl ansetts förutsätta, att medel senare ställes till förfogande för erforderligt kompensationsförvärv (prop. 1955:185; SU 1955:130). I den mån anslag till markförvärv inräknas i en gemensam ram bör enligt försvarskommitténs mening medel för dylika kompensationsförvärv kunna tillgodoses utanför ramen.

Försvarskommittén understryker betydelsen av långsiktsplanering inom krigsmakten och att det är angeläget att de ekonomiska resurser som kan avses för försvarsändamål utnyttjas på effektivaste sätt. De militära experterna har understrukit, att all erfarenhet tyder på att en fast ekonomisk ram är en förutsättning för en meningsfull långsiktsplanering. Denna planering bör omfatta såväl personal som materielanskaffning. I detta sammanhang lämnar försvarskommittén följande redogörelse för de prognoser och vapenvärderingar m. m. som utföres inom krigsmakten.

Allmänna direktiv för arbetet med en strategisk studie och prognos i anslutning till 1958 års försvarsbeslut utfärdades av överbefälhavaren under försommaren 1958. Ingående studier har härvid bedrivits rörande utgångspunkterna för ett strategiskt bedömande i fråga om dels nuläget och de närmaste åren (studiedelen), dels ock läget i slutet av 1960-talet (prognosdelen). Den strategiska studien och prognosen utmynnar i slutsatser, bland annat, om vilka angreppstyper vårt försvar i första hand skall kunna möta. En fortlöpande överarbetning avses skola äga rum för att studie och prognos städse skall vara aktuell med hänsyn till främst den tekniska utvecklingen, det militärpolitiska läget och ett framtida krigs karaktär.

Det grundläggande värderingsarbetet för val av vapen och vapensystem har blivit allt mer betydelsefullt med hänsyn till den tekniska utvecklingen och därav följande ökade kostnader. Dessa jämförande värderingar, målutredningar eller systemutredningar, av olika vapensystem måste såväl inom försvarsfunktionerna som mellan dessa utföras med hänsyn till sannolika framtida förutsättningar. För att uppnå största möjliga säkerhet i värderingsarbetet utnyttjas bland annat operationsanalytiska metoder.

Dylika vapenvärderingar har under de senaste åren bedrivits inom försvarsgrenarna. Resultaten av utredningarna har fortlöpande kunnat läggas till grund för materielanskaffningen. Sålunda har t. ex. inom marinled-